

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τριμηνιαία Έκθεση

02 /20

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2020 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

EY

**Building a better
working world**

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)

Email: info@iobe.gr, <http://www.iobe.gr>,

Περιεχόμενα

Η ΥΦΕΣΗ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ COVID-19 ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ

1	ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	11
2	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	23
2.1	Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	23
A.	Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	23
B.	Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης	28
2.2	Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	35
A.	Οικονομικό Κλίμα	35
B.	Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές	42
Γ.	Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις	50
3	ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	57
3.1	Μακροοικονομικές Εξελίξεις	57
3.2	Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	80
3.3	Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	93
3.4	Απασχόληση – Ανεργία	97
3.5	Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού	108
3.6	Ισοζύγιο Πληρωμών	117
4	Η ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Ο ΚΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	125
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	1333

Πρόλογος

Το ΙΟΒΕ εκδίδει τη δεύτερη έκθεσή του για το 2020, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια πολύ κρίσιμη περίοδο για την ελληνική, αλλά και για την παγκόσμια οικονομία, καθώς η πανδημία του νέου κορωνοϊού συνεχίζεται, με μικρότερη ένταση από ότι -κατά μέσο όρο- το δεύτερο τρίμηνο σε πολλές χώρες, αλλά και σημειώνοντας ανάκαμψη ή διακυμάνσεις σε άλλες (π.χ. ΗΠΑ, Αυστραλία). Οι κυβερνήσεις και οι ενώσεις κρατών έλαβαν πρωτοφανή μέτρα για τον περιορισμό της εξάπλωσης της υγειονομικής κρίσης και την αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών συνέπειών της. Αυτά όμως είχαν ισχυρό αντίκτυπο όμως στην οικονομική δραστηριότητα και στα δημόσια οικονομικά αντίστοιχα. Ακολουθώντας, έχουν επιδεινωθεί οι προβλέψεις για την παγκόσμια οικονομία. Όπως όλες οι εκθέσεις του ΙΟΒΕ και αυτή αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες, ενώ συνοδεύεται από το Παράρτημα διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο στο οποίο αναλύεται η ύφεση λόγω της υγειονομικής κρίσης και οι τρόποι αντιμετώπισής της στην Ελλάδα. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η πρώτη ενότητα αποτελεί τη συνοπτική επισκόπηση της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος στο πρώτο τρίμηνο του 2020, καθώς και τις προοπτικές για το υπόλοιπο του 2020, βάσει της πλέον πρόσφατης έκθεσης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, β) την αποτύπωση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα στο δεύτερο τρίμηνο φέτος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ, γ) την αξιολόγηση του αποτελέσματος του Προϋπολογισμού Γενικής Κυβέρνησης στο σύνολο του 2019, καθώς και του Κρατικού Προϋπολογισμού στο πρώτο τετράμηνο το 2020 δ) τις εξελίξεις στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην περίοδο Μάρτιος - Μάιος 2020.

Η τρίτη ενότητα εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας ως επί το πλείστον στο πρώτο τρίμηνο του 2020. Καταρχάς χαρτογραφείται το μακροοικονομικό περιβάλλον στο ίδιο τρίμηνο και πραγματοποιούνται προβλέψεις για το σύνολο του τρέχοντος έτους, λαμβάνοντας υπόψη τα πρώτα στοιχεία επιπτώσεων της πανδημίας, εγχωρίως και διεθνώς. Καταγράφονται οι εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς στο πρώτο τρίμηνο ή τετράμηνο φέτος, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων, ενώ παρουσιάζονται οι εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας από την αρχή του 2020 έως τον Απρίλιο. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας στο τρίμηνο Ιανουαρίου - Μαρτίου. Εν συνεχεία, αναλύεται η τάση του πληθωρισμού στο πρώτο πεντάμηνο φέτος, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του ισοζυγίου πληρωμών στην περίοδο Ιανουαρίου - Απριλίου.

Η τέταρτη ενότητα της έκθεσης περιλαμβάνει την παρουσίαση μελέτης, σχετικά με τη φαρμακευτική αγορά και τον κλάδο της στην Ελλάδα.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι την 30/06/2020.

Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στα τέλη Οκτωβρίου του 2020.

Η ΥΦΕΣΗ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ COVID-19 ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ

Καθώς εξελίσσονται η υγειονομική και οικονομική κρίση, γίνονται σταδιακά περισσότερο σαφείς οι κύριες πλευρές του προβλήματος. Πρώτον, παρά τις προσπάθειες σε παγκόσμιο επίπεδο, το υγειονομικό πρόβλημα δεν εξαλείφεται εύκολα, απαιτεί επιμονή στην αντιμετώπισή του και συντονισμό ανάμεσα στα κράτη. Αναμένεται να περιοριστεί, αλλά σταδιακά και σε βάθος μηνών ανάλογα και με τη σχετική επιστημονική πρόοδο. Δεύτερον, οι επιπτώσεις σε όλες τις οικονομίες αποδεικνύονται ήδη βαριές. Πέρα από το άμεσο πλήγμα στη δυνατότητα κατανάλωσης και παραγωγής, η χαμηλή ορατότητα για τους επόμενους μήνες μειώνει τη διάθεση για επενδύσεις, ενώ ιδιαίτερα σημαντικό είναι το πλήγμα στο διεθνές εμπόριο. Οι εκτιμήσεις για ύφεση τη φετινή χρονιά σε όλες τις μεγάλες οικονομίες και παγκοσμίως αναθεωρούνται προς το χειρότερο. Τρίτον, η ανταπόκριση από τη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική έχει υπάρξει ισχυρή. Έχει μετριάσει σε ένα βαθμό την ύφεση και τις επιπτώσεις στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις που πλήττονται, και κυρίως έχει αμβλύνει την ανησυχία για μια κατάρρευση των οικονομιών με ανεξέλεγκτες συνέπειες.

Κατά αναλογία, τα ίδια ισχύουν και για την ελληνική περίπτωση. Το πρώτο στάδιο αντιμετώπισης του υγειονομικού προβλήματος ήταν ασφαλώς επιτυχές, όμως βέβαια θα υπάρξει συνέχεια του προβλήματος και των προσπαθειών αντιμετώπισής του. Η ύφεση για το τρέχον έτος φαίνεται πως θα είναι βαθύτερη από ό,τι αρχικά αναμενόταν. Λαμβάνονται όμως ισχυρά μέτρα για την προστασία των επιχειρήσεων και νοικοκυριών, που αμβλύνουν το πρόβλημα φέτος και θέτουν βάσεις για τη συνέχεια.

Όπως είναι αναμενόμενο, το οικονομικό κλίμα στη χώρα, και όσον αφορά την καταναλωτική εμπιστοσύνη και όσον αφορά τις επιχειρηματικές προσδοκίες, δείχνει ισχυρή επιδείνωση τους τελευταίους τρεις μήνες, η οποία είναι

Οι εκτιμήσεις για ύφεση παγκοσμίως αναθεωρούνται προς το χειρότερο

Το οικονομικό κλίμα δείχνει ισχυρή επιδείνωση

Τα μέτρα οικονομικής πολιτικής για την αντιστροφή της ύφεσης στη συνέχεια

περισσότερο σταδιακή από αυτή στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου μετά από εντονότερη αρχική επιδείνωση καταγράφηκε τον τελευταίο μήνα σχετική βελτίωση. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να υποδηλώνει πως η ύφεση στην ελληνική οικονομία θα εξελιχθεί περισσότερο αργά από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες που στηρίζονται σχετικά περισσότερο στις εξαγωγές προϊόντων στην παγκόσμια αγορά, ενώ η δική μας οικονομία διασυνδέεται στενότερα με την παγκόσμια κυρίως μέσω τουρισμού και μεταφορών. Άρα, μπορεί να αναμένεται πως το πρόβλημα για την ελληνική οικονομία θα ενταθεί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και έμμεσα σε όσους μήνες θα ακολουθήσουν.

Δεδομένων αυτών, έχουν ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο τα μέτρα οικονομικής πολιτικής για την άμβλυνση του προβλήματος σε βραχύ ορίζοντα αλλά και για την αντιστροφή της ύφεσης στη συνέχεια. Δηλαδή, η επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης για το επόμενο έτος και στη συνέχεια, θα πρέπει να προβληματίζει και να λαμβάνει προσοχής ως προς την αντιμετώπιση, τουλάχιστον όσο και η άμβλυνση του προβλήματος κατά το τρέχον έτος. Αυτό προϋποθέτει αφενός συνετή διαχείριση της ρευστότητας για την οικονομία και διασφάλισης του τρόπου μετάδοσης της στις επιχειρήσεις και στα νοικοκυριά, αφετέρου δομικές τομές που εκκρεμούν για την αύξηση της παραγωγικότητας της οικονομίας.

Κατά την τελευταία διετία και με τη λήξη του τρίτου προγράμματος, η ελληνική οικονομία κινήθηκε σταδιακά προς ισχυρότερη μεγέθυνση, υψηλότερη για εκείνο το διάστημα από αυτή πολλών άλλων οικονομιών της Ευρωζώνης. Η πανδημία COVID-19 ανέτρεψε βίαια αυτή τη δυναμική, οδηγώντας την σε ύφεση όπως και το σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας.

Παρά την αυξημένη δυσκολία που εμφανίζεται πλέον στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, όπως και στις επενδύσεις από το εξωτερικό, αποτελεί κυρίαρχη ανάγκη να αντιστραφεί η ύφεση το συντομότερο και να δρομολογηθεί ισχυρή ανάπτυξη μεσοπρόθεσμα. Θετικό στοιχείο αποτελεί η συνεχιζόμενη πρόσβαση της οικονομίας, μέσα στην κρίση, στις διεθνείς αγορές με σχετικά χαμηλό κόστος χρηματοδότησης. Όμως, τα δημοσιονομικά ελλείματα δεν μπορούν να είναι υψηλά μεσοπρόθεσμα, δεδομένου του υψηλού δημόσιου χρέους και του Ευρωπαϊκού πλαισίου που έχει συμφωνηθεί.

Σε σημαντικό μέρος του δημόσιου διαλόγου εκφράζεται αισιοδοξία λόγω της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του υγειονομικού προβλήματος και της προοπτικής ευρωπαϊκής χρηματοδότησης. Δεν πρέπει όμως να υποτιμάται το μεγάλο μέγεθος του προβλήματος, που ουσιαστικά μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με τη δρομολόγηση ουσιαστικών αλλαγών στη δομή της οικονομίας. Η σημερινή κρίση όπως και κάθε ισχυρή διεθνής κρίση φανερώνει επιμέρους αδυναμίες, και οι αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας εξακολουθούν να είναι έντονες, η χαμηλή διαχρονικά παραγωγικότητα και η χαμηλή συμμετοχή επενδύσεων και εργασίας. Άλλωστε, η πρόσθετη ρευστότητα, βάσει νέου δανεισμού σε ελληνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο, χορηγείται ακριβώς επειδή η ύφεση και τα προβλήματα αναμένεται να είναι πολύ βαθιά.

Τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί και όσα αναμένεται να ληφθούν από την ΕΕ αυξάνουν τη χρηματοδότηση της οικονομίας. Η προσδοκία αυτής της ενίσχυσης μέσω ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, κυρίως από το νέο ειδικό ταμείο, αποτελεί σημαντικό παράγοντα. Η σχετική υποστήριξη είναι κρίσιμη

και απαραίτητη, καθώς χωρίς αυτή η ελληνική οικονομία θα κινδύνευε να παρασυρθεί στη δίνη της παγκόσμιας ύφεσης, ευάλωτη σε σημαντικούς τομείς, όπως ο τουρισμός και οι μεταφορές, και χωρίς δυνατότητες άμυνας.

Οι πόροι όμως που ελπίζεται πως θα έρθουν από την ΕΕ, δεν θα πρέπει να καλύψουν βραχυπρόθεσμα τα βαθιά και μεγάλα προβλήματα της οικονομίας μας αλλά να χρησιμεύσουν ώστε μεσοπρόθεσμα και συστηματικά να τα αμβλύνουν, όσο το δυνατό περισσότερο. Ειδικότερα, οι πόροι που αναμένεται να γίνουν διαθέσιμοι από την ΕΕ για τα επόμενα χρόνια πρέπει να προγραμματιστεί να χρησιμοποιηθούν για την ενίσχυση της παραγωγικής δομής και αλλαγής του προσανατολισμού της ελληνικής οικονομίας, όχι για εφήμερη ενίσχυση της κατανάλωσης. Θα πρέπει αφενός να χρησιμοποιηθούν για κατάλληλη υποστήριξη των απαραίτητων υποδομών, αφετέρου για χρηματοδότηση δομικών μεταρρυθμιστικών πρωτοβουλιών. Θα πρέπει δηλαδή να χρησιμοποιηθούν μαζί με ένα πλαίσιο θεσμικών αλλαγών που θα αφορούν το δημόσιο τομέα και την παραγωγή ώστε να τεθεί η οικονομία σε ψηλότερη αναπτυξιακή τροχιά.

Οι πόροι από την ΕΕ να χρησιμοποιηθούν μαζί με ένα πλαίσιο θεσμικών αλλαγών

1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Κλιμακώνονται οι προβλέψεις ύφεσης για την παγκόσμια οικονομία το 2020

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για την εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ το πρώτο τρίμηνο του 2020 μεταβλήθηκε σημαντικά σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, σε -0,8% από 1,6%, ενώ ένα χρόνο πριν βρισκόταν στο 1,8%, εξέλιξη η οποία οφείλεται στη ραγδαία έξαρση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού και στη λήψη προστατευτικών, περιοριστικών μέτρων στη λειτουργία των επιχειρήσεων και τις διεθνείς επιβατικές μεταφορές. Ο αντίστοιχος ρυθμός στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες (G7) διαμορφώθηκε σε -1,3%, έναντι ρυθμού 1,4% στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 και 1,9% στο πρώτο τρίμηνό του. Συνεπώς, η αλλαγή τάσης φαίνεται πως είναι εντονότερη σε αυτές τις χώρες σε σύγκριση με τις αναπτυσσόμενες και τις αναδυόμενες οικονομίες. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στο ότι μεταξύ των ισχυρότερων οικονομιών συμπεριλαμβάνονται ορισμένες στις οποίες το πλήγμα από την υγειονομική κρίση ήταν από τα ισχυρότερα παγκοσμίως, όπως η Ιταλία, με ύφεση 4,8% έναντι σταθερότητας στο προηγούμενο τρίμηνο και η Γαλλία, με ύφεση 5,4% από ανάπτυξη 0,9%. Τον ηπιότερο αντίκτυπο εμφάνισαν η Ιαπωνία (-2,2% από -0,7%) και οι ΗΠΑ (+0,3% από 2,3%).

Στην Κίνα, από την οποία ξεκίνησε η πανδημία, σημειώθηκε στο αρχικό τρίμηνο φέτος ύφεση 6,8%, από ανάπτυξη 6,0% ένα τρίμηνο πριν και 6,4% ένα έτος νωρίτερα, ενώ σε μια άλλη μεγάλη ασιατική οικονομία, αυτή της Ινδίας, η αύξηση του ΑΕΠ παρουσίασε μόνο επιβράδυνση, από 4,1% το δ' τρίμηνο πέρυσι σε 3,3%. Στη Λατινική Αμερική, το εγχώριο προϊόν της Βραζιλίας υποχώρησε οριακά (-0,2%), έναντι ανόδου 1,6% στο τέλος του περασμένου έτους. Αντίθετα με τις προηγούμενες χώρες, η ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας επιταχύνθηκε ελαφρώς, σε 1,8% από 1,5%, ρυθμός υψηλότερος και εκείνου στο πρώτο τρίμηνο του 2019 (1,1%).

Αν και οι αρνητικές επιδράσεις της υγειονομικής κρίσης ήταν εμφανείς και ισχυρές στην οικονομική δραστηριότητα πολλών χωρών κατά το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου, εντούτοις, καθώς η πανδημία εκδηλώθηκε σε αυτές από τη μέση της συγκεκριμένης ή και αργότερα, δεν εκδηλώθηκαν πλήρως, κάτι που αναμένεται να συμβεί από το επόμενο τρίμηνο. Στις πλέον πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ εκτίμησε ότι οι πιέσεις που ασκήθηκαν στο πρώτο εξάμηνο ακόμα και στις οικονομίες στις οποίες προς το παρόν η εξάπλωση του ιού έχει υποχωρήσει ήταν ισχυρότερες των αρχικά αναμενόμενων. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τρέχουσας ύφεσης, είναι το ότι, σε αντίθεση με άλλες παρόμοιες οικονομικές συνθήκες στο παρελθόν, η ιδιωτική κατανάλωση και η δραστηριότητα στον τομέα των υπηρεσιών έχουν πληγεί εξίσου σημαντικά με τις επενδύσεις. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στα πρωτοφανή μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας (αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων, περιορισμοί στις μετακινήσεις πολιτών,

κανόνες τήρησης αποστάσεων), τα οποία περιόρισαν τις δυνατότητες κατανάλωσης και έπληξαν τις προσδοκίες των νοικοκυριών εξαιτίας της ανησυχίας για την υγεία τους.

Παρότι σε πολλές χώρες τα περιοριστικά μέτρα αίρονται σταδιακά από τα μέσα Μαΐου, οι κανόνες «κοινωνικής αποστασιοποίησης» παραμένουν σε ισχύ και θεωρείται πλέον πιθανό πως θα διατηρηθούν καθ' όλη τη διάρκεια του 2020, με ότι αυτό συνεπάγεται για τη λειτουργία των επιχειρήσεων, ιδίως όσων παρέχουν δια ζώσης υπηρεσίες σε καταναλωτές. Η αναστολή λειτουργίας σε κλάδους με εποχική δραστηριότητα, πρωτίστως στον τομέα του Τουρισμού, ενδέχεται να αποτελέσει αντικίνητρο λειτουργίας για το σύνολο της περιόδου στην οποία συνήθως είναι ανοικτές. Επιπρόσθετα, σε ορισμένες χώρες στις οποίες οι προστατευτικές παρεμβάσεις άρθηκαν, σημειώνεται ανάκαμψη του νέου κορωνοϊού, καθιστώντας αναγκαία την επαναφορά των περιοριστικών ρυθμίσεων, τουλάχιστον κατά τόπους και για ορισμένο χρονικό διάστημα. Πλέον των αρνητικών επιδράσεων της πανδημίας που μόλις αναφέρθηκαν, υφίσταται το ενδεχόμενο νέας έξαρσής της το φθινόπωρο, με συνέπειες που είναι πολύ δύσκολο να προσεγγιστούν.

Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, πραγματοποιήθηκαν σε πολλές χώρες και ενώσεις κρατών δημοσιονομικές και χρηματοδοτικές παρεμβάσεις. Επίσης, οι μεγαλύτερες κεντρικές τράπεζες έχουν προχωρήσει στην παροχή έκτακτων χρηματοδοτικών εργαλείων. Η υψηλή διαθεσιμότητα ρευστότητας στις αγορές κεφαλαίου έχει οδηγήσει σε ανάκαμψη του κλίματος στις σημαντικότερες χρηματοπιστωτικές αγορές. Όμως, αυτή η βελτίωση δεν συνάδει με τις τάσεις στις οικονομικές προοπτικές. Οπότε, ενδέχεται σε μια επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος, π.χ. από τις εξελίξεις στην πανδημία, οι αγορές κεφαλαίου να αντιδράσουν έντονα και οι χρηματοπιστωτικές συνθήκες να μεταβληθούν άρδην.

Η έντονη κάμψη της δραστηριότητας αποτυπώθηκε και στο επίπεδο του διεθνούς εμπορίου. Βάσει των νεότερων εκτιμήσεων του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου, ο όγκος του υποχώρησε κατά το δεύτερο τρίμηνο κατά 18,5%, έναντι υποχώρησης 3,0% στο αρχικό τρίμηνο φέτος. Το ΔΝΤ προέβλεψε στο τέλος Ιουνίου υποχώρηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου φέτος κατά 11,9%. Η έξαρση της πανδημίας αποτυπώθηκε και στην τιμή του πετρελαίου. Παρά την απόφαση του ΟΠΕΚ με τη συμμετοχή της Ρωσίας τον Απρίλιο για περιορισμό της ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου για δύο έτη, ξεκινώντας με μείωση 9,7 εκατ. βαρέλια, η προηγούμενη υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου Brent από τον περασμένο Φεβρουάριο αποκαταστάθηκε μερικώς έως το τέλος Ιουνίου (\$40 έναντι \$57). Ακολούθως, δεν αναμένονται ανασχετικές επιδράσεις στην οικονομική δραστηριότητα.

Ευρύτερα, εκτιμάται ότι η οικονομική ανάκαμψη θα είναι περισσότερο σταδιακή (U-shape) σε σχέση με προηγούμενες προβλέψεις. Συνεκτιμώντας τις παραπάνω εξελίξεις, ενδεχόμενα και προοπτικές, το ΔΝΤ αναθεώρησε προσφάτως επί τα χείρω τις προβλέψεις του για το ρυθμό μεταβολής του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2020, σε -4,9% από -3,0%.

Επιστροφή σε ύφεση το α' τρίμηνο του 2020, κατά 0,9%

Το εγχώριο προϊόν της Ελλάδας συρρικνώθηκε στο πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, για πρώτη φορά από το δεύτερο τρίμηνο του 2016, κατά 0,9%. Ένα χρόνο νωρίτερα αυξανόταν κατά 1,6% ενώ στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 σημείωσε άνοδο 1,0%.

Ως προς τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην αρχή του τρέχοντος έτους, η εγχώρια κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (+0,1%), όταν σε εκείνη την περίοδο είχε ενισχυθεί οριακά, κατά 0,3%. Η σταθερότητα οφείλεται αποκλειστικά στη μεγαλύτερη κατά 2,0% δημόσια κατανάλωση, εξαιτίας κυρίως των δημοσιονομικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του νέου κορωνοϊού, καθώς κατανάλωση των νοικοκυριών περιορίστηκε στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου κατά 0,7%. Ένα χρόνο νωρίτερα η δημόσια κατανάλωση επίσης ενισχυόταν, κατά 0,4%, ενώ η ιδιωτική κατανάλωση παρουσίασε σημαντική αύξηση 1,3%.

Οι επενδύσεις υποχώρησαν στην αρχή του 2020 για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο, με παραπλήσια ένταση με τα δύο προηγούμενα (-5,1%), ενώ στο αρχικό τρίμηνο πέρυσι παρουσίαζαν σημαντική ενίσχυση (+14,4%). Όμως, σε αντίθεση με τα προηγούμενα τρίμηνα, η πτώση τους δεν προήλθε από τη μικρότερη

συσσώρευση αποθεμάτων ή τη μείωσή τους έναντι της ίδιας περιόδου του προηγούμενου έτους, αφού η άνοδός τους διευρύνθηκε ελαφρώς στο πρώτο τρίμηνο φέτος, κατά €58 εκατ., στα €381 εκατ. Η συρρίκνωση των επενδύσεων οφείλεται αποκλειστικά στο μικρότερο σε σύγκριση με πέρυσι σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου κατά 6,4%, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα διευρυνόταν κατά 8,8%.

Σχεδόν όλες οι κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου παρουσίασαν μείωση στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου φέτος. Εξαιρέση αποτέλεσαν οι Κατοικίες, με ισχυρή αύξηση 22,6%, τη μεγαλύτερη στο συγκεκριμένο τρίμηνο την τελευταία τριετία, όπως επίσης οι επενδύσεις σε άλλα προϊόντα, οι οποίες ήταν ελαφρώς περισσότερες από ότι ένα χρόνο πριν (+0,7%), όταν σημείωναν ήπια υποχώρηση (-1,0%). Στον αντίποδα, ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε μεταφορικό εξοπλισμό περιορίστηκε ιδιαίτερα έντονα (-44,6%), υπεραντισταθμίζοντας την περυσινή σημαντική ενίσχυσή του (+21,9%). Έπονται σε κάμψη οι επενδύσεις σε εξοπλισμό ΤΠΕ (-9,4%) και αυτές σε μηχανολογικό εξοπλισμό (-6,2%), ενώ στην αρχή του 2019 αμφότερες παρουσίαζαν άνοδο, κατά 3,3% και 4,9% αντίστοιχα. Η μικρότερη υποχώρηση στο αρχικό τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε στις επενδύσεις σε άλλες κατασκευές (-4,0%) και σε αγροτικά προϊόντα (+3,3%).

Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, οι εξαγωγές παρέμειναν σε ανοδική τροχιά στην αρχή του τρέχοντος έτους, έστω με μικρότερο ρυθμό από ότι στην ίδια περίοδο πέρυσι, 2,5% έναντι 4,8%. Σε αντίθεση με το αρχικό τρίμηνο του 2019, η αύξηση φέτος προήλθε αποκλειστικά από τις περισσότερες εξαγωγές προϊόντων, κατά 4,7%, όταν ένα χρόνο νωρίτερα υποχωρούσαν οριακά (-0,4%). Οι εξαγωγές υπηρεσιών, που ήταν ο καθοριστικός παράγοντας της διεύρυνσης του συνόλου των εξαγωγών το περασμένο έτος, ήταν στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου φέτος αμετάβλητες έναντι του ίδιου χρονικού διαστήματος του περασμένου έτους, στο οποίο ανέρχονταν κατά 10,3%.

Ταυτόχρονα, οι εισαγωγές ενισχύθηκαν οριακά, κατά 0,2%, ωστόσο σε αυτήν την περίοδο πέρυσι το ποσοστό αύξησής τους ήταν σχεδόν διψήφιο, 9,7%. Υποτονικά κινήθηκαν τόσο οι εισαγωγές προϊόντων, όσο και οι εισαγωγές υπηρεσιών, σημειώνοντας άνοδο 0,2% και 0,3% αντίστοιχα, ενώ στο πρώτο τρίμηνο του 2019 οι πρώτες ενισχύονταν περισσότερο, κατά 10,0% έναντι αύξησης 6,3% στις υπηρεσίες. Η μεγαλύτερη ενίσχυση των εξαγωγών σε σύγκριση με την άνοδο των εισαγωγών βελτίωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνολογιστικούς όρους, περιορίστηκε περαιτέρω, στα €549 εκατ. (-41,7% έναντι του 2018) ή μόλις 1,2% του ΑΕΠ).

Ισχυρή ύφεση στην ελληνική οικονομία το 2020 εξαιτίας της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, μεγαλύτερη της αρχικά αναμενόμενης

Η υγειονομική κρίση που ξεκίνησε από την Κίνα στην αρχή του τρέχοντος έτους και εξαπλώθηκε στην Ευρώπη από τα μέσα Φεβρουαρίου και στην Ελλάδα από τις αρχές Μαρτίου, οι εξελίξεις που έχει προκαλέσει (μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, στήριξης των επιχειρήσεων και των πολιτών) και όσες θα προέλθουν από αυτή μεσοπρόθεσμα, συνεχίζουν να αποτελούν τους κύριους καθοριστικούς παράγοντες των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων εγχωρίως και διεθνώς.

Τα μέτρα προστασίας από τον κορωνοϊό που λήφθηκαν παγκοσμίως είχαν ισχυρές επιπτώσεις. Αυτές ξεκίνησαν από την καταναλωτική ζήτηση σε κάθε χώρα, λόγω της αναστολής λειτουργίας σε πολλούς κλάδους, όπως επίσης από τις απαγορεύσεις στις διασυννοριακές επιβατικές μετακινήσεις. Το lockdown έπληξε άμεσα το διεθνές εμπόριο και τους εξαγωγικούς κλάδους, ενώ δευτερεύουσες επιδράσεις σε αυτά προξενήθηκαν από την υποχώρηση της απασχόλησης και του εισοδήματος στις δραστηριότητες σε αναστολή λειτουργίας, αλλά και στην ευρύτερη αλυσίδα αξίας στην οποία αυτές υπάγονται. Πιέσεις στην εγχώρια ζήτηση και το διεθνές εμπόριο ασκούνται και από την εξασθένιση της επενδυτικής διάθεσης, εξαιτίας της αβεβαιότητας για τη διάρκεια και την ένταση των επενεργειών του κορωνοϊού. Οι αρνητικές επενεργειες αυτών και άλλων διασυνδέσεων μεταξύ των συνιστωσών του ΑΕΠ αποτυπώνονται στις νεότερες, δυσμενέστερες προβλέψεις διεθνών οργανισμών για το ΑΕΠ σημαντικών οικονομικών περιφερειών (ΔΝΤ) που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Από την προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία οι δύο παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με την πανδημία του νέου κορωνοϊού και θεωρούνταν ως οι πλέον καθοριστικοί των επιδράσεων της στα μακροοικονομικά μεγέθη ήταν η διάρκειά της, εγχωρίως και διεθνώς, καθώς και η

ένταση των μέτρων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεών της. Ως προσδιοριστικοί παράγοντες των μακροοικονομικών εξελίξεων μεσοπρόθεσμα είχαν αναδειχθεί και ορισμένοι άλλοι σχετιζόμενοι με την υγειονομική κρίση: η ένταση και η εξέλιξη στο χρόνο (time profiling) των οικονομικών επιπτώσεών της στην Ευρωζώνη, το μέγεθος των παρεμβάσεων πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της πανδημίας. Η τάση στο ενεργειακό κόστος, προσεγγιζόμενη από την τιμή του πετρελαίου, επίσης περιλαμβανόταν στους καθοριστικούς παράγοντες των προβλέψεων. Αυτές οι παράμετροι εξακολουθούν να θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές για τις οικονομικές εξελίξεις τουλάχιστον κατά το δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Δεδομένης της παραμένουσας σημαντικής αβεβαιότητας για την εξέλιξη τους μεσοπρόθεσμα, παραμένει αδύνατη η πραγματοποίηση συγκεκριμένων υποθέσεων για αυτές, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση προβλέψεων. Για αυτόν το λόγο, όπως στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, με εναλλακτικές υποθέσεις, θα πραγματοποιηθούν αντίστοιχες προβλέψεις για τις μεταβλητές. Οι προβλέψεις που θα προκύψουν από τις διαφορετικές υποθέσεις, θα διαμορφώσουν ένα διάστημα πρόβλεψης για το ΑΕΠ, τις συνιστώσες του και τις υπόλοιπες μακροοικονομικές μεταβλητές.

Το βασικό σενάριο πρόβλεψης βασίζεται στην υπόθεση ότι τα εσωτερικά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας στο σύνολο της επικράτειας (αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων, περιορισμοί στην κίνηση των πολιτών κ.ά.) δεν θα επανέλθουν. Εξάιρεση θα αποτελέσουν όποιες περιοχές παρουσιάσουν νέα έξαρση κρουσμάτων. Επιπλέον, δεν θα κλιμακωθούν σημαντικά οι περιορισμοί στις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις. Οι περισσότερες από τις έκτακτες δημοσιονομικές και χρηματοδοτικές παρεμβάσεις θα ολοκληρωθούν σύντομα, καθώς έχει επιτραπεί η λειτουργία όλων των επιχειρήσεων, σαφώς αργότερα όμως από ότι αναμενόταν στο βασικό σενάριο της προηγούμενης έκθεσης (τέλος Μαΐου). Εξάιρεση θα αποτελέσουν τα μέτρα των οποίων ήδη η διάρκεια περιλαμβάνει τους επόμενους μήνες (π.χ. προσωρινή μείωση ΦΠΑ). Σε ότι αφορά την ύφεση στην Ευρωζώνη φέτος, θα κυμανθεί πλησίον των πρόσφατων σχετικών προβλέψεων ($\approx 10\%$).

Στο εναλλακτικό, δυσμενές σενάριο, γίνεται η υπόθεση πως η υγειονομική κρίση θα ανακάμψει εγχωρίως στη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου, οδηγώντας στην επαναφορά των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας τουλάχιστον έως το τέλος του τρέχοντος έτους. Παρόμοιες εξελίξεις είναι πιθανές σε πολλές χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής και της Ασίας. Ακολούθως, θα πραγματοποιηθούν εκ νέου εκτεταμένες παρεμβάσεις πολιτικής, εγχωρίως και πανευρωπαϊκά, προκειμένου να μετριαστούν οι επιπτώσεις στην οικονομία. Σε ότι αφορά την ύφεση στην Ευρωζώνη, θα έχει ένταση σχεδόν τριπλάσια εκείνης το 2009.

Αναλυτικά ως προς τις πρόσφατες και πλέον αναμενόμενες εξελίξεις στους παραπάνω παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις, τα νέα κρούσματα και τα θύματα έχουν υποχωρήσει σταθερά από το τέλος Απριλίου. Αυτές οι τάσεις επέτρεψαν τη άρση των περιορισμών στις μετακινήσεις των πολιτών εντός του Μαΐου και την άρση των περισσότερων περιορισμών στη λειτουργία επιχειρήσεων στη διάρκειά του. Την 1η Ιουνίου άνοιξαν τα ξενοδοχεία δωδεκάμηνης λειτουργίας και οι θερινοί κινηματογράφοι, ενώ από τις 15 Ιουνίου επανεκκίνησε η λειτουργία σχεδόν όλων δραστηριοτήτων παρέμεναν σε αναστολή, συμπεριλαμβανομένων των ξενοδοχείων εποχικής λειτουργίας. Την ίδια ημερομηνία έγινε η πρώτη άρση περιορισμών σε απευθείας διεθνείς πτήσεις, αποτελώντας το έναυσμα για την εκκίνηση της διεθνούς τουριστικής περιόδου.

Από την 1^η Ιουλίου επιτράπηκαν οι απευθείας διεθνείς πτήσεις προς όλα αεροδρόμια, από όλες τις χώρες, με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Σουηδία. Επίσης, επιτράπηκε η είσοδος στη χώρα σε ταξιδιώτες από τις χώρες της συνθήκης Schengen και των συνδεδεμένων με αυτή χωρών, καθώς και από άλλες 15 χώρες, βάσει σχετικής απόφασης της ΕΕ. Ωστόσο, σε αυτές τις χώρες δεν συμπεριλαμβάνονται ορισμένες με ιδιαίτερα υψηλή συμβολή στις εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό στα προηγούμενα έτη, όπως οι ΗΠΑ (3η θέση), η Ρωσία (10η) και η Τουρκία (14η). Από αυτές τις χώρες προήλθε στην περίοδο 2017-2019 το 10,6% των εσόδων. Συνεπώς, η παροχή τουριστικών υπηρεσιών διεθνώς ουσιαστικά ξεκίνησε εγχωρίως από την 1η Ιουλίου, με αποτέλεσμα το σημαντικό περιορισμό της τουριστικής περιόδου σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη. Επιπρόσθετα, οι περιορισμοί στις διεθνείς αφίξεις ως προς τις χώρες προέλευσης συνεπάγονται την απώλεια σημαντικού μέρους των τουριστικών εισπράξεων προηγούμενων ετών.

Ως προς τις εξελίξεις σχετικά με τις παρεμβάσεις υποστήριξης πληττόμενων επιχειρήσεων, εργαζομένων σε αυτές και ελεύθερων επαγγελματιών, παρατάθηκε τον Μάιο και τον Ιούνιο η ισχύς σχεδόν όλων των δημοσιονομικών μέτρων τα οποία είχαν ληφθεί για την περίοδο Μαρτίου – Απριλίου. Πραγματοποιήθηκαν και ορισμένες πρόσθετες δημοσιονομικές παρεμβάσεις, με σημαντικότερες τις εξής: α) μείωση προκαταβολής φόρου για το 2021 για επιχειρήσεις με πτώση κύκλου εργασιών άνω ενός ποσοστού κατά το τρίμηνο Μαρτίου-Μαΐου, β) καταβολή του 60% του ενοικίου από επιχειρήσεις οι οποίες επαναλειτούργησαν τον Μάιο, όπως επίσης στους κλάδους τουρισμού, εστίασης, πολιτισμού και αθλητισμού για την περίοδο Ιουνίου – Αυγούστου, γ) προσωρινή μείωση ΦΠΑ για την περίοδο 01/06-31/10/2020 στις επιβατικές μεταφορές, στον καφέ, τα μη αλκοολούχα προϊόντα, στις υπηρεσίες τουρισμού και στους κινηματογράφους, δ) καθιέρωση του μηχανισμού ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας SURE.

Επιπλέον, ανακοινώθηκαν νέες δράσεις για τη ρευστότητα των επιχειρήσεων (Ταμείο Εγγυοδοσίας Επιχειρήσεων CoViD-19, δεύτερο και τρίτο πρόγραμμα επιστρεπτέας προκαταβολής για ΜμΕ, πρόσθετες ενισχύσεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή €2,7 δισεκ.). Αυτές και οι προηγούμενες χρηματοδοτικές παρεμβάσεις (π.χ. Ταμείο Επιχειρηματικότητας (ΤΕΠΙΧ II) θα ενισχύσουν στην τρέχουσα δυσμενή συγκυρία τη ρευστότητα των επιχειρήσεων και αναμένεται να συμβάλλουν στην υλοποίηση μέρους των επενδυτικών σχεδίων τα οποία είχαν διαμορφωθεί πριν από αυτή, αλλά και εξαιτίας της.

Ευρύτερα, το σύνολο των παρεμβάσεων πολιτικής, δημοσιονομικών και χρηματοδοτικών, θα μετριάσει τις επιπτώσεις των μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό, εγχώριων και διεθνών, στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων και την απασχόλησή τους, όπως επίσης στο εισόδημα των νοικοκυριών. Οι θετικές επενέργειές τους θα είναι αντίστοιχες της υλοποίησής τους, η οποία θα εξαρτηθεί από τις προϋποθέσεις ένταξης σε αυτά και την αξιοποίησή τους από τους δυνητικούς δικαιούχους. Από τα έως τώρα διαθέσιμα σχετικά στοιχεία, προκύπτει ότι ο βαθμός υλοποίησης των παρεμβάσεων ποικίλει μεταξύ αυτών. Ενδεικτικά, στην πρώτη φάση του προγράμματος επιστρεπτέας προκαταβολής, προϋπολογισμού €1,0 δισεκ. πιστώθηκαν σε περίπου 55.000 επιχειρήσεις €600 εκατ. Μέσω του ΤΕΠΙΧ II εγκρίθηκαν 10,15 χιλ. αιτήσεις για δάνεια €1,290 δισεκ., από τις 10,7 χιλ. αιτήσεις για δάνεια €1,4 δισεκ. που υποβλήθηκαν.

Ενώ οι παρεμβάσεις ενίσχυσης επιχειρήσεων και εργαζομένων που υλοποιούνται μετριάζουν τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης, από την άλλη πλευρά επιβαρύνουν το δημοσιονομικό ισοζύγιο. Επιπλέον, υφίστανται σημαντικές επιπτώσεις σε αυτό από απώλειες φορολογικών εσόδων, ασφαλιστικών εισφορών κ.ά. από την υποχρεωτική παύση δραστηριότητας σε ορισμένους κλάδους και την αναστολή πληρωμών φόρων και εισφορών. Στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου φέτος, οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού ήταν €1,48 δισεκ. περισσότερες έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2019 (+18,5%), με τη διεύρυνσή τους να προέρχεται κυρίως από την αύξηση των τρεχουσών μεταβιβάσεων εκτός Γενικής Κυβέρνησης, στις οποίες περιλαμβάνονται τα έκτακτα μέτρα, κατά €1,2 δισεκ. Στο σκέλος των εσόδων της Γενικής Κυβέρνησης σημειώθηκε υποχώρηση τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο κατά €1,29 δισεκ. (-16,7%) έναντι της αντίστοιχης περιόδου του περασμένου έτους, κυρίως από χαμηλότερες εισπράξεις έμμεσων φόρων (-23% ή - €974 εκατ.). Τα έσοδα άμεσων φόρων υποχώρησαν μόνο τον Απρίλιο, αλλά συνολικά μαζί με εκείνα του Μαρτίου ήταν 6,1% περισσότερα (+€112 εκατ.) από πέρυσι.

Ενώ οι επιχειρήσεις αντλούν με τα έκτακτα χρηματοδοτικά εργαλεία μέρος της ρευστότητας που χρειάζονται προκειμένου να ανταποκριθούν στις τρέχουσες υποχρεώσεις τους (στο δημόσιο τομέα, τις τράπεζες, τους προμηθευτές τους), θεωρείται πως αυτά θα έχουν αρκετά μικρότερο άμεσο θετικό αντίκτυπο στην υλοποίηση επενδύσεων. Η υψηλή αβεβαιότητα ως προς την εξέλιξη του νέου κορωνοϊού έως ότου βρεθεί κάποια αποτελεσματική θεραπεία ή ένας τρόπος πρόληψής του, θα επιδρά έντονα ανασχετικά στην ανάληψη επενδυτικού ρίσκου. Για αυτό, η διαθεσιμότητα χρηματοδοτικών εργαλείων είναι ικανή, αλλά όχι απαραίτητη συνθήκη για τη σημαντική αναθέρμανση των επενδύσεων. Πιθανότατα αρκετές επιχειρήσεις έχουν πραγματοποιήσει ή θα προχωρήσουν σε επενδύσεις για την προσαρμογή του τρόπου εργασίας, παραγωγής ή/και των πωλήσεών τους στις τρέχουσες συνθήκες (π.χ. τηλεργασία, ηλεκτρονικές πωλήσεις). Ωστόσο, στην πλειονότητά τους αυτές οι αλλαγές δεν συνιστούν δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Εξαιρέση σε αυτήν την τάση θα αποτελέσουν επενδύσεις που αφορούν στην υγεία, από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, π.χ. για τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών για

την αντιμετώπιση της πανδημίας, για την παρασκευή φαρμάκων και αναλώσιμων για την προστασία της υγείας, για την υγειονομική ασφάλεια των μεταφορών κ.λπ. Αλλά και επενδύσεις σε δημόσια έργα, καθώς και σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, με το συμπληρωματικό κρατικό προϋπολογισμό ο οποίος επικυρώθηκε στο τέλος Μαΐου, ο στόχος δαπανών του για το τρέχον έτος αυξήθηκε κατά €1,25 δισεκ., στα €8,0 δισεκ., προκειμένου το ΠΔΕ να χρηματοδοτήσει έκτακτα μέτρα. Στο πεντάμηνο Ιανουαρίου – Μαΐου οι δαπάνες του προγράμματος έφτασαν τα €3,36 δισεκ., επίπεδο υπερδιπλάσιο του σχετικού στόχου στον Προϋπολογισμό του 2020 (€1,6 δισεκ.). Επιπλέον ήταν σχεδόν τριπλάσιες του επιπέδου τους στην ίδια περίοδο του 2019 (€1,17 δισεκ.). Από την άλλη πλευρά, όπως αναφέρεται στο συνοδευτικό κείμενο του δελτίου εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού για τον Μάιο, οι αυξημένες εκροές του ΠΔΕ οφείλονται κυρίως στις αποζημιώσεις ειδικού σκοπού επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων και στις δαπάνες για επιδότηση τόκων δανείων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων λόγω της πανδημίας του COVID-19. Επομένως, ένα μεγάλο μέρος των επιπλέον πληρωμών δεν αφορά στην υποστήριξη επενδύσεων. Δεν παρέχονται στοιχεία για το ακριβές επίπεδο των δαπανών για τους παραπάνω σκοπούς. Η κάλυψη ενισχύσεων και εξόδων για την αντιμετώπιση της πανδημίας μέσω του ΠΔΕ, κατά πάσα πιθανότητα με κοινοτικούς πόρους, είναι αρκετά πιθανό να συνεχιστεί τουλάχιστον στους επόμενους μήνες. Για αυτό, αναμένεται ό,τι οι ενισχύσεις μέσω του προγράμματος θα είναι περισσότερες από πέρυσι και στο υπόλοιπο του 2020, όμως η επίδρασή τους στην επενδυτική δραστηριότητα θα εξαρτηθεί από τη σύνθεσή τους και το κατά πόσο αυτές θα αφορούν στην υγειονομική κρίση.

Το ιδιαίτερα δυσμενές περιβάλλον κρίνεται πως αποτελεί σημαντικό ανασχετικό παράγοντα για την πραγματοποίηση παραχωρήσεων και αποκρατικοποιήσεων. Καθώς ο στόχος εσόδων του ΤΑΙΠΕΔ για φέτος στον προϋπολογισμό είναι 77,4% μεγαλύτερος από τα μέγιστα έσοδα σε ένα χρόνο έως τώρα (€2,45 δισεκ. έναντι €1,38 δισεκ. το 2017), θεωρούνταν εξαρχής φιλόδοξος. Υπό τις συνθήκες που δημιούργησε η πανδημία, εκτιμήθηκε από την προηγούμενη έκθεση ως πλέον πιθανό το ενδεχόμενο ότι δεν θα επιτευχθεί. Η πρόοδος εργασιών του ΤΑΙΠΕΔ κατά το πρώτο εξάμηνο αποτελεί ένδειξη αυτής της αναμενόμενης εξέλιξης. Στο πρώτο εξάμηνο ολοκληρώθηκαν η παραχώρηση των μαρίνων Χίου και Αλίμου, με τα συνολικά έσοδα από το εφάπαξ μέρος του τιμήματος σε αυτές τις περιπτώσεις να φθάνουν περίπου τα €60 εκατ. Οι πλέον σημαντικές διαγωνιστικές διαδικασίες που βρίσκονται σε εξέλιξη είναι η πώληση του 100% της ΔΕΓΠΑ Υποδομών ΑΕ (β' φάση διαγωνισμού), του 65% της ΔΕΓΠΑ Εμπορίας ΑΕ (β' φάση διαγωνισμού) και του 30% του ΔΑΑ (β' φάση διαγωνισμού). Ωστόσο, εφόσον αυτές οι διαδικασίες ολοκληρωθούν φέτος, τα έσοδα του ΤΑΙΠΕΔ θα συνεχίσουν να υπολείπονται του στόχου για το 2020. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, οι ιδιωτικοποιήσεις και οι παραχωρήσεις που πραγματοποίησε το ΤΑΙΠΕΔ τα προηγούμενα χρόνια θα τονώσουν την επενδυτική δραστηριότητα, με την ώθηση από την επένδυση στο Ελληνικό να εκτιμάται πως θα είναι η μεγαλύτερη μεταξύ αυτών.

Σε ότι αφορά την άντληση ρευστότητας από το τραπεζικό σύστημα και τις κεφαλαιαγορές, οι τράπεζες στην Ελλάδα σπεύδουν να αξιοποιήσουν τις νέες δυνατότητες της ΕΚΤ (Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας, TLTRO III). Ενώ αυτές οι εξελίξεις αποτελούν κίνητρο για πιστωτική επέκταση, από την άλλη πλευρά, η επιφυλακτικότητα ως προς τη διάρκεια και την ένταση της υγειονομικής κρίσης θα επενεργεί ανασχετικά στη χορήγηση πιστώσεων. Άλλωστε, η αναστολή δραστηριότητας σε πολλούς κλάδους και οι παραμένοντες περιορισμοί στις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις που πλήττουν πρωτίστως τον κλάδο του τουρισμού, αλλά και σε όσους συνδέονται με αυτόν, θα ασκήσουν σημαντικές πιέσεις στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων και τα εισοδήματα των νοικοκυριών. Ακολούθως, είναι αρκετά πιθανό να ανακάμψει η αθέτηση υποχρεώσεων προς τις τράπεζες, οδηγώντας σε νέα διεύρυνση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Η αβεβαιότητα για τους ίδιους λόγους θα είναι η αιτία που η ζήτηση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις, αλλά και τα νοικοκυριά, θα είναι υποτονική. Μόνο εφόσον υποχωρήσουν σημαντικά αυτές οι εστίες αβεβαιότητας θα ανακάμψουν τόσο η προσφορά, όσο και η ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων.

Παρά την τρέχουσα, ιδιαίτερα δυσμενή συγκυρία, το τραπεζικό σύστημα εγχωρίως φαίνεται να έχει κλιμακώσει σημαντικά την παροχή δανείων προς τις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την πιστωτική επέκταση συνολικά προς τον ιδιωτικό τομέα. Στο τρίμηνο Μαρτίου-Μαΐου ο θετικός ρυθμός μεταβολής δανείων προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από τα τέλη του 2018 ανήλθε στο 4,0%, από 1,4%

στο πρώτο δίμηνο φέτος και 2,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Ωστόσο, η ενίσχυση της παροχής πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από τα έκτακτα προγράμματα παροχής ρευστότητας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, όπως το ΤΕΠΙΧ II. Επομένως, εάν δεν ανακάμψει η πανδημία και οι παρεμβάσεις πολιτικής ολοκληρωθούν σύντομα, όπως γίνεται υπόθεση στο βασικό σενάριο, θα εξασθενήσει και η πιστωτική επέκταση. Από την άλλη πλευρά, συνεχίζεται με αμείωτη ένταση σε σχέση με την αρχή του έτους η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά, κατά 2,9%, ενώ είναι ελαφρώς ισχυρότερη εκείνης ένα χρόνο νωρίτερα (2,3%). Ακολούθως, στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα, ο δανεισμός από το τραπεζικό σύστημα διευρυνόταν ελαφρώς την περίοδο Μαρτίου-Μαΐου, για πρώτη φορά από το τελευταίο τρίμηνο του 2010, με ρυθμό 0,4%, έναντι ήπιας πιστωτικής συρρίκνωσης 0,7% στο δίμηνο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου και 0,3% ένα χρόνο νωρίτερα.

Η αναμενόμενη εξασθένηση των παραπάνω τάσεων στις επιχειρηματικές πιστώσεις συνεπάγεται ότι πολλές από επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά που μέχρι πριν την κρίση εξέταζαν τον τραπεζικό δανεισμό, δεν θα επωφεληθούν από τους πολύ ευνοϊκούς όρους οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί την πρόσφατη περίοδο. Τα σαφώς χαμηλότερα επιτόκια δανεισμού επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών στο δεύτερο εξάμηνο της προηγούμενης χρονιάς και στο τετράμηνο Ιανουαρίου – Απριλίου φέτος σχετίζονται πρωτίστως με την έντονη αποκλιμάκωση στην ίδια περίοδο των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου. Εν μέρει οφείλονται και στην αυξημένη εντός της τρέχουσας κρίσης παροχή ρευστότητας από την ΕΚΤ, επίσης με ευνοϊκούς όρους. Στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου το μέσο επιτόκιο νέων δανείων τακτής λήξης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 3,12%, από 3,45% στο πρώτο δίμηνο φέτος και 3,78% κατά μέσο όρο το 2019. Το πρόσφατο επίπεδο είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 2010. Για το σύνολο των νέων δανείων προς τα νοικοκυριά, το μέσο επιτόκιο στο δίμηνο Μαρτίου – Απριλίου ήταν 4,75%, χαμηλότερο από το μέσο επίπεδο του τον περασμένο χρόνο (4,94%).

Ενώ μάλλον οι επενδύσεις θα υποστούν αναλογικά το ισχυρότερο πλήγμα από την υγειονομική κρίση φέτος, οι πιέσεις στις εξαγωγές από τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις και την ευρύτερη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου, προβλέπεται ότι θα ασκήσουν τις εντονότερες πιέσεις στο εγχώριο προϊόν, καθώς και το μερίδιό τους στο ΑΕΠ είναι πολύ μεγαλύτερο των επενδύσεων (35,0% έναντι 11,9% του ΑΕΠ πέρυσι). Όπως δείχθηκε στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, πέντε χώρες στις οποίες η έξαρση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού ήταν από τις ισχυρότερες παγκοσμίως (ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο, Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία), συγκαταλέγονταν το 2019 στο top-10 των εξαγωγικών προορισμών, με την Ιταλία να βρίσκεται στην πρώτη θέση και σε μεγάλη απόσταση από τη δεύτερη Γερμανία (€3,63 δισεκ. έναντι €2,25 δισεκ.). Την υποχώρηση των εξαγωγών προϊόντων θα μετριάσει το γεγονός ότι δεν τέθηκαν περιορισμοί στις διασυνοριακές μεταφορές τους, αλλά και η κλιμάκωση στην περίοδο του lockdown του ηλεκτρονικού εμπορίου. Η μικρότερη διάρκεια της τουριστικής περιόδου φέτος, όπως επίσης οι ισχύοντες περιορισμοί ως προς τις χώρες προέλευσης των επισκεπτών, που προς το παρόν αφορούν και σε ορισμένες χώρες από τις οποίες προερχόταν ένα σημαντικό τμήμα των τουριστικών εισπράξεων των τελευταίων ετών, θα πλήξουν την κύρια πηγή διεύρυνσης του συνόλου των εξαγωγών στα πρόσφατα έτη. Βεβαίως, εξασθένηση θα παρουσιάσουν και οι εισαγωγές προϊόντων.

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα παγκοσμίως εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης οι περιορισμοί στις διεθνείς μεταφορές, περιόρισαν σημαντικά τη ζήτηση πετρελαίου και άλλων ενεργειακών αγαθών. Στις 12 Απριλίου 2020, ο ΟΠΕΚ και οι χώρες εταίροι του, μαζί με τη Ρωσία, συμφώνησαν να μειώσουν την παραγωγή μέχρι τον Απρίλιο του 2022, προκειμένου να περιορίσουν την πτώση των τιμών. Πάρα ταύτα, η τιμή του πετρελαίου Brent τον περασμένο Απρίλιο διαμορφώθηκε στα \$18,4/βαρέλι, σημειώνοντας εξασθένηση κατά 74,2% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, ενώ τον Μάιο άγγιξε τα \$29,4/βαρέλι, υποχωρώντας κατά 58,8% σε σύγκριση με ένα έτος πριν. Επομένως, ο συγκεκριμένος περιορισμός της προσφοράς πετρελαίου, δεν φαίνεται να επενεργεί ενισχυτικά στις τιμές. Ακολούθως, το κόστος του πετρελαίου κατά το τρέχον εξάμηνο εκτιμάται ότι θα επηρεαστεί κατά κύριο λόγο από τις επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα της πανδημίας COVID-19 και την αβεβαιότητα γύρω από αυτή ως προς την εξέλιξη και την αντιμετώπισή της. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ, η ύφεση λόγω της υγειονομικής κρίσης ήταν κατά το πρώτο και το δεύτερο τρίμηνο ισχυρότερη της αναμενόμενης. Επιπρόσθετα, η ανάκαμψη της

παγκόσμιας οικονομίας φαίνεται πως θα είναι πιο αργή και σταδιακή από ότι αρχικά είχε εκτιμηθεί. Τούτων δεδομένων, η μέση τιμή του πετρελαίου το 2020 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα \$38/βαρέλι, περίπου 39% χαμηλότερα από το προηγούμενο έτος.

Λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τις πρόσφατες και τις πιθανές μελλοντικές εξελίξεις και επιδράσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, ιδίως τις επιπτώσεις των απαγορεύσεων στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές και της αναστολής λειτουργίας επιχειρήσεων, τις διαδοχικές δέσμες μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής εγχωρίως για την αντιμετώπισή τους, αλλά και τις τάσεις στο ΑΕΠ και τις συνιστώσες του στο πρώτο τρίμηνο φέτος, αναμένεται έντονη υποχώρηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Οι πιέσεις στις καταναλωτικές δαπάνες το δεύτερο τρίμηνο αναμένεται να είναι πρωτοφανείς, κυρίως από την αναστολή της λειτουργίας φυσικών καταστημάτων λιανικού εμπορίου, εστίασης κ.ά., των ξενοδοχείων και των επιχειρήσεων διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Περιοριστικά εκτιμάται ότι θα επενεργήσει, ειδικά στο συγκεκριμένο τρίμηνο, η κάμψη της καταναλωτικής διάθεσης των νοικοκυριών από την απειλή για την υγεία τους. Την ιδιωτική κατανάλωση θα περιορίσει από το δεύτερο τρίμηνο και η προβλεπόμενη σημαντική άνοδος της ανεργίας. Η ένταση της αύξησής της θα εξαρτηθεί πρωτίστως από το εάν η πανδημία θα παρουσιάσει νέα έξαρση, εγχωρίως ή/και διεθνώς, πλήττοντας περισσότερο στην περίπτωση μιας διεθνούς κλιμάκωσης τις θέσεις εργασίας στις δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό.

Τις αρνητικές επενέργειες των παραπάνω παραγόντων στα καταναλωτικά έξοδα των νοικοκυριών θα μετριάσουν η κλιμάκωση του ηλεκτρονικών συναλλαγών και τα μέτρα στήριξης του εισοδήματος των απασχολούμενων και των ελεύθερων επαγγελματιών σε αναστολή εργασίας/λειτουργίας, όπως επίσης των ανέργων, τα οποία συνεχίστηκαν καθ'όλο το δεύτερο τρίμηνο, ενώ ειδικά για τους εποχικά απασχολούμενους σε τουριστικές επιχειρήσεις τα προηγούμενα έτη επεκτάθηκαν στο τρίτο τρίμηνο. Συνεκτιμώντας τις παραπάνω ισχυρές, αντίρροπες επιδράσεις, εκτιμάται πως ο περιορισμός των καταναλωτικών εξόδων των νοικοκυριών θα έχει ένταση τουλάχιστον 7,5% στο βασικό σενάριο πρόβλεψης, ενώ σε παρατεταμένα δυσμενείς συνθήκες, στην Ελλάδα και διεθνώς, θα υπερβεί το 11,0%.

Σε αντίθεση με την ιδιωτική κατανάλωση, η πανδημία του νέου κορωνοϊού θα οδηγήσει σε εκτεταμένη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης. Αυτή θα προέλθει κυρίως από τις έκτακτες δαπάνες για τη στήριξη των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, όπως επίσης από τις δαπάνες που ήδη απαιτήθηκαν και θα χρειαστούν για την προστασία της δημόσιας υγείας. Παρομοίως με την ιδιωτική κατανάλωση και τις υπόλοιπες συνιστώσες του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης, η αναμενόμενη ανοδική τάση των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου λόγω της υγειονομικής κρίσης θα εξαρτηθεί πρωτίστως από το εάν αυτή θα ανακάμψει εντός του έτους, εγχωρίως ή διεθνώς, αφού σε αμφότερες τις περιπτώσεις θα εφαρμοστούν πρόσθετα μέτρα. Ο βαθμός υλοποίησης των παρεμβάσεων πολιτικής είναι μια άλλη παράμετρος της διεύρυνσης των δημοσίων δαπανών. Ανασχετικά στην άνοδο των καταναλωτικών εξόδων του δημοσίου τομέα θα επενεργήσει μόνο το αρνητικό «αποτέλεσμα βάσης» από το υψηλό επίπεδο της στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου. Συνεκτιμώντας τα παραπάνω, προβλέπεται πως η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης θα είναι τουλάχιστον 7,0%, στην περίπτωση που η υγειονομική κρίση δεν θα ανακάμψει, με πιθανές εξαιρέσεις σε ορισμένες περιοχές της χώρας, και δεν θα κλιμακωθούν οι περιορισμοί στις διεθνείς μετακινήσεις. Σε αντίθετη περίπτωση, δηλαδή εάν η πανδημία επανέλθει το φθινόπωρο, στην Ελλάδα και διεθνώς, ή εντός του καλοκαιριού σε πολλές χώρες, τότε οι απαιτούμενες πρόσθετες δημόσιες δαπάνες θα οδηγήσουν σε αύξηση σε σχέση με το 2019 κατά 9,5% ή περισσότερη.

Στο πεδίο των επενδύσεων, παραμένει η εκτίμηση πως ένα μεγάλο μέρος των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα έχει τεθεί και θα παραμείνει σε κατάσταση αναμονής των εξελίξεων σχετικά με το νέο κορωνοϊό. Καθώς η υλοποίηση επενδύσεων αποφασίζεται αξιολογώντας τις πιθανές τάσεις και εξελίξεις σε μέσο-μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, η τρέχουσα πολύ υψηλή αβεβαιότητα για τις προοπτικές της εγχώριας, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας δημιουργεί σημαντικά προσκόμματα σε αυτήν τη διαδικασία. Το αντίξοο επενδυτικό περιβάλλον θα συνεχίζεται έως ότου η πανδημία εξαλειφθεί ή τουλάχιστον περιοριστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, στην Ελλάδα και στη μεγάλη πλειονότητα των χωρών, ιδίως όσων απορροφούν ένα σημαντικό τμήμα των εγχωρίων εξαγωγών.

Η σαφώς περισσότερη διαθέσιμη ρευστότητα σε σύγκριση με πριν λίγα χρόνια από το τραπεζικό σύστημα, κατόπιν του περιορισμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, της επιστροφής καταθέσεων, αλλά και χάρη στη δυνατότητα πρόσβασης από το τραπεζικό σύστημα για πρώτη φορά σε πρόγραμμα αγοράς χρεογράφων της ΕΚΤ, σε μεγάλο βαθμό δεν θα αξιοποιηθεί από τις επιχειρήσεις, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Επιπλέον, τουλάχιστον όσο δεν θα διαφαιίνεται η βέβαιη έξοδος από την υγειονομική κρίση και τις επιπτώσεις της, οι τράπεζες αναμένεται να είναι περισσότερο επιφυλακτικές στη χορήγηση πιστώσεων, καθώς θα ελλοχεύει ο κίνδυνος μιας νέας κλιμάκωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Δεδομένων των αναβολών για πολλές από τις ιδιωτικές επενδύσεις, ο ρόλος των δημοσίων έργων και των επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις (Ελληνικό, ΟΛΠ, επέκταση του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών κ.ά.), που έχουν μακροχρόνιο ορίζοντα απόδοσης, εκτιμάται ότι θα είναι καθοριστικός για το επίπεδο της επενδυτικής δραστηριότητας φέτος. Οι συγκεκριμένες επενδύσεις θα αποτυπωθούν και στον τομέα των Κατασκευών. Από την άλλη πλευρά, αυτός θα απωλέσει την ώθηση των πρόσφατων ετών από τα οικοδομικά έργα στον Τουρισμό, σε ξενοδοχεία, καθώς και για την ανακαίνιση κατοικιών, για αξιοποίηση μέσω airbnb.

Συνεκτιμώντας τις επιδράσεις των παραπάνω παραγόντων, στο βασικό σενάριο πρόβλεψης αναμένεται συρρίκνωση των επενδυτικών δαπανών περίπου κατά 25%. Στο δυσμενές σενάριο εξελίξεων η υποχώρηση ενδέχεται να υπερβεί το 40%.

Καθώς η διεύρυνση των εγχώριων εξαγωγών πέρυσι και – σε μεγάλο βαθμό – τα προηγούμενα χρόνια προήλθε κυρίως από τις περισσότερες εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό, το γεγονός ότι τα περιοριστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας που αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές άρθηκαν σε σημαντικό βαθμό από την 1η Ιουλίου, περιορίζοντας τη διεθνή τουριστική περίοδο, σε συνδυασμό με το ότι διατηρείται τουλάχιστον έως τα μέσα Ιουλίου ο ταξιδιωτικός αποκλεισμός για ορισμένες χώρες με σημαντική συμβολή στα τουριστικά έσοδα (Ην. Βασίλειο, ΗΠΑ, Ρωσία, Τουρκία), θα έχει ισχυρό αντίκτυπο στις σχετικές εισπράξεις. Δεδομένου ότι η Ευρωζώνη αποτελεί την περιφέρεια – κύριο εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών προϊόντων, η προβλεπόμενη ισχυρή ύφεσή της, που βάσει των πλέον πρόσφατων προβλέψεων θα είναι μεγαλύτερη της αρχικά αναμενόμενης, θα αποτυπωθεί αντιστοίχως στη ζήτηση για αυτά. Οι εξαγωγές προϊόντων θα πληγούν έντονα από τη συρρίκνωση του εμπορίου παγκοσμίως. Σύμφωνα με τις νεότερες εκτιμήσεις του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου, ο όγκος του υποχώρησε κατά το δεύτερο τρίμηνο κατά 18,5%, έναντι υποχώρησης 3,0% στο αρχικό τρίμηνο φέτος. Λαμβάνοντας υπόψη τα παράπανω, προβλέπεται πως η πτώση των εξαγωγών στο βασικό σενάριο θα διαμορφωθεί μεταξύ 20-25%. Εάν οι περιορισμοί σχετικά με το διεθνή τουρισμό κλιμακωθούν εντός της καλοκαιρινής περιόδου ή ανακάμψει η υγειονομική κρίση το φθινόπωρο, η πτώση θα υπερβεί το 35%.

Η υποχώρηση των εισαγωγών θα καθοριστεί πρωτίστως από τη μείωση της εγχώριας ζήτησης προϊόντων και των εξαγωγών αγαθών, οι οποίες, λόγω κυρίως των πετρελαιοειδών, χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλή αναλογία εισαγόμενων πρώτων υλών. Οι αρνητικές επενέργειες των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας που αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές θα είναι σαφώς ηπιότερες στις εισαγωγές από ότι στις εξαγωγές, καθώς το μερίδιο των ταξιδιωτικών πληρωμών στις συνολικές εισαγωγές είναι πολύ μικρότερο από ότι των ταξιδιωτικών εισπράξεων στις εξαγωγές (3,7% έναντι 25,0%). Για το σύνολο των εισαγωγών, η αρνητική μεταβολή στο βασικό σενάριο πρόβλεψης αναμένεται να είναι στην περιοχή του 20-25% στο σύνολο του έτους, ενώ στο δυσμενέστερο σενάριο εξελίξεων ενδέχεται να υπερβεί το 30-35%.

Από τη διαδικασία εκτιμήσεων για το ΑΕΠ βάσει διαφορετικών σεναρίων για τις εξελίξεις στους προσδιοριστικούς παράγοντες του που περιγράφηκε παραπάνω, διαμορφώθηκε ένα διάστημα πρόβλεψης για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος φέτος. Σύμφωνα με αυτή, η ύφεση στην ελληνική οικονομία το τρέχον έτος θα έχει ένταση στο βασικό σενάριο πρόβλεψης στην περιοχή του 7,5%. Εφόσον οι συνθήκες στο ελληνικό και το διεθνές περιβάλλον επιδεινωθούν κατά το τρίτο τρίμηνο, με αποτέλεσμα να έχουν έντονο αρνητικό αντίκτυπο στις επιβατικές μεταφορές και στον τουρισμό ή συμβεί μια σημαντική έξαρση του ιού το φθινόπωρο, είναι αρκετά πιθανό η ύφεση να κινηθεί στην περιοχή του 10,5%. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι προβλέψεις αντανακλούν τις τρέχουσες προσδοκίες και είναι αρκετά πιθανό να αναθεωρηθούν σημαντικά σε προσεχείς εκθέσεις.

Κρατικός Προϋπολογισμός: μεγάλη απόκλιση από τους στόχους λόγω επιπτώσεων της πανδημίας και των σχετικών παρεμβάσεων πολιτικής

Σύμφωνα με τα στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, στην περίοδο Ιανουαρίου – Μαΐου το έλλειμμα του έφτασε τα €7,5 δισεκ., έναντι στόχου €2,5 δισεκ. και ελλειμματικού αποτελέσματος €1,76 δισεκ. Επιπλέον, το πρωτογενές αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού ήταν για το ίδιο χρονικό διάστημα ελλειμματικό, κατά €4,8 δισεκ., από πλεονασματικό κατά €916 εκατ. πριν ένα χρόνο και ενάντι στόχου μικρού πλεονάσματος στο πρώτο πεντάμηνο φέτος, ύψους €43 εκατ. Δεδομένου ότι στο πρώτο δίμηνο φέτος, πριν την εκδήλωση της πανδημίας, ο Κρατικός Προϋπολογισμός παρουσίαζε έλλειμμα €1,11 δισεκ., έναντι στόχου €814 εκατ., επομένως από τα €5 δισεκ. της υστέρησης του πεντάμηνο, τα €4,8 δισεκ. δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης. Αντιστοίχως, λαμβάνοντας υπόψη το πρωτογενές αποτέλεσμα και το στόχο για την περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου του τρέχοντος έτους, τα €4,8 δισεκ. από τα €4,9 δισεκ. της υστέρησης στο πεντάμηνο οφείλονται στο τρίμηνο Μαρτίου-Μαΐου.

Η υστέρηση έναντι του στόχου για την περίοδο Ιανουαρίου – Μαΐου είναι μεγαλύτερη στο σκέλος των εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού, αναδεικνύοντας τις επιπτώσεις της υποχώρησης της δραστηριότητας, αλλά και των παρεμβάσεων διευκόλυνσης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών ως προς τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο κράτος. Προ επιστροφών φόρων, τα έσοδα υστερούν κατά €2,5 δισεκ., φθάνοντας τα €17,8 δισεκ. Κατά κύριο λόγο υπολείπονται των αναμενόμενων στον Προϋπολογισμό του 2020 οι εισπράξεις από ΦΠΑ (€1,1 δισεκ. λιγότερα) και από φόρους εισοδήματος (-€441 εκατ.), ενώ έπονται οι πωλήσεις πάγιων περιουσιακών στοιχείων (-€312 εκατ.). Στο σκέλος των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού, η υστέρηση έναντι του σχετικού στόχου, που συνεπάγεται ένα υψηλότερο επίπεδο εξόδων, φθάνει τα €2,27 δισεκ. Προέρχεται κυρίως από τις υπερβάλλουσες δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (+1,76 δισεκ.), για την αποζημίωση ειδικού σκοπού επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων και την επιδότηση τόκων δανείων ΜμΕ λόγω της πανδημίας του COVID-19. Έπονται σε υπέρβαση οι δαπάνες μεταβιβάσεων, κατά €931 εκατ., που ως επί το πλείστον αφορά στη δαπάνη αποζημίωσης ειδικού σκοπού μισθωτών και επιστημόνων. Συνεπώς, και στο σκέλος των δαπανών, η απόκλιση από το στόχο οφείλεται στα δεδομένα και τις συνθήκες που έχει δημιουργήσει η υγειονομική κρίση.

Εφόσον η πανδημία δεν ανακάμψει σημαντικά στο υπόλοιπο του έτους στην Ελλάδα και διεθνώς, ιδίως σε βασικούς εμπορικούς εταίρους, οι έκτακτες δημοσιονομικές και χρηματοδοτικές παρεμβάσεις σταδιακά θα ολοκληρωθούν. Ενώ μια τέτοια εξέλιξη θα αποκλιμακώσει άμεσα την πίεση στις δημόσιες δαπάνες, οι επιδράσεις της στα έσοδα θα συνεχιστούν, αναλόγως των αλλαγών που θα έχουν επέλθει στην εγχώρια και τη διεθνή οικονομική δραστηριότητα.

Υποχώρηση ανεργίας στο πρώτο τρίμηνο φέτος. Άνοδος το 2020, κυρίως από επιπτώσεις της κρίσης σε εξαγωγικούς κλάδους και στο εμπόριο.

Η μεταβολή στην τάση του ΑΕΠ δεν έχει αποτυπωθεί προς το παρόν στην ανεργία. Σε αυτήν την εξέλιξη θεωρείται ότι έχουν συμβάλει συνδυαστικά ορισμένοι παράγοντες: τα μέτρα προστασίας των θέσεων εργασίας από τις επιπτώσεις της πανδημίας, η χρονική υστέρηση ορισμένων μηνών που έχει παρατηρηθεί πως παρουσιάζουν οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας σε σχέση με εκείνες στην οικονομική δραστηριότητα, καθώς και το γεγονός ότι σημειώθηκε ισχυρή υποχώρηση του αριθμού των ανέργων τον Μάρτιο έναντι του προηγούμενου μήνα (-106,2 χιλ.), η οποία αποδόθηκε πρωτίστως (2/3) στην έξοδό τους από το εργατικό δυναμικό, όχι στην αύξηση της απασχόλησης. Σύμφωνα με το σχετικό δελτίο τύπου της ΕΛ.ΣΤΑΤ., «αρκετά άτομα που αναζητούσαν εργασία δήλωσαν ότι δεν είναι άμεσα διαθέσιμα να εργαστούν και επομένως, σύμφωνα με τους ορισμούς του σχετικού ευρωπαϊκού Κανονισμού, κατατάσσονται στους οικονομικά μη ενεργούς». Σε κλαδικό επίπεδο, η σημαντική ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης το πρώτο δίμηνο του έτους, η συνέχιση της άνοδου στο ίδιο χρονικό διάστημα των εξαγωγών προϊόντων, που τόνωσαν και τις σχετιζόμενες δραστηριότητες (μεταφορές), αλλά και οι έκτακτες ανάγκες σε υπηρεσίες υγείας, συνέβαλαν κατά κύριο λόγο στην αύξηση της απασχόλησης.

Συγκεκριμένα, η απασχόληση διευρύνθηκε στο τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου φέτος κατά 1,0% ή 38,6 χιλ. άτομα, άνοδος η οποία ήταν η ηπιότερη των τελευταίων πέντε ετών, από το δεύτερο τρίμηνο του 2015. Όμως η περαιτέρω εξασθένιση της ανεργίας σε αυτήν την περίοδο έναντι της αντίστοιχης του περασμένου έτους, κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες, στο 16,2%, προήλθε κυρίως (76,2%) από τη μείωση του εργατικού δυναμικού, κατά 123,4 χιλ. Αυτό το ποσοστό ανεργίας είναι το χαμηλότερο από το δεύτερο τρίμηνο του 2011. Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το αρχικό τρίμηνο πέρυσι δημιουργήθηκαν πρωτίστως στους κλάδους Χονδρικού – Λιανικού Εμπορίου (+29,9 χιλ. ή +4,4%), Μεταφορών - Αποθήκευσης (+21,4 χιλ. ή +10,9%) και Δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας (+16,2 ή +6,6%). Στον αντίποδα, μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε κυρίως στον Πρωτογενή τομέα, όπου ήταν ιδιαίτερα έντονη (-41,9 χιλ. ή -9,0%), στη Δημόσια διοίκηση – άμυνα (-16,2 χιλ. ή -4,6%) και στις Κατασκευές (-5,1 χιλ. ή -3,5%).

Η αναστολή λειτουργίας εγχωρίως επιχειρήσεων οι οποίες ως επί το πλείστον δραστηριοποιούνται στην παροχή υπηρεσιών σε τελικούς καταναλωτές, αλλά και οι ισχυροί περιορισμοί και απαγορεύσεις στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές έως το τέλος Ιουνίου, στο πλαίσιο των μέτρων προστασίας από την πανδημία, έχουν ασκήσει έντονες πιέσεις στην απασχόληση το δεύτερο τρίμηνο. Αυτές αναμένεται να εκδηλωθούν σε κλάδους οι οποίοι είχαν σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας στα πρόσφατα έτη (Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο, Εστίαση, Παροχή Καταλύματος, Μεταφορές). Τα μέτρα παύσης της δραστηριότητας, και μάλιστα σε πολύ μεγάλα τμήματα αυτής, σε χώρες με μεγάλη διασπορά του κορωνοϊού στον πληθυσμό και πολλές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, οι οποίες έχουν υψηλό μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (π.χ. Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία), καθώς η εκτεταμένη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου, θα επιδράσουν ανασχετικά στην απασχόληση των εξωστρεφών κλάδων της Μεταποίησης. Επιπλέον, η εκτιμώμενη σημαντική υποχώρηση των επενδύσεων θα πλήξει τη δραστηριότητα του τομέα των Κατασκευών.

Από την άλλη πλευρά, η τρέχουσα δυσμενής συγκυρία έχει δημιουργήσει συγκεκριμένες ανάγκες παροχής υπηρεσιών, π.χ. υγείας, κοινωνικής μέριμνας, δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου, χειρσαίων ταχυμεταφορών (courier), οι οποίες, παρά τη γενικότερη υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, θα συντηρήσουν ή και θα αυξήσουν τις θέσεις εργασίας στους αντίστοιχους κλάδους. Ενδεικτικά αναφέρονται οι 5,1 χιλ. προσλήψεις υγειονομικού προσωπικού στο δημόσιο τομέα. Επιπλέον, εξαιτίας των δυσμενών συνθηκών στην αγορά εργασίας, ενδεχομένως ένα σημαντικό τμήμα όσων έχουν απωλέσει την απασχόλησή τους ή θα τη χάσουν, να αποθαρρυνθούν να αναζητήσουν εργασία, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, όπως συνέβη τον Μάρτιο, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ. Τα μέτρα για την προστασία της απασχόλησης θα συντηρήσουν ένα μέρος των απειλούμενων θέσεων εργασίας, όπως προκύπτει και από τα στοιχεία του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ έως τον Μάιο. Ο δημόσιος τομέας θα προσφέρει για άλλο ένα έτος προσωρινή απασχόληση μέσω προγραμμάτων του ΟΑΕΔ.

Όπως σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη, η διάρκεια και η ένταση των επιδράσεων της υγειονομικής κρίσης στην απασχόληση θα εξαρτηθεί από την εξέλιξή της, ιδίως από το εάν θα παρουσιάσει νέα έξαρση εντός του έτους. Συνεκτιμώντας όλους τους παραπάνω παράγοντες, το ποσοστό ανεργίας το 2020 θα είναι υψηλότερο από 1,5 έως σχεδόν 3,0 ποσοστιαίες μονάδες, σε σχέση με το περυσινό του επίπεδο (18,8%-20,3%).

Υποχώρηση τιμών φέτος, από πτώση τιμών προϊόντων ενέργειας και χαμηλότερους έμμεσους φόρους

Στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Μαΐου φέτος σημειώνεται αντιστροφή της τάσης των τιμών σε σχέση με πέρυσι, με το μέσο ρυθμό μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) να είναι αρνητικός για πρώτη φορά μετά από τρία συνεχή έτη άνοδου. Συγκεκριμένα, ο εθνικός ΔΤΚ υποχώρησε σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019 κατά 0,3%, από άνοδο 0,6% πέρυσι έναντι του 2018. Η οριακή πτώση στο πεντάμηνο οφείλεται στα ενεργειακά αγαθά και στους έμμεσους φόρους, καθώς η μεταβολή του ΔΤΚ με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά ήταν +1,9%, από +0,8% στο ίδιο χρονικό διάστημα πέρυσι. Συγκεκριμένα, η επίδραση των έμμεσων φόρων στην ετήσια μεταβολή του δείκτη τιμών φέτος ήταν -1,3 ποσοστιαίες μονάδες, από -0,1 π.μ. πριν ένα έτος, και των ενεργειακών αγαθών -0,5 ποσοστιαίες μονάδες, έναντι οριακής αυξητικής επίδρασης πέρυσι (-0,1 π.μ.). Μεταξύ των

βασικών κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών, οι υψηλότερες άνοδοι σημειώθηκαν στην Ένδυση – υπόδηση (+2,9%), στην Υγεία (+1,5%) και τα Ξενοδοχεία, καφέ, εστιατόρια (+0,6%).

Στο δεύτερο εξάμηνο του 2020, η εξασθένηση της εγχώριας ζήτησης, λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, από την αναστολή συμβάσεων εργασίας, την αύξηση της ανεργίας και άλλες εξελίξεις στην αγορά εργασίας, θα μετριάσει σημαντικά την ενισχυτική επίδραση που ο συγκεκριμένος παράγοντας άσκησε στις τιμές κατά το προηγούμενο εξάμηνο. Από την άλλη πλευρά, η σχετικά γρήγορη άρση των περιοριστικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, χωρίς προς το παρόν να σημειωθεί κατόπιν κάποια έξαρση της πανδημίας, ενισχύει τις προσδοκίες των πολιτών και αναθερμαίνει την ιδιωτική κατανάλωση. Η σταδιακή εκκίνηση του διεθνούς τουρισμού επίσης αναμένεται να έχει θετικό αντίκτυπο στην καταναλωτική ζήτηση. Προφανώς, η ένταση όλων αυτών των επιδράσεων θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης, ωστόσο συνολικά αναμένεται μια αυξητική επίδραση της εγχώριας ζήτησης φέτος στις τιμές, ηπιότερη εκείνης στο αρχικό εξάμηνο του τρέχοντος έτους.

Στο πεδίο της έμμεσης φορολογίας, τα νέα, προσωρινά μέτρα μείωσης του ΦΠΑ από την 1η Ιουνίου έως την 31η Οκτωβρίου θα επενεργήσουν αντιπληθωριστικά. Από την άλλη πλευρά, τον Μάιο ολοκληρώθηκε η υποχώρηση των τιμών εξαιτίας των μειώσεων στους έμμεσους φόρους πριν ένα έτος. Συνεπώς, κατά πάσα πιθανότητα η αρνητική επίδραση της έμμεσης φορολογίας στις τιμές συνεχιστεί κατά το δεύτερο εξάμηνο, ίσως ελαφρώς εξασθενημένη.

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα, όπως επίσης στις επιβατικές διασυνοριακές μεταφορές, επενέργησαν έντονα πτωτικά στη ζήτηση πετρελαίου, καθώς και άλλων ενεργειακών αγαθών, και ακολούθως στην τιμή τους την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου. Λίγο μετά την απόφαση του ΟΠΕΚ με τη συμμετοχή της Ρωσίας τον Απρίλιο για περιορισμό της ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου για δύο έτη, η υποχώρηση της τιμής του Brent ανακόπηκε. Κατόπιν αποκατάστασης τον Μάιο μέρους των απωλειών από τα μέσα του περασμένου Φεβρουαρίου, το κόστος του πετρελαίου ανά βαρέλι έχει σταθεροποιηθεί σε επίπεδο (\$40) το οποίο σαφώς απέχει από εκείνο των αρχών του τρέχοντος έτους (\$68), αλλά και ένα έτος νωρίτερα (\$64). Καθώς η μείωση της παραγωγής του ΟΠΕΚ θα είναι μικρότερη στο τρέχον εξάμηνο και δεδομένων των ισχυρών αβεβαιοτήτων που παραμένουν για την παγκόσμια οικονομία, θεωρείται πλέον πιθανή μια νέα υποχώρηση του κόστους του πετρελαίου, τουλάχιστον κατά το τρίτο τρίμηνο. Συνεπώς, η επίδραση των ενεργειακών προϊόντων στις τιμές θα είναι σαφώς αντιπληθωριστική το τρέχον έτος. Λαμβάνοντας υπόψη και τον αντιπληθωρισμό στο πρώτο πεντάμηνο, προβλέπεται πως ο ΓΔΤΚ θα υποχωρήσει φέτος μεταξύ 1,6 -1,8%. Εφόσον η υγειονομική κρίση ανακάμψει εντός του έτους, εγχωρίως και διεθνώς, συμπιέζοντας περαιτέρω τη ζήτηση και τις τιμές του πετρελαίου, ο αντιπληθωρισμός θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 3,0%.

Μελέτη: Η Φαρμακευτική αγορά και ο ευρύτερος κλάδος στην Ελλάδα

Η πανδημία της νόσου του νέου κορωνοϊού (COVID-19) αποτελεί μια νέα μεγάλη πρόκληση για την ελληνική οικονομία, καθώς ανέδειξε σημαντικά ζητήματα με επιπτώσεις σε οικονομικό, κοινωνικό και υγειονομικό επίπεδο που θα φανούν τα επόμενα χρόνια. Η μετάβαση σε μια νέα υγειονομική πραγματικότητα, αναδεικνύει την ανάγκη προστασίας της δημόσιας υγείας και τη διασφάλιση επάρκειας φαρμάκων, όπως και την ανάγκη δράσεων προώθησης της έρευνας και ανάπτυξης νέων εμβολίων, διαγνωστικών εξετάσεων και θεραπειών. Στη συγκεκριμένη μελέτη καταρχάς παρουσιάζονται οι δημογραφικές τάσεις και το προφίλ υγείας των Ελλήνων και οι πηγές χρηματοδότησης των δαπανών υγείας. Εν συνεχεία, η ανάλυση εστιάζει στη διάρθρωση της φαρμακευτικής δαπάνης ως προς τις πηγές προέλευσής της. Κατόπιν, παρουσιάζεται το συνολικό οικοσύστημα των φαρμακευτικής βιομηχανίας, από την παραγωγή και την αποθήκευση, έως τη διακίνηση και τη διάθεση των φαρμάκων. Καταγράφεται η άμεση συμβολή της παραγωγής φαρμάκου στο ΑΕΠ, την απασχόληση και το εμπορικό ισοζύγιο. Η μελέτη και το κεφάλαιο ολοκληρώνονται με τον υπολογισμό της έμμεσης και της προκαλούμενης επίδρασης του κλάδου φαρμάκου στην ελληνική οικονομία. Συνολικά προέρχεται από αυτόν το 3,7% του ΑΕΠ (€6,9 δισεκ.) και το 3,% της εγχώριας απασχόλησης (136 χιλ. θέσεις), ενώ η επίδραση στα φορολογικά έσοδα ξεπερνά το €1,9 δισεκ.

2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

A. Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

- Η παγκόσμια οικονομία προβλέπεται να συρρικνωθεί με ρυθμό 4,9% το 2020, περισσότερο από ότι εκτιμήθηκε νωρίτερα φέτος (+1,9 π.μ.). Αναμένεται να ανακάμψει ηπιότερα το 2021 (+5,4%).
- Η πανδημία του κορωνοϊού προκαλεί ισχυρές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα, ενώ η δυνατότητα γρήγορης ανάκαμψης σταδιακά καθίσταται λιγότερο πιθανή
- Πολλές χώρες ανοίγουν ξανά τις οικονομίες τους μετά από το lockdown, λαμβάνοντας πρωτοφανή δημοσιονομικά και νομισματικά μέτρα ενίσχυσης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών
- Η αβεβαιότητα όσον αφορά την πλήρη εκτίμηση των επιδράσεων της υγειονομικής κρίσης φέτος και το 2021 παραμένει, καθώς θα εξαρτηθεί από τη διάρκεια της και το ενδεχόμενο νέων εξάρσεων.

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού έχει επηρεάσει σημαντικά την οικονομική δραστηριότητα παγκοσμίως ήδη από το πρώτο τρίμηνο του έτους. Ο ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ το πρώτο τρίμηνο του 2020 μεταβλήθηκε σημαντικά σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, στο -0,8% από 1,6%. Ο ρυθμός μεγέθυνσης στις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες (G7) διαμορφώθηκε σε -1,3%, έναντι ρυθμού 1,4% στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 και 1,9% στο πρώτο τρίμηνό του. Σημαντικό χαρακτηριστικό της ύφεσης που διανύει η παγκόσμια οικονομία, σε αντίθεση με άλλες παρόμοιες συνθήκες στο παρελθόν, είναι η απότομη και ισχυρή μείωση της κατανάλωσης και της δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών.

Το ΔΝΤ αναθεώρησε προσφάτως επί τα χείρω τις προβλέψεις του για το ρυθμό μεταβολής του παγκόσμιου ΑΕΠ το 2020, σε -4,9% από -3,0% (πρόβλεψη Απριλίου), καθώς οι οικονομικές επιδράσεις της υγειονομικής κρίσης ήταν μεγαλύτερες του αναμενόμενου το πρώτο μισό του έτους. Επίσης, αναμένει ότι η ανάκαμψη θα είναι πιο βαθμιαία (U-shape) σε σχέση με την προηγούμενη πρόβλεψη, τοποθετώντας την πρόβλεψη της ανάπτυξης για το 2021 στο 5,4%, έναντι 5,8% στην προηγούμενη έκθεση.

Η ισχυρή αβεβαιότητα σε σχέση με την εξέλιξη του πανδημικού φαινομένου παραμένει. Καθώς ο αριθμός των νέων κρουσμάτων έβαινε μειούμενος στις αρχές Μαΐου, πολλές οικονομίες εισήλθαν σε

φάση ανοίγματος μετά από το lockdown, το οποίο ξεκίνησε στις περισσότερες χώρες από τα μέσα Μαρτίου. Ωστόσο, βιαστικό άνοιγμα της οικονομίας και ελλιπής τήρηση των μέτρων προφύλαξης εγκυμονούν κινδύνους για σημαντική αναζωπύρωση του κορωνοϊού οδηγώντας σε νέα lockdown.

Ακόμα και αν η διαδικασία ανοίγματος της οικονομίας προκύψει επιτυχής, η πιθανότητα σύντομης και πλήρους ανάκαμψης είναι περιορισμένη λόγω των συνθηκών κοινωνικής απομάκρυνσης, των ζημιών που έχει υποστεί η πλευρά της παραγωγής εξαιτίας της έντασης της υποχώρησης της δραστηριότητας και της μειωμένης παραγωγικότητας πολλών επιχειρήσεων λόγω της επιβεβλημένης τήρησης μέτρων προφύλαξης και υγιεινής στους χώρους εργασίας. Δεδομένα γεωεντοπισμού από συσκευές κινητής τηλεφωνίας¹ δείχνουν ότι καθώς πολλές χώρες ανοίγουν τις οικονομίες τους, η κινητικότητα δεν έχει επανέλθει πλήρως σε περιοχές καταστημάτων λιανικής, χώρους ψυχαγωγίας, σταθμών διέλευσης και εργασιακών χώρων.

Ένας επιπλέον παράγοντας αβεβαιότητας είναι η ενδεχόμενη επιδείνωση των συνθηκών στις χρηματαγορές, σε περίπτωση αντιστροφής του θετικού κλίματος που επικρατεί λόγω προσδοκιών γρήγορης ανάκαμψης. Σε σημαντικό βαθμό η άνοδος των τιμών των περιουσιακών στοιχείων τροφοδοτείται από μια άνευ προηγουμένου δημοσιονομική και νομισματική στήριξη των οικονομιών παγκοσμίως, ενώ από όλο και περισσότερες πλευρές υποστηρίζεται ότι οι αγορές έχουν αποσυνδεθεί από την πραγματική οικονομία.

Η υγειονομική κρίση έχει οδηγήσει αναπόφευκτα στην πτώση του παγκόσμιου εμπορίου κατά 3,5% σε ετήσια βάση το πρώτο τρίμηνο του έτους, καθώς έχουν πληγεί η καταναλωτική ζήτηση, ο τουρισμός και η παραγωγική δραστηριότητα. Επίσης, η πανδημία έχει οδηγήσει στην κλιμάκωση των εντάσεων μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας και σε αύξηση των κοινωνικών αναταραχών παγκοσμίως.

Οι φορείς χάραξης πολιτικής έχουν λάβει αντίμετρα σε πολλές χώρες στηρίζοντας την αγορά εργασίας και παρέχοντας ρευστότητα στις επιχειρήσεις, προκειμένου να αποτρέψουν χειρότερες απώλειες στις οικονομίες. Παγκοσμίως, έχουν ανακοινωθεί δημοσιονομικά μέτρα ύψους σχεδόν \$10,8 τρισεκ. (12,4% του παγκόσμιου ΑΕΠ) από την αρχή της κρίσης. Τα μισά από αυτά αφορούν σε αυξημένες δαπάνες αλλά και μειωμένα κρατικά έσοδα, που επιβαρύνουν τους κρατικούς προϋπολογισμούς. Τα υπόλοιπα αφορούν σε προγράμματα ενίσχυσης ρευστότητας μέσω δανείων και εγγυήσεων, όπως επίσης σε συμμετοχή σε ίδια κεφάλαια εταιρειών. Αν και αυτά τα κεφάλαια δεν επηρεάζουν άμεσα τα δημόσια ελλείμματα και χρέη, δημιουργούν κινδύνους για το μέλλον σε ενδεχόμενη αδυναμία αποπληρωμής τους από τους αποδέκτες. Ωστόσο, το ύψος των δημοσιονομικών παρεμβάσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ διαφέρει από χώρα σε χώρα, καθώς συναρτάται σε μεγάλο βαθμό από το δημοσιονομικό χώρο που διαθέτει και το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους της. Συγκεκριμένα, η δημοσιονομική απόκριση των αναπτυσσόμενων οικονομιών εκτιμάται μέχρι στιγμής στο 5,1% του ΑΕΠ, αντίθετα με τις ανεπτυγμένες όπου εκτιμάται στο 19,76% του ΑΕΠ².

Στον Πίνακα 2.1 παρατίθενται οι πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ για τις ετήσιες μεταβολές του ΑΕΠ στην παγκόσμια οικονομία και σε επιλεγμένες αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες για τα έτη 2020 και 2021.

¹ Πηγή: <https://www.google.com/covid19/mobility/>

² Πηγή: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19>

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον (ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικές τιμές, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά)

Οικονομία	2019	2020		2021	
		Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*	Πρόβλεψη	Διαφορά από προηγούμενη πρόβλεψη*
Παγκόσμια	2,9	-4,9	-1,9	5,4	-0,4
Ανεπτυγμένες	1,7	-8,0	-1,9	4,8	0,3
Αναπτυσσόμενες	3,7	-3,0	-2,0	5,9	-0,7
ΗΠΑ	2,3	-8,0	-2,1	4,5	-0,2
Ιαπωνία	0,7	-5,8	-0,6	2,4	-0,6
Καναδάς	1,7	-8,4	-2,2	4,9	0,7
Ηνωμένο Βασίλειο	1,4	-10,2	-3,7	6,3	2,3
Ευρωζώνη	1,3	-10,2	-2,7	6,0	1,3
Γερμανία	0,6	-7,8	-0,8	5,4	0,2
Γαλλία	1,5	-12,5	-5,3	7,3	2,8
Ιταλία	0,3	-12,8	-3,7	6,3	1,5
Αναπτυσσόμενη Ευρώπη	2,1	-5,8	-0,6	4,3	0,1
Ρωσία	1,3	-6,6	-1,1	4,1	0,6
Τουρκία	0,9	-5,0	0,0	5,0	0,0
Αναπτυσσόμενη Ασία	5,5	-0,8	-1,8	7,4	-1,1
Κίνα	6,1	1,0	-0,2	8,2	-1,0
Ινδία	4,2	-4,5	-6,4	6,0	-1,4
Μέση Ανατολή & Κεντρ. Ασία	1,0	-4,7	-1,9	3,3	-0,7
Σαουδική Αραβία	0,3	-6,8	-4,5	3,1	0,2
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	0,1	-9,4	-4,2	3,7	0,3
Βραζιλία	1,1	-9,1	-3,8	3,6	0,7
Υποσαχάρια Αφρική	-3,2	-3,2	-1,6	3,4	-0,7
Παγκόσμιο Εμπόριο	0,9	-11,9	-0,9	8,0	-0,4

* Διαφορά σε ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ τον Απρίλιο 2020

Πηγή: World Economic Outlook Update, ΔΝΤ, Ιούνιος 2020

Στην συνέχεια αναλύονται οι πρόσφατες και αναμενόμενες τάσεις στις οικονομίες των σημαντικότερων κρατών και ενώσεων κρατών, εν μέσω της υγειονομικής κρίσης. Επίσης, αναφέρονται παρεμβάσεις πολιτικής για την αντιμετώπισή της.

Μεταξύ των πλέον ανεπτυγμένων χωρών, η οικονομία των ΗΠΑ επιβραδύνθηκε σημαντικά το πρώτο τρίμηνο του 2020 καθώς η εξάπλωση του κορωνοϊού ανάγκασε πολλές πολιτείες να επιβάλλουν μέτρα αναστολής λειτουργίας στα μέσα Μαρτίου, με αποτέλεσμα να βρεθούν εκατομμύρια απασχολούμενοι εκτός εργασίας. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ για το πρώτο τρίμηνο διαμορφώθηκε σε 0,3%, από 2,3% το προηγούμενο τρίμηνο και 2,7% πριν ένα χρόνο. Για το 2020 πλέον προβλέπεται μείωση του ΑΕΠ κατά 8,0% σε σχέση με το 2019, ενώ για το 2021 μερική αναπλήρωση της φετινής ύφεσης (ανάκαμψη 4,5%). Από το ξέσπασμα της κρίσης του κορωνοϊού η ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει λάβει μέτρα ύψους \$3,98 τρισεκ. (18,6% του ΑΕΠ) με εκτιμώμενη επίδραση ύψους \$2,48 τρισεκ. (11,6% του ΑΕΠ) στο κρατικό έλλειμμα. Αναμένεται η ανάληψη πρόσθετων πρωτοβουλιών στήριξης μέχρι το τέλος του έτους. Από τις αρχές Μαΐου έχει εκκινήσει το άνοιγμα της οικονομίας, με διαφορετικές διαβαθμίσεις μεταξύ των πολιτειών, ανάλογα με το βαθμό εκδήλωσης του ιού, ενώ εξακολουθούν να παραμένουν σε ισχύ κάποιοι περιορισμοί σε αρκετές πολιτείες. Ωστόσο, υπάρχουν φόβοι δημιουργίας ενός δεύτερου κύματος εξάπλωσης του κορωνοϊού, καθώς τα ημερήσια νέα κρούσματα ακολουθούν προσφάτως έντονα ανοδική τροχιά.

Στην Ευρωζώνη, ο ρυθμός ετήσιας μεταβολής του ΑΕΠ σημείωσε απότομη κάμψη το πρώτο τρίμηνο φέτος, σε -3,1%, από 1,0% το προηγούμενο τρίμηνο και 1,5% στο ίδιο τρίμηνο πέρυσι. Για το σύνολο του 2020 προβλέπεται πτώση του ΑΕΠ κατά 10,2%, ενώ για το 2021 αναμένεται επίσης μερική αναπλήρωση της ανάκαμψης, ύψους 6,0%. Σε επίπεδο ΕΕ, έως τώρα, έχουν ληφθεί μέτρα συνολικού ύψους €3,9 τρισεκ. (28% του ΑΕΠ της ΕΕ), συμπεριλαμβανομένων των εγκεκριμένων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέτρων που ελήφθησαν σε εθνικό επίπεδο. Υπό διαβούλευση είναι επίσης ένα νέο πακέτο στήριξης ύψους €750 δισεκ. (5,4% του ΑΕΠ της ΕΕ), το Ταμείο Ανάκαμψης, το οποίο σχεδιάζεται να καλυφθεί από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, με το μεγαλύτερο μέρος του να αφορά σε επιχορηγήσεις (66%) και το υπόλοιπο σε δάνεια, ώστε να μην επιβαρυνθεί περαιτέρω το δημόσιο χρέος των κρατών-μελών.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το ΑΕΠ παρουσίασε ετήσια μείωση 1,6% το πρώτο τρίμηνο φέτος, από αύξηση 1,1% το προηγούμενο τρίμηνο και ανάπτυξη 2,0% πριν ένα χρόνο. Για το σύνολο του έτους προβλέπεται ύφεση 10,2%, ενώ το 2021 προβλέπεται ανάκαμψη 6,3%. Μέχρι στιγμής έχουν ληφθεί μέτρα συνολικού ύψους περίπου £463 δισεκ. (20,9% του ΑΕΠ) για την ανάσχεση των επιπτώσεων του κορωνοϊού, εκ των οποίων τα £330 δισεκ. (14,9% του ΑΕΠ) αφορούν σε δάνεια και εγγυήσεις. Αναλόγως με την εξέλιξη του πανδημικού φαινομένου, προγραμματίζονται νέες παρεμβάσεις από το προσεχές φθινόπωρο³.

Στην Ιαπωνία, το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 1,9% στο αρχικό τρίμηνο του 2020, κατόπιν μείωσης 0,7% στο προηγούμενο τρίμηνο. Για το σύνολο του τρέχοντος έτους προβλέπεται συρρίκνωση 5,8% και για το επόμενο ανάκαμψη 2,4%. Τον Μάιο, η ιαπωνική κυβέρνηση ενέκρινε δεύτερο μεγάλο δημοσιονομικό πακέτο στήριξης της οικονομίας, ύψους ¥117 τρισεκ. (21% του ΑΕΠ), παρέμβαση ίδια με αυτή της πρώτης δέσμης μέτρων που εγκρίθηκε τον Απρίλιο, με σκοπό την ενίσχυση της φερεγγυότητας νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Επιπλέον, σχεδιάζεται η νομοθέτηση και άλλου δημοσιονομικού πακέτου στήριξης το φθινόπωρο με σκοπό τη στήριξη της ανάπτυξης⁴.

Στη συνέχεια της τρέχουσας υπό-ενότητας παρουσιάζονται οι πρόσφατες τάσεις της οικονομίας και προκλήσεις οικονομικής πολιτικής σε πέντε αναπτυσσόμενες χώρες και οικονομικές περιφέρειες, οι οποίες παράγουν συνολικά σχεδόν το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Αναλυτικά, η οικονομία της Κίνας συρρικνώθηκε με ετήσιο ρυθμό 6,8% το πρώτο τρίμηνο του 2020, καθώς ήταν η πρώτη χώρα που χτυπήθηκε από τον COVID-19 με συνέπεια την επιβολή lockdown από τα τέλη του Ιανουαρίου, από μεγέθυνση 6,0% το προηγούμενο τρίμηνο και ανάπτυξη 6,4% ένα χρόνο νωρίτερα. Για το σύνολο του 2020 προβλέπεται ρυθμός μεγέθυνσης 1,0%, ενώ για το 2021 επιτάχυνση σε 8,2%. Η Κίνα έχει λάβει μέχρι στιγμής δημοσιονομικά μέτρα εκτιμώμενου ύψους RMB 4,2 τρισεκ. (4,1% του ΑΕΠ) για την αντιμετώπιση των συνεπειών του κορωνοϊού. Ωστόσο, το συνολικό ύψος των παρεμβάσεων είναι σημαντικά μεγαλύτερο, εάν ληφθούν υπόψη μέτρα ενίσχυσης του συστήματος υγείας, μέτρα στήριξης από δημόσιες επιχειρήσεις και αυτόματοι δημοσιονομικοί σταθεροποιητές.

Η οικονομία της Ινδίας αναπτύχθηκε με ρυθμό 3,3% ετησίως το πρώτο τρίμηνο του 2020 από 4,1% το προηγούμενο τρίμηνο και 5,4% στο αρχικό τρίμηνο του 2019. Ως απάντηση στις οικονομικές επιπτώσεις του COVID-19, πέρα από τα μέτρα τόνωσης που ανακοινωθήκαν στις 26 Μαρτίου και αποτιμώνται περίπου στο 0,8% του ΑΕΠ, ανακοινώθηκαν από την κυβέρνηση επιπλέον μέτρα στήριξης στα μέσα Μαΐου, συνολικού ύψους 5,1% του ΑΕΠ, για την ενίσχυση επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Για φέτος προβλέπεται συρρίκνωση του ΑΕΠ 4,5%, ακολουθούμενη από ισχυρή ανάκαμψη 6,0% το 2021.

³ Πηγή: <https://uk.reuters.com/article/us-health-coronavirus-britain-budget/uks-sunak-to-delay-major-stimulus-package-until-autumn-ft-idUKKBN23C2VQ>

⁴ Πηγή: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-japan-amari/japan-expected-to-compile-next-econ-stimulus-in-fall-says-pm-abes-ally-idUSKBN23T3AF>

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ρωσίας αυξήθηκε κατά 1,8% σε ετήσια βάση το πρώτο τρίμηνο του 2020, σημειώνοντας επιτάχυνση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (1,5%), και το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (1,0%). Για το σύνολο του 2020 προβλέπεται συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 6,6% και μερική αναπλήρωσή της στο προσεχές έτος (4,1%). Μέχρι στιγμής, το μέγεθος της δημοσιονομικής δέσμης μέτρων που έχει αναληφθεί εκτιμάται σε περίπου 3,4% του ΑΕΠ.

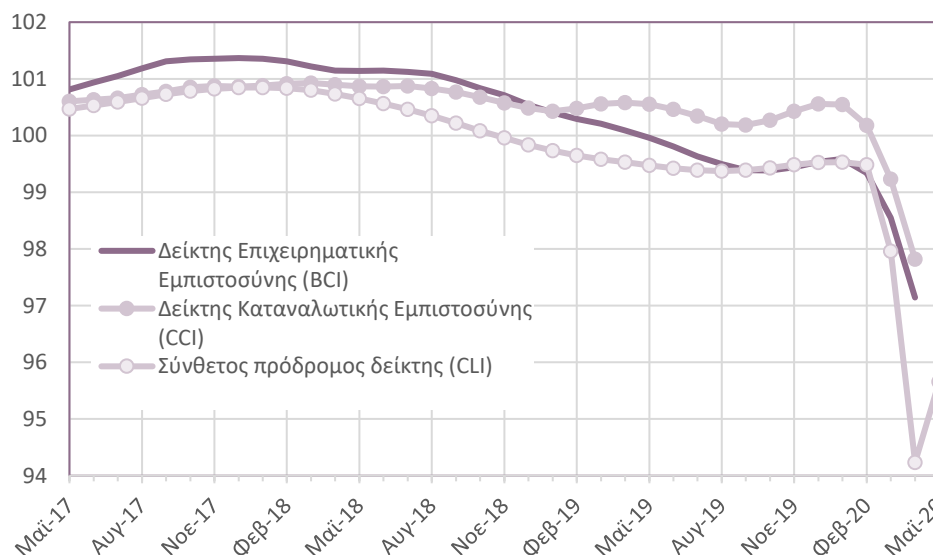
Η οικονομία της Τουρκίας κατέγραψε ρυθμό ανάπτυξης 4,4% σε ετήσια βάση το πρώτο τρίμηνο του 2020 από 5,9% το προηγούμενο τρίμηνο και ύφεση 1,0% πριν ένα χρόνο. Για το σύνολο του τρέχοντος έτους εκτιμάται συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 5,0%, ενώ ισχυρή, παραπλήσια ανάκαμψη 5,0% προβλέπεται για το 2021. Σύμφωνα με τις αρχές της χώρας, μέχρι στιγμής, τα συνολικά μέτρα για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων του κορωνοϊού αποτιμώνται σε περισσότερα από TL 498 δισεκ. (10,8% του ΑΕΠ).

Στην Λατινική Αμερική, η μέση ύφεση φέτος θα διαμορφωθεί σε ρυθμό 9,4%. Το πρώτο τρίμηνο του 2020 η οικονομία της Βραζιλίας συρρικνώθηκε με ετήσιο ρυθμό 0,2%, από μεγέθυνση 1,6% το προηγούμενο τρίμηνο. Για το 2020 προβλέπεται συρρίκνωση της οικονομίας της Βραζιλίας κατά 9,1% ενώ για το 2021 αναμένεται μερική ανάκαμψη 3,6%. Προκειμένου να μετριαστούν οι οικονομικές επιδράσεις του κορωνοϊού, οι αρχές της Βραζιλίας έχουν ανακοινώσει συνολικά μέτρα ύψους 11% του ΑΕΠ.

Ο σύνθετος πρόδρομος δείκτης του ΟΟΣΑ για τις χώρες-μέλη του ανέκαμψε ελαφρώς τον Μάιο κατά 1,5%, στις 95,65 μονάδες, κατόπιν πτώσης στους προηγούμενους δύο μήνες, σωρευτικά κατά 5,3%. Οι δείκτες επιχειρηματικής και καταναλωτικής εμπιστοσύνης υποχώρησαν σωρευτικά το δίμηνο Μαρτίου και Απριλίου κατά 2,2% και 2,4%, αντίστοιχα, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία.

Διάγραμμα 2.1

Δείκτες οικονομικού κλίματος και σύνθετος πρόδρομος δείκτης για τις χώρες του ΟΟΣΑ (στοιχεία εποχικά διορθωμένα, μακροχρόνιος μέσος όρος συνόλου παρατηρήσεων = 100)

Ανάκαμψη πρόδρομου δείκτη ΟΟΣΑ για τις χώρες-μέλη του τον Μάιο κατά 1,5%, ύστερα από πτώση 5,3% στο προηγούμενο τρίμηνο

Πηγή: ΟΟΣΑ

Ο μέσος πληθωρισμός μεταξύ των ανεπτυγμένων οικονομιών υποχώρησε σχεδόν 1,3 ποσοστιαίες μονάδες από το την αρχή του έτους έως τον Απρίλιο, στο 0,4%, ενώ στις αναπτυσσόμενες αγορές μειώθηκε κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες, στο 4,2%. Η μείωση της ζήτησης και των τιμών των καυσίμων έχουν μέχρι στιγμής υπερισχύσει της διαταραχής στην πλευρά της προσφοράς.

Εν μέσω της υγειονομικής κρίσης, η νομισματική πολιτική παγκοσμίως εξακολουθεί να δρα υποστηρικτικά προκειμένου να περιοριστεί ο αντίκτυπος της πανδημίας στο τραπεζικό σύστημα και τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Συγκριμένα, η FED ανακοίνωσε ότι θα διατηρήσει το βασικό της επιτόκιο στο εύρος 0-0,25% μέχρι το 2022, ενώ έχει ανακοινώσει αγορές περιουσιακών στοιχείων δίχως όριο, μέσα από το πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης (QE4), προκειμένου να περιορίσει τις απώλειες σε θέσεις εργασίας και εισοδήματα. Ήδη, από τις 26 Φεβρουαρίου ο ισολογισμός της FED έχει αυξηθεί κατά \$2,9 τρισεκ. (13,6% του ΑΕΠ), αγγίζοντας τα \$7 τρισεκ. Αντίστοιχα, η ΕΚΤ στις 4 Ιουνίου⁵ αποφάσισε να διατηρήσει σταθερά τα βασικά της επιτόκια και παράλληλα ανακοίνωσε αύξηση των κονδυλίων του έκτακτου προγράμματος αγοράς περιουσιακών στοιχείων λόγω πανδημίας (PEPP) κατά €600 δισεκ., στα €1,35 τρισεκ. Μαζί με το συμπληρωματικό πρόγραμμα που αποφασίστηκε στις 12 Μαρτίου στα πλαίσια του προγράμματος APP, το συνολικό ύψος των πακέτων για αγορές περιουσιακών στοιχείων φτάνει τα €1,47 τρισεκ. (12,3% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης). Επιπλέον, διαθέτει ρευστότητα στις εμπορικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος ύψους έως και €3 τρισεκ. (περίπου 25% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης) μέσω πράξεων αναχρηματοδότησης με πολύ χαμηλό επιτόκιο, έως και -1%. Από τις 28 Φεβρουαρίου ο ισολογισμός της ΕΚΤ έχει αυξηθεί κατά €1,5 τρισεκ. (12,6% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης), αγγίζοντας τα €6,2 τρισεκ. Η κεντρική τράπεζα του Ηνωμένου Βασιλείου έχει μειώσει το βασικό της επιτόκιο από τον Μάρτιο στο ιστορικά χαμηλό 0,1%, ενώ έχει ήδη διαθέσει σχεδόν £200 δισεκ. (9% του ΑΕΠ) σε αγορές ομολόγων, από την αρχή της κρίσης. Η κεντρική τράπεζα της Ιαπωνίας τον Ιούνιο διατήρησε το βασικό επιτόκιο βραχυχρόνιου δανεισμού στο -0,1% και το μακροχρόνιο κόστος χρηματοδότησης κοντά στο 0%, ενώ έχει διαθέσει μέχρι τον ίδιο μήνα ρευστότητα ¥75 τρισεκ. (13,5% του ΑΕΠ) για την στήριξη των επιχειρήσεων, ούτως ώστε να περιοριστούν οι συνέπειες της πανδημίας.

B. Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

- Μετά την απρόσμενη έξαρση του νέου κορωνοϊού στην Ευρώπη το πρώτο τρίμηνο, τάσεις αποκλιμάκωσής του στο δεύτερο τρίμηνο, διαφορετικής έντασης μεταξύ των χωρών
- Διαδοχικά προγράμματα στήριξης της ευρωπαϊκής οικονομίας, με πλέον σημαντικά τη διεύρυνση του PEPP της ΕΚΤ και το Ταμείο Ανάκαμψης της ΕΕ
- Πάρα ταύτα, σημαντική εξασθένηση Δείκτη Οικονομικού Κλίματος σε αμφότερες τις ζώνες το δεύτερο τρίμηνο
- Ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ στην ΕΕ και την Ευρωζώνη το πρώτο τρίμηνο του 2020 αρνητικός, 2,6% και 3,1% αντίστοιχα, ο χαμηλότερος από το 3^ο τρίμηνο του 2009 σε αμφότερες τις περιπτώσεις
- Αρνητική συμβολή καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη την περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση
- Πρώτες προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής εντός κρίσης για ύφεση στην Ευρωζώνη 7,7% το 2020 και ανάκαμψη 6,3% στο επόμενο έτος (Μάιος 2020)

Η πανδημία του COVID-19 και τα μέτρα περιορισμού που εφαρμόστηκαν για τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας πανευρωπαϊκά, είχαν ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της λειτουργίας της οικονομίας της ΕΕ. Οι επιπτώσεις είναι έντονες στη ζήτηση, στις εφοδιαστικές αλυσίδες, στην προσφορά εργασίας, στη βιομηχανική παραγωγή, στις τιμές, στο εμπόριο και στις ροές κεφαλαίων. Σημαντικό ρόλο για τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης έπαιξε και το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή οικονομία στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία ήταν σχετικά ευάλωτη σε ένα shock, καθώς είχε ήδη σημειώσει σημαντική επιβράδυνση το 2019, εξαιτίας ορισμένων διαρθρωτικών προβλημάτων σε κλάδους της βιομηχανίας της. Είναι πλέον πιθανό ότι η ΕΕ έχει εισέλθει στη βαθύτερη οικονομική ύφεση στην ιστορία της.

⁵ <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ecb.mp200604~a307d3429c.en.html>

Συγκεκριμένα, το πρώτο τρίμηνο του 2020 οι οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης παρουσίασαν ύφεση, κατά 2,6% και 3,1% αντίστοιχα, έναντι ανάπτυξης κατά 1,8% σε ΕΕ και 1,5% σε ΕΖ ένα έτος νωρίτερα. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁶, κατόπιν ανάπτυξης 1,2% πέρυσι, η ύφεση στην Ευρωζώνη αναμένεται να διαμορφωθεί σε 7,7% για το 2020 ενώ για το 2021 προβλέπεται ανάκαμψη 6,3%, ενώ για την Ευρωπαϊκή Ένωση προβλέπεται ύστερα από ανάπτυξη 1,5% το 2019, ύφεση κατά 7,4% φέτος και το 2021 σημαντική διόρθωση, ύψους 6,1% του ΑΕΠ.

Η ύφεση στις οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου του τρέχοντος έτους προέκυψε από την υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης, με τη θετική συμβολή των επενδύσεων να εξασθενεί από 0,5% στο τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε 0,1% στο επόμενο, όμως εκείνη της ιδιωτικής κατανάλωσης έγινε αρνητική (-1,7%) από θετική (0,9%) στο τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Η επίδραση των καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ το πρώτο τρίμηνο του 2020 ήταν αρνητική για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο, κατά 1,1%, έναντι οριακής αρνητικής επίδρασης 0,7% το προηγούμενο τρίμηνο. Παρόμοιες είναι οι τάσεις στη διάρθρωση της ύφεσης στις οικονομίες της Ευρωζώνης, με την εγχώρια ζήτηση να αποτελεί τον κύριο υφεσιακό παράγοντα (-1,7 π.μ. από +1,7 π.μ. στο τέταρτο τρίμηνο του 2019). Επίσης σημειώθηκε μικρότερη θετική συμβολή των επενδύσεων σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του περασμένου έτους, 0,2% του ΑΕΠ αντί 0,7% του ΑΕΠ, ενώ η επίδρασή της κατανάλωσης άλλαξε πρόσημο, από +0,7 π.μ. το προηγούμενο τρίμηνο σε -2,1 π.μ. στην αρχή του τρέχοντος έτους. Επιπλέον, στο εν λόγω τρίμηνο, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην Ευρωζώνη ήταν αρνητική, κατά 1,4%, εντονότερη από ότι ένα τρίμηνο νωρίτερα (-0,8%).

Η διάρθρωση των συνιστωσών του ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης παραμένει παραπλήσια σε ΕΕ-27 και Ευρωζώνη, με την κατανάλωση να αντιπροσωπεύει το 74,5% και 74,8% του ΑΕΠ αντίστοιχα, τις επενδύσεις να αποτελούν το 22,6% και 22,5% του ΑΕΠ, τις εξαγωγές το 51,1% και το 49,7%, και τις εισαγωγές το 48,2% και 46,9% του ΑΕΠ.

Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στην ΕΕ-27 το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία) σημειώθηκαν στην Ιρλανδία (4,5%), στη Ρουμανία (2,7%), στη Βουλγαρία και στη Λιθουανία (2,4%). Η Ελλάδα, με ύφεση 0,9%, παρουσίασε επίδοση αρκετά καλύτερη από το μέσο όρο της Ευρωζώνης (-3,1%). Οι χώρες στις οποίες σημειώθηκε βαθύτερη ύφεση ήταν η Ιταλία (5,4%), η Γαλλία (5,0%), και η Ισπανία (4,1%). Σε επίπεδο κυλιόμενου 12-μηνου, η Ελλάδα παρουσίασε ρυθμό ανάπτυξης 1,3%, υψηλότερο από αυτόν της ΕΕ (0,4%) και της ΕΖ (0,1%), καθώς και της Γαλλίας και της Γερμανίας, οι οποίες σημείωσαν αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης 0,2% αμφότερες. Η χώρα με το χαμηλότερο ρυθμό, σε δωδεκάμηνη βάση, ήταν η Ιταλία (-1,1%), ενώ χαμηλά βρίσκονται η Αυστρία και η Ισπανία (0,4%). Στον αντίποδα, οι χώρες με τον υψηλότερο κυλιόμενο ρυθμό ανάπτυξης στην ΕΕ-27 ήταν η Ιρλανδία (4,9%) και η Ουγγαρία (4,1%).

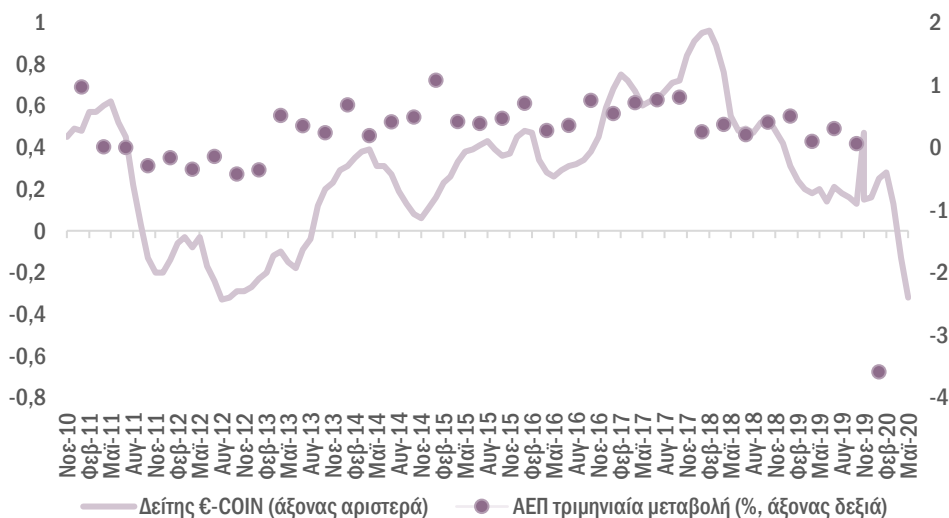
Ός προς τις τάσεις στο οικονομικό κλίμα και τους βασικούς πρόδρομους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο δείκτης €-COIN ανήλθε στο πρώτο τρίμηνο του 2020 στις 0,22 μονάδες, από 0,15 μονάδες το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ υστερούσε ελαφρώς σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (0,25). Η μηνιαία επίδοση του Μαρτίου 2020, στις 0,13 μονάδες είναι στο ίδιο επίπεδο με τον Οκτώβριο του 2019 δείχνοντας την αντιστροφή του οικονομικού κλίματος, ενώ στη συνέχεια ο δείκτης παρουσιάζει σημαντική πτώση υποδηλώνοντας την επιδείνωση του οικονομικού κλίματος εξαιτίας των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας του COVID-19.

⁶ European Economic Forecasts Spring 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2020

Διάγραμμα 2.2

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN & ΑΕΠ Ευρωζώνης*

Σημαντική πτώση του πρόδρομο δείκτη €-COIN τον Απρίλιο και τον Μάιο 2020, εξαιτίας των οικονομικών επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης

* Το ερευνητικό κέντρο Centre of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Πηγή: CEPR και Bank of Italy

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη υποχώρησε σημαντικά την περίοδο Μαρτίου – Μάϊου του τρέχοντος έτους, κατά 36,3 και 39,9 μονάδες αντίστοιχα, στις 66,7 και 67,5, ως αποτέλεσμα των υγειονομικών μέτρων που λήφθηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας, και ενώ τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο του 2020 είχε αυξηθεί μετά από ένα εξάμηνο πτωτικής πορείας. Τον Ιούνιο του 2020 ο δείκτης οικονομικού κλίματος αυξήθηκε στις 74,8 μονάδες στην ΕΕ-27 και διαμορφώθηκε στις 75,7 μονάδες στην Ευρωζώνη, 8,1 και 8,2 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα. Επιπλέον, διαμορφώθηκε 28,3 και 27,2 μονάδες χαμηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο, τον Ιούνιο του 2019.

Συνολικά στο δεύτερο τρίμηνο του 2020, ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην ΕΕ διαμορφώθηκε 31,6 μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο και 35,6 μονάδες χαμηλότερα από ότι στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης οικονομικού κλίματος βρέθηκε 30,7 μονάδες χαμηλότερα του προηγούμενου τριμήνου και 34,5 μονάδες κάτω από την τιμή του την ίδια περίοδο πέρυσι. Μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών της ΕΕ, στη Γαλλία σημειώθηκε το δεύτερο τρίμηνο φέτος υποχώρηση του δείκτη κλίματος σε σχέση με το πρώτο τρίμηνό του 2020 κατά 31,9 μονάδες, ενώ σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του 2019 ο δείκτης βρέθηκε 31,4 μονάδες χαμηλότερα. Επίσης επιδείνωση σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο παρατηρείται στο οικονομικό κλίμα της Γερμανίας, κατά 21,9 μονάδες, ενώ ο δείκτης ήταν 27,3 μονάδες χαμηλότερος έναντι του δεύτερου τριμήνου του προηγούμενου έτους. Στην Ιταλία ο δείκτης υποχώρησε κατά 28,3 μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και κατά 33,3 μονάδες έναντι αντίστοιχου τριμήνου του 2019. Τέλος, την περίοδο Απριλίου - Ιουνίου 2020, το επίπεδο του δείκτη οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα μειώθηκε αισθητά λιγότερο σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο ελαττώθηκε κατά 18,9 μονάδες. Ο δείκτης της χώρας διαμορφώθηκε τον Ιούνιο στις 87,6 μονάδες, περίπου 15,1 μονάδες χαμηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (102,7 μονάδες).

Πίνακας 2.2

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (μ.ό. 1990-2018=100)

Μήνας	Ιουλ-18	Αυγ-18	Σεπ-18	Οκτ-18	Νοε-18	Δεκ-18	Ιαν-19	Φεβ-19	Μαρ-19	Απρ-19	Μάι-19	Ιουν-19
ΕΕ-27 (2020)*	111,5	111,5	110,7	110,1	109,3	107,5	106,2	105,4	105,2	104	105	103,1
Ευρωζώνη	111,2	111	110,4	109,7	109,5	107,4	106,3	106,2	105,6	103,6	105	102,9

Μήνας	Ιουλ-19	Αυγ-19	Σεπ-19	Οκτ-19	Νοε-19	Δεκ-19	Ιαν-20	Φεβ-20	Μαρ-20	Απρ-20	Μαϊ-20	Ιουν-20
ΕΕ-27 (2020)*	102,4	102,7	101,3	100,4	100,9	101	102,5	103	94,6	63,8	66,7	74,8
Ευρωζώνη	102,3	102,6	101,1	100,2	100,7	100,9	102,6	103,4	94,2	64,8	67,5	75,7

*27 χώρες μετά το 2020

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG ECFIN), Ιούνιος 2020

Πληρέστερη πληροφόρηση για της τάσεις στα μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ το πρώτο τρίμηνο του 2020 και της μακροοικονομικές μεταβλητές, καθώς και για τις εκτιμώμενες τάσεις σε αυτά το προσεχές χρονικό διάστημα παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας υπό-ενότητας. Παρουσιάζονται οι προβλέψεις για την περίοδο 2020-2021, όπως αυτές προκύπτουν για της περιφέρειες χωρών της ΕΕ και της Ευρωζώνης στην πλέον πρόσφατη έκθεση προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το πρώτο τρίμηνο του 2020 (ετήσιες μεταβολές σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία), η ιδιωτική κατανάλωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκε κατά 3,3%, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο καταγράφηκε άνοδος (1,6%), όση στην αντίστοιχη περίοδο του 2019 (1,5%). Στην Ευρωζώνη η κατανάλωση των νοικοκυριών μειώθηκε κατά 3,9%, από αύξηση 1,3% στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ ένα έτος νωρίτερα είχε σημειωθεί αύξηση 1,2%. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε τον περασμένο Μάιο μείωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών στο σύνολο του 2020 στην ΕΕ κατά 8,5% και ανάκαμψή της το 2021, σε 6,7%. Για την Ευρωζώνη προβλέπει εξασθένιση 9,0% της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2020 και επιτάχυνση για το επόμενο έτος, στο 7,1%. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία η ιδιωτική κατανάλωση ήταν 2,8% χαμηλότερη, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο ανερχόταν (+1,3%) και στη Γαλλία παρουσιάστηκε μεγαλύτερη πτώση (4,5%). Στην Ιταλία μειώθηκε κατά 6,3%, από ενίσχυση 0,3% ένα τρίμηνο πριν, και στην Ισπανία συρρικνώθηκε κατά 6,6%, από μεγέθυνση 1,2% το τέταρτο τρίμηνο του 2019. Στην Ελλάδα η πτώση ήταν αισθητά μικρότερη, 0,7%, ενώ στο τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους σημειώθηκε διεύρυνση 1,3%.

Η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης περιορίστηκε στην ΕΕ και στην Ευρωζώνη το πρώτο τρίμηνο του 2020, στο 1,1% και 1,0%, από 2,1% και 1,9% αντιστοίχως ένα τρίμηνο πριν. Το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 η δημόσια κατανάλωση ανήλθε κατά 1,6% και 1,5% σε ΕΕ και Ευρωζώνη. Για το 2020 και 2021 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει κλιμάκωση της αύξησης στην ΕΕ-27 σε σύγκριση με πέρυσι, πρωτίστως για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της υγειονομικής κρίσης, σε 3,3% και 0,6% αντίστοιχα, ενώ για την Ευρωζώνη εκτίμησε παραπλήσιες αυξήσεις, 3,2% και 0,6%. Το πρώτο τρίμηνο φέτος σημειώθηκε μεγέθυνση της δημόσιας κατανάλωσης στην Ελλάδα, κατά 2,0%, ενώ το προηγούμενο τρίμηνο ήταν μειωμένη κατά 1,4%.

Πίνακας 2.3

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη (πραγματικές ετήσιες % μεταβολές, εκτός αν δηλώνεται διαφορετικά)

	ΕΕ			Ευρωζώνη		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
ΑΕΠ	1,5	-7,4	6,1	1,2	-7,7	6,3
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,6	-8,5	6,7	1,3	-9,0	7,1
Δημόσια Κατανάλωση	1,8	3,3	0,6	1,7	3,2	0,6
Ακαθάριστες επενδύσεις	5,7	-13,2	9,7	5,7	-13,3	10,2
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	2,7	-12,8	9,5	2,5	-12,9	9,5
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	3,7	-12,8	9,5	3,8	-12,9	9,7
Απασχόληση	1,0	-4,4	3,3	1,2	-4,7	3,9
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	6,7	9	7,9	7,5	9,6	8,6
Πληθωρισμός	1,4	0,6	1,3	1,2	0,2	1,1
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-0,6	-8,3	-3,6	-0,6	-8,5	-3,5
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	79,4	95,1	92,0	86,0	102,7	98,8
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	3,2	3,1	3,4	3,3	3,4	3,6

Πηγή: European Economic Forecasts, Spring 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2020

Οι επενδύσεις ενισχύθηκαν την περίοδο Ιανουαρίου– Μαρτίου 2020 στην ΕΕ οριακά, κατά 0,3%, σαφώς λιγότερο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (2,4%), ενώ η αύξησή τους επιβραδύνθηκε και στην Ευρωζώνη, σε 1,0%, έναντι 3,0% στο τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 οι επενδύσεις είχαν διευρυνθεί κατά 3,3% στην ΕΕ και 3,2% στην Ευρωζώνη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει συρρίκνωσή τους κατά 13,2% για το 2020 και ενίσχυση 9,7% για το 2021 στην ΕΕ, ενώ αναμένει πτώση 13,3% και ανάκαμψη 10,2% αντιστοίχως για την Ευρωζώνη. Στο πρώτο τρίμηνο του 2020, συρρίκνωση των επενδύσεων σημειώθηκε στη Γερμανία κατά 1,3% από μεγαλύτερη μείωση όμως, κατά 4,5%, στο προηγούμενο τρίμηνο, ενώ στην Ιταλία συνεχίστηκε η πτώση τους κατά 5,8% από μείωση 5,1% στο τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2019. Ο ρυθμός μείωσης των επενδύσεων στη Γαλλία ήταν στο επίπεδο του 8,4%, από άνοδο 1,1% στο προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε πτώση 5,1%, έναντι αρνητικής μεταβολής 5,6% το τέταρτο τρίμηνο του 2019.

Μείωση καταγράφηκε στην εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και στο πρώτο τρίμηνο του 2020, τόσο στην ΕΕ (2,8%), όσο και στην ΕΖ (3,5%), έναντι αύξησης 1,7% και 1,8%, αντίστοιχα το προηγούμενο τρίμηνο και διεύρυνσης 3,5% και 3,3% στο πρώτο τρίμηνο του 2019. Για το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει πτώση των εξαγωγών στην ΕΕ-27 σε σύγκριση με το 2019, κατά 12,8% και ακολούθως αύξηση 9,5% το επόμενο έτος. Για την Ευρωζώνη αναμένει συρρίκνωση 12,9% για το σύνολο του 2020 και αύξηση το 2021 σε 9,5%. Σε επίπεδο χωρών, στη Γερμανία σημειώθηκε συμπίεση των εξαγωγών στο πρώτο τρίμηνο του 2020 κατά 3,9%, από αύξηση 0,9% στο τέταρτο τρίμηνο του 2019. Η συρρίκνωση των εξαγωγών στη Γαλλία και στην Ιταλία το πρώτο τρίμηνο φέτος ήταν 7,4% και 7,5% αντίστοιχα, από πτώση 1,0% και αύξηση 0,2% το προηγούμενο τρίμηνο. Στην Ελλάδα σημειώθηκε επιτάχυνση άνοδου το πρώτο τρίμηνο σε σχέση με ένα τρίμηνο νωρίτερα, στο 2,5% από 0,7%. Συρρίκνωση των εξαγωγών σημειώθηκε στην Ισπανία, κατά 6,3%, από άνοδο 3,3% στο προηγούμενο τρίμηνο, όπως και στην Κύπρο (5,3%), κατόπιν αύξησης 5,5% στο τέταρτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους.

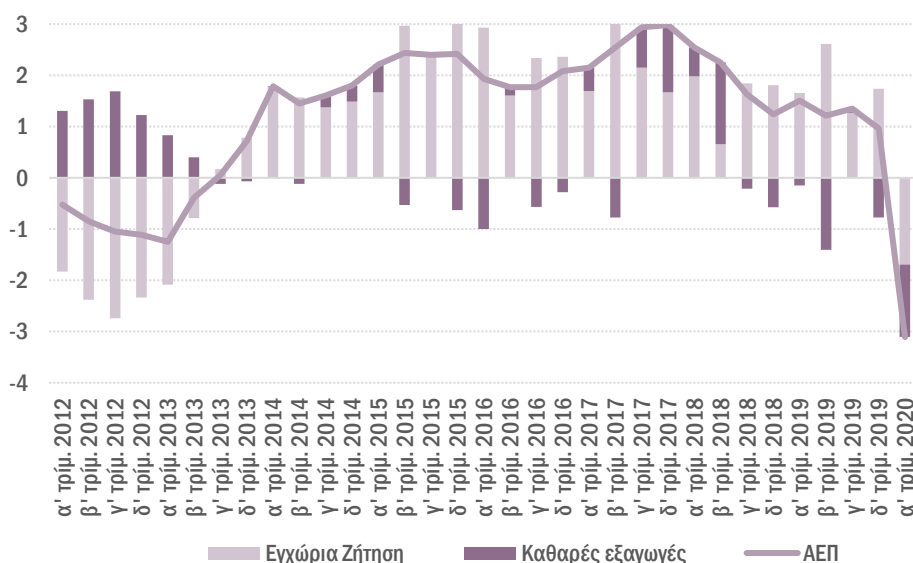
Πτώση και των εισαγωγών το πρώτο τρίμηνο του 2020 στην ΕΕ σε σχέση με το τρίμηνο που προηγήθηκε, σε 0,7% από θετική μεταβολή 3,2%. Όμοια μεταβολή παρατηρήθηκε στην ΕΖ, σε 0,8% από άνοδο 3,6% το τελευταίο τρίμηνο του 2019. Ένα χρόνο νωρίτερα καταγράφηκε αύξηση ίση με 3,9% σε αμφότερες τις ΕΕ και Ευρωζώνη. Για τα έτη 2020 και 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει για την ΕΕ-27 πτώση 12,8% και αύξηση 9,5% αντίστοιχα. Για την Ευρωζώνη αναμένει μείωση το 2020 κατά 12,9% και μεγέθυνση το 2021 9,7%. Σε επίπεδο χωρών, το πρώτο τρίμηνο του 2020 οι εισαγωγές μειώθηκαν στην Ισπανία κατά 7,4%, έναντι αύξησης 2,1% στο προηγούμενο τρίμηνο. Ομοίως στην Γαλλία βρέθηκαν σε πτωτική τροχιά, κατά 5,8%, από άνοδο 1,2% ένα τρίμηνο πριν, και στην Ιταλία στο -6,3% από -2,7%. Αρνητικός ρυθμός σημειώθηκε στη Γερμανία (-2,1%), από άνοδο 0,8% στο τέταρτο τρίμηνο του 2019. Αντιθέτως, στην Ελλάδα, οι εισαγωγές αυξήθηκαν οριακά κατά 0,2%, ενώ στο προηγούμενο τρίμηνο ήταν λιγότερες κατά 0,3%.

Με βάση τις εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, η συμβολή των καθαρών εξαγωγών σε αυτό ήταν αρνητική στο τέταρτο τρίμηνο του 2019 και στο πρώτο τρίμηνο του 2020 (-0,8% και -1,4% αντιστοίχως), από οριακά αρνητική το πρώτο τρίμηνο του 2019 (-0,1%). Η ελαφρώς μεγαλύτερη αρνητική συμβολή των καθαρών εξαγωγών στο πρώτο τρίμηνο προήλθε από την ταυτόχρονη αλλαγή της συμβολής των εξαγωγών, από +0,9% στο τελευταίο τρίμηνο του 2019 σε -1,8% την περίοδο Ιανουαρίου-Μαρτίου 2020, καθώς και την ίδια τάση στις εισαγωγές, που όμως ήταν ηπιότερη, από +1,6% το τέταρτο τρίμηνο σε -0,3% στο επόμενο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αρνητική συμβολή της εγχώριας ζήτησης ήταν της τάξης του 1,7% του ΑΕΠ, που ήταν διαμετρικά αντίθετη εκείνης του προηγούμενου τριμήνου (+1,7%). Η μείωση προήλθε κυρίως από την πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης, η οποία συνέβαλε 0,7% του ΑΕΠ στο τέταρτο τρίμηνο του 2019 ενώ το πρώτο τρίμηνο του 2020 η συμβολή της ήταν αρνητική, κατά 2,1 π.μ.

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός ενισχύθηκε το πρώτο τρίμηνο του 2020 στην ΕΕ και την Ευρωζώνη, καταγράφοντας ρυθμό 1,5% και 1,1% από 1,3% και 1,0% αντίστοιχα. Στο πρώτο τρίμηνο του 2019 ο εναρμονισμένος πληθωρισμός είχε διαμορφωθεί στο ίδιο περίπου επίπεδο, σε 1,5% και 1,4%, σε ΕΕ και ΕΖ αντιστοίχως. Για το έτος 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβλεψε προσφάτως ότι ο πληθωρισμός θα επιβραδυνθεί σημαντικά στην ΕΖ, σε 0,2%, αλλά και στην ΕΕ, σε 0,6%, ενώ το 2021 θα επιστρέψει κοντά στα τρέχοντα επίπεδα, σε 1,1% και 1,3% αντιστοίχως.

Διάγραμμα 2.3

Μεταβολή ΑΕΠ Ευρωζώνης - Συμβολή συνιστωσών στον πραγματικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής (σε ποσοστιαίες μονάδες)

Αρνητική συμβολή καθαρών εξαγωγών στη μεταβολή του ΑΕΠ της ΕΖ το α' τρίμ. 2020. Αρνητική επίδραση εγχώριας ζήτησης λόγω σημαντικής μείωσης της ιδιωτικής κατανάλωσης

Πηγή: Eurostat

Η διεύρυνση της απασχόλησης ήταν μικρότερη στο πρώτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το τέταρτο τρίμηνο, 0,4% στην ΕΕ και στην ΕΖ από 1,0% και 1,1% αντιστοίχως, ενώ υστέρησε και σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2019 (1,2% και 1,4% αντίστοιχα). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει μείωση της δημιουργίας θέσεων εργασίας στην ΕΕ για το 2020 και αύξηση το 2021, κατά 4,4% και 3,3% αντίστοιχα, κατόπιν ανόδου 1,0% το 2019. Για την Ευρωζώνη επίσης προβλέπει πτώση της απασχόληση φέτος, κατά 4,7%, και άνοδο ίση με 3,9% το 2021, από διεύρυνση 1,2% το 2019. Η ισχυρότερη αύξηση της απασχόλησης το πρώτο τρίμηνο του 2020 σημειώθηκε στην Μάλτα (6,4%) στο Λουξεμβούργο (3,0%), στη Κύπρο (2,4%), στην Ιρλανδία (2,2%) και στην Εσθονία (1,5%). Στην Ελλάδα η διεύρυνση έφτασε το 0,3%. Αντιθέτως, συρρίκνωση της απασχόλησης σημειώθηκε στη Βουλγαρία (1,3%), στη Σλοβακία (0,5%), στη Πορτογαλία (0,5%), καθώς και στη Τσεχία (0,4%).

Η ανεργία αυξήθηκε οριακά το τέταρτο τρίμηνο του 2019, στο 6,6% στην ΕΕ και στο 7,4% στην Ευρωζώνη, έναντι 6,5% και 7,3% αντίστοιχα στο τρίτο τρίμηνο του 2019. Στο τέταρτο τρίμηνο πρόπερσι βρισκόταν στο 7,1% στην ΕΕ και στο 7,9% στην ΕΖ. Για το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προβλέψει αύξηση των ποσοστών ανεργίας στην ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη, σε 9,0% και 9,6% αντίστοιχα, από 6,7% και 7,5% αντιστοίχως το 2019, ενώ για το 2021 αναμένει ποσοστά ανεργίας 7,9% και 8,6%, έναντι 6,7% και 7,5% στο σύνολο του περασμένου έτους. Την περίοδο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2019 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε, για άλλο ένα τρίμηνο, στην Ελλάδα (16,8%), με την Ισπανία (13,8%) και την Ιταλία (9,9%) να έπονται, ενώ στη Γαλλία η ανεργία ήταν της τάξης του 8,4% και στη Γερμανία 3,1%.

Στο πεδίο των δημοσιονομικών επιδόσεων, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης στην ΕΕ-27 το τέταρτο τρίμηνο του 2019 περιορίστηκε σε 0,7% του ΑΕΠ, ομοίως με το τρίτο τρίμηνο του 2019. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει ότι θα μεταβληθεί το 2020 και το 2021, σε -8,3% και -3,6% του ΑΕΠ αντιστοίχως. Σχετικά με το δημοσιονομικό έλλειμμα κατά μέσο όρο Ευρωζώνη, αναμένει να διευρυνθεί σε -8,5% του ΑΕΠ το 2020 και -3,5% το 2021, από -0,6% το 2019. Όσον αφορά στο δημόσιο χρέος, διαμορφώθηκε στις χώρες της Ευρωζώνης το τέταρτο τρίμηνο πέρυσι ανήλθε στο 84,2% του ΑΕΠ. Για το σύνολο του ίδιου έτους ήταν ίσο με 86,0%. Εκτιμάται πως θα αυξηθεί το 2020 σε 102,7% και το επόμενο έτος θα υποχωρήσει στο 98,8% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Το δημόσιο χρέος, ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρέμεινε ιδιαίτερα υψηλό το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σε αρκετές χώρες μέλη, με το μεγαλύτερο επίπεδο στην Ελλάδα (176,6%), την Ιταλία (134,8%), την Πορτογαλία (117,7%), το Βέλγιο (98,6%) και την Γαλλία (98,4%).

Ως προς το πλαίσιο νομισματικής πολιτικής, εξαιτίας της επιδημίας του COVID-19 και των σχετικών δυσμενών οικονομικών επιπτώσεων, υπενθυμίζεται πως η ΕΚΤ ξεκίνησε στα μέσα Μαρτίου τη λήψη μίας σειράς μέτρων νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής, με στόχο την τόνωση της ρευστότητας. Το έκτακτο πρόγραμμα αγορών λόγω πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme – PEPP), στοχεύει στην αποτροπή του κατακερματισμού (fragmentation) των πιστωτικών αγορών και της εξασθένισης της μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής. Στις 4^η Ιουνίου ανακοινώθηκε από την ΕΚΤ⁷ ότι το PEPP θα διευρυνθεί κατά €600 δισεκ., στα €1,35 δισεκ. Επιπρόσθετα, ο ορίζοντας αγορών στο πλαίσιο αυτού θα επεκταθεί τουλάχιστον μέχρι τα τέλη Ιουνίου 2021. Στην ίδια ανακοίνωση, αναφέρεται ότι το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης καθώς και τα επιτόκια της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων θα παραμείνουν αμετάβλητα σε 0,00%, 0,25% και -0,50% αντίστοιχα. Τα ποσά κεφαλαίου από την εξόφληση τίτλων αποκτηθέντων στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού κατά τη λήξη τους θα επανεπενδύονται μέχρι τουλάχιστον το τέλος του 2022. Σημαντικό γεγονός αποτελεί η εξαίρεση για την δυνατότητα συμμετοχής της Ελλάδας στο έκτακτο πρόγραμμα αγορών. Τα μέτρα υποστηρίζουν συλλογικά την παροχή τραπεζικών δανείων, ιδίως με τη διευκόλυνση των όρων υπό τους οποίους οι πιστωτικές απαιτήσεις γίνονται δεκτές ως εξασφάλιση.

⁷ Δελτίο τύπου «Αποφάσεις νομισματικής πολιτικής», ΕΚΤ, Ιούνιος 2020: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ecb.mp200604~a307d3429c.el.html>

Επιγραμματικά, η οικονομία στην Ευρώπη, και ειδικότερα στην Ευρωζώνη, βρίσκεται την τρέχουσα περίοδο αντιμέτωπη με μια σειρά από προκλήσεις. Οι κυριότερες εξ' αυτών έγκεινται σε:

- Αντιμετώπιση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, κυρίως ως προς τη διαδικασία άρσης των διοικητικών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας και την υλοποίηση δράσεων ενίσχυσης της ρευστότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζα (π.χ. Ταμείο Ανάκαμψης).
- Αυξημένη αβεβαιότητα στις αγορές τόσο από τη μεριά των καταναλωτών όσο και από τις επιχειρήσεις.
- Κλαδικές διαταραχές, με τους τομείς του τουρισμού και των ταξιδιών να έχουν πληγεί περισσότερο.
- Εφαρμογή της συμφωνίας αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ ως προς συγκεκριμένα θέματα όπως τα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο οικονομικός διακανονισμός και ο διακανονισμός των όρων εμπορίου.
- Γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή και μεταναστευτικές ροές

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A. Οικονομικό Κλίμα

- Σημαντική υποχώρηση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (91,8 από 110,7 μον.), ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στις προσδοκίες. Ηπιότερη επιδείνωση σε σύγκριση και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (102,4 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι παρόμοιο με το μέσο όρο του 2015.
- Οι επιχειρηματικές προσδοκίες εξασθένησαν στο πρόσφατο τρίμηνο σε σύγκριση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς και εντονότερα στις Κατασκευές και στις Υπηρεσίες
- Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης διαμορφώθηκε αισθητά χαμηλότερα στην περίοδο Απριλίου - Ιουνίου από ότι στο πρώτο τρίμηνο φέτος, στις -31,1 από -10,4 μονάδες. Ωστόσο δεν διέφερε σημαντικά από το επίπεδό του ένα χρόνο νωρίτερα (-29,4 μον.).

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και για την πορεία του ΑΕΠ⁸.

Το δεύτερο τρίμηνο φέτος ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος υποχώρησε αισθητά σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο. Προφανώς, αυτή η εξέλιξη οφείλεται κατά κύριο λόγο στις επιπτώσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, που ήταν ένα πρωτοφανές και αναπάντεχο γεγονός, κυρίως στα

⁸ Επισημαίνεται ότι από τον προηγούμενο Μάρτιο, οι σειρές που παρουσιάζονται στους επιμέρους δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών, δηλαδή οι δείκτες στη Βιομηχανία, το Λιανικό Εμπόριο, τις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές έχουν αλλάξει ως προς την περίοδο βάσης τους. Συγκεκριμένα, ως νέα βάση ορίστηκε η περίοδος 2000-2010 (=100), διαφοροποιώντας έτσι τους δείκτες, οι οποίοι μέχρι και τον Φεβρουάριο 2018 διαμορφώνονταν με βάση την περίοδο 1996-2006. Οι σειρές όμως έχουν αναθεωρηθεί πλήρως προς τα πίσω, έτσι ώστε τα στοιχεία να είναι μεταξύ τους συγκρίσιμα. Ως αποτέλεσμα οι δείκτες με τη νέα περίοδο βάσης είναι συνολικά υψηλότεροι συγκριτικά με εκείνους με την παλαιότερη περίοδο βάσης. Η αλλαγή περιόδου βάσης από το IOBE δεν επηρεάζει το συνολικό δείκτη οικονομικού κλίματος για την Ελλάδα ή οποιαδήποτε άλλη χώρα.

περιοριστικά μέτρα στη λειτουργία των επιχειρήσεων και στις μετακινήσεις εγχωρίως των πολιτών. Παρόμοια ήταν η εξέλιξη του Δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης. Την υποχώρηση ενίσχυσε το γεγονός ότι αμφότεροι ο πρώτος δείκτης είχε διαμορφωθεί το προηγούμενο τρίμηνο στο μέγιστο επίπεδο των τελευταίων 19 ετών και ο δεύτερος πλησίον αυτού. Πάρα ταύτα, η υποχώρηση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος εγχωρίως ήταν ηπιότερη σε σύγκριση με την ΕΕ και την Ευρωζώνη, ενώ αντιθέτως η μεταβολή του Δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης ήταν εντονότερη από ότι πανευρωπαϊκά. Επισημαίνεται πως τον Ιούνιο ο πρώτος δείκτης υποχώρησε λίγο, κατά 0,9 μονάδες, ενώ ο δεύτερος ανήλθε κατά 5,3 μονάδες, εξέλιξη η οποία θεωρείται πως οφείλεται στη διατήρηση των καλύτερων επιδημιολογικών χαρακτηριστικών εγχωρίως κατά τον Μάιο και στον επόμενο μήνα, αλλά και στη σταδιακή άρση πολλών περιοριστικών μέτρων. Η τελευταία εξέλιξη σηματοδοτεί την προοπτική μιας όχι αργής επιστροφής στις συνθήκες και την καθημερινότητα πριν την πανδημία. Βεβαίως, η τάση του οικονομικού κλίματος στους επόμενους μήνες θα εξαρτηθεί από σειρά παραγόντων, εγχώριους και του εξωτερικού περιβάλλοντος. Υφίσταται αναμονή σημαντικών παρεμβάσεων οικονομικής πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και κυρίως του τρόπου εφαρμογής τους. Παγκοσμίως, το πρόβλημα της πανδημίας συνεχίζεται με σημαντική ένταση και διακυμάνσεις σε ορισμένες μεγάλες σε πληθυσμό χώρες, ενώ οι προβλέψεις ύφεσης για το τρέχον έτος αναθεωρούνται επί τα χείρω. Σε κάθε περίπτωση, η επόμενη περίοδος είναι εξαιρετικά κρίσιμη, καθώς το τρίτο τρίμηνο είναι αυτό το οποίο καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις εξελίξεις στο πεδίο του εγχώριου προϊόντος και σε ετήσια βάση.

Αναλυτικά, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα το τρίμηνο Απριλίου-Ιουνίου 2020 ήταν έντονα εξασθενημένος σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του 2020, στις 91,8 μονάδες, ενώ κυμάνθηκε επίσης σε επίπεδο αισθητά χαμηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περυσινό (102,4 μον.). Το πρόσφατο επίπεδο είναι παραπλήσιο με το μέσο όρο του 2015.

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος μέσος δείκτης διαμορφώθηκε αισθητά χαμηλότερα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με την προηγούμενη, τόσο στην ΕΕ, όσο και στην Ευρωζώνη. Συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 68,4 (από 100,0) μονάδες το β' τρίμηνο του τρέχοντος έτους στην ΕΕ, και στις 69,3 (από 100,1) μονάδες στην Ευρωζώνη.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα υποχώρησαν το δεύτερο τρίμηνο φέτος σε σχέση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς. Στη Βιομηχανία και στο Λιανικό εμπόριο σημείωσαν μικρή υποχώρηση ενώ στις Υπηρεσίες και τις Κατασκευές η μείωση ήταν εντονότερη. Στην πλευρά των καταναλωτών, σημειώθηκε αισθητή επιδείνωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο, οι μέσοι δείκτες επιδεινώθηκαν σε όλους τους τομείς, κυρίως στις Κατασκευές, στις Υπηρεσίες και στους Καταναλωτές, ενώ στο Λιανικό Εμπόριο και τη Βιομηχανία η μείωση ήταν ηπιότερη. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Απριλίου-Ιουνίου φέτος διαμορφώθηκε σημαντικά χαμηλότερα κατά μέσο όρο από το α' τρίμηνο του 2020, στις -31,1 από -10,4 μονάδες, επίδοση οριακά χειρότερη της αντίστοιχης πριν ένα χρόνο (-29,4 μον.). Ο αντίστοιχος μέσος δείκτης υποχώρησε ήπια στην ΕΕ, στις -19,0 (από -7,8) μονάδες, όπως και στην Ευρωζώνη (-18,5 από -8,8 μονάδες). Αυτά τα επίπεδα είναι αισθητά χαμηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα ένα χρόνο πριν (-6,2 και -7,0 μον. αντίστοιχα).

Οι τάσεις στα επιμέρους βασικά στοιχεία που απαρτίζουν τον συνολικό δείκτη ήταν κυρίως πτωτικές στο δεύτερο τρίμηνο φέτος σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του έτους. Έτσι, τόσο οι προβλέψεις των καταναλωτών στην Ελλάδα για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο, όσο και εκείνες για την οικονομική κατάσταση της χώρας υποχώρησαν αισθητά, όπως και οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την τρέχουσα κατάστασή τους, ενώ περιορίστηκε η πρόθεση για μείζονες αγορές το προσεχές χρονικό διάστημα.

Αναλυτικότερα, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο αυξήθηκε αισθητά, στο 55% (από 29% το προηγούμενο τρίμηνο), ενώ υποχώρησε στο 6% (από 19%) το ποσοστό όσων δηλώνουν το αντίθετο. Επίσης,

αυξήθηκε κατακόρυφα στο 71% (από 28%) το ποσοστό των καταναλωτών στην Ελλάδα οι οποίοι διατυπώνουν δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με μόλις το 10% (από 35%) να αναμένει βελτίωση. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν αξιολογούν ως πιθανή την αποταμίευση το επόμενο 12μηνο αυξήθηκε ήπια, στο 84% (από 80%), ενώ αντίστοιχα υποχώρησε στο 15% (από 17%), το ποσοστό εκείνων που τη θεωρούν πιθανή. Στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, ενισχύθηκε έντονα στο 85% (από 33%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με μόλις το 4% (από 33%) κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» το β' τρίμηνο του 2020 περιορίστηκε ήπια, σε 7% (από 10%), ελαφρώς χαμηλότερο σε σχέση και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο (10%). Επίσης, ενισχύθηκε ήπια στο 18% το ποσοστό των ερωτηθέντων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο (από 15% στο περυσινό αντίστοιχο τρίμηνο). Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» αυξήθηκε στο 65% (από 60%) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» περιορίστηκε οριακά, στο 10% (από 12%), επίπεδο οριακά χαμηλότερο από αυτό στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2019 (11%).

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη Βιομηχανία το δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους διαμορφώθηκε στις 87,6 (από 108,6) μονάδες, αρκετά χαμηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή του επίδοση (103,8 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, ο δείκτης στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής υποχώρησε αισθητά το εξεταζόμενο τρίμηνο και ισοσκελίστηκε (+34,0 μονάδες κατά μέσο όρο), ενώ περαιτέρω αρνητικά κινήθηκαν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -32,0 από -9,8 μονάδες ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων υποδηλώνουν μικρή ενίσχυση (στις +14,1 από +8,9 μον. ο σχετικός δείκτης), ενώ οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι έντονα πτωτικές: οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου υποχώρησαν αισθητά (-0,4 από +27,6 μον.), ενώ εξίσου πτωτικά μεταβλήθηκαν οι τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα (στις -15,0 από τις +7,0 μον.), όπως και οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού (-24,7 από τις -5,9 μον.). Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο σημείωσε υποχώρηση, στις +2,5 (από +14,5) μονάδες κατά μέσο όρο. Και ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού σημείωσε υποχώρηση, στο 65,9% (από 71,3%), ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής των επιχειρήσεων αυξήθηκαν, στους 6,3 μήνες κατά μέσο όρο.

Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο το υπό εξέταση τρίμηνο ήταν αισθητά χαμηλότερος σε σχέση με το προηγούμενο, στις 80,3 μονάδες (από τις 115,1), επίδοση υψηλότερη ωστόσο συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (97,8 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων υποχώρησε σημαντικά στις -8 (από +41) μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, το 49% κρίνει ότι οι πωλήσεις του μειώθηκαν, με το 41% (από 59%) να εκτιμά το αντίθετο. Ως προς τις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο δείκτης των +41 μονάδων υποχώρησε, στις -9, με τα αποθέματα να κλιμακώνονται περαιτέρω (στις +27 από +15 μον. ο δείκτης). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, έντονα πτωτική ήταν η μεταβολή στο ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (-9 από +32 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ αντίθετα για την απασχόληση του τομέα, το μέσο ισοζύγιο προβλέψεων σημειώνει μικρή ενίσχυση στις +22 (από +17) μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το αντίστοιχο ισοζύγιο υποχώρησε και στράφηκε αρνητικά (-8 από +11) μονάδες, με το 12% (από 4%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 83% (από 81%) να προβλέπει σταθερότητα. Υποχώρηση των επιχειρηματικών προσδοκιών καταγράφηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2020 σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους του Λιανικού εμπορίου πλην του κλάδου Τροφίμων –Ποτών-Καπνού.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις Κατασκευές υποχώρησαν κατακόρυφα στο δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 28,1 (από 84,8) μονάδες κατά μέσο όρο, υποχώρηση που ήταν η ευρύτερη μεταξύ των βασικών τομέων δραστηριότητας. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με εκείνη στο αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους (54,8 μον.). Στις βασικές μεταβλητές, οι προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα

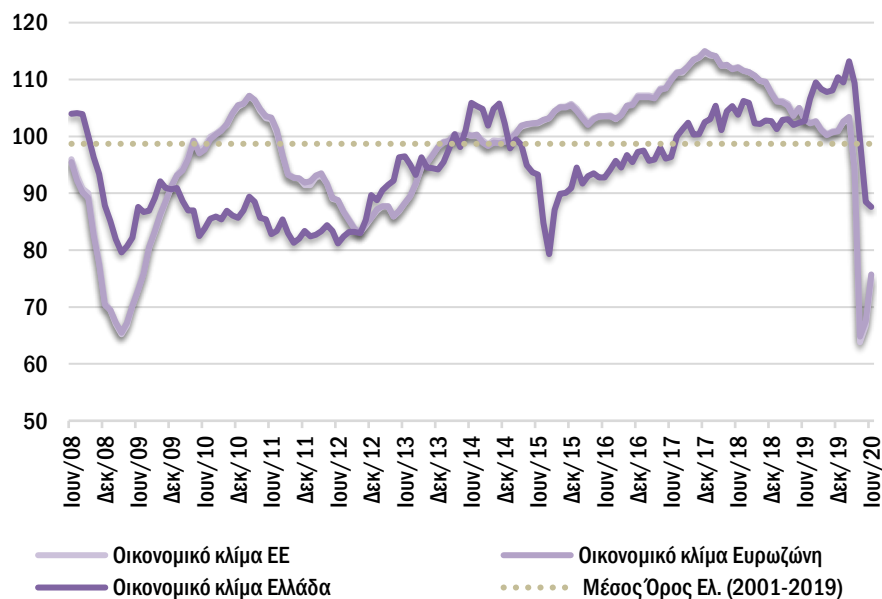

επιδεινώθηκαν έντονα, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις -68 (από τις -22) μονάδες και μόλις το 4% (από 14%) των επιχειρήσεων να αναμένουν περισσότερες θέσεις εργασίας, όταν το 72% (από 36%) αναμένει μείωσή τους. Οι προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις προγραμματισμένες εργασίες επιδεινώθηκαν κατακόρυφα (στις -83 από -31 μον. ο δείκτης), ενώ οι εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών υποχώρησαν σημαντικά (στις -27 από -8 μον. το σχετικό ισοζύγιο).

Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα βελτιώθηκαν αισθητά στους 13,0, ενώ το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών ενισχύθηκε (-27 από -14 μονάδες), με το 33% (από 22%) των επιχειρήσεων να αναμένει μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 7% αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του περιορίστηκε στο 2% (από 13%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 12% (από 26%) κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 35% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 46% (από 15%) παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. ως τα μεγαλύτερα προσκόμματα στη λειτουργία του. Σε κλαδικό επίπεδο, οι επιχειρηματικές προσδοκίες κινήθηκαν έντονα πτωτικά τόσο στον κλάδο των Ιδιωτικών Κατασκευών, όσο και στον κλάδο των Δημόσιων Κατασκευών.

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2018=100, εποχικά εξομαλυσμένα στοιχεία)

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος το β' τρίμηνο φέτος ήταν έντονα εξασθενημένος σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, ενώ και έναντι του αντίστοιχου περυσινού ήταν αρκετά χαμηλότερος

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

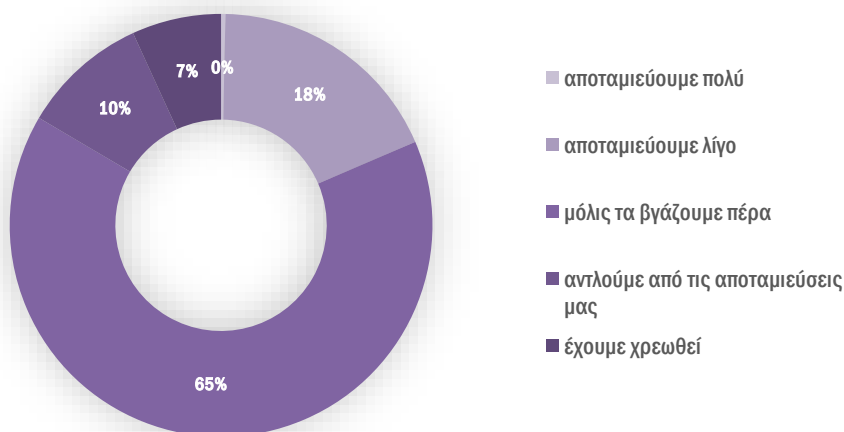
Στις Υπηρεσίες, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών παρουσίασε μεταξύ των τομέων τη μεγαλύτερη υποχώρηση το β' τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο, στις 58,9 (από 106,5) μονάδες, πολύ χαμηλότερα έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2019 (92,6 μονάδες). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση επιδεινώθηκαν κατακόρυφα, με το σχετικό δείκτη να χάνει 59 μονάδες κατά μέσο όρο και να διαμορφώνεται στις -34 μονάδες. Το ίδιο έντονα πτωτικά κινήθηκαν οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (-39 από +18 μον. το μέσο ισοζύγιο), με το ισοζύγιο στις προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα να υποχωρεί επίσης έντονα, στις -21 (από +29) μονάδες. Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, εκτεταμένη επιδείνωση παρουσίασε το ισοζύγιο προβλέψεων των

ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση (στις -10 από +23 μον. κατά μέσο όρο), ενώ παράλληλα στις τιμές, ο μέσος δείκτης προσδοκιών των επιχειρήσεων εξασθένησε αισθητά και διαμορφώθηκε στις -23 (από +4) μονάδες. Τέλος, υποχώρησε αισθητά, στο 17% (από 32%) κατά μέσο όρο το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 34% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 14% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και το 30% (από 16%) λοιπούς παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες υποχώρησαν έντονα στο δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους σε όλους τους κλάδους, με εντονότερη τη μείωση στα Ξενοδοχεία-Εστιατόρια-Τουριστικά Πρακτορεία και στις Χερσαίες μεταφορές.

Διάγραμμα 2.5

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους (Απρίλιος- Ιούνιος 2020)

Ενίσχυση σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2020 του ποσοστού που δηλώνει ότι μόλις τα βγάζει πέρα (65%), Ήπια εξασθένηση στο ποσοστό όσων αναφέρουν πως έχουν χρεωθεί

Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.4

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκίων				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης (Ελλάδα)
	ΕΕ-27	Ευρωζώνη	Ελλάδα	(Ελλάδα)				
				Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2010	99,3	99,1	86,3	79,9	52,2	61,3	68,1	-56,9
2011	99,8	99,9	84,8	81,1	37,7	60,9	66,1	-70,5
2012	88,0	88,1	83,7	81,4	47,5	59,1	58,8	-73,9
2013	90,8	90,8	93,6	92,6	71,5	72,6	75,3	-69,3
2014	99,6	99,4	102,0	99,7	88,4	92,3	93,3	-52,8
2015	102,9	102,9	91,7	86,3	62,0	83,9	78,2	-50,3
2016	104,2	104,0	94,4	96,1	61,3	101,4	79,3	-62,9
2017	110,4	110,4	98,9	98,1	55,4	94,6	92,7	-58,9
α' τρίμ. 2018	113,6	113,6	103,2	105,1	60,3	97,1	91,4	-49,8
β' τρίμ. 2018	112,2	112,2	104,5	102,7	60,5	104,7	104,4	-48,7
γ' τρίμ. 2018	111,2	111,2	104,8	105,7	55,0	108,3	97,6	-44,7
δ' τρίμ. 2018	109,0	109,0	102,6	97,7	56,6	108,2	94,6	-32,6
α' τρίμ. 2019	106,0	105,8	102,4	101,8	56,7	105,8	85,7	-31,1
β' τρίμ. 2019	104,0	103,8	102,4	103,8	54,8	97,8	92,6	-29,4
γ' τρίμ. 2019	102,1	102,0	108,1	104,8	52,7	115,5	108,2	-11,7
δ' τρίμ. 2019	100,8	100,6	108,8	104,1	68,1	119,1	104,4	-7,1
α' τρίμ. 2020	100,0	100,1	110,7	108,6	84,9	115,1	106,5	-10,4
β' τρίμ. 2020	68,4	69,3	91,8	87,6	28,1	80,3	58,6	-31,1

Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, IOBE

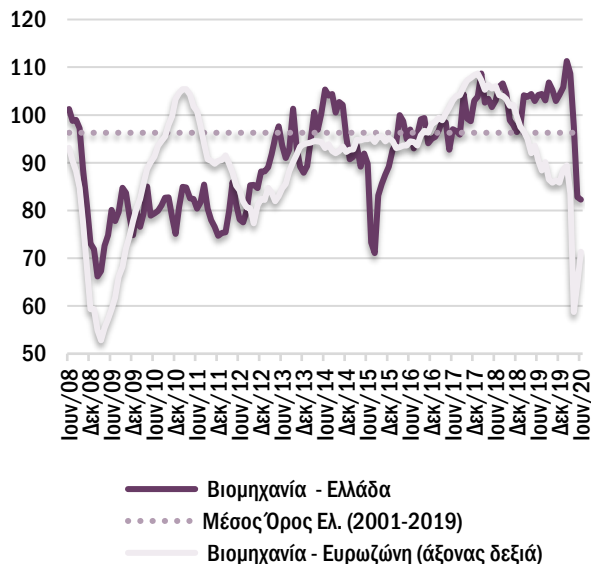

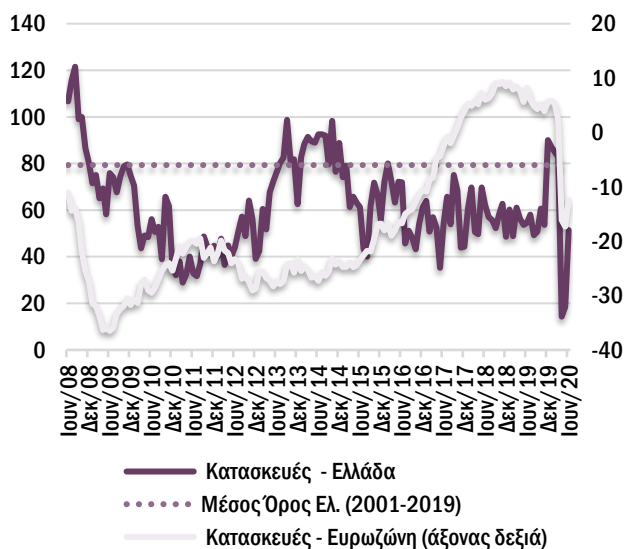
Διάγραμμα 2.6

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

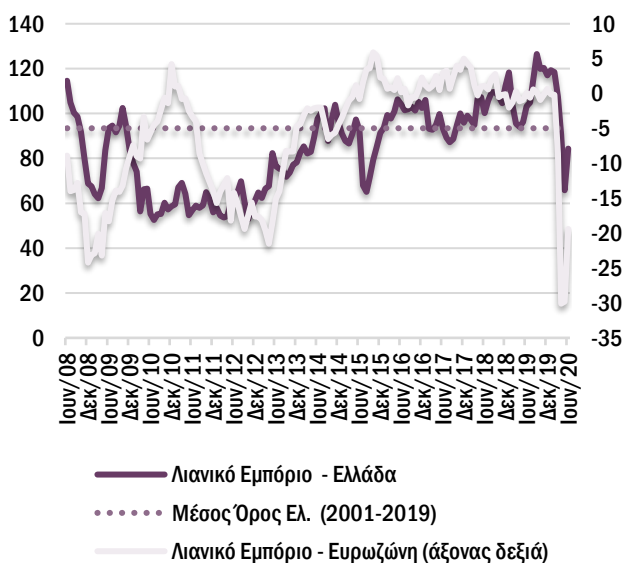
Βιομηχανία

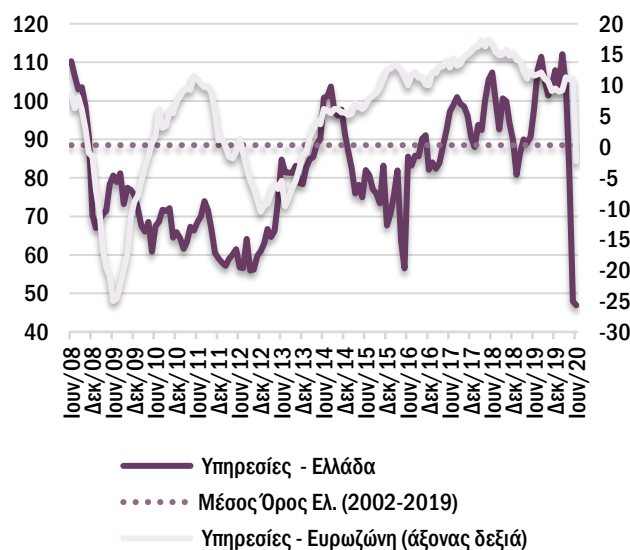
Κατασκευές

Λιανικό Εμπόριο

Υπηρεσίες

Πηγή: IOBE

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες εξασθένησαν έντονα το τελευταίο τρίμηνο σε σύγκριση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς, ειδικά στις Κατασκευές και στις Υπηρεσίες και ηπιότερα στη Βιομηχανία και στο Λιανικό Εμπόριο, αποτυπώνοντας τις επιδράσεις της υγειονομικής κρίσης στις προσδοκίες

B. Δημοσιονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές

- Πλεονασματικό Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης για τέταρτο έτος το 2019, κατά 1,4% του ΑΕΠ, έναντι στόχου 0,6% του ΑΕΠ και επίδοσης 1,0% το 2018.
- Βελτίωση αποκλειστικά από το αποτέλεσμα της Κεντρικής Κυβέρνησης, το οποίο από έλλειμμα €2,1 δισεκ. πρόπερσι μεταστράφηκε σε πλεόνασμα €0,9 δισεκ. το 2019. Με τη σειρά του, αυτό οφείλεται σε έκτακτα έσοδα €3,1 δισεκ.
- Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2020 (Ιαν.-Απρ.): σημαντική επιδείνωση ελλείμματος στα €4.072 εκατ. από €1.041 εκατ. πριν ένα χρόνο. Έλλειμμα υπερδιπλάσιο σε σχέση με το στόχο για το τετράμηνο φέτος (€1.655 εκατ.).
- Απόκλιση από το στόχο εξαιτίας σχεδόν αποκλειστικά της πανδημίας (87,9% στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου).
- Το 68,9% της απόκλισης σε σχέση με το στόχο στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου οφείλεται σε υστέρηση εσόδων και το 31,1% σε υπέρβαση των δαπανών.

Αποτελέσματα Γενικής Κυβέρνησης: 2015—2019

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα εθνικολογιστικά στοιχεία που αφορούν στη Γενική Κυβέρνησης (ΓΚ), τα οποία γνωστοποιήθηκαν στην Eurostat τον περασμένο Απρίλιο, το ισοζύγιο της για το 2019 ήταν, για τέταρτο συνεχές έτος, πλεονασματικό. Συγκεκριμένα, το πλεόνασμα διαμορφώθηκε σε 1,4% του ΑΕΠ, ενώ αρχικά, στον Προϋπολογισμό του 2019, είχε προϋπολογιστεί πλεόνασμα ύψους 0,6% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα έφθασε στο 4,3 % του ΑΕΠ, έναντι αρχικής πρόβλεψης για πλεόνασμα 3,9% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.5). Επίσης, σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Ενισχυμένης Εποπτείας, το πρωτογενές πλεόνασμα εκτιμάται σε 3,7 έως 3,9% του ΑΕΠ, ενώ η συμβατική υποχρέωση της χώρας προέβλεπε πρωτογενές πλεόνασμα ύψους 3,5% του ΑΕΠ για το περασμένο έτος.

Πίνακας 2.5

Αποτελέσματα Γενικής Κυβέρνησης* (% ΑΕΠ, στοιχεία Εθνικών Λογαριασμών, ESA 2010)

		2015	2016	2017	2018	2019	
						Αρχικοί στόχοι	Πραγματοποιήσεις
Ισοζύγιο	Γενικής Κυβέρνησης	-2,9	0,3	0,8	1,0	0,6	1,4
Πρωτογενές Ισοζύγιο	Γεν. Κυβέρνησης	0,6	3,5	3,9	4,3	3,9	4,3
	ΑΕΠ	177.258	176.488	180.218	184.714	192.749	187.456

Πηγές: Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2016-2019 -1η κοινοποίηση, ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απρίλιος 2020 και Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2019, Δεκέμβριος 2018, Υπουργείο Οικονομικών, σελ. 39-41

*Χωρίς τις επιπτώσεις από την στήριξη των χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων.

Παρά τη χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής και την υστέρηση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης το 2019, το πλεόνασμα της Γενικής Κυβέρνησης ήταν υπερδιπλάσιο σε σχέση με την πρόβλεψη του Προϋπολογισμού του 2019. Παράλληλα, αυξήθηκε κατά 40% έναντι του πλεονάσματος του 2018. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα ήταν αυξημένο κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σχέση με την πρόβλεψη του Προϋπολογισμού του 2019 (Πίνακας 2.5).

Η βελτίωση σε σχέση με το στόχο εντοπίζεται αποκλειστικά στο αποτέλεσμα της Κεντρικής Κυβέρνησης, το οποίο από έλλειμμα €2,1 δισεκ. το 2018 μεταστράφηκε σε πλεόνασμα €0,9 δισεκ. το 2019. Αντιθέτως, το πλεόνασμα των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ) περιορίστηκε από

€3,3 δισεκ. το 2018 σε €1,8 δισεκ. το 2019. Επίσης, το πλεόνασμα των ΟΤΑ μειώθηκε από €0,7 δισεκ. το 2018 σε €0,1 δισεκ. το 2019.

Η μεγάλη βελτίωση του αποτελέσματος της Κεντρικής Κυβέρνησης οφείλεται πρωτίστως στην είσπραξη έκτακτων εσόδων από τον Τακτικό Προϋπολογισμό, συνολικού ύψους €3,1 δισεκ. Οφείλεται επίσης στη μείωση των δαπανών για τόκους κατά €0,6 δισεκ. σε σχέση με το 2018, καθώς και στην νέα σημαντική περικοπή των δημοσίων επενδύσεων κατά €1,4 δισεκ., τόσο έναντι των σχετικών πιστώσεων του Προϋπολογισμού, όσο και σε σχέση με το 2018⁹.

Αντίθετα με τις καλές δημοσιονομικές επιδόσεις, το 2019 παρέμειναν άλυτα σημαντικά, χρόνια προβλήματα, όπως π.χ. η οριστική ρύθμιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η προώθηση των αποκρατικοποιήσεων, η έναρξη των εργασιών στο Ελληνικό κλπ., η αντιμετώπιση και διευθέτηση των οποίων θα επιτάχυνε σημαντικά το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Οι αναπτυξιακές επιδόσεις και προοπτικές της οικονομίας λαμβάνονται πολύ σοβαρά υπόψη από τις αγορές, περισσότερο ίσως από τα πρωτογενή πλεονάσματα, όταν δεν συνοδεύονται από ανάλογη ανάπτυξη.

Δυστυχώς η επιδημία του νέου κορωνοϊού έπληξε την ελληνική οικονομία ενώ είχε ξεκινήσει η επιστροφή στην «κανονικότητα», ύστερα από σχεδόν δέκα χρόνια οικονομικής προσαρμογής, με αποτέλεσμα να ανακοπεί, τουλάχιστον προσωρινά, η πορεία προς την ομαλοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως. Είναι χαρακτηριστικό αυτής της προοπτικής που είχε διαμορφωθεί ότι τον Φεβρουάριο ο δείκτης Οικονομικού Κλίματος είχε φθάσει στις 113,2 μονάδες, το υψηλότερο σημείο εδώ και δύο δεκαετίες.

Επιπλέον, η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από τεράστιες μακροοικονομικές ανισορροπίες. Συνολικά οι οφειλές προς την εφορία¹⁰ (€105 δισεκ.), τα ασφαλιστικά ταμεία (πάνω από €34 δισεκ.) και προς τη ΔΕΗ (€2,7 δισεκ.) έχουν φθάσει περίπου το 75,5% του ΑΕΠ, ενώ μαζί με τις οφειλές προς τις τράπεζες το υπερβαίνουν κατά πολύ. Οι συνεχείς «ρυθμίσεις» των οφειλών απλώς επιδεινώνουν και διαιωνίζουν το πρόβλημα, καθώς επιτρέπουν σε στρατηγικούς κακοπληρωτές να καταχρώνται των ρυθμίσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι από όσους οφειλέτες εντάσσονται αρχικά σε μία ρύθμιση, μετά από σύντομο χρονικό διάστημα οι περισσότεροι δεν συνεχίζουν την εξυπηρέτηση των οφειλών τους. Η μη ύπαρξη περιουσιακών κριτηρίων για την ένταξη στις 120 δόσεις δεν θεωρείται δόκιμη. Ακόμα και οι τραπεζικές καταθέσεις δεν λαμβάνονται υπόψη. Οι ρυθμίσεις δημιουργούν τεράστιο «ηθικό κίνδυνο» και αποτελούν μεγάλη πρόκληση προς τους ειλικρινείς φορολογούμενους, οι οποίοι από το 2018 έχασαν και την ελάχιστη έκπτωση του 1,5% στη φορολογία εισοδήματος. Είναι πολύ σημαντικό η επιδημία να μην χρησιμοποιηθεί ως πρόσχημα για την αθέτηση υποχρεώσεων και τη δημιουργία μιας νέας γενιάς μη εξυπηρετούμενων δανείων, οφειλών προς την εφορία και τα ασφαλιστικά ταμεία κλπ.

Χρέος Γενικής Κυβέρνησης

Μετά από τρία χρόνια συνεχούς αύξησης, το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης μειώθηκε το 2019 τόσο ως απόλυτο μέγεθος, όσο και ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Έτσι, ο λόγος χρέους της ΑΕΠ περιορίστηκε στο 176,7% έναντι 181,2% το προηγούμενο έτος (Πίνακας 2.6).

Η μείωση σε σχέση με το 2018 εντοπίζεται στην κατηγορία «μακροπρόθεσμα δάνεια» στην οποία συμπεριλαμβάνονταν και το δάνειο του ΔΝΤ το οποίο αποπληρώθηκε. Αντιθέτως, αυξήθηκε ο δανεισμός σε μακροπρόθεσμα ομόλογα, λόγω της έκδοσης νέων τίτλων με χαμηλά επιτόκια.

Για το 2020 είχε προγραμματιστεί περαιτέρω μείωση του λόγου του χρέους στο 167,0% του ΑΕΠ, αλλά μετά την πανδημία αυτό φαίνεται ανέφικτο. Η ύφεση θα επηρεάσει αρνητικά τον παρονομαστή του λόγου δημόσιο χρέος της ΑΕΠ, ενώ οι έκτακτες δημοσιονομικές και χρηματοδοτικές παρεμβάσεις αντιμετώπισης της υγειονομικής κρίσης θα αυξήσουν τον αριθμητή του λόγου.

⁹ Τα θέματα αυτά αναλύθηκαν λεπτομερώς στην Έκθεση του IOBE για το πρώτο τρίμηνο του 2020.

¹⁰ Χωρίς τις προσαυξήσεις και τα πρόστιμα

Πίνακας 2.6

Ενοποιημένο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (εκατ. €)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ενοποιημένο χρέος Γεν. Κυβέρνησης	319.629	311.729	315.010	317.485	334.723	331.063
% ΑΕΠ	178,9	175,9	178,5	176,2	181,2	176,6
ΑΕΠ	178.656	177.258	176.488	180.218	184.714	187.456

Πηγές: Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2016-2019 -1η κοινοποίηση, ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απρίλιος 2020

Από την εμπειρία της περιόδου 2010-2018 είναι σαφές ότι η μείωση του ονομαστικού ΑΕΠ έχει έντονη ανοδική επίδραση στο λόγο του δημόσιου χρέους της το ΑΕΠ, ιδιαίτερα εάν η ύφεση συνοδεύεται και από ταυτόχρονη άνοδο των επιτοκίων δανεισμού του Δημοσίου. Πρόσφατες εκτιμήσεις¹¹ για την περίοδο 2010-2018 έδειξαν ότι η διαφορά μεταξύ του μέσου επιτοκίου δανεισμού και του ρυθμού μεταβολής του ονομαστικού ΑΕΠ αποτέλεσε το σημαντικότερο παράγοντα αύξησης του λόγου χρέους/ΑΕΠ, προξενώντας σωρευτική άνοδο 79,6 εκατοστιαίων μονάδων στο κλάσμα χρέους/ΑΕΠ σε εννέα χρόνια. Την ίδια περίοδο, το πρωτογενές αποτέλεσμα συνέβαλε μόνο κατά 10,5 ποσοστιαίες στην άνοδο του λόγου χρέους/ΑΕΠ.

Στα μέσα Φεβρουαρίου 2020 η απόδοση του ελληνικού ομολόγου αναφοράς ήταν κάτω από 0,9%. Ένα μήνα αργότερα, λόγω της κρίσης, η απόδοση του ελληνικού ομολόγου είχε ξεπεράσει το 4,0%. Ωστόσο, η ανακοίνωση της συμμετοχής της Ελλάδος στο νέο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ μείωσε την απόδοση του ελληνικού ομολόγου αναφοράς στο 2,0% περίπου, ενώ πλέον βρίσκεται στο 1,6%. Έτσι περιορίστηκε σε σημαντικό βαθμό η ενίσχυση της δυναμικής του δημόσιου χρέους.

Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2020, Ιανουάριος-Απρίλιος

Οι επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στην οικονομία αναμένεται να έχουν πολύ σημαντικές αρνητικές συνέπειες στα δημόσια οικονομικά. Για την αντιμετώπιση της πανδημίας ήταν αναγκαία, μεταξύ άλλων, η διακοπή της λειτουργίας ή η υπολειτουργία, των περισσότερων κλάδων της οικονομίας, γεγονός που εκτιμάται ότι θα προκαλέσει ιδιαίτερα ισχυρή ύφεση. Επιπλέον, προκειμένου να στηριχθούν οι επιχειρήσεις και να διαφυλαχθούν οι θέσεις εργασίας και το εισόδημα των εργαζομένων σε αυτές, λήφθηκαν αλληπάλληλες δέσμες μέτρων από τα μέσα Μαρτίου και μετά, τα οποία έχουν ήδη αρχίσει να επηρεάζουν τόσο τα έσοδα όσο και τις δαπάνες του προϋπολογισμού στο τετράμηνο.

Στο σκέλος των εσόδων η ύφεση άρχισε να επηρεάζει αρνητικά τα φορολογικά έσοδα του προϋπολογισμού καθώς και τις εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία. Πρόσθετες καθοδικές πιέσεις στα έσοδα ασκούνται από τα μέτρα αναστολής των φορολογικών υποχρεώσεων των πληττόμενων επιχειρήσεων, των εργαζομένων τους και των ελεύθερων επαγγελματιών, καθώς και της έκπτωσης 25% στο ποσό του φόρου, για όσους ανταποκρίθηκαν εμπρόθεσμα στις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Επίσης, επηρεάστηκε αρνητικά η παρακράτηση του φόρου εισοδήματος καθώς εκατοντάδες χιλιάδες μισθωτοί τέθηκαν σε καθεστώς «αναστολής» της σύμβασης εργασίας τους.

Στην πλευρά των δαπανών οι υπερβάσεις που ήδη εμφανίστηκαν οφείλονται κυρίως στα μέτρα στήριξης των εισοδημάτων των εργαζομένων, οι συμβάσεις εργασίας των οποίων τέθηκαν σε αναστολή, καθώς και στην ενίσχυση των ελευθέρων επαγγελματιών και των αυτοαπασχολούμενων. Επίσης, απαιτήθηκαν έκτακτες δαπάνες για την αντιμετώπιση της κρίσης, όπως π.χ. την πρόσληψη σημαντικού αριθμού ιατρών και νοσηλευτών, την προμήθεια υγειονομικού υλικού.

Επισημαίνεται ότι τα αποτελέσματα του τετραμήνου Ιανουαρίου-Απριλίου τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω, αντανakλούν ένα μικρό μέρος των επιπτώσεων στα δημόσια οικονομικά σε ετήσια βάση,

¹¹ Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2020, Τράπεζα της Ελλάδος, Μάρτιος 2020, σελ. 175.

καθώς η εξαγγελία των μέτρων άρχισε σταδιακά από τα μέσα Μαρτίου και η υλοποίησή τους έγινε από τον Απρίλιο και μετά. Επιπλέον, οι κατηγορίες των δικαιούχων διευρύνονταν συνεχώς στη διάρκεια του Απριλίου και του Μαΐου. Στο τρίτο δεκαήμερο του Μαΐου εξαγγέλθηκαν πολλά νέα μέτρα για την στήριξη των επιχειρήσεων καθώς και του εισοδήματος των εργαζομένων, τα οποία θα διαρκέσουν έως τον Οκτώβριο (μείωση ΦΠΑ, μείωση ενοικίου, επίδομα ανεργίας σε εποχικά απασχολούμενους προηγούμενων ετών). Όλα αυτά θα επηρεάσουν αρνητικά το δημοσιονομικό αποτέλεσμα τους επόμενους μήνες.

Ισοζύγιο και πρωτογενές ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού

Η εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού στο πρώτο τετράμηνο του έτους έχει επηρεαστεί από την πανδημία του κορωνοϊού, τον Μάρτιο και τον Απρίλιο. Από τα διαθέσιμα στοιχεία τετραμήνου προκύπτει ήδη μία σημαντική επιδείνωση του ελλείμματος του ΚΠ το οποίο έφθασε τα €4.072 εκατ., έναντι ελλείμματος €1.041 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Επίσης το έλλειμμα είναι υπερδιπλάσιο σε σχέση με το φετινό στόχο του τετραμήνου (€1.655 εκατ.). Αντίστοιχα, το πρωτογενές αποτέλεσμα του ΚΠ μεταστράφηκε από πλεόνασμα €1.463 εκατ. το 2019 σε έλλειμμα ύψους €1.515 εκατ. φέτος (Πίνακας 2.7).

Η απόκλιση από το στόχο του ελλείμματος στο τετράμηνο είναι €2.417 εκατ. Εξ' αυτής, €293 εκατ. είχε ήδη σημειωθεί στην περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου και οφειλόταν αποκλειστικά στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Άρα, στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου η υπέρβαση του ελλείμματος είναι €2.124 εκατ. Από αυτό το ποσό, τα €2.003 εκατ. προέρχονται από τον τακτικό προϋπολογισμό και €121 εκατ. από το ΠΔΕ¹².

Πίνακας 2.7

Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού: Ιανουάριος-Απρίλιος 2020* (εκατ. €)

	Ιανουάριος- Απρίλιος			% μεταβολή		2018	2019	2020Π	% μεταβολή	
	2018	2019	2020	19/18	20/19				19/18	20/19
Καθαρά έσοδα ΚΠ (1+2)	15.387	15.956	14.100	3,7	-11,6	51.793	55.097	53.751	6,4	-2,4
1. Καθαρά Έσοδα ΤΠ	14.294	15.063	12.833	5,4	-14,8	49.155	52.240	50.072	6,3	-4,2
α. Έσοδα ΤΠ προ επ. φόρων.	15.652	16.254	14.158	3,8	-12,9	54.735	57.284	54.998	4,7	-4,0
β. Επιστροφές φόρων	1.358	1.191	1.325	-12,3	11,3	5.580	5.044	4.926	-9,6	-2,3
2. Έσοδα ΠΔΕ	1.093	893	1.267	-18,3	41,9	2.638	2.857	3.679	8,3	28,8
Δαπάνες ΚΠ	15.268	16.997	18.172	11,3	6,9	56.372	55.265	56.037	-2,0	1,4
3. Δαπάνες ΤΠ	14.764	16.111	16.364	9,1	1,6	50.135	49.623	49.287	-1,0	-0,7
α. Πρωτογενείς δαπάνες	13.083	13.607	13.807	4,0	1,5	45.459	44.398	44.787	-2,3	0,9
β. Τόκοι ¹	1.681	2.504	2.557	49,0	2,1	4.676	5.225	4.500	11,7	-13,9
4. Δαπάνες ΠΔΕ	504	886	1.808	75,8	104,1	6.237	5.642	6.750	-9,5	19,6
Αποτέλεσμα ΚΠ	119	-1.041	-4.072			-4.580	-168	-2.286		
% στο ΑΕΠ	0,1	-0,6	...			-2,5	-0,1	-2,4		
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΚΠ	1.800	1.463	-1.515			91	5.057	2.215		
% στο ΑΕΠ	1,0	0,8	...			0,1	2,7	1,1		
ΑΕΠ (σε τρέχ/σες τιμές)	184.714	187.456	...			184.714	187.456	197.315		

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Απριλίου 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Μάιος 2020

* Σύμφωνα με το νέο τρόπο παρουσίασης εσόδων και δαπανών

¹² Το μεγαλύτερο μέρος του ελλείμματος του ΠΔΕ, ύψους €384 εκατ. δημιουργήθηκε στο δίμηνο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου. Αντιθέτως, στο πρώτο δίμηνο του έτους, ο ΤΠ είχε έλλειμμα μικρότερο του στόχου μόλις κατά €91 εκατ.

Το 68,9% της απόκλισης από το στόχο ελλείμματος του ΤΠ στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου οφείλεται σε υστέρηση εσόδων και το 31,1% σε υπέρβαση των δαπανών σε σχέση με τους αντίστοιχους στόχους. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η άμεση επιβάρυνση των δαπανών του ΤΠ από την καταβολή της «αποζημίωσης ειδικού σκοπού» στους μισθωτούς ανήλθε σε €720 εκατ., αλλά έγιναν και άλλες δαπάνες για την άμεση αντιμετώπιση της κρίσης (προμήθεια υγειονομικού υλικού κλπ.), το επίπεδο των οποίων δεν είναι γνωστό. Επίσης, είναι βέβαιο ότι συγκρατήθηκαν άλλες κατηγορίες δαπανών, καθώς η υπέρβαση πληρωμών στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου είναι μόνο €623 εκατ. Στο σκέλος των εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού η υστέρηση στο δίμηνο εκτιμάται σε €1.380 εκατ., καθώς στην προηγούμενη περίοδο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου είχε σημειωθεί υστέρηση ύψους €126 εκατ.

Εάν όλες οι αποκλίσεις των εσόδων και των δαπανών του ΤΠ στο δίμηνο Μαρτίου - Απριλίου (έναντι των αντίστοιχων στόχων) αποδοθούν στην πανδημία, τότε το κόστος της αντιμετώπισης της κρίσης, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων στήριξης της οικονομίας, ανήλθε για αυτήν την περίοδο τουλάχιστον σε €2.003 εκατ.¹³ Σε ετήσια βάση εκτιμάται ότι το κόστος θα είναι πολλαπλάσιο.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Στο πρώτο τετράμηνο του έτους τα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού, προ επιστροφών φόρων, μειώθηκαν κατά 12,9% έναντι του 2019 και διαμορφώθηκαν σε €14,2 δισεκ. Παράλληλα, υπολείπονται κατά €1.400 εκατ. ή 9,0% έναντι του αρχικού στόχου για το τετράμηνο (Πίνακας 4). Αυτή η αρνητική εξέλιξη οφείλεται κυρίως στα μέτρα που λήφθηκαν για την αναστολή καταβολής φόρων και βεβαιωμένων οφειλών από τις επιχειρήσεις που διέκοψαν τη λειτουργία τους, καθώς και στην έκπτωση 25% για όσες επιχειρήσεις κατέβαλαν εμπρόθεσμα τις οφειλές τους. Οφείλεται επίσης στον σημαντικό περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας και των μετακινήσεων στο δίμηνο Μαρτίου- Απριλίου.

Συγκεκριμένα, οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος μειώθηκαν στο τετράμηνο κατά 4,7%, έναντι του 2019. Σε σχέση με το στόχο η υστέρηση εντοπίζεται ουσιαστικά¹⁴ στα έσοδα από τη φορολογία φυσικών προσώπων και ανέρχεται σε €220 εκατ. Προφανώς πρόκειται για τα έσοδα από την παρακράτηση, καθώς χιλιάδες εργαζόμενοι βρίσκονταν σε αναστολή σύμβασης εργασίας. Αντίθετα, η υστέρηση έναντι του στόχου από τη φορολογία των νομικών προσώπων και των λοιπών κατηγοριών φόρου εισοδήματος είναι συνολικά μόνο €11 εκατ.

Μειωμένες στο τετράμηνο, τόσο έναντι του 2019 κατά 21,6%, όσο και σε σχέση με το στόχο, είναι οι εισπράξεις από τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας (κυρίως ΕΝΦΙΑ), καθώς και τα έσοδα από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών κλπ. (-27,3% έναντι του 2019). Η συνολική υστέρηση και από τους δύο φόρους σε σχέση με το στόχο ανέρχεται σε €78 εκατ. (Πίνακας 2.8).

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι μεγαλύτερες απώλειες εσόδων καταγράφηκαν στην έμμεση φορολογία, καθώς είχε διακοπεί μεγάλο μέρος του λιανικού εμπορίου και εν γένει της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και των μετακινήσεων. Τα έσοδα ΦΠΑ μειώθηκαν κατά 8,5% έναντι του προηγούμενου έτους και κατά €474 εκατ. ή 8,1%, έναντι του στόχου του τετραμήνου. Σημειώνεται όμως ότι τα έσοδα του ΦΠΑ στο αρχικό τετράμηνο του 2019 ήταν ενισχυμένα κατά €272 εκατ. από την επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του Αερολιμένα Αθηνών. Εξαιρώντας αυτά τα έκτακτα έσοδα, η μείωση έναντι του 2019 περιορίζεται σε 4,1%.

Οι εισπράξεις από τους Ειδικούς Φόρους Κατανάλωσης (ΕΦΚ) μειώθηκαν επίσης κατά 6,2% έναντι του 2019, με τη μείωση να εντοπίζεται αποκλειστικά στον ΕΦΚ καυσίμων, λόγω των περιορισμών στην κυκλοφορία. Η υστέρηση των εισπράξεων στα καύσιμα από το στόχο του τετραμήνου έφθασε τα €137 εκατ. Αντιθέτως, τα έσοδα από τον ΕΦΚ καπνικών προϊόντων διαμορφώθηκαν οριακά πάνω από τον στόχο αλλά και έναντι του 2019.

¹³ Το πιθανότερο είναι ότι το κόστος είναι σημαντικά μεγαλύτερο καθώς δεν είναι γνωστές όλες οι σχετικές δαπάνες.

¹⁴ Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Απριλίου 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Μάιος 2020

Πίνακας 2.8

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού* - (εκατ. €)

	Ιαν. – Απρίλιος			% μεταβολή		2018	2019	2020Π	% μεταβολή	
	2018	2019	2020	19/18	20/19				19/18	20/19
Καθαρά Έσοδα ΚΠ	15.387	15.956	14.100	3,7	-11,6	51.793	55.097	53.751	6,4	-2,4
Καθαρά Έσοδα ΤΠ	14.294	15.063	12.833	5,4	-14,8	49.155	52.240	50.072	6,3	-4,2
Επιστροφές φόρων	1.358	1.191	1.325	-12,3	11,3	5.580	5.044	4.926	-9,6	-2,3
Έσοδα ΤΠ	15.652	16.254	14.158	3,8	-12,9	54.735	57.284	54.998	4,7	-4,0
Φορολογία Εισοδήματος Εκ των οποίων:	3.725	3.597	3.429	-3,4	-4,7	16.548	16.716	16.577	1,0	-0,8
-Φυσικών Προσώπων	2.966	2.911	2.778	-1,9	-4,6	10.902	11.029	11.327	1,2	2,7
-Νομικών Προσώπων	342	324	286	-5,3	-11,7	4.299	4.512	4.030	5,0	-10,7
Φορ. Ακίνητης Περιουσίας	520	505	396	-2,9	-21,6	3.082	2.786	2.813	-9,6	1,0
Φορ. Κληρ., Δωρεών, κλπ.	45	77	56	71,1	-27,3	161	245	270	52,2	10,2
Δασμοί - φόροι Εισαγωγών	76	89	86	17,1	-3,4	232	298	322	28,4	8,1
Φόροι επί αγαθών και υπηρεσιών Εκ των οποίων:	8.728	9.043	8.215	3,6	-9,2	27.437	28.013	28.490	2,1	1,7
-ΦΠΑ	5.514	5.872	5.371	6,5	-8,5	17.184	17.792	18.217	3,5	2,4
-Ειδικόί Φόροι Κατ/σης	2.243	2.183	2.048	-2,7	-6,2	7.184	7.125	7.213	-0,8	1,2
Λοιποί φόροι παραγωγής	695	442	613	-36,4	38,7	1.238	991	1.136	-20,0	14,6
Λοιποί τρεχ. φόροι	520	441	421	-15,2	-4,5	2.564	2.365	2.389	-7,8	1,0
Κοινωνικές Εισφορές	19	18	18	-5,3	-	65	55	55	-15,4	-
Μεταβιβάσεις	408	343	295	-15,9	-14,0	141	2.001	782	193,4	-60,9
Πωλήσεις αγαθών & υπηρεσιών	199	1.104	142	454,8	-87,1	740	1.682	...	435,7	-
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	712	594	486	-16,6	-18,2	2.509	1.728	700	133,5	-59,5
Πωλήσεις παγίων	5	2	2	-60,0	-	18	1.119	-	-	-
Έσοδα ΠΔΕ	1.093	893	1.267	-18,3	41,9	2.638	2.076	1.132	5,5	-45,5

Πηγές: Πίνακας 3.2, Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2019 και Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Απριλίου 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Μάιος 2020.

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη εσόδων που ισχύει από 01/01/2019.

Τα έσοδα από τους «λοιπούς φόρους παραγωγής», τα οποία αποτελούνται κυρίως από έσοδα (μέρισμα) από την Τράπεζα της Ελλάδος ήταν υψηλότερα κατά 38,7%. Η σημαντική άνοδος οφείλεται στο υψηλό μέρισμα από την ΤΤΕ, το οποίο ανήλθε σε €528 εκατ., έναντι €353 εκατ. στο προηγούμενο έτος.

Σε γενικές γραμμές, η εξέλιξη των εσόδων στο τετράμηνο αντανάκλα τον περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας καθώς και τα μέτρα αναβολής της καταβολής φόρων και βεβαιωμένων οφειλών από τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Σημειώνεται ότι μετά τη θετική 6η Έκθεση Ενισχυμένης Εποπτείας για την Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα έσοδα τους επόμενους μήνες θα ενισχυθούν με το ποσό των €748 εκατ. από τα κέρδη των ευρωπαϊκών κεντρικών τραπεζών από τη διακράτηση ελληνικών ομολόγων (ANFA's και SMP's).

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Στο τετράμηνο Ιανουαρίου–Απριλίου οι πληρωμές του Τακτικού Προϋπολογισμού αυξήθηκαν κατά 1,6% έναντι του 2019 και έφθασαν τα €16,4 δισεκ. Σε αυτό το ποσό περιλαμβάνεται και η οικονομική ενίσχυση προς τους εργαζόμενους που ήταν σε αναστολή συμβάσεων εργασίας, ύψους €720 εκατ., η οποία καταβλήθηκε τον Απρίλιο, καθώς και όλες οι άλλες έκτακτες δαπάνες που σχετίζονται με την

πανδημία. Σε σχέση με το στόχο (€16,0 δισεκ.), οι δαπάνες του ΤΠ στο τετράμηνο σημείωσαν υπέρβαση €370 εκατ. Το σύνολο των έκτακτων δαπανών εμπίπτει στην κατηγορία των πρωτογενών δαπανών οι οποίες αυξήθηκαν με ρυθμό 1,5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Σε σχέση με το στόχο οι πρωτογενείς δαπάνες σημείωσαν υπέρβαση €251 εκατ. (Πίνακας 5).

Από τις επιμέρους κατηγορίες πρωτογενών δαπανών οι πληρωμές για «παροχές σε εργαζόμενους» μειώθηκαν κατά 2,4% έναντι του 2019. Ωστόσο, στο κονδύλι του 2019 περιλαμβάνεται η καταβολή αναδρομικών ύψους €324 εκατ. Εάν γίνουν οι αναγκαίες προσαρμογές για λόγους συγκρισιμότητας, τότε ο ρυθμός μεταβολής το 2020 μεταστρέφεται από μείωση σε αύξηση, της τάξης 5,1%. Σημειώνεται ότι την τελευταία πενταετία οι δαπάνες προσωπικού παρουσιάζουν κάθε χρόνο μικρή αλλά συνεχή άνοδο.

Οι πληρωμές για κοινωνικές παροχές, μειώθηκαν έναντι του 2019 κατά 82,9%, καθώς οι δαπάνες για τα οικογενειακά επιδόματα έχουν μεταφερθεί στην κατηγορία «μεταβιβάσεις».

Η μεγαλύτερη κατηγορία δαπανών, οι δαπάνες για μεταβιβάσεις, αυξήθηκαν στο τετράμηνο κατά 6,9% έναντι του προηγούμενου έτους και έφθασαν τα € 9.029 εκατ. επειδή περιλαμβάνουν την έκτακτη ενίσχυση προς τους εργαζόμενους, ύψους €720 εκατ. Εάν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές, τότε οι πληρωμές αυτές μειώνονται κατά 1,7% έναντι του προηγούμενου έτους. Σημειώνεται ότι οι συγκεκριμένες δαπάνες αναμένεται να επιβαρυνθούν στους επόμενους μήνες από τα νέα μέτρα αλλά και από την αναπροσαρμογή των συντάξεων, καθώς το μεγαλύτερο μέρος αυτής της κατηγορίας δαπανών (68-69% στο τετράμηνο) αφορά σε επιχορηγήσεις προς τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης. Οι πληρωμές για επιδοτήσεις μειώθηκαν και επανήλθαν στη μακροχρόνια τάση τους, μετά από την απότομη αύξηση του 2019 (Πίνακας 2.9).

Τέλος, όσον αφορά τις δαπάνες για τόκους, αυτές αυξήθηκαν στο τετράμηνο κατά 2,1% και έφθασαν τα €2.557 εκατ. Επίσης, σημείωσαν υπέρβαση έναντι του στόχου κατά €119 εκατ. Σε ετήσια βάση, αυτές οι πληρωμές προβλεπόταν να μειωθούν κατά 13,9% έναντι του 2019.

Στο τετράμηνο πολλές κατηγορίες δαπανών έχουν συγκρατηθεί¹⁵ προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι έκτακτες ανάγκες λόγω της κρίσης. Για αυτό η υπέρβαση στις δαπάνες είναι μικρή. Το ερώτημα είναι εάν η συγκράτηση είναι εφικτή σε ετήσια βάση. Εκτιμάται ότι τους επόμενους μήνες θα υπάρξουν πολύ μεγάλες πιέσεις στις δαπάνες λόγω της συνεχούς προσθήκης νέων κατηγοριών δικαιούχων για έκτακτες ενισχύσεις, αλλά και των νέων μέτρων που εξαγγέλθηκαν στο τέλος Μαΐου.

Σημειώνεται τέλος ότι τον Μάρτιο¹⁶ οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του Δημοσίου προς τους προμηθευτές του (συμπεριλαμβανομένων και των εκκρεμών επιστροφών φόρων) ανέρχονταν σε €2.409 εκατ., αυξημένες έναντι του Δεκεμβρίου 2019 κατά €413 εκατ. Η ολοσχερής εξόφληση αυτών των οφειλών, που αποτελεί συμβατική υποχρέωση στο πλαίσιο του τρίτου Προγράμματος και θα έπρεπε να είχε γίνει από τον Αύγουστο του 2018, θα προκαλέσει επίσης ανοδικές πιέσεις στις δαπάνες στο υπόλοιπο του έτους.

¹⁵ Υπουργείο Οικονομικών, Δελτίο Τύπου της 25^{ης} Μαΐου 2020.

¹⁶ Προς το παρόν δεν υπάρχουν στοιχεία για τον Απρίλιο.

Πίνακας 2.9

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού* (εκατ. €)

	Ιανουάριος-Απρίλιος			% μεταβολή		2018	2019	2020Π	% μεταβολή	
	2018	2019	2020	19/18	20/19				19/18	20/19
Δαπάνες ΚΠ (1+2+3)	15.268	16.997	18.172	11,3	6,9	56.372	55.265	56.037	-2,0	1,4
Δαπάνες ΤΠ (1+ 2)	14.764	16.111	16.364	9,1	1,6	50.135	49.623	49.287	-1,0	-0,7
1. Πρωτογενείς δαπ. ΤΠ	13.083	13.607	13.807	4,0	1,5	45.459	44.398	44.787	-2,3	0,9
Παροχές σε εργαζόμενους.	4.131	4.552	4.445	10,2	-2,4	13.121	13.247	13.403	1,0	1,2
Κοινωνικές παροχές	481	251	43	-47,8	-82,9	1.978	653	134	-67,0	-79,5
Μεταβιβάσεις	8.118	8.450	9.029	4,1	6,9	28.179	28.205	27.824	0,1	-1,4
(εκ των οποίων σε ΟΚΑ)	5.656	5.797	5.742	2,5	-0,9	18037	19.243	18.700	6,7	-2,8
Αγορές αγαθών & υπηρ.	259	222	228	-14,3	2,7	1.532	1.458	1.145	-4,8	-21,5
Επιδότησεις	12	82	9	583,3	-89,0	75	224	89	198,7	-60,3
Λουτές δαπάνες	10	26	2	160,0	-92,3	32	50	71	56,3	42,0
Πιστώσεις υπό κατ/μή	-	-	-	-	-	-	-	1.496	-	-
Αγορές παγίων	71	23	50	-67,6	117,4	542	562	624	3,7	11,0
2. Τόκοι (ακαθ. βάση)	1.681	2.504	2.557	49,0	2,1	4.676 ¹	5.225	4.500	11,7	-13,9
3. Δαπάνες ΠΔΕ	504	886	1.808	75,8	104,1	6.237	5.642	6.750	-9,5	19,6

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Δεκέμβριος 2019 και Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Απριλίου 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Μάιος 2020.

*Σε τροποποιημένη ταμειακή βάση. Σύμφωνα με τη νέα κατάταξη δαπανών που ισχύει από 01/01/2019.

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

Στην επιδείνωση του αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού συνέβαλε σημαντικά και το ΠΔΕ, καθώς οι πληρωμές για δημόσιες επενδύσεις υπερέβησαν κατά πολύ τόσο το στόχο του τετραμήνου, όσο και τις αντίστοιχες πληρωμές του 2019. Αν και η πορεία των εσόδων ήταν θετική, αυτό δεν ήταν αρκετό για να αποτρέψει τη διεύρυνση του ελλείμματος. Έτσι, ενώ το ΠΔΕ αναμένονταν να παρουσιάσει στο τετράμηνο ένα πολύ μικρό έλλειμμα, της τάξης των €36 εκατ., παρουσίασε έλλειμμα €541 εκατ. (Πίνακας 2.7).

Αναλυτικότερα, τα έσοδα του ΠΔΕ αυξήθηκαν κατά 41,9% έναντι των πολύ χαμηλών εισπράξεων του 2019 και έφθασαν τα €1.267 εκατ., καταγράφοντας ταυτόχρονα υπέρβαση και έναντι του στόχου (€1.114 εκατ.). Η υπέρβαση εντοπίζεται στις απολήψεις από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Πίνακας 2.7).

Οι δαπάνες για επενδύσεις διπλασιάστηκαν έναντι του 2019, ενώ υπερέβηκαν και τις προβλέψεις κατά €658 εκατ. Η επιτάχυνση των επενδύσεων είναι μία πολύ θετική εξέλιξη, ιδιαίτερα εάν αφορά σε σχηματισμό παγίου κεφαλαίου, καθώς την τελευταία πενταετία οι δημόσιες επενδύσεις είχαν μειωθεί σημαντικά. Εξάλλου, φέτος λόγω της ύφεσης είναι πολύ σημαντικό να επιταχυνθεί ο σχηματισμός παγίου κεφαλαίου, προκειμένου να υποβοηθηθεί η ανάκαμψη της οικονομίας. Αυτή η δυνατότητα ενισχύεται από την πρόσφατη διεύρυνση των δαπανών του ΠΔΕ κατά €1,25 δισεκ., σύμφωνα με το συμπληρωματικό προϋπολογισμό που εγκρίθηκε στο τέλος Μαΐου. Η αύξηση έγινε προκειμένου να ληφθούν έκτακτα χρηματοδοτικά μέτρα αντιμετώπισης της υγειονομικής κρίσης και συμπεριλαμβάνεται στο Ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας 2020 – 2021. Η αύξηση του ορίου δαπανών θα προέλθει κατά €250 εκατ. ευρώ από το εθνικό σκέλος και κατά €1,0 δισεκ. από το συγχρηματοδοτούμενο σκέλος.

Γ. Χρηματοπιστωτικές εξελίξεις

- Η νέα οικονομική κρίση εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού αυξάνει τις προκλήσεις για τις τράπεζες, ειδικά σε σχέση με την κερδοφορία και την ποιότητα του ενεργητικού τους
- Τα μέτρα στήριξης της ρευστότητας ανοίγουν την πρόσβαση των Ελληνικών τραπεζών σε φθηνή χρηματοδότηση ενώ ωθούν σε ανάκαμψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα
- Ξεκίνησε η σταδιακή εφαρμογή του σχεδίου προστασίας περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών, εργαλείο που θα επιτρέψει την ταχύτερη μείωση των ΜΕΔ
- Διαχρονικά ελάχιστο κόστος νέου δανεισμού για επιχειρήσεις, αλλά παραμένει η διαφορά σε σύγκριση με άλλες χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης
- Ανακόπηκε από πτωτική σε σταθερή, περί το 2%, η πορεία απόδοσης του 10-ετούς κρατικού ομολόγου

Η απότομη εξάπλωση της υγειονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με άνευ προηγουμένου περιορισμούς στην οικονομική δραστηριότητα, καθώς και η αβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη και τον κίνδυνο υποτροπής της πανδημίας το ερχόμενο χρονικό διάστημα δημιουργούν ένα νέο πλαίσιο προκλήσεων, που επηρεάζουν άμεσα το διεθνές και εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η αναμενόμενη βαθιά ύφεση για φέτος θέτει την ανάγκη αναθεώρησης των επιχειρησιακών πλάνων των τραπεζών, ειδικά σε σχέση με τη μείωση των «κόκκινων» δανείων, την ανάκαμψη της κερδοφορίας και της πιστοδοτικής τους ικανότητας. Έπειτα από την απότομη επιδείνωση του επενδυτικού κλίματος τον Μάρτιο και την κάθετη πτώση στις αποτιμήσεις χρεογράφων, συμπεριλαμβανομένων των Ελληνικών τραπεζών κατά 60%, η σχετικά αποτελεσματική διαχείριση της υγειονομικής κρίσης από τις Ελληνικές αρχές σταθεροποίησε με ελαφρά άνοδο τις αποτιμήσεις μετοχών την περίοδο Απριλίου - Ιουνίου.

Προκειμένου να θωρακιστούν η ευρωστία και η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ανακοινώθηκε μια σειρά από μέτρα πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με κατεύθυνση την ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας και των τραπεζών. Ειδικά ως προς την Ελλάδα, η ΕΚΤ έδωσε για πρώτη φορά στη χώρα τη δυνατότητα πρόσβασης σε πρόγραμμα αγοράς κρατικών και εταιρικών ομολόγων, με το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme), συνολικού αρχικού προϋπολογισμού €750 δισεκ.¹⁷, κατά παρέκκλιση (waiver) των κανόνων της για επιλεξιμότητα κρατικών χρεογράφων. Επιπλέον, επανεντάχθηκαν τίτλοι των ελληνικών τραπεζών στις επιλέξιμες εξασφαλίσεις από την πλευρά της ΕΚΤ, ενώ μειώθηκαν οι εφαρμοζόμενες περικοπές αποτίμησης (valuation haircuts) στις αποδεκτές εξασφαλίσεις. Η δυνατότητα μακροχρόνιας ανά-χρηματοδότησης χαμηλού κόστους για τις τράπεζες μέσα από το πρόγραμμα TLTRO III της ΕΚΤ αναδείχθηκε ιδιαίτερα σημαντική κατά την περίοδο του lockdown, με τις Ελληνικές τράπεζες να τετραπλασιάζουν τη σχετική πηγή άντλησης ρευστότητας μέσα σε τρεις μήνες, ξεπερνώντας συνολικά τα €28 δισεκ. τον Μάιο.

Σε εθνικό επίπεδο, εφαρμόστηκαν έκτακτα δημοσιονομικά μέτρα για την υποστήριξη των δανειοληπτών, όπως η προσωρινή επιδότηση ενοικίου από το κράτος και για ενήμερα επιχειρηματικά δάνεια, καθώς και η προσωρινή αναστολή των δόσεων ενήμερων δανείων εκ μέρους των τραπεζών για διάστημα τριών μηνών στην περίπτωση «δανειοληπτών οι οποίοι αποδεδειγμένα πλήττονται από την κρίση». Ενδεικτικά, έως τα τέλη Μαΐου τα ενήμερα δάνεια για τα οποία είχαν υποβληθεί αιτήσεις από μικρές κυρίως επιχειρήσεις και νοικοκυριά για υπαγωγή στα μέτρα αναστολής δόσεων ανήλθαν σε περίπου €15 δισεκ.

Μεταξύ των εγγενών αδυναμιών του ελληνικού τραπεζικού συστήματος που χρίζουν προσοχής, ξεχωρίζουν τα αδύναμα ποιοτικά στοιχεία του ενεργητικού και των ιδίων κεφαλαίων του, σε συνδυασμό με το μακράν υψηλότερο στην Ευρώπη απόθεμα Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ), το οποίο δρα αποτρεπτικά τόσο στην πιστοδοτική ικανότητα των τραπεζών όσο και στις προοπτικές κερδοφορίας

¹⁷ Στις αρχές Ιουνίου, ο προϋπολογισμός του προγράμματος διευρύνθηκε κατά €600 δισεκ.

τους. Σε ότι αφορά την επίδραση των τραπεζών στην πραγματική οικονομία, η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά συνεχίζεται αμείωτη και το κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα, αν και σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, παραμένει υψηλότερο συγκριτικά με τους ευρωπαϊούς εταίρους.

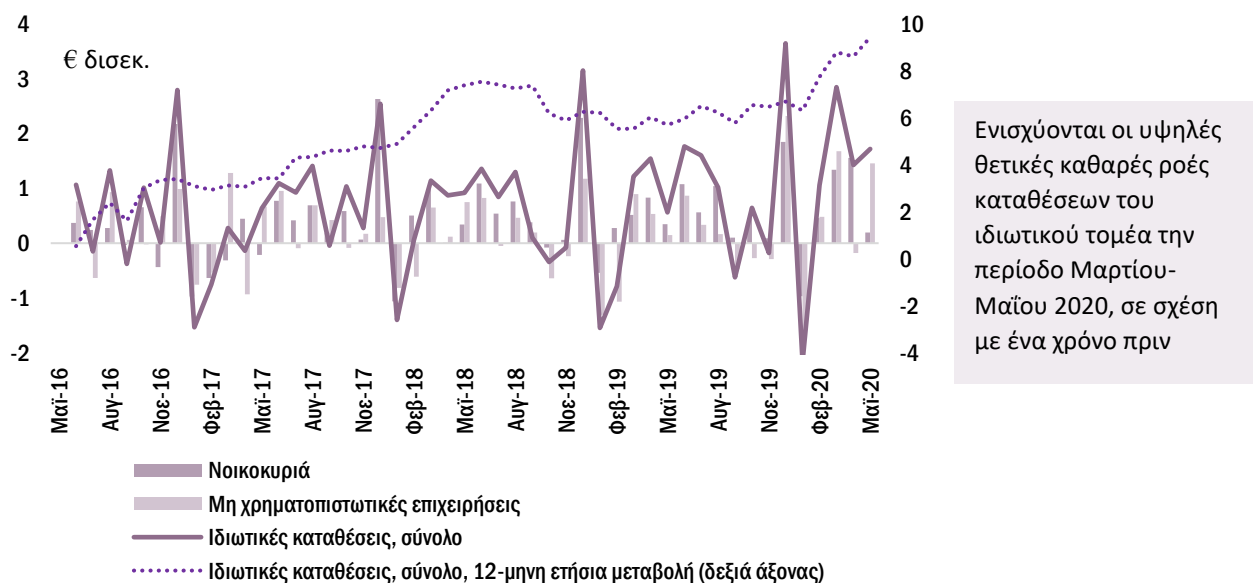
Στον αντίποδα των προκλήσεων, καταγράφηκαν και θεμελιώδεις τάσεις με σημαντικά θετικά στοιχεία. Εν μέσω αναθεώρησης των φιλόδοξων στόχων μείωσης των ΜΕΔ, ξεκίνησε η σταδιακή εφαρμογή δραστικότερων εργαλείων, όπως το πρόγραμμα «Ηρακλής» για την προστασία περιουσιακών στοιχείων για τις τράπεζες (Asset Protection Scheme), μέσα από την ολοκλήρωση συναλλαγών πώλησης και τιτλοποίησης δανείων για μία εκ των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, της Eurobank. Επιπρόσθετα, ενισχύθηκε ο ρυθμός επιστροφής των ιδιωτικών καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα. Καταγράφηκαν ιστορικά χαμηλά επιτόκια νέου δανεισμού προς επιχειρήσεις, ενώ για πρώτη φορά από το 2010 καταγράφηκε οριακή πιστωτική επέκταση για το σύνολο του ιδιωτικού τομέα, ως αποτέλεσμα των νέων επιχειρηματικών πιστώσεων, σε μεγάλο βαθμό υπό την επίδραση των μέτρων πολιτικής για την στήριξη της ρευστότητας.

Στο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αυξήθηκε σημαντικά ο ρυθμός ανάκαμψης των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα το χρονικό διάστημα Μαρτίου-Μαΐου 2020, σε σχέση με ένα χρόνο πριν. Καταγράφηκε έτσι καθαρή εισροή ύψους €6,0 δισεκ., που οφείλεται σε εισροή €2,9 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και €3,1 δισεκ. από νοικοκυριά (Ν). Στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2019, η καθαρή εισροή ιδιωτικών καταθέσεων ήταν μικρότερη, ύψους €3,3 δισεκ. Σε κυλιόμενη 12-μηνη βάση, η μέση μηνιαία τάση επιστροφής των ιδιωτικών καταθέσεων καταγράφηκε σε €1064 εκατ. τον Μάιο του 2020, που είναι η υψηλότερη από τον Οκτώβριο του 2009..

Από τον Αύγουστο του 2015 έως το Φεβρουάριο του 2020 οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα διευρύνθηκαν κατά €34,2 δισεκ., εκ των οποίων €20,5 δισεκ. προήλθαν από νοικοκυριά και €13,2 δισεκ. από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Πάρα ταύτα, το απόθεμα των συνολικών ιδιωτικών καταθέσεων υπολείπεται ακόμα του επιπέδου του 2014 (Νοέμβριος), κατά €10,2 δισεκ., εκ των οποίων υστέρηση €13,4 δισεκ. προέρχεται από τα νοικοκυριά, ενώ οι μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις σημειώνουν αύξηση έναντι εκείνου του επιπέδου, κατά €5,1 δισεκ.

Διάγραμμα 2.7

Μηνιαία καθαρή ροή ιδιωτικών καταθέσεων στις Ελληνικές τράπεζες

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

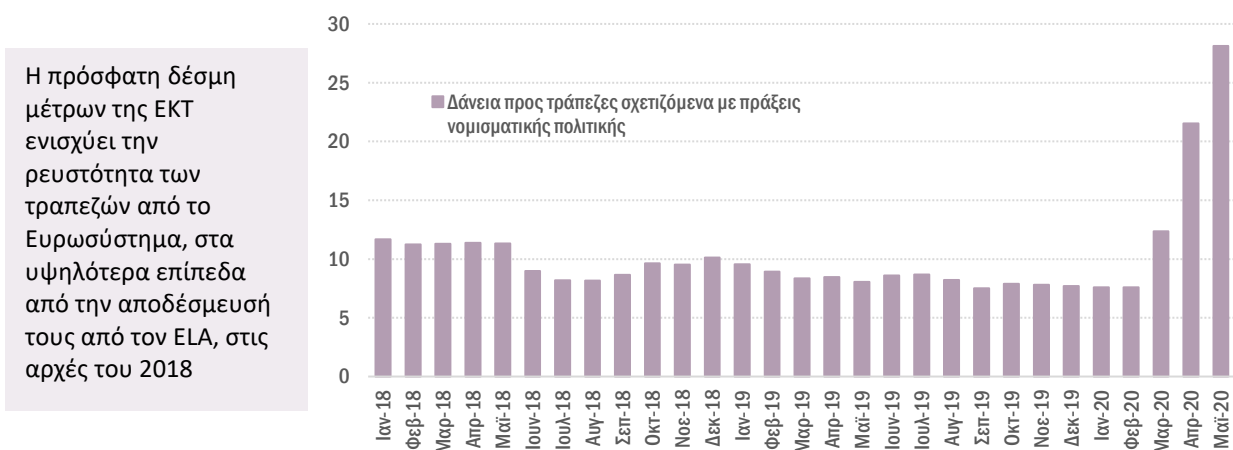

Για τη συνέχεια του 2020 αναμένεται επιβράδυνση της θετικής τάσης στις ιδιωτικές καταθέσεις, καθώς τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις θα αντιμετωπίζουν τις επιπτώσεις της πανδημίας, η οποία συνεπάγεται μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος καθώς και σημαντική αύξηση της αβεβαιότητας. Στον αντίποδα, η μείωση της κατανάλωσης και των εισαγωγών αυξάνουν την εγχώρια αποταμίευση, δρώντας αποτρεπτικά σε μια πλήρη αντιστροφή τάσης.

Το δεύτερο σκέλος του παθητικού των τραπεζών αφορά στη χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα. Δύο χρόνια μετά την εξάλειψη της χρηματοδότησης από τον μηχανισμό έκτακτης παροχής ρευστότητας της ΕΚΤ (ELA), οι τράπεζες διευρύνουν τις πηγές χρηματοδότησής τους. Η πρόσφατη έκτακτη δέσμη μέτρων της ΕΚΤ για ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών, χαλαρώνοντας προσωρινά τα κριτήρια βάσει των οποίων αξιολογούνται ως επιλέξιμες οι εξασφαλίσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο των προγραμμάτων ποσοτικής χαλάρωσης, προσφέρει πλέον και στις ελληνικές τράπεζες δυνατότητες άντλησης ρευστότητας από το Ευρωσύστημα και τη διατραπεζική αγορά σε κόστος πολύ χαμηλότερο από αυτό που ενείχαν οι έκτακτοι μηχανισμοί ρευστότητας κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων προσαρμογής. Ενδεικτική είναι η αύξηση χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα που καταγράφηκε τους τελευταίους τρεις μήνες, με τα χαμηλού κόστους δάνεια μέσα από πράξεις νομισματικής πολιτικής μακροχρόνιας χρηματοδότησης, όπως το πρόγραμμα TLTRO III της ΕΚΤ (Διάγραμμα 2.8).

Διάγραμμα 2.8

Μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα (σε € δισεκ.)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Στην πλευρά του ενεργητικού των τραπεζών, επιταχύνθηκε η ανάκαμψη των πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις που καταγράφηκε από τις αρχές του 2019, ενώ αμείωτη συνεχίστηκε η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά, διανύοντας πλέον το δέκατο έτος της. Σε αυτές τις τάσεις συντελούν τόσο παράγοντες της προσφοράς όσο και της ζήτησης δανείων. Στην πλευρά της ζήτησης, αρνητικά επιδρά η αβεβαιότητα από την έκβαση της εξάπλωσης της πανδημίας, αντισταθμίζοντας εν μέρει τη θετική επίδραση από την ενεργοποίηση προϋπαρχουσών γραμμών πίστωσης τις οποίες έθεσαν σε εφαρμογή ορισμένες μεγάλες εταιρείες. Στην πλευρά της προσφοράς, το υψηλό απόθεμα Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ) επιδρά ανασταλτικά στην πιστοδοτική δραστηριότητα των τραπεζών, ενώ θετικά επίδρασε η ενεργοποίηση έκτακτων μέτρων πολιτικής τόνωσης της ρευστότητας μέσα από την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, όπως το ΤΕΠΙΧ II, με τη συμβολή του οποίου συνάφθηκαν στην περίοδο Απριλίου – Μαΐου δάνεια €1,29 δισεκ.

Η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα, χωρίς να συνυπολογίζονται οι διαγραφές δανείων, ανέκαμψε στο διάστημα Μαρτίου-Μαΐου 2020 κατά 0,4% σε όρους ετήσιας μεταβολής, για πρώτη φορά μετά από το 2010 (Διάγραμμα 2.8). Το ίδιο διάστημα η ετήσια επέκταση των πιστώσεων στον ιδιωτικό τομέα

προήλθε από την αύξησή τους κατά 3,9% προς τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις (ΜΧΕ), η οποία αντιστάθμισε την πιστωτική συρρίκνωση κατά 2,9% προς τα νοικοκυριά και κατά 2,4% προς τους ελεύθερους επαγγελματίες (Πίνακας 2.10). Η μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση προς ΜΧΕ καταγράφηκε κατά σειρά στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας της Βιομηχανίας, της Ενέργειας, της Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας, των Επαγγελματιών, του Εμπορίου, των Μεταφορών του Τουρισμού, και της Γεωργίας. Αντιθέτως, καταγράφηκε συρρίκνωση προς τη Ναυτιλία και τις Κατασκευές.

Πίνακας 2.10

Εγχώρια τραπεζική χρηματοδότηση ανά κλάδο (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Τρίμηνο / Έτος	2/19	3/19	4/19	1/20	Απρ.20	Μάι.20
Σύνολο ιδιωτικού τομέα	-0,2	-0,2	-0,3	-0,4	0,3	0,7
Νοικοκυριά & ΜΚΙ	-2,4	-2,8	-2,9	-2,9	-3,0	-2,8
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	-1,8	-2,3	-2,0	-2,4	-2,4	-2,3
Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	2,6	2,7	2,2	2,0	3,8	4,6
Γεωργία	0,7	0,0	2,2	-0,5	1,6	2,0
Βιομηχανία	0,1	-0,8	0,7	1,7	6,2	8,7
Εμπόριο	-0,3	-0,3	-0,1	0,8	3,4	3,2
Τουρισμός	5,5	4,2	3,8	3,6	3,1	1,7
Ναυτιλία	2,2	1,7	1,1	-1,0	-4,9	-4,5
Κατασκευές	-0,1	0,5	-1,7	-4,4	-3,2	-3,1
Ηλεκτρισμός-αέριο-ύδρευση	18,4	24,0	11,5	8,0	4,7	5,6
Μεταφορές και logistics	50,5	48,5	50,4	19,5	1,9	3,6
Επιτόκια νέων χορηγήσεων (μέσος όρος περιόδου, %)						
Καταναλωτική πίστη	9,49	9,68	9,59	9,70	9,24	10,80
Στεγαστική πίστη	3,16	3,17	2,93	2,84	2,70	2,93
Δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις	4,06	3,87	3,62	3,43	3,26	3,08

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων

Από την πλευρά της ζήτησης, η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος για τις τραπεζικές χορηγήσεις το πρώτο τρίμηνο του 2020 κατέγραψε ενίσχυση της ζήτησης δανείων, ενώ αναμένεται περαιτέρω ενίσχυσή της βραχυπρόθεσμα. τα πιστωτικά κριτήρια παρέμειναν στάσιμα, χωρίς να αναμένεται να μεταβληθούν βραχυπρόθεσμα. Κινητήριος μοχλός της αυξημένης ζήτησης διαφαίνονται τα δάνεια βραχυπρόθεσμου ορίζοντα, τόσο από τις μικρομεσαίες όσο και τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ) υποχώρησαν σημαντικά το πρώτο τρίμηνο του 2020, υπό την επίδραση και της σταδιακής εφαρμογής των πωλήσεων μέσα από τιλοποιήσεις, κατά 9,3% ή €7,6 δισεκ., σαφώς ταχύτερα από το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (-€2,7 δισεκ.)¹⁸. Το συνολικό ύψος των ΜΕΔ τον Μάρτιο του 2020 ήταν €60,9 δισεκ. ή 37,4% των συνολικών δανείων, περίπου €46,3 δισεκ. ή 43,2% χαμηλότερα από το μέγιστο επίπεδο του Μαρτίου 2016. Στην επιχειρηματική πίστη, τα ποσοστά των ΜΕΔ μειώθηκαν στο 34,2% των δανείων το πρώτο τρίμηνο του έτους, από 38,4% το τέταρτο τρίμηνο (43,9% το ίδιο τρίμηνο του 2019), ενώ μικρότερη μείωση, από 48,6% σε 47,9%,

¹⁸ Παρουσιάζονται στοιχεία για τα ΜΕΔ που περιλαμβάνουν μόνο τα στοιχεία εντός ισολογισμού

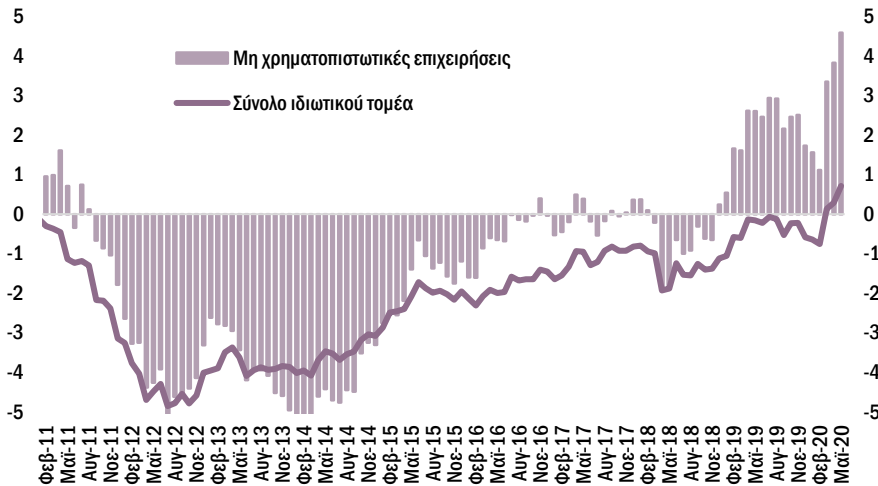

καταγράφηκε στα καταναλωτικά (54% το ίδιο τρίμηνο του 2019), όπως και στα στεγαστικά χαρτοφυλάκια, από 42,4% σε 40,4% (44,7 το ίδιο τρίμηνο του 2019).¹⁹

Διάγραμμα 2.9

Τραπεζική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού τομέα 2011-2020 (ετήσια % μεταβολή ροών*)

Η τραπεζική χρηματοδότηση προς επιχειρήσεις αυξήθηκε σημαντικά στη διάρκεια του lockdown, υπό την επίδραση και των έκτακτων μέτρων στήριξης ρευστότητας από την κυβέρνηση, ενώ συνεχίζεται αμείωτη η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* Οι ροές προκύπτουν από τις μεταβολές των υπολοίπων διορθωμένες για τις διαγραφές δανείων, απομειώσεις αξίας χρεογράφων, τις συναλλαγματικές διαφορές και τις αναταξινομήσεις/μεταβιβάσεις δανείων.

Σε συνέχεια της σταδιακής μεταβολής στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του περιορισμού των ΜΕΔ κατά τη διάρκεια της περιόδου 2016-2019, το πρώτο τρίμηνο του 2020 η μείωση των ΜΕΔ βασίστηκε κυρίως σε πωλήσεις μέσω τιτλοποιήσεων και λιγότερο σε διαγραφές (μόνο €0,6 δισεκ.). Ωστόσο, παρά την πρόοδο στα ποιοτικά χαρακτηριστικά μείωσης των ΜΕΔ, ορισμένες δυνατότητες για τον περιορισμό τους εξακολουθούν να υπό-αξιοποιούνται, όπως οι εισπράξεις από πλειστηριασμούς και ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων. Επίσης, το ποσοστό κάλυψης των ΜΕΔ από προβλέψεις για επισφάλειες είναι αρκετά χαμηλό, κοντά στο 43,6% το πρώτο τρίμηνο του έτους.

Κατά τη διάρκεια του 2020, και ως συνέπεια της νέας οικονομικής κρίσης, οι τράπεζες θα συμφωνήσουν με τον Ευρωπαϊκό Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό SSM, σε αναθεωρημένους επιχειρησιακούς στόχους για τη μείωση των ΜΕΔ έως το τέλος του 2022. Σύμφωνα με την έως σήμερα συμφωνία, ο στόχος ήταν να μειωθούν τα ΜΕΔ σε ποσοστό χαμηλότερο από 20% του συνόλου των δανείων έως τα τέλη του 2021, με τη μεγαλύτερη συνεισφορά να προέρχεται από πωλήσεις δανείων, δεύτερη συμβολή από τις ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων και μόλις τρίτη αυτή από διαγραφές. Επίσης, προβλεπόταν μεγαλύτερη συνεισφορά από το χαρτοφυλάκιο των επιχειρηματικών δανείων, ακολουθούμενη από τα στεγαστικά και λιγότερο από τα καταναλωτικά δάνεια.

Είναι ιδιαίτερα θετικό ότι το πρόγραμμα παροχής εγγύησης του Ελληνικού Δημοσίου σε τιτλοποιημένα χαρτοφυλάκια ΜΕΔ (Σχέδιο «Ηρακλής», νόμος 4649/2019) ξεκίνησε να εφαρμόζεται σταδιακά. Το σχέδιο διευκολύνει τις τράπεζες να τιτλοποιούν ΜΕΔ και να τα αφαιρούν από τους ισολογισμούς τους, ενώ ταυτόχρονα για τους τίτλους χαμηλότερου κινδύνου το κράτος θα μπορεί να παρέχει την εγγύηση του Δημοσίου, λαμβάνοντας σε αντάλλαγμα αμοιβή σύμφωνη με τους όρους της αγοράς. Η αμοιβή του δημοσίου βασίζεται σε δείκτη αναφοράς ο οποίος θα είναι αυξανόμενος όσο το επίπεδο του κινδύνου και η διάρκεια της χορηγούμενης εγγύησης μεγαλώνουν. Ειδικότερα ως προς την υλοποίηση,

¹⁹ Η τριμηνιαία έκδοση της ΤτΕ με τίτλο «Επιχειρησιακοί Στόχοι ΜΕΑ» έχει διακοπεί, για αυτό ποσοτικά στατιστικά στοιχεία εξέλιξης των ΜΕΔ όπως ο ρυθμός αποκατάστασης εξυπηρέτησης (cure rate) και ο ρυθμός νέων αθετήσεων (default rate) για το 2020 δεν είναι διαθέσιμα.

αναμένεται ότι το Δημόσιο θα παράσχει συνολικά εγγυήσεις ύψους €12 δισεκ., για την τιτλοποίηση ΜΕΔ ύψους έως €36 δισεκ. εντός περιόδου 18 μηνών από τον Οκτώβριο του 2019, με δυνατότητα παράτασης. Η διαχείριση των τιτλοποιημένων ΜΕΔ θα αναλαμβάνεται από εταιρίες διαχείρισης απαιτήσεων.

Παράλληλα, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί η εφαρμογή και άλλων συμπληρωματικών συστημικών λύσεων, όπως η πρόταση της Τράπεζας της Ελλάδος η οποία σκοπό έχει να βελτιώσει την κεφαλαιακή διάρθρωση των τραπεζών, καθώς πέρα από τα ΜΕΔ, και ένα μέρος των απαιτήσεων των τραπεζών από αναβαλλόμενη φορολογία προτείνεται να τιτλοποιηθεί και να πωληθεί σε τρίτους, μέσω οχημάτων ειδικού σκοπού. Στο τραπέζι έχει επίσης τεθεί η δημιουργία εταιρίας διαχείρισης προβληματικών στοιχείων ενεργητικού (Asset Management Company), η οποία θα συνδεθεί με την αντιμετώπιση του ζητήματος της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης (DTC). Η γρήγορη διευθέτηση των ΜΕΔ είναι κομβικής σημασίας για την πιστοδοτική ικανότητα των τραπεζών.

Βραχυπρόθεσμα αλλά και μεσοπρόθεσμα, η λογιστική καταγραφή των ΜΕΔ θα επηρεαστεί από τα έκτακτα μέτρα παροχής ρευστότητας, προσωρινής εποπτικής χαλάρωσης και διευκόλυνσης των πληττόμενων δανειοληπτών, με αποτέλεσμα να υπο-εκτιμήσει τις πραγματικές θεμελιώδεις τάσεις σε σχέση με τις δυσκολίες αποπληρωμής των δανείων. Ακολουθώντας, είναι πιθανή μια συνέχιση μείωσης των ΜΕΔ, ειδικά στο βαθμό που θα εφαρμοστεί εκτενέστερα η εργαλειοθήκη του προγράμματος «Ηρακλής», αν και ενδεχομένως με βραδύτερο ρυθμό, εξαιτίας των επιπτώσεων της κρίσης πανδημίας. Η προβλεπόμενη οικονομική ύφεση για το τρέχον έτος και η αβεβαιότητα για τον μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, πιθανόν να δράσουν ανασχετικά στην ανάκαμψη της τραπεζικής πίστης για παραγωγικές επενδύσεις, ενώ θα συνεχιστεί η πιστωτική συρρίκνωση στα καταναλωτικά και στεγαστικά χαρτοφυλάκια. Στον αντίποδα, τα πρωτοφανή μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας και η προσδοκώμενη ζήτηση για βραχυπρόθεσμο δανεισμό θα δρουν ενισχυτικά προς την πιστωτική επέκταση, ειδικά προς τις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να είναι πιθανό να αποτραπεί κλιμάκωση της πιστωτικής συρρίκνωσης το τρέχον έτος.

Τα επιτόκια νέων καταθέσεων μειώθηκαν σε ιστορικά χαμηλά το δίμηνο Απριλίου-Μαΐου 2020 για τις Μη Χρηματοπιστωτικές Επιχειρήσεις (ΜΧΕ) και τα νοικοκυριά, σε 0,13%, από 0,15% το πρώτο τρίμηνο του έτους και 0,25% το 2019. Τα επιτόκια νέων χορηγήσεων μειώθηκαν επίσης σε 4,1%, το ίδιο δίμηνο φέτος, έναντι 4,6% στο προηγούμενο έτος, κυρίως λόγω της μείωσης του κόστους δανεισμού προς τις ΜΧΕ σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, το οποίο αντιστάθμισε την αύξηση των επιτοκίων δανεισμού προς ιδιώτες για καταναλωτικούς σκοπούς (Πίνακας 2.10).

Το μέσο κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης των ΜΧΕ του ιδιωτικού τομέα άγγιξε το 3,2% τον Μάιο του 2020, που είναι και το διαχρονικά χαμηλότερο κόστος νέου δανεισμού από την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη. Ωστόσο, το κόστος αυτό εξακολουθεί να παραμένει σημαντικά υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ενδεικτικά, σύμφωνα με το σταθμισμένο δείκτη κόστους τραπεζικού δανεισμού της ΕΚΤ (Διάγραμμα 2.10), το κόστος για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις τον Μάιο του 2020 διαμορφώθηκε σε 1,5% στην Ευρωζώνη, 1,6% στην Γερμανία, και 2,0% στις χώρες του «νότου» της Ευρωζώνης (Πορτογαλία, Ιταλία, Κύπρος, Ισπανία). Ακολουθώντας, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μ.ό. της Ευρωζώνης και το μ.ό. του «νότου» μειώθηκε, περί τις 170 μ.β. και 118 μ.β. αντίστοιχα. Συγκρίνοντάς το με το επίπεδο προ κρίσης, το spread του κόστους δανεισμού για τις ελληνικές επιχειρήσεις σε σχέση με το μέσο όρο των άλλων χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης, παραμένει αισθητά υψηλότερο.

Η εξάπλωση της υγειονομικής κρίσης ανέκοψε την τάση έντονης αποκλιμάκωσης στην απόδοση των κρατικών ομολόγων που παρατηρήθηκε στις αρχές του έτους, η οποία για το 10-ετές αξιόγραφο σταθεροποιήθηκε στα επίπεδα κοντά στο 2% την περίοδο Μαρτίου-Μαΐου, έπειτα από το διαχρονικά ελάχιστο μέσο μηνιαίο επίπεδο, κάτω του 1,1% που κατέγραψε τον περασμένο Φεβρουάριο (Διάγραμμα 2.11). Η επιπλέον επιβάρυνση στο νέο κόστος δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου από τις αγορές σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης, διευρύνθηκε σε σχέση με το γερμανικό δεκαετές ομόλογο (σε 245 μ.β. από 172 στα τέλη του 2019), ενώ συνέκλινε ελαφρά σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών του «νότου» της Ευρωζώνης (σε 68 μ.β. από 73 μ.β. στα τέλη του 2019).

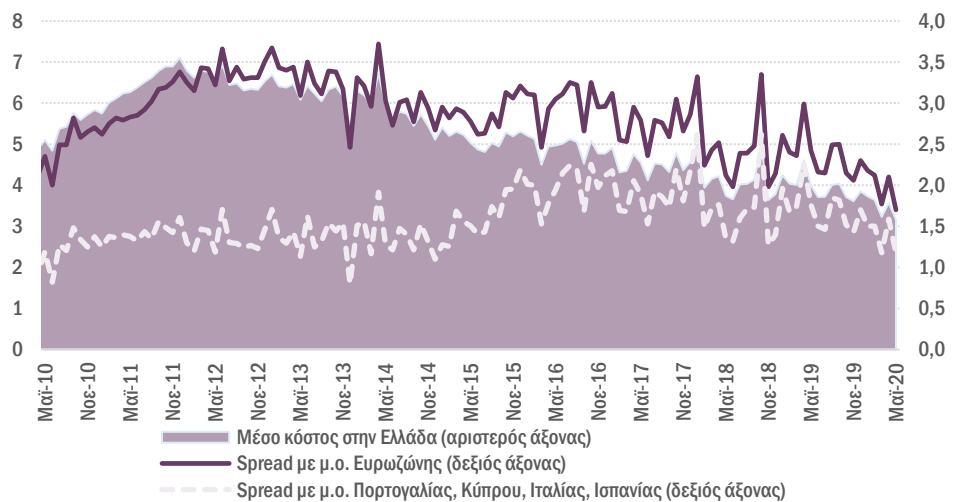

Η σχετικά αποτελεσματική διαχείριση της πανδημίας από τις Ελληνικές αρχές βελτίωσε το επενδυτικό κλίμα τον Ιούνιο, όπου και παρατηρήθηκε εκ νέου κάμψη στην απόδοση του 10-ετούς σε επίπεδα κάτω του 1,5%. Ως αποτέλεσμα, σε συνέχεια της άντλησης κεφαλαίων ύψους €2,5 δισεκ. από το Ελληνικό Δημόσιο τον Ιανουάριο του 2020 με έκδοση 15-ετούς ομολόγου η οποία υπερκαλύφθηκε από ιδιαίτερα υψηλή ζήτηση και επιτόκιο αγοράς χαμηλότερο του 2%, τον Ιούνιο το Ελληνικό Δημόσιο κατάφερε να αντλήσει από τις αγορές €3,0 δισεκ., με έκδοση 10-ετούς ομολόγου σε επιτόκιο αγοράς λίγο χαμηλότερο από 1,6%. Στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της πλέον πρόσφατης έκδοσης, η ζήτηση κατά πολύ υπερκάλυψε εκ νέου την προσφορά, ενώ υπήρξε σημαντικό ενδιαφέρον από ξένους θεσμικούς επενδυτές μακροχρόνιου ορίζοντα. Η συστηματική μείωση του επιπλέον κόστους νέου δανεισμού της Ελλάδας σε σχέση με άλλες χώρες θα σηματοδοτήσει το βαθμό ανάκαμψης εμπιστοσύνης των διεθνών επενδυτών απέναντι στην ελληνική οικονομία και τις προοπτικές σταδιακής αναβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης.

Διάγραμμα 2.10

Σταθμισμένο μέσο κόστος τραπεζικού δανεισμού προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (%)

Το κόστος νέου δανεισμού των επιχειρήσεων μειώθηκε κάτω από το 3,2%, που αποτελεί ιστορικά ελάχιστο επίπεδο, παραμένοντας ωστόσο 118 μ.β. υψηλότερο από τον μ.ό. του «νότου» της Ευρωζώνης

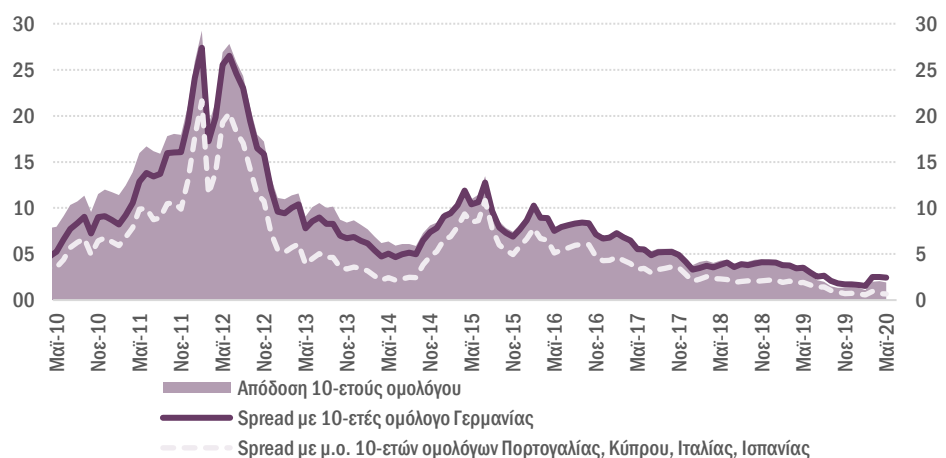

Πηγή: ΕΚΤ

Διάγραμμα 2.11

Απόδοση και spread 10-ετούς ομολόγου Ελληνικού Δημοσίου (%)

Η απόδοση των ελληνικών ομολόγων κινήθηκε σταθερά στην περιοχή του 2%, συγκλίνοντας ελαφρά σε σχέση με τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου

Πηγή: ΕΚΤ

3 ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

- Ύφεση στην Ελλάδα το α' τρίμ. 2020, για πρώτη φορά από το δεύτερο τρίμηνο του 2016, κατά 0,9%, έναντι αύξησης του ΑΕΠ κατά 1,6% στο αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι.
- Συρρίκνωση του ΑΕΠ από την υποχώρηση των επενδύσεων (-5,1% από +12,3% το α' τρίμ. 2019)
- Μείωση εγχώριου προϊόντος και λόγω πτώσης της κατανάλωσης των νοικοκυριών, σε αντίθεση με την ενίσχυσή της πέρυσι (-0,7%, από +1,3%)
- Ανασχετική επίδραση στην από τη διεύρυνση της κατανάλωσης του δημόσιου τομέα (+2,0%, +0,4% ένα χρόνο πριν)
- Βελτίωση του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα, καθώς οι εξαγωγές ανήλθαν ελαφρώς (+2,5%, έναντι +4,8%), ωστόσο ταχύτερα από ότι εισαγωγές (+0,2%, έναντι +9,7%)

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Το εγχώριο προϊόν της Ελλάδας συρρικνώθηκε στο πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, για πρώτη φορά από το δεύτερο τρίμηνο του 2016, κατά 0,9%. Ένα χρόνο νωρίτερα αυξανόταν κατά 1,6%. Επικεντρώνοντας στις τάσεις των συνιστωσών στο αρχικό τρίμηνο φέτος, η πτώση του εγχώριου προϊόντος οφείλεται πρωτίστως στη μείωση των επενδύσεων, η οποία με τη σειρά της προήλθε από τον περιορισμό του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, όχι από τη διαφορά στην τάση των αποθεμάτων σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Την ύφεση προκάλεσε και η μείωση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, ενώ ανασχετικά στην πτώση του ΑΕΠ επενέργησε η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης. Η υποχώρηση του εγχώριου προϊόντος μετριάστηκε και από τη βελτίωση του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα, καθώς οι εξαγωγές ανήλθαν ελαφρώς, ωστόσο ταχύτερα από τις εισαγωγές.

Ως προς τις ακριβείς εξελίξεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το πρώτο τρίμηνο, η εγχώρια κατανάλωση ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (+0,1%), όταν σε εκείνη την περίοδο είχε ενισχυθεί οριακά, κατά 0,3%. Η σταθερότητα οφείλεται αποκλειστικά στη μεγαλύτερη κατά 2,0% δημόσια κατανάλωση, εξαιτίας των δημοσιονομικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του νέου κορωνοϊού. Ένα χρόνο νωρίτερα επίσης ενισχυόταν οριακά, κατά 0,4%. Η κατανάλωση των

νοικοκυριών περιορίστηκε κατά 0,7% στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου, σε αντίθεση με τη σημαντική αύξησή της κατά 1,3% στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019.

Οι επενδύσεις υποχώρησαν στην αρχή του 2020 για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο, με παραπλήσια ένταση με τα δύο προηγούμενα (-5,1%), ενώ στο αρχικό τρίμηνο πέρυσι παρουσίαζαν σημαντική ενίσχυση (+14,4%). Όμως, σε αντίθεση με τα προηγούμενα τρίμηνα, η πτώση τους δεν προήλθε από τη μικρότερη συσσώρευση αποθεμάτων ή τη μείωσή τους έναντι της ίδιας περιόδου του προηγούμενου έτους, αφού η άνοδός τους διευρύνθηκε ελαφρώς στο πρώτο τρίμηνο φέτος, κατά €58 εκατ., στα €381 εκατ. Η συρρίκνωση των επενδύσεων οφείλεται αποκλειστικά στο μικρότερο σε σύγκριση με πέρυσι σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου κατά 6,4%, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα διευρυνόταν κατά 8,8%.

Σχεδόν όλες τις κατηγορίες πάγιου κεφαλαίου παρουσίασαν μείωση στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου φέτος. Εξαιρέση αποτέλεσαν οι Κατοικίες, με ισχυρή αύξηση 22,6%, τη μεγαλύτερη στο συγκεκριμένο τρίμηνο την τελευταία τριετία και πολύ ισχυρότερη της αντίστοιχης το 2019 (+6,6%), όπως επίσης οι επενδύσεις σε άλλα προϊόντα, οι οποίες ήταν ελαφρώς περισσότερες από ότι ένα χρόνο πριν (+0,7%), περίοδος στην οποία είχαν σημειώσει ήπια υποχώρηση (-1,0%). Στον αντίποδα, ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου σε μεταφορικό εξοπλισμό περιορίστηκε ιδιαίτερα έντονα (-44,6%), υπεραντισταθμίζοντας την περυσινή σημαντική ενίσχυσή του (+21,9%). Έπονται σε κάμψη οι επενδύσεις σε εξοπλισμό ΤΠΕ (-9,4%) και αυτές σε μηχανολογικό εξοπλισμό (-6,2%), ενώ στην αρχή του 2019 αμφότερες παρουσίαζαν άνοδο, κατά 3,3% και 4,9% αντίστοιχα. Η μικρότερη υποχώρηση στο αρχικό τρίμηνο του τρέχοντος έτους σημειώθηκε στις επενδύσεις σε άλλες κατασκευές (-4,0%) και σε αγροτικά προϊόντα (+3,3%). Για την πρώτη κατηγορία η μείωση ήταν παραπλήσια με την αύξηση ένα έτος νωρίτερα (+3,6%), ενώ στη δεύτερη συνεχίστηκε και ενισχύθηκε η περυσινή ήπια πτώση, κατά 1,0%.

Στην πλευρά των εξελίξεων στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας, οι εξαγωγές παρέμειναν σε ανοδική τροχιά στην αρχή του τρέχοντος έτους, έστω με μικρότερο ρυθμό από ότι στην αντίστοιχη περίοδο πέρυσι, 2,5% έναντι 4,8%. Σε αντίθεση με το αρχικό τρίμηνο του 2019, η αύξηση φέτος προήλθε αποκλειστικά από τις περισσότερες εξαγωγές προϊόντων, κατά 4,7%, όταν ένα χρόνο νωρίτερα υποχωρούσαν οριακά (-0,4%). Οι εξαγωγές υπηρεσιών, που ήταν ο καθοριστικός παράγοντας της διεύρυνσης του συνόλου των εξαγωγών το περασμένο έτος, ήταν στο τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου φέτος αμετάβλητες έναντι του ίδιου χρονικού διαστήματος του περασμένου έτους, στο οποίο ανέρχονταν κατά 10,3%. Ακολούθως, ανακόπηκε η συνεχής άνοδός τους στην αρχή ενός έτους από το 2017.

Ταυτόχρονα, οι εισαγωγές ενισχύθηκαν οριακά, κατά 0,2%, ωστόσο σε αυτήν την περίοδο πέρυσι το ποσοστό αύξησής τους ήταν σχεδόν διψήφιο, 9,7%. Υποτονικά κινήθηκαν τόσο οι εισαγωγές προϊόντων, όσο και οι εισαγωγές υπηρεσιών, σημειώνοντας άνοδο 0,2% και 0,3% αντίστοιχα, ενώ στο πρώτο τρίμηνο του 2019 οι πρώτες ενισχύονταν περισσότερο, κατά 10,0% έναντι 6,3%. Η μεγαλύτερη ενίσχυση των εξαγωγών σε σύγκριση με την άνοδο των εισαγωγών βελτίωσε το εξωτερικό ισοζύγιο, το έλλειμμα του οποίου, σε εθνικολογιστικούς όρους, περιορίστηκε περαιτέρω, στα €549 εκατ. (-41,7% έναντι του 2018) ή μόλις 1,2% του ΑΕΠ).

Προσεγγίζοντας το ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ήταν στο αρχικό τρίμηνο 1,5% χαμηλότερη έναντι της ίδιας περιόδου του 2019, κατά την οποία ενισχύθηκε ελαφρώς, κατά 0,8%. Η μεγαλύτερη υποχώρησή της σε σύγκριση με την υποχώρηση του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης που αναφέρθηκε προηγουμένως, οφείλεται στη σημαντική άνοδο των εισπράξεων φόρων επί των προϊόντων, κατά 1,9%, οι οποίοι αποτελούν τμήμα του ΑΕΠ το οποίο καταβάλλεται στο κράτος. Σε έξι εκ των δέκα βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας η δραστηριότητα εξασθένησε κατά το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Μαρτίου, σε έναν ουσιαστικά παρέμεινε στο περυσινό της επίπεδο, ενώ υποχώρησε σε τρεις. Τη μεγαλύτερη πτώση προϊόντος, σε σχετικούς όρους, παρουσίασαν οι Τέχνες – διασκέδαση – ψυχαγωγία, κατά 12,3% (-€191 εκατ.), σε συνέχεια της μικρής μείωσής του ένα χρόνο νωρίτερα, κατά 1,1%. Ωστόσο σε απόλυτους όρους η κάμψη ήταν εντονότερη στο Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, μεταφορές – αποθήκευση, ξενοδοχεία – εστιατόρια, κατά €517 ή 5,1%, υπεραντισταθμίζοντας την ενίσχυσή τους στην αρχή του 2019 κατά 3,3%. Έπονται σε ποσοστιαία συρρίκνωση δραστηριότητας οι Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-4,8% ή -€68 εκατ.) και ο Πρωτογενής τομέας (4,6% ή -€86 εκατ.). Αυτή η εξέλιξη στον πρώτο κλάδο αποτελεί συνέχεια της περυσινής του πτώσης, που ήταν αρκετά εντονότερη (-8,9%), ενώ στον έτερο είχαν

επικρατήσει στην αρχή του 2019 σταθεροποιητικές τάσεις (+0,1%). Στη βιομηχανία και τις Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες, σημειώθηκαν οι μικρότερες έκτασης απώλειες, -1,4% (-€71 εκατ.) και -1,8% (-€39 εκατ.) αντίστοιχα, όταν πριν ένα χρόνο η παραγωγή στον πρώτο κλάδο ήταν ουσιαστικά αμετάβλητη έναντι του 2018 (+0,2%) και στον άλλο αυξανόταν κατά 3,3%.

Ουσιαστικά αμετάβλητη στο αρχικό τρίμηνο σε φέτος σύγκριση με το 2019 ήταν η προστιθέμενη αξία στη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, αφού η αύξησή της δεν ξεπέρασε το 0,2% (+€19 εκατ.), όπως στα προηγούμενα δύο έτη. Μεταξύ των κλάδων με ενίσχυση δραστηριότητας, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στις Κατασκευές (+15,2% ή +€235 εκατ.), λόγω της σημαντικής ενίσχυσης της κατασκευής κατοικιών, όπως προαναφέρθηκε. Πάντως, η αύξησή τους ήταν ηπιότερη εκείνης στην αντίστοιχη περίοδο πέρυσι (+30,8%). Το προϊόν του κλάδου Ενημέρωσης – Επικοινωνίας ήταν 4,4% (+€56 εκατ.) υψηλότερο από ότι πέρυσι, όταν συρρικνωνόταν κατά 1,9%. Η Δημόσια διοίκηση – άμυνα – κοινωνική ασφάλιση παρουσίασε τη μικρότερη ενίσχυση (+0,7% ή +€61 εκατ.), σε αντίθεση με τη μικρή ύφεσή της στο αρχικό τρίμηνο του περασμένου έτους (-1,1%).

Η μεταβολή στην τάση του ΑΕΠ δεν έχει αποτυπωθεί προς το παρόν στην ανεργία. Σε αυτήν την εξέλιξη θεωρείται ότι έχουν συμβάλει συνδυαστικά ορισμένοι παράγοντες, κυρίως τα μέτρα προστασίας των θέσεων εργασίας από τις επιπτώσεις της πανδημίας που έλαβε η κυβέρνηση, η χρονική υστέρηση 2-3 ορισμένων μηνών που έχει παρατηρηθεί πως παρουσιάζουν οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας σε σχέση με εκείνες στην οικονομική δραστηριότητα, καθώς και το γεγονός ότι σημειώθηκε ισχυρή υποχώρηση του αριθμού των ανέργων τον Μάρτιο έναντι του προηγούμενου μήνα (-106,2 χιλ.), η οποία αποδόθηκε πρωτίστως (2/3) στην έξοδό τους από το εργατικό δυναμικό, όχι στην αύξηση της απασχόλησης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σχετικό δελτίο τύπου της ΕΛ.ΣΤΑΤ., «αρκετά άτομα που αναζητούσαν εργασία δήλωσαν ότι δεν είναι άμεσα διαθέσιμα να εργαστούν και επομένως, σύμφωνα με τους ορισμούς του σχετικού ευρωπαϊκού Κανονισμού, κατατάσσονται στους οικονομικά μη ενεργούς». Εάν αυτά τα άτομα είχαν θεωρηθεί ως άνεργοι, το μη εποχικά ποσοστό ανεργίας θα είχε διαμορφωθεί τον Μάρτιο στο 16,2%, αντί του 14,9%. Σε κλαδικό επίπεδο, η σημαντική ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης το πρώτο δίμηνο του έτους, η συνέχιση της ανόδου στο ίδιο χρονικό διάστημα των εξαγωγών προϊόντων, που τόνωσαν τις σχετιζόμενες δραστηριότητες (μεταφορές), αλλά και οι έκτακτες ανάγκες σε υπηρεσίες υγείας, συνέβαλαν κατά κύριο λόγο στην αύξηση της απασχόλησης.

Συγκεκριμένα, η απασχόληση διευρύνθηκε στο τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου φέτος κατά 1,0% ή 38,6 χιλ. άτομα, άνοδος η οποία ήταν η ηπιότερη των τελευταίων πέντε ετών, από το δεύτερο τρίμηνο του 2015. Όμως η περαιτέρω εξασθένηση της ανεργίας σε αυτήν την περίοδο έναντι της αντίστοιχης του περασμένου έτους, κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες, στο 16,2%, προήλθε κυρίως (76,2%) από τη μείωση του εργατικού δυναμικού, κατά 123,4 χιλ. Αυτό το ποσοστό ανεργίας είναι το χαμηλότερο από το δεύτερο τρίμηνο του 2011. Οι περισσότερες θέσεις εργασίας σε σύγκριση με το αρχικό τρίμηνο πέρυσι δημιουργήθηκαν πρωτίστως στους κλάδους Χονδρικού – Λιανικού Εμπορίου (+29,9 χιλ. ή +4,4%), Μεταφορών - Αποθήκευσης (+21,4 χιλ. ή +10,9%) και Δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας (+16,2 ή +6,6%). Ακολούθησαν σε άνοδο απασχόλησης οι τομείς της Μεταποίησης (+12,2 χιλ. ή +3,4%) και Εκπαίδευσης (+10,9 χιλ. ή +3,4%). Στον αντίποδα, μείωση της απασχόλησης σημειώθηκε κυρίως στον Πρωτογενή τομέα, όπου ήταν ιδιαίτερα έντονη (-41,9 χιλ. ή -9,0%), στη Δημόσια διοίκηση – άμυνα (-16,2 χιλ. ή -4,6%) και στις Κατασκευές (-5,1 χιλ. ή -3,5%). Ωστόσο, δεδομένων της έντονης ανόδου στις επενδύσεις σε κατοικίες και τις ήπιες υποχώρησης στις λοιπές κατασκευές, η τελευταία πτώση κρίνεται δυσερμήνευτη.

Οι αντιπληθωριστικές πιέσεις από την έμμεση φορολογία, από τη μείωση του ΦΠΑ τον περυσινό Μάιο, και ο σχεδόν ουδέτερος ρόλος των τιμών των ενεργειακών προϊόντων αποτέλεσαν τους κύριους της επιβράδυνσης του πληθωρισμού στη διάρκεια του πρώτου τριμήνου του τρέχοντος έτους συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019, στο 0,4% από 0,7%. Επομένως, η αύξηση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή προήλθε από την ενίσχυση της καταναλωτικής ζήτησης στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου, καθώς και αυτή εξασθένησε τον Μάρτιο από τις επιδράσεις της πανδημίας, στη διάθεση των νοικοκυριών και στη λειτουργία των επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου, με το ρυθμό μεταβολής του ΔΤΚ να υποχωρεί στο 0%. Η ενισχυτική επίδραση της καταναλωτικής ζήτησης στις τιμές αποτυπώνεται κυρίως στην αύξησή τους στην Ένδυση-Υπόδηση κατά 4,3%, που ήταν η υψηλότερη μεταξύ των

κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στο ΔΤΚ, όπως επίσης στις Μεταφορές (+2,3%), όπου οφείλεται στις τιμές των εισιτηρίων μεταφοράς επιβατών με αεροπλάνα και αυτοκινούμενα μέσα, αποτυπώνοντας την ταξιδιωτική ζήτηση. Έπονται σε άνοδο οι υπηρεσίες Υγείας (+1,5%), εξέλιξη που σχετίζεται με την αυξημένη ζήτησή τους λόγω του νέου κορωνοϊού. Μόλις σε άλλες δύο από τις 12 κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών του ΔΤΚ σημειώθηκε αύξηση τιμών (Εκπαίδευση, Ξενοδοχεία – Καφέ – Εστιατόρια). Σε μια κατηγορία οι τιμές ήταν ουσιαστικά αμετάβλητες από πέρυσι και σε έξι υποχώρησαν. Τις μεγαλύτερες πτώσεις τιμών παρουσίασαν η Στέγαση (-1,3%), η Αναψυχή, πολιτιστικές δραστηριότητες (-1,2%), που ήταν ένας από τους πρώτους κλάδους στον οποίο επιβλήθηκε αναστολή δραστηριότητας λόγω της πανδημίας και τα Διαρκή αγαθά, είδη νοικοκυριού, όπως και τα Λοιπά αγαθά – υπηρεσίες (-0,8% αμφότερα).

Ανακεφαλαιώνοντας, ήδη από το τέλος του πρώτου τριμήνου η εξέλιξη ορισμένων μακροοικονομικών μεταβλητών επηρεάζεται από τις επιπτώσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού. Πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μεγάλη άνοδος του μη ενεργού πληθυσμού τον Μάρτιο, λόγω της αύξησης όσων δεν εργάζονται, αλλά και δεν αναζητούν ενεργά εργασία.

Εκτός από αυτή και άλλες βραχυχρόνιες εξελίξεις που οφείλονται στην πανδημία και αποτελούν αρχικές εκδηλώσεις των αρνητικών επιδράσεων της οι οποίες θα κλιμακωθούν στη διάρκεια του δεύτερου τριμήνου και θα συνεχιστούν στα επόμενα, εκδηλώθηκαν τάσεις σε άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές οι οποίες θεωρείται πως δεν σχετίζονται αποκλειστικά με το νέο κορωνοϊό και προξενούν επιφυλακτικότητα για τις προοπτικές της μεσοπρόθεσμα, ακόμα και εάν η πανδημία εξασθενήσει σε μεγάλο βαθμό και δεν εκδηλωθεί κάποια νέα έξαρσή της στην Ευρώπη και εγχωρίως.

Μια τέτοια εξέλιξη η οποία προβληματίζει είναι η επί τρία τρίμηνα μείωση των επενδύσεων. Το γεγονός ότι στα δύο πρώτα εξ' αυτών οφείλεται αποκλειστικά στη μεταβολή των αποθεμάτων, αναδεικνύει το ότι η ενίσχυση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου σε αυτήν την περίοδο ήταν υποτονική ή ανεπαρκής προκειμένου να αντισταθμίσει τον ανασχετικό ρόλο των αποθεμάτων στην επενδυτική δραστηριότητα. Επιπλέον, η σημαντική διεύρυνση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου στο τελευταίο τρίμηνο του 2019, κατά 14,4%, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ευνοϊκό «αποτέλεσμα βάσης» από το χαμηλό επίπεδο του ένα έτος νωρίτερα. Αυτή η εξέλιξη των επενδύσεων επί τρία τρίμηνα ήταν μη αναμενόμενη, ιδίως κατόπιν της ολοκλήρωσης των διαδοχικών εκλογικών κύκλων στην αρχή του τρίτου τριμήνου πέρυσι, της διασαφήνισης από τον Οκτώβριο από τη νέα κυβέρνηση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων για την υποστήριξη των επιχειρήσεων (μείωση φορολογικού συντελεστή κερδών από 28% σε 24% για τα εισοδήματα του 2019, μείωση προκαταβολής φόρου εισοδήματος νομικών προσώπων στο 95% του φόρου εισοδήματος του 2018, φορολογικός συντελεστής 10% για τα αγροτικά συνεταιριστικά σχήματα) και των επενδύσεων (νέος επενδυτικός νόμος - ν.4635/2019) και της συνεχούς πιστωτικής επέκτασης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις καθ' όλο το 2019, γεγονότα τα οποία περιόριζαν σημαντικά την αβεβαιότητα για τα χαρακτηριστικά του οικονομικού περιβάλλοντος και τις δυνατότητες άντλησης επενδυτικών κεφαλαίων. Ένας πρόσθετος παράγοντας ο οποίος εκτιμώταν πως θα βελτιώσει ουσιαστικά την αξιοπιστία της ελληνικής οικονομίας για την υλοποίηση επενδύσεων ήταν η πλήρης άρση των capital controls από τον Σεπτέμβριο. Παρά όλες αυτές τις θετικές εξελίξεις, η επενδυτική δραστηριότητα δεν παρουσίασε την αναμενόμενη, σταθερά ανοδική τάση, με υψηλή ταχύτητα.

Από τα παραπάνω μάλλον φαίνεται ότι, ανεξαρτήτως των παρεμβάσεων πολιτικής στο πεδίο των επενδύσεων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας του COVID-19 (χρηματοδοτικό μέσο «επιστρεπτέας προκαταβολής» για ΜμΕ, απλοποίηση Ταμείου Επιχειρηματικότητας (ΤΕΠΙΧ II), σύσταση Ταμείου Εγγυοδοσίας Επιχειρήσεων CoVID-19 κ.ά.), απαιτούνται και ορισμένες άλλες για την αναθέρμανση των επενδύσεων. Δεδομένων των «οριζόντιων» στην πλειονότητά τους, που αφορούν σε όλες τις δραστηριότητες μέτρων, τα οποία είχαν υλοποιηθεί πριν την έξαρση του νέου κορωνοϊού, ενδεχομένως οι αναγκαίες επιπλέον παρεμβάσεις να χρειάζεται να έχουν κλαδικό προσανατολισμό ή να αφορούν σε συγκεκριμένες αλυσίδες αξίας, στις οποίες συμμετέχουν συγκεκριμένοι κλάδοι. Μια σημαντική πρόσφατη αλλαγή στο ρυθμιστικό πλαίσιο για τις επενδύσεις, η οποία επειδή έλαβε χώρα στην αρχή του Μαΐου προς το παρόν δεν έχει αξιολογηθεί στην πράξη, είναι οι αλλαγές στις περιβαλλοντικές αδειοδοτήσεις με το ν.4685/2020.

Ο εξωτερικός τομέας της οικονομίας είχε θετική συμβολή στο ΑΕΠ για ακόμα ένα τρίμηνο στην αρχή του 2020, κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες και ήταν η μοναδική από τις τρεις συνιστώσες με αυτήν την επίδραση, καθώς η εγχώρια ζήτηση (κατανάλωση και σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου) και τα αποθέματα, άσκησαν αρνητική (-1,1%) και ουδέτερη επίδραση αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι παρότι η εγχώρια ζήτηση υποχώρησε κατά 0,7%, οι εισαγωγές διευρύνθηκαν, ηπιότερα, με την απόλυτη τιμή της σχετικής ελαστικότητας να διαμορφώνεται στο 0,22. Η μικρή άνοδος των εισαγωγών οφείλεται σε κάποιο βαθμό στην αύξηση των εξαγωγών προϊόντων, οι οποίες χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλή περιεκτικότητα σε εισαγόμενες πρώτες ύλες, όπως τα πετρελαιοειδή. Συνεπώς, μια ισχυρή αποδυνάμωση της εγχώριας ζήτησης, εξέλιξη που αποτελεί το πλέον πιθανό σενάριο για τα προσεχή δύο τρίμηνα, θα έχει αναλογικά πολύ μικρότερη επίπτωση στις εισαγωγές. Επιπλέον, εφόσον οι εξαγωγές προϊόντων δεν υποχωρήσουν έντονα στο δεύτερο τρίμηνο, ενδεχόμενο το οποίο δεν έχει μικρή πιθανότητα, καθώς οι περιορισμοί στη λειτουργία επιχειρήσεων για την αποτροπή εξάπλωσης του COVID-19, εγχωρίως και διεθνώς, αφορούσαν κυρίως σε κλάδους παροχής υπηρεσιών, τότε θα συνεχιστεί αντιστοίχως η εισαγωγή πρώτων υλών. Ωστόσο, το σύνολο των ελληνικών εξαγωγών θα πιεστεί περισσότερο από ότι οι εξαγωγές αγαθών σε αυτό το χρονικό διάστημα, όπως επίσης στο τρίτο τρίμηνο, επειδή η αναλογία των εξαγωγών υπηρεσιών, οι οποίες υπέστησαν ισχυρούς περιορισμούς, στις εξαγωγές είναι μεγαλύτερη από ότι στο αρχικό τρίμηνο. Σε συνδυασμό με το πολύ χαμηλότερο μερίδιο των εισαγωγών υπηρεσιών στο σύνολο των εισαγωγών, η εισαγωγική ζήτηση εκτιμάται ότι θα επηρεαστεί σαφώς λιγότερο από ότι η ζήτηση για εξαγωγές εγχωρίων προϊόντων οδηγώντας σε επιδείνωση του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα. Στην επόμενη υποενότητα πραγματοποιείται το σύνολο των μεσοπρόθεσμων μακροοικονομικών προβλέψεων.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών–Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2010	226.115	-5,4%	206.975	-5,9%	38.613	-10,6%	49.959	4,5%	69.241	-3,4%
2011	205.352	-9,2%	188.228	-9,1%	30.201	-21,8%	49.998	0,1%	63.428	-8,4%
2012	190.326	-7,3%	173.936	-7,6%	22.965	-24,0%	50.577	1,2%	57.492	-9,4%
2013*	184.277	-3,2%	167.797	-3,5%	20.700	-9,9%	51.387	1,6%	55.589	-3,3%
2014*	185.700	0,8%	168.386	0,4%	22.065	6,6%	55.351	7,7%	59.873	7,7%
2015*	184.769	-0,5%	168.478	0,1%	19.383	-12,2%	56.914	2,8%	60.115	0,4%
2016*	184.291	-0,3%	168.172	-0,2%	20.536	5,9%	55.811	-1,9%	60.802	1,1%
2017*	186.959	1,4%	169.286	0,7%	22.485	9,5%	59.638	6,9%	65.297	7,4%
2018	190.565	1,9%	169.753	0,3%	22.842	1,6%	64.818	8,7%	67.239	3,0%
α' 2019	48.156	1,6%	42.705	0,3%	5.895	12,3%	16.529	4,8%	17.471	9,7%
β' 2019	48.651	2,8%	43.005	1,9%	5.710	2,6%	16.922	5,2%	17.375	3,9%
γ' 2019	48.851	2,3%	42.799	0,6%	5.969	-4,7%	17.611	9,1%	17.463	-2,7%
δ' 2019	48.515	1,0%	42.913	1,1%	5.435	-5,6%	16.934	0,7%	16.605	-0,3%
2019	194.172	1,9%	171.422	1,0%	23.009	0,7%	67.996	4,9%	68.913	2,5%
α' 2020	47.739	-0,9%	42.727	0,1%	5.596	-5,1%	16.949	2,5%	17.498	0,2%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛ.ΣΤΑΤ, Ιούνιος 2020

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

- Η διάρκεια της πανδημίας κορωνοϊού και τα μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεών της, περιοριστικά, αλλά και ενίσχυσης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, παραμένουν οι κύριοι καθοριστικοί παράγοντες της εξέλιξης του ΑΕΠ στο τρέχον έτος.
- Πραγματοποίηση προβλέψεων για όλες τις μακροοικονομικές μεταβλητές βάσει εναλλακτικών συνόλων υποθέσεων (σεναρίων) για παραμέτρους που τις επηρεάζουν (π.χ. διάρκεια υγειονομικής κρίσης, μέγεθος ύφεσης στην οικονομία της Ευρωζώνης, βαθμός εφαρμογής μέτρων στήριξης, πολλαπλασιαστές μέτρων)
- Ύφεση τουλάχιστον 7,5% φέτος. Εφόσον οι υγειονομικές συνθήκες εγchwρίως και παγκοσμίως επιδεινωθούν στη διάρκεια του τρίτου τριμήνου ή συμβεί μια σημαντική νέα έξαρση του ιού το φθινόπωρο, η ύφεση θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 10,5%.
- Πτώση ΑΕΠ κυρίως από πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης (7,5% στο σενάριο βάσης) και επενδύσεων (περιοχή 25%).
- Η ισχυρή συρρίκνωση των εξαγωγών (-20% έως -25% στο βασικό σενάριο), πρωτίστως λόγω κατακόρυφης μείωσης του τουρισμού, εν πολλοίς θα αντισταθμιστεί από την εξασθένηση της ζήτησης για εισαγωγές (-20% έως 25%).

Η υγειονομική κρίση που ξεκίνησε από την Κίνα στην αρχή του τρέχοντος έτους και εξαπλώθηκε στην Ευρώπη από τα μέσα Φεβρουαρίου και στην Ελλάδα από τις αρχές Μαρτίου, οι εξελίξεις που έχει προκαλέσει (μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, στήριξης των επιχειρήσεων και των πολιτών) και όσες θα προέλθουν από αυτή μεσοπρόθεσμα, συνεχίζουν να αποτελούν τους κύριους καθοριστικούς παράγοντες των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων εγχωρίως και διεθνώς.

Όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, τα μέτρα προστασίας από τον κορωνοϊό που λήφθηκαν παγκοσμίως είχαν ισχυρές επιπτώσεις. Αυτές ξεκίνησαν από την καταναλωτική ζήτηση σε κάθε χώρα, λόγω της αναστολής λειτουργίας σε πολλούς κλάδους, όπως επίσης από τις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις, κατόπιν των απαγορεύσεων σε αυτές. Το lockdown έπληξε άμεσα το διεθνές εμπόριο και τους εξαγωγικούς κλάδους, ενώ δευτερεύουσες επιδράσεις σε αυτά προξενήθηκαν από την υποχώρηση της απασχόλησης και του εισοδήματος στις δραστηριότητες σε αναστολή λειτουργίας, αλλά και στην ευρύτερη αλυσίδα αξίας στην οποία αυτές υπάγονται. Πιέσεις στην εγχώρια ζήτηση και το διεθνές εμπόριο ασκούνται και από την εξασθένηση της επενδυτικής διάθεσης, εξαιτίας της αβεβαιότητας για τη διάρκεια και την ένταση των επενεργειών του κορωνοϊού. Οι αρνητικές επενέργειες αυτών και άλλων διασυνδέσεων μεταξύ των συνιστωσών του ΑΕΠ αποτυπώνονται στις νεότερες, δυσμενέστερες προβλέψεις διεθνών οργανισμών για το ΑΕΠ σημαντικών οικονομικών περιφερειών, οι οποίες παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Οι ισχυρές επιπτώσεις της πανδημίας σε οικονομικό επίπεδο στην Ελλάδα έχουν ήδη αποτυπωθεί σε βραχυχρόνιους δείκτες οικονομικής δραστηριότητας και στην εξέλιξη μακροοικονομικών μεγεθών. Αυτές οι τάσεις παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια της τρέχουσας ενότητας. Έντονες είναι και οι πιέσεις που ασκούνται στις προσδοκίες επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Οι δείκτες Οικονομικού Κλίματος και Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υποχώρησαν στην Ελλάδα την περίοδο Μαρτίου-Ιουνίου κατά 25,6 και 22,9 μονάδες αντίστοιχα. Μεταξύ των βασικών τομέων η μεγαλύτερη επιδείνωση σημειώθηκε το ίδιο χρονικό διάστημα στις Υπηρεσίες, κατά 65,2 μονάδες, και στο Λιανικό Εμπόριο, κατά 34,1 μονάδες, με τις Κατασκευές να έπονται σε μικρή απόσταση σε κάμψη προσδοκιών (-33,4 μονάδες). Τη μικρότερη πτώση παρουσίασε ο τομέας της Βιομηχανίας, έφτασε ωστόσο τις 26,4 μονάδες. Εξίσου ισχυρή ήταν η εξασθένηση των προσδοκιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με το δείκτη Οικονομικού Κλίματος να υποχωρεί κατά 28,2 μονάδες στην ΕΕ και 27,7 μονάδες στην Ευρωζώνη.

Σε διεθνές επίπεδο, πέρα από την εξέλιξη των βραχυχρόνιων μεγεθών και προσδοκιών, οι αρνητικές οικονομικές επενέργειες του νέου κορωνοϊού, εκδηλωμένες και αναμενόμενες, αποτυπώνονται στη μεταβολή των προβλέψεων για την παγκόσμια οικονομία και τις σημαντικότερες οικονομικές περιφέρειες και ζώνες. Στις πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ προέβλεψε ύφεση για την παγκόσμια οικονομία

φέτος 4,9%, όταν τον Απρίλιο προέβλεπε ύφεση 3,0% και τον Ιανουάριο, πριν την εκδήλωση της υγειονομικής κρίσης, ανάπτυξη 3,3%. Για την Ευρωζώνη, τον κυριότερο προορισμό των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, η αντίστοιχη εξέλιξη των προβλέψεων του ΔΝΤ είναι ύφεση 10,2%, από ύφεση 7,5% και ανάπτυξη 1,3% στην αρχή της χρονιάς, ενώ για τις ΗΠΑ ύφεση 8,0%, από ύφεση 5,9% και ανάπτυξη 2,0%.

Επισημαίνεται πως η επιδείνωση των προβλέψεων για τις ΗΠΑ και την Ευρωζώνη έλαβε χώρα παρά την εξασθένιση της πανδημίας σε αυτές τις περιφέρειες τον Μάιο και τον Ιούνιο, με σημαντική υποχώρηση του αριθμού των νέων κρουσμάτων και των θυμάτων. Τη χειροτέρευση των προβλέψεων δεν απέτρεψε και η σταδιακή άρση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, ούτε η ανακοίνωση και εφαρμογή στην ΕΕ πρόσθετων παρεμβάσεων στήριξης των κυβερνήσεων και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ύστερα από τις προηγούμενες προβλέψεις. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την Πρωτοβουλία στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), για παροχή χρηματοδοτήσεων έως €100 δισεκ., με ευνοϊκό δανεισμό, για δαπάνες που σχετίζονται με τα εθνικά συστήματα εργασίας έως το τέλος του 2022, με δυνατότητα παράτασης. Η Πρωτοβουλία υλοποιείται στην Ελλάδα μέσω του προγράμματος ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ. Η ΕΚΤ χαλάρωσε προσωρινά τα κριτήρια για τις εξασφαλίσεις που παρέχουν οι τράπεζες ως εγγύηση για τα δάνεια που τους χορηγεί. Από αυτήν την εξέλιξη οι ελληνικές τράπεζες απόκτησαν πρόσβαση σε φθηνή ρευστότητα έως περίπου €13 δισεκ. Επισημαίνεται ότι το Ταμείο Ανάκαμψης που έχει προτείνει η Επιτροπή (Next Generation EU), με διαθέσιμους χρηματοδοτικούς πόρους €500 δισεκ. σε επιχορηγήσεις και €250 δισεκ. σε δάνεια, θα ενεργοποιηθεί στο πλαίσιο της Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027. Συνεπώς, η νέα πρωτοβουλία δεν θα παράσχει την προσεχή περίοδο υποστήριξη, ωστόσο η ανακοίνωσή της σαφώς βελτιώνει τις προσδοκίες για την ευρωπαϊκή οικονομία.

Η επί τα χείρω αναθεώρηση των προβλέψεων του ΔΝΤ οφείλεται στο μεγαλύτερο του αρχικά εκτιμώμενου πλήγμα του lockdown στην οικονομική δραστηριότητα κατά το πρώτο και δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, με προέκταση στην ομαλή λειτουργία των αλυσίδων αξίας και εφοδιασμού, στις προβλέψεις για παράταση των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας στο δεύτερο εξάμηνο και στις επιπτώσεις στην παραγωγικότητα από τη διαδικασία προσαρμογής των επιχειρήσεων σε νέους υγειονομικούς κανόνες και ευρύτερα πρωτόκολλα ασφαλείας.

Οι ραγδαίες εξελίξεις λόγω του πανδημίας κορωνοϊού επισκιάζουν πλήρως άλλες εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον, οι οποίες επηρεάζουν, σε πολύ μικρότερο βαθμό από την υγειονομική κρίση, την ελληνική και την ευρωπαϊκή οικονομία. Σε αυτές περιλαμβάνονται τα γεωπολιτικά ζητήματα στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, η μεταναστευτική και προσφυγική κρίση και το συναινετικό Brexit από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Από την προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία οι δύο παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με την πανδημία του νέου κορωνοϊού και θεωρούνταν ως οι πλέον καθοριστικοί των επιδράσεων της στα μακροοικονομικά μεγέθη ήταν η διάρκειά της, εγχωρίως και διεθνώς, καθώς και η ένταση των μέτρων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεών της. Ως προσδιοριστικοί παράγοντες των μακροοικονομικών εξελίξεων μεσοπρόθεσμα είχαν αναδειχθεί και ορισμένοι άλλοι σχετιζόμενοι με την υγειονομική κρίση: η ένταση και η εξέλιξη στο χρόνο (time profiling) των οικονομικών επιπτώσεών της στην Ευρωζώνη, το μέγεθος των παρεμβάσεων πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της πανδημίας. Η τάση στο ενεργειακό κόστος, προσεγγιζόμενη από την τιμή του πετρελαίου, η παραγωγή του οποίου παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις φέτος, επίσης περιλαμβανόταν στους καθοριστικούς παράγοντες των προβλέψεων.

Αυτές οι παράμετροι εξακολουθούν να θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές για τις οικονομικές εξελίξεις τουλάχιστον κατά το δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Δεδομένης της παραμένουσας σημαντικής αβεβαιότητας για την εξέλιξη μεσοπρόθεσμα, έως το τέλος του 2020, όσων παραγόντων σχετίζονται με την υγειονομική κρίση, παραμένει αδύνατη η πραγματοποίηση συγκεκριμένων υποθέσεων για αυτούς, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση προβλέψεων. Για αυτόν το λόγο, όπως στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, με εναλλακτικές υποθέσεις, θα πραγματοποιηθούν αντίστοιχες προβλέψεις για τις μεταβλητές. Οι προβλέψεις που θα προκύψουν από

τις διαφορετικές υποθέσεις, θα διαμορφώσουν ένα διάστημα πρόβλεψης για το ΑΕΠ, τις συνιστώσες του και τις υπόλοιπες μακροοικονομικές μεταβλητές.

Υπό τη συγκεκριμένη προσέγγιση για τη διενέργεια μακροοικονομικών προβλέψεων, οι παράγοντες οι μεταβολές των οποίων αναμένεται να επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις για την ελληνική οικονομία, είναι οι εξής:

Πλαίσιο 3.1

Παράγοντες των οποίων οι μεταβολές θα επηρεάσουν τις μακροοικονομικές προβλέψεις

- Διάρκεια κύριας φάσης (έξαρση – σταθεροποίηση) της πανδημίας κορωνοϊού
- Ένταση και εξέλιξη στο χρόνο (time profiling) οικονομικών επιπτώσεων στην Ευρωζώνη (κύριος εμπορικός εταίρος Ελλάδας)
- Μέγεθος και διάρκεια παρεμβάσεων πολιτικής εγχωρίως για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης
- Τιμή πετρελαίου
- Μέγεθος και διάρκεια παρεμβάσεων πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης

Αναλυτικά, ως προς τις πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με την ένταση της πανδημίας εγχωρίως, τα νέα κρούσματα και τα θύματα έχουν υποχωρήσει σταθερά από το τέλος Απριλίου. Κατόπιν της σταδιακής άρσης των περιορισμών στις μετακινήσεις των πολιτών από τις 4 Μαΐου, η οποία ολοκληρώθηκε στις 18 Μαΐου, μόνο τα κρούσματα έχουν παρουσιάσει έξαρση, σε μεμονωμένες ημέρες και συγκεκριμένες περιοχές. Αυτές οι τάσεις επέτρεψαν και την άρση των περισσότερων περιορισμών στη λειτουργία επιχειρήσεων στη διάρκεια του Μαΐου. Την 1^η Ιουνίου άνοιξαν τα ξενοδοχεία δωδεκάμηνης λειτουργίας και οι θερινοί κινηματογράφοι. Από τις 15 Ιουνίου επανεκκίνησε η λειτουργία των γυμναστηρίων, των ξενοδοχείων εποχικής λειτουργίας και σύντομης διαμονής, των μουσείων, των αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων, των πάρκων αναψυχής και των θεματικών πάρκων, των δραστηριοτήτων διασκέδασης στις οποίες δεν είχε επιτραπεί έως τώρα η λειτουργία και ευρύτερα, όσων κλάδων και δραστηριοτήτων εξακολουθούσαν να βρίσκονται σε αναστολή λειτουργίας, με τα απαραίτητα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας. Την ίδια ημερομηνία άρθηκαν οι περιορισμοί σε απευθείας διεθνείς πτήσεις προς το αεροδρόμιο της Αθήνας για πτήσεις από Ιταλία, Ισπανία και Ολλανδία και για όλες τις διεθνείς πτήσεις από το αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης, με εξαίρεση αυτές από Ιταλία, Ισπανία, Ολλανδία, Μ. Βρετανία, Τουρκία, Αλβανία και Βόρεια Μακεδονία. Επιπλέον, επιτράπηκαν οι χερσαίες αφίξεις από τη Βουλγαρία, ενώ παρέμειναν κλειστά τα χερσαία σύνορα με Τουρκία, Αλβανία και Β. Μακεδονία (πλην των απολύτως αναγκαίων επαγγελματικών μετακινήσεων).

Από την 1^η Ιουλίου επιτράπηκαν οι απευθείας πτήσεις προς 27 αεροδρόμια, από όλες τις χώρες, με εξαίρεση μόνο το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Σουηδία. Επίσης, επιτράπηκε η είσοδος σε επισκέπτες από τις χώρες Schengen και τις Αλγερία, Αυστραλία, Γεωργία, Ιαπωνία, Καναδά, Μαρόκο, Μαυροβούνιο, Νέα Ζηλανδία, Νότιο Κορέα, Ρουάντα, Σερβία, Ουρουγουάη, Ταϊλάνδη, Τυνησία και Κίνα (επί τη βάση της αμοιβαιότητας).²⁰ Επίσης από την ίδια ημερομηνία τα λιμάνια Πάτρας και Ηγουμενίτσας δέχονται πλοία από Ιταλία, που ήταν πέρυσι η τρίτη χώρα ως προς τον αριθμό τουριστών και η πέμπτη ως προς τα τουριστικά έσοδα. Ως προς τις χερσαίες διεθνείς μετακινήσεις, παραμένει ανοικτός μόνο ο συνοριακός σταθμός του Προμαχώνα. Επομένως, συνεχίστηκε η απαγόρευση εισόδου σε επισκέπτες από τη Μ. Βρετανία, τη Σουηδία, τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Τουρκία, το Ισραήλ, το Κατάρ, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Σαουδική Αραβία, η Βόρεια Μακεδονία. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονται ορισμένες με ιδιαίτερα υψηλή συμβολή στις εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό το 2019, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο (2^η θέση) και οι ΗΠΑ (3^η θέση). Συνεπώς, η παροχή τουριστικών υπηρεσιών διεθνώς

²⁰ Η λίστα χωρών εκτός αυτών της συνθήκης Schengen θα ανανεώνεται κάθε 2 εβδομάδες και για να συμπεριληφθεί μία χώρα σε αυτή θα πρέπει τα επιδημιολογικά δεδομένα της να είναι αντίστοιχα ή χαμηλότερα του μέσου όρου της ΕΕ. Μια επιδείνωση αυτών των δεδομένων σε χώρες που περιλαμβάνονται στη λίστα, με αποτέλεσμα να υπερβούν το μέσο όρο της ΕΕ θα οδηγεί σε εξαίρεσή της από αυτή.

ουσιαστικά ξεκίνησε εγχωρίως από την 1^η Ιουλίου, με αποτέλεσμα το σημαντικό περιορισμό της τουριστικής περιόδου σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη. Επιπρόσθετα, οι παραμένοντες περιορισμοί στις διεθνείς αφίξεις συνεπάγονται τη μη πραγματοποίηση τουριστικών εισπράξεων από χώρες με σημαντική συμβολή σε αυτές στα προηγούμενα έτη πιθανότατα καθ' όλη την καλοκαιρινή περίοδο, καθώς τα επιδημιολογικά δεδομένα σε αυτές είτε κυμαίνονται σε όχι ικανοποιητικά επίπεδα, είτε κατά χρονικά διαστήματα παρουσιάζουν επιδείνωση.

Ως προς τις εξελίξεις σχετικά με τον έτερο πλέον καθοριστικό παράγοντα των μακροοικονομικών εξελίξεων ο οποίος σχετίζεται με την υγειονομική κρίση, τις παρεμβάσεις υποστήριξης επιχειρήσεων σε αναστολή και γενικότερα όσων πλήττονται από την πανδημία, καθώς και των εργαζομένων τους, παρατάθηκε τον Μάιο και τον Ιούνιο η ισχύς σχεδόν όλων των δημοσιονομικών μέτρων τα οποία είχαν ληφθεί για την περίοδο Μαρτίου – Απριλίου (αναβολή πληρωμής οφειλών φόρων, ρυθμίσεων βεβαιωμένων οφειλών, ασφαλιστικών εισφορών, είσπραξης ληξιπρόθεσμων οφειλών, αποζημίωση ειδικού σκοπού, καταβολή 60% του ενοικίου επαγγελματικής στέγης/α' κατοικίας). Επίσης, παρατάθηκε για το δίμηνο Μαΐου-Ιουνίου η αναστολή καταβολής ασφαλιστικών εισφορών για ελεύθερους επαγγελματίες. Ωστόσο, δεν καταβλήθηκε κάποια επιπλέον ενίσχυση προς τους πληττόμενους ελεύθερους επαγγελματίες-επιστήμονες πέρα από τα €600 για την περίοδο Μαρτίου τον Μάιο. Υπενθυμίζεται ότι από τα μέσα Μαρτίου, οι τράπεζες αποφάσισαν την αναστολή καταβολής των χρεολυσίων ενήμερων δανείων έως 31/12/2019, τα οποία οφείλονται μέχρι τις 30/09/2020.

Πραγματοποιήθηκαν και ορισμένες πρόσθετες δημοσιονομικές παρεμβάσεις, με σημαντικότερες τις εξής: α) μείωση προκαταβολής φόρου για το 2021 για επιχειρήσεις με πτώση κύκλου εργασιών άνω ενός ποσοστού κατά το τρίμηνο Μαρτίου-Μαΐου²¹, β) καταβολή του 60% του ενοικίου από επιχειρήσεις οι οποίες επαναλειτούργησαν τον Μάιο, όπως επίσης στους κλάδους τουρισμού, εστίασης, πολιτισμού και αθλητισμού για την περίοδο Ιουνίου – Αυγούστου, γ) προσωρινή μείωση ΦΠΑ για την περίοδο 01/06-31/10/2020 στις επιβατικές μεταφορές, στον καφέ, τα μη αλκοολούχα προϊόντα, στις υπηρεσίες τουρισμού και στους κινηματογράφους, δ) ειδικά για εποχικά απασχολούμενους σε τουριστικές επιχειρήσεις τα προηγούμενα έτη που δεν θα προσληφθούν φέτος, καταβολή επιδόματος ανεργίας και επιδότηση ασφαλιστικών εισφορών για τους εποχικά εργαζόμενους μερικής απασχόλησης και ε) καθιέρωση του μηχανισμού ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας SURE. Οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν το μηχανισμό μπορούν να μειώνουν το χρόνο εβδομαδιαίας εργασίας μέχρι και 50%, είτε για μέρος, είτε για το σύνολο των εργαζομένων τους. Σε όσους εργαζομένους εντάσσονται στο μηχανισμό καταβάλλεται ενίσχυση ύψους 60% επί των καθαρών αποδοχών τους οι οποίες αντιστοιχούν στο χρόνο κατά τον οποίο δεν εργάζονται.

Νέες δράσεις ανακοινώθηκαν και για τη ρευστότητα των επιχειρήσεων: α) σύσταση του Ταμείου Εγγυοδοσίας Επιχειρήσεων CoViD-19, το οποίο θα παρέχει εγγυήσεις δανείων που θα αφορούν σε κεφάλαιο κίνησης έως €2 δισεκ., για μέγιστη μόχλευση ρευστότητας €7 δισεκ., β) δεύτερο πρόγραμμα επιστρεπτέας προκαταβολής για ΜμΕ, προϋπολογισμού €1,45 δισεκ. και γ) έγκριση πρόσθετων ενισχύσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ύψους €2,7 δισεκ. Αυτές και οι προηγούμενες χρηματοδοτικές παρεμβάσεις (π.χ. Ταμείο Επιχειρηματικότητας (ΤΕΠΙΧ II) της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας), θα ενισχύσουν στην τρέχουσα δυσμενή συγκυρία λόγω της υγειονομικής κρίσης τη ρευστότητα των επιχειρήσεων και αναμένεται να συμβάλλουν στην υλοποίηση μέρους των επενδυτικών σχεδίων τα οποία είχαν διαμορφωθεί πριν από αυτή, αλλά και εξαιτίας της.

Η πλέον σημαντική εξέλιξη φέτος και πιθανότατα των τελευταίων ετών ως προς τις δυνατότητες άντλησης ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας, παραμένει η δυνατότητα πρόσβασης της Ελλάδας από τις αρχές Απριλίου στο Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας (ΠΑΤΠ - Pandemic Emergency Purchase Programme) της ΕΚΤ, προϋπολογισμού €750 δισεκ., καθώς είναι πρώτη φορά που η χώρα έγινε δεκτή από την ΕΚΤ σε πρόγραμμα αγοράς τίτλων, κάτι που επιδιωκόταν από το 2014. Στην αρχή του Ιουνίου, ο προϋπολογισμός του ΠΑΤΠ διευρύνθηκε κατά €600 δισεκ. Η ένταξη στο πρόγραμμα επιτεύχθηκε με την εξαίρεση της Ελλάδας (waiver) από τους κανόνες επιλεξιμότητας χρεογράφων τα

²¹ Το ποσοστό της έκπτωσης θα προσδιοριστεί τον Ιούλιο, από τα στοιχεία κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων για την περίοδο Μαρτίου-Μαΐου.

οποία έχουν εκδοθεί από τις κεντρικές κυβερνήσεις των χωρών της Ευρωζώνης και είναι οι ίδιοι που ισχύουν για το Πρόγραμμα Αγοράς Περιουσιακών Στοιχείων (Asset Purchase Programme) της ΕΚΤ²². Το ΠΑΤΠ θα ολοκληρωθεί όταν η ΕΚΤ θεωρήσει πως η πανδημία κορωνοϊού έχει τελειώσει και σε κάθε περίπτωση όχι πριν το τέλος του 2020. Η ένταξη της Ελλάδας στο ΠΑΤΠ διασφαλίζει τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος έναντι ενδεχόμενης αύξησης της ζήτησης κεφαλαίων από τους κατοίκους της χώρας, αλλά και έναντι πιθανής κερδοσκοπικής επίθεσης.

Ευρύτερα, το σύνολο των παρεμβάσεων πολιτικής, δημοσιονομικών και χρηματοδοτικών, θα μετριάσει τις επιπτώσεις των μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό, εγχώριων και διεθνών, στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων και το εισόδημα των νοικοκυριών. Οι θετικές επενέργειές τους θα είναι αντίστοιχες της υλοποίησής τους, η οποία θα εξαρτηθεί από τις προϋποθέσεις ένταξης σε αυτά και την αξιοποίησή τους από τους δυνητικούς δικαιούχους. Από τα έως τώρα διαθέσιμα σχετικά στοιχεία, προκύπτει ότι στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου προχώρησαν σε αναστολή λειτουργίας σχεδόν 206 χιλ. επιχειρήσεις²³. Αυτές αντιστοιχούν στο 31,3% των 658,5 χιλ. των επιχειρήσεων οι οποίες υπάγονταν το 2017 στους διψήφιους κατά ΣΤΑΚΟΔ-08 κλάδους που περιλαμβάνουν τις δραστηριότητες που τέθηκαν σε αναστολή, καθώς και άλλες δραστηριότητες, στις οποίες δεν επιβλήθηκαν τέτοιοι περιορισμοί. Την ίδια περίοδο, τέθηκαν σε αναστολή για κάποιο χρονικό διάστημα οι συμβάσεις εργασίας περίπου 870 χιλ. εργαζομένων, με τη δημοσιονομική δαπάνη για τις αποζημιώσεις των €800 να φτάνει τα €466 εκατ. Στην πρώτη φάση του προγράμματος επιστρεπτέας προκαταβολής, προϋπολογισμού €1,0 δισεκ. πιστώθηκαν σε περίπου 55.000 επιχειρήσεις €600 εκατ. Επιπλέον, μέσω του ΤΕΠΙΧ II εγκρίθηκαν 10,15 χιλ. αιτήσεις για δάνεια €1,290 δισεκ., από τις 10,7 χιλ. αιτήσεις για δάνεια €1,4 δισεκ. που υποβλήθηκαν.²⁴ Συνεπώς, ο βαθμός υλοποίησης των παρεμβάσεων ποικίλει σημαντικά μεταξύ αυτών. Σε ότι αφορά την άντληση ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών από το Ευρωσύστημα, έφτασε στο δίμηνο Απριλίου – Μαΐου τα €15,76 δισεκ., με αποτέλεσμα η 'εξάρτησή' τους από την ΕΚΤ να υπερδιπλασιαστεί έναντι του τέλους Μαρτίου (€12,4 δισεκ.).

Λαμβάνοντας υπόψη την εξέλιξη της πανδημίας του νέου κορωνοϊού και την πρόοδο άρσης των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, κυρίως στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, στους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους, το μέγεθος και τη διάρκεια των δημοσιονομικών-χρηματοδοτικών παρεμβάσεων εγχωρίως και τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις για την ύφεση φέτος στην Ευρωζώνη (ΔΝΤ), οι υποθέσεις του βασικού σεναρίου πρόβλεψης διαμορφώνονται ως εξής: τα εσωτερικά μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας που αφορούν σε μαζική αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων σε συγκεκριμένους κλάδους και σε περιορισμούς στην κίνηση των πολιτών στο σύνολο της επικράτειας δεν θα επανέλθουν. Εξαίρεση θα αποτελέσουν όποιες περιοχές παρουσιάσουν νέα έξαρση κρουσμάτων. Αυτή η υπόθεση συνεπάγεται πως η υγειονομική κρίση δεν θα ανακάμψει σε ένα μεγάλο μέρος της χώρας. Επιπλέον, γίνεται η υπόθεση ότι δεν θα κλιμακωθούν σημαντικά οι περιορισμοί στις διεθνείς μετακινήσεις πολιτών, χωρίς να αποκλείονται μεταβολές στις χώρες από τις οποίες θα επιτρέπεται η είσοδος τους εγχωρίως και στην ΕΕ. Συνεπώς, οι τουριστικές επιχειρήσεις θα μπορούν να δεχθούν διεθνή τουρισμό από χώρες με ηπιότερα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά από εκείνα της ΕΕ από τις αρχές του Ιουλίου, ελαφρώς αργότερα και από πολύ λιγότερες χώρες από ότι αναμενόταν στο βασικό σενάριο της προηγούμενης έκθεσης του IOBE για την ελληνική οικονομία (μέσα Ιουνίου). Πάντως, η τρέχουσα εξέλιξη σε αυτό το θέμα είχε επισημανθεί ως εναλλακτική στο προηγούμενο βασικό σενάριο. Σε ότι αφορά τα έκτακτα δημοσιονομικά και χρηματοδοτικά μέτρα, τα περισσότερα από αυτά θα ολοκληρωθούν σύντομα, καθώς έχει επιτραπεί η λειτουργία των επιχειρήσεων, σαφώς αργότερα όμως από ότι αναμενόταν στο προηγούμενο βασικό σενάριο (τέλος Μαΐου). Εξαίρεση θα αποτελέσουν τα μέτρα των οποίων ήδη η διάρκεια περιλαμβάνει τους επόμενους μήνες (π.χ. πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ, προσωρινή μείωση ΦΠΑ, μείωση ενοικίου σε συγκεκριμένους κλάδους). Ως προς την ύφεση στην Ευρωζώνη το τρέχον έτος, αυτή υποτίθεται πως θα κυμανθεί πλησίον των πρόσφατων σχετικών προβλέψεων, οπότε θα είναι

²² Σύμφωνα με αυτούς τους κανόνες, οι μακροχρόνιοι τίτλοι πρέπει να εκδίδονται από φορείς με πιστοληπτική αξιολόγηση η οποία εμπίπτει τουλάχιστον στην τρίτη βαθμίδα Πιστωτικής Ποιότητας (Credit Quality Step) του Πλαισίου Πιστωτικής Αξιολόγησης του Ευρωσυστήματος.

²³ Δελτίο τύπου ΕΛ.ΣΤΑΤ. με θέμα «Εξέλιξη κύκλου εργασιών επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας λόγω της πανδημίας της νόσου του κορωνοϊού 2019 (COVID-19).

²⁴ Από την εκκίνηση του ΤΕΠΙΧ II με δύο δράσεις τον Μάρτιο του 2019 αναλώθηκε πλήρως ο προϋπολογισμός του, ύψους €816 εκατ. Πηγή: Δελτίο Τύπου, Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, 16/06/2020.

ελαφρώς ισχυρότερη από την υπόθεση στο δυσμενές σενάριο της προηγούμενης έκθεσης του IOBE (2 φορές η ύφεση της Ευρωζώνης το 2009: 2x4,5%).

Το εναλλακτικό, δυσμενές σενάριο, στηρίζεται κυρίως στην υπόθεση πως η υγειονομική κρίση θα ανακάμψει εγχωρίως στη διάρκεια του τέταρτου τριμήνου, οδηγώντας στην επαναφορά των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας τουλάχιστον έως το τέλος του τρέχοντος έτους. Παρόμοιες εξελίξεις θα λάβουν χώρα σε πολλές άλλες χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής και της Ασίας. Σε αυτήν την περίπτωση θα πραγματοποιηθούν εκ νέου εκτεταμένες παρεμβάσεις πολιτικής, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, προκειμένου να μετριάσουν τις επιπτώσεις στην οικονομία. Πάρα ταύτα, η ύφεση στην Ευρωζώνη εκτιμάται πως θα είναι ισχυρότερη από ότι στο βασικό σενάριο, με ένταση σχεδόν τριπλάσια εκείνης το 2009, πλήττοντας αντιστοίχως τη ζήτηση για ελληνικές εξαγωγές.

Μια πιθανή διαφοροποίηση σε αυτό το σενάριο που θεωρείται αρκετά πιθανή, είναι η επιδείνωση της επιδημιολογικής κατάστασης σε πολλές χώρες στη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών, με αποτέλεσμα το σημαντικό περιορισμό των χωρών από τις οποίες θα γίνονται δεκτοί επισκέπτες στην ΕΕ και εγχωρίως. Σε μια τέτοια περίπτωση, θα περιοριστούν αντιστοίχως οι τουριστικές αφίξεις, με αποτέλεσμα ιδιαίτερα ισχυρές πιέσεις στη δραστηριότητα των τουριστικών επιχειρήσεων. Μια άλλη πιθανή διαφοροποίηση στο δυσμενές σενάριο είναι ότι η υγειονομική κρίση θα ανακάμψει διεθνώς το φθινόπωρο, αλλά όχι στην Ελλάδα.

Ενώ οι παρεμβάσεις ενίσχυσης που υλοποιούνται μετριάζουν τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης, από την άλλη πλευρά επιβαρύνουν το δημοσιονομικό ισοζύγιο. Ωστόσο, όπως είχε εκτιμηθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, υφίστανται σημαντικές επιπτώσεις σε αυτό από απώλειες φορολογικών εσόδων, ασφαλιστικών εισφορών κ.ά. από την υποχρεωτική παύση δραστηριότητας σε ορισμένους κλάδους και την αναστολή πληρωμών φόρων και εισφορών. Στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου φέτος, οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού ήταν €1,48 δισεκ. περισσότερες έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2019 (+18,5%), ενώ στο πρώτο δίμηνο του 2020 είχαν περισταλεί σε σχέση με πέρυσι κατά €281 εκατ. (-3,2%). Η διεύρυνσή τους προήλθε κυρίως από τα έκτακτα μέτρα, καθώς οι τρέχουσες μεταβιβάσεις εκτός Γενικής Κυβέρνησης ήταν στο πρώτο δίμηνο της υγειονομικής κρίσης €1,2 δισεκ. περισσότερες από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, όταν στο αρχικό δίμηνο φέτος είχαν περιοριστεί οριακά, κατά €6 εκατ. Στο σκέλος των εσόδων της Γενικής Κυβέρνησης σημειώθηκε υποχώρηση τους μήνες Μάρτιο-Απρίλιο κατά €1,29 δισεκ. (-16,7%) έναντι της αντίστοιχης περιόδου του περασμένου έτους, ενώ στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου φέτος αυτά ήταν €245 εκατ. λιγότερα από πέρυσι (-3,2%). Η μείωση οφείλεται κυρίως στις χαμηλότερες εισπράξεις έμμεσων φόρων (-23% ή -€974 εκατ.). Τα έσοδα άμεσων φόρων υποχώρησαν μόνο τον Απρίλιο, αλλά συνολικά μαζί με εκείνα του Μαρτίου ήταν 6,1% περισσότερα (+€112 εκατ.). Συνισταμένη κυρίως των εξελίξεων στις δύο πλευρές του δημοσιονομικού ισοζυγίου το συγκεκριμένο δίμηνο ήταν το έλλειμμα ύψους €2,97 δισεκ., έναντι ελλείμματος €196 εκατ. την ίδια περίοδο του 2019 και ελλείμματος €1,1 δισεκ. στο αρχικό δίμηνο του τρέχοντος έτους.

Πέρα από τις αρνητικές επενέργειες του lockdown και των μέτρων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του στο δημοσιονομικό ισοζύγιο, πρόσθετες πιέσεις σε αυτό θα ασκηθούν από την προγραμματισμένη στον Προϋπολογισμό του 2020 μείωση των ασφαλιστικών εισφορών από 01/06/20 κατά 0,9 π.μ. Αυτή αφορά σχεδόν εξίσου εργοδότες και εργαζόμενους (0,48 π.μ. και 0,42 π.μ. αντίστοιχα).

Η ιδιαίτερα υψηλή συνολική επιβάρυνση του προϋπολογισμού του κράτους από τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν, είναι αρκετά πιθανό να οδηγήσει σε αξιοποίηση του κεφαλαιακού αποθέματος ασφαλείας (cash buffer) το οποίο διαθέτει το ελληνικό δημόσιο και το οποίο ως επί το πλείστον συγκεντρώθηκε στην περίοδο πριν την ολοκλήρωση του τρίτου Προγράμματος Οικονομικής Πολιτικής. Αυτό αποτελείται από δύο σκέλη: το μεγαλύτερο προέρχεται από τη σύναψη δανείων της Κεντρικής Κυβέρνησης με τους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης, μέσω εκδόσεων repos, ενώ το υπόλοιπο από δανεισμό στο πλαίσιο της δανειακής σύμβασης με τον ESM. Εφόσον η επιδείνωση του δημοσιονομικού ισοζυγίου στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης είναι μεγαλύτερη της αναμενόμενης, δεν αποκλείεται να έχει επιπτώσεις στους όρους δανεισμού του επίσημου τομέα από τις αγορές κεφαλαίων. Άλλωστε, όπως επισημαίνει το ΔΝΤ στην πρόσφατη έκθεση προβλέψεων του σχετικά με τις τρέχουσες

χρηματοδοτικές συνθήκες, «η έκταση της ανάκαμψης στο κλίμα στις χρηματοπιστωτικές αγορές φαίνεται αποσυνδεδεμένη από τις μεταβολές στις υποκείμενες οικονομικές προοπτικές, αυξάνοντας την πιθανότητα οι χρηματοοικονομικές συνθήκες να επιδεινωθούν περισσότερο από ό,τι στο βασικό σενάριο πρόβλεψης».

Τα δημοσιονομικά μέτρα μετριάζουν τις επιπτώσεις της υποχώρησης της καταναλωτικής ζήτησης, όχι μόνο στη ρευστότητα των επιχειρήσεων, αλλά και στην απασχόλησή τους. Μέρος της ρευστότητας που χρειάζονται οι επιχειρήσεις προκειμένου να ανταποκριθούν στις τρέχουσες υποχρεώσεις τους (στο δημόσιο τομέα, τις τράπεζες, τους προμηθευτές τους), αναπληρώνουν και τα έκτακτα χρηματοδοτικά εργαλεία που προαναφέρθηκαν. Όμως, θεωρείται πως αυτά θα έχουν αρκετά μικρότερο άμεσο θετικό αντίκτυπο στην υλοποίηση επενδύσεων. Η υψηλή αβεβαιότητα ως προς την εξέλιξη του νέου κορωνοϊού έως ότου βρεθεί κάποια αποτελεσματική θεραπεία ή ένας τρόπος πρόληψής του (εμβόλιο), θα επιδρά έντονα ανασχετικά στην ανάληψη επενδυτικού ρίσκου. Σε αντίθεση με άλλες παγκόσμιες κρίσεις στο παρελθόν, η τρέχουσα δεν οφείλεται σε κάποια οικονομική αιτία, όπως η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και οι πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979. Για αυτό, η διαθεσιμότητα χρηματοδοτικών εργαλείων είναι ικανή, αλλά όχι απαραίτητη συνθήκη για τη σημαντική αναθέρμανση των επενδύσεων. Πιθανότατα αρκετές επιχειρήσεις έχουν πραγματοποιήσει ή θα προχωρήσουν σε επενδύσεις για την (πρόσκαιρη) προσαρμογή του τρόπου εργασίας, παραγωγής ή/και των πωλήσεών τους στις τρέχουσες συνθήκες (π.χ. τηλεργασία, ηλεκτρονικές πωλήσεις). Ωστόσο, στην πλειονότητά τους αυτές οι αλλαγές δεν συνιστούν δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Τούτων δεδομένων, παραμένει η εκτίμηση ότι η υγειονομική κρίση θα πλήξει περισσότερο τις επενδύσεις από ότι στις υπόλοιπες βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ, υπό την προσέγγιση της ζήτησης. Εξαιρέση σε αυτήν την τάση θα αποτελέσουν επενδύσεις που αφορούν στην υγεία, από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, π.χ. για τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών για την αντιμετώπιση της πανδημίας, για την παρασκευή φαρμάκων και αναλώσιμων για την προστασία της υγείας, για την υγειονομική ασφάλεια των μεταφορών κ.λπ. Αλλά και επενδύσεις σε δημόσια έργα, καθώς και σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη.

Οι τάσεις στην υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, που θα παραμείνει ο σημαντικότερος χρηματοδοτικός μηχανισμός από την πλευρά του δημόσιου τομέα, συμβαδίζουν με τις παραπάνω εκτιμήσεις. Σύμφωνα με το συμπληρωματικό κρατικό προϋπολογισμό ο οποίος επικυρώθηκε στο τέλος Μαΐου, ο στόχος δαπανών του για το τρέχον έτος έχει αυξηθεί κατά €1,25 δισεκ., στα €8,0 δισεκ., προκειμένου το ΠΔΕ να χρηματοδοτήσει έκτακτα μέτρα. Από τις πρόσθετες δαπάνες, η αύξηση κατά €1,0 δισεκ. θα αφορά στο συγχρηματοδοτούμενο σκέλος, ενώ ο στόχος για το εθνικό σκέλος θα ανέλθει κατά €250 εκατ. Στο πεντάμηνο Ιανουαρίου – Μαΐου οι δαπάνες του προγράμματος έφτασαν τα €3,36 δισεκ., επίπεδο υπερδιπλάσιο του σχετικού στόχου στον Προϋπολογισμό του 2020 (€1,6 δισεκ.). Επιπλέον ήταν σχεδόν τριπλάσιες του επιπέδου τους στην ίδια περίοδο του 2019 (€1,17 δισεκ.), όμως στο συγκεκριμένο έτος σημειώθηκε σημαντική υποεκτέλεση του ΠΔΕ. Από την άλλη πλευρά, όπως αναφέρεται στο συνοδευτικό κείμενο του δελτίου εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού για τον Μάιο, οι αυξημένες εκροές του ΠΔΕ οφείλονται κυρίως στις αποζημιώσεις ειδικού σκοπού επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων και στις δαπάνες για επιδότηση τόκων δανείων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων λόγω της πανδημίας του COVID-19. Επομένως, ένα μεγάλο μέρος των επιπλέον πληρωμών δεν αφορά στην υποστήριξη επενδύσεων. Καθώς δεν παρέχονται στοιχεία για το ακριβές επίπεδο των δαπανών για τους παραπάνω σκοπούς, δεν είναι εφικτό να καθοριστεί το ύψος των υπόλοιπων δαπανών του ΠΔΕ, οι οποίες αφορούν στους σκοπούς που διαχρονικά καλύπτει. Αναμένεται οι ενισχύσεις μέσω του προγράμματος να είναι περισσότερες από πέρυσι και στο υπόλοιπο του 2020, όμως η επίδρασή τους στην επενδυτική δραστηριότητα θα εξαρτηθεί από τη σύνθεσή τους.

Στα έκτακτα μέτρα του Μαρτίου περιλαμβανόταν η άμεση πληρωμή όλων των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου σε πολίτες και επιχειρήσεις για υποθέσεις ύψους έως €30 χιλ. Στο τέλος του περασμένου Φεβρουαρίου οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις (μη συμπεριλαμβανομένων των επιστροφών φόρων) έφταναν τα €1,56 δισεκ. Παρότι από το τέλος του ίδιου μήνα έως τα μέσα Μαρτίου καταβλήθηκαν €218 εκατ. σε τέτοιες υποθέσεις, στο τέλος Μαρτίου οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις έφταναν τα €1,79 δισεκ., δηλαδή διευρύνθηκαν κατά 14,7%. Επιπλέον, βάσει των πλέον πρόσφατων

στοιχείων, στο τέλος Απριλίου ήταν ουσιαστικά αμετάβλητες, στα €1,77 δισεκ.²⁵ Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις εξελίξεις, δεν αναμένεται ουσιαστική αποκλιμάκωση των ληξιπρόθεσμων οφειλών στη διάρκεια του τρέχοντος έτους.

Το ιδιαίτερα δυσμενές περιβάλλον κρίνεται πως αποτελεί σημαντικό ανασχετικό παράγοντα για την υλοποίηση των διαρθρωτικών αλλαγών μέσω παραχωρήσεων και αποκρατικοποιήσεων. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE για την ελληνική οικονομία, ο στόχος εσόδων του ΤΑΙΠΕΔ για το 2020 στον Προϋπολογισμό είναι €2,45 δισεκ., εκ των οποίων €2,07 δισεκ. αναμένεται να προέλθουν από διαγωνισμούς οι οποίοι θα ολοκληρωθούν το τρέχον έτος και €376 εκατ. είτε από διαγωνισμούς για τους οποίους έχουν υποβληθεί δεσμευτικές προσφορές και η αναμενόμενη πρώτη εκταμίευση θα γίνει φέτος, είτε από καταβολές δόσεων ολοκληρωμένων συναλλαγών προηγούμενων ετών. Στον Προϋπολογισμό του 2020 διευκρινίζονταν οι πηγές μόνο των €376 εκατ., με πλέον σημαντική την πρώτη δόση του τιμήματος από την πώληση της Ελληνικό ΑΕ που προς το παρόν δεν έχει ολοκληρωθεί (€300 εκατ.). Τα υπόλοιπα €2,07 δισεκ. αναφερόταν πως θα προέλθουν από ενέργειες οι οποίες βρίσκονται σε στάδιο προπαρασκευής ή ωρίμανσης, χωρίς να προσδιορίζεται ποιες εξ' αυτών αναμένεται να ολοκληρωθούν το 2020 και ποια είναι τα προσδοκώμενα έσοδα από καθεμιά. Σε αυτές τις ενέργειες συγκαταλέγονται η πώληση του 30% των μετοχών της ΔΑΑ ΑΕ, του 65% των μετοχών της ΔΕΠΑ ΑΕ, η παραχώρηση της Εγνατίας Οδού για 35 έτη, η παραχώρηση περιφερειακών λιμένων και μαρίνων (π.χ. Ιτέας και Αρετσούς Θεσσαλονίκης) και λοιπών ακινήτων που περιλαμβάνονται στο χαρτοφυλάκιο του ΤΑΙΠΕΔ.

Καθώς ο στόχος εσόδων για φέτος είναι 77,4% μεγαλύτερος από τα μέγιστα έσοδα σε ένα χρόνο έως τώρα (€1,38 δισεκ. το 2017), θεωρούνταν εξ αρχής φιλόδοξος. Υπό τις συνθήκες που δημιούργησε η πανδημία, εκτιμήθηκε από την προηγούμενη έκθεση ως πλέον πιθανό το ενδεχόμενο ότι δεν θα επιτευχθεί. Η πρόοδος εργασιών του ΤΑΙΠΕΔ κατά το πρώτο εξάμηνο αποτελεί ένδειξη αυτής της εξέλιξης. Έως τον Μάρτιο προεπιλέχθηκαν τα επενδυτικά σχήματα για τη β' φάση του διαγωνισμού (δεσμευτικές προσφορές) απόκτησης του 30% του μετοχικού κεφαλαίου της ΔΑΑ ΑΕ, ολοκληρώθηκε η παραχώρηση της μαρίνας της Χίου, με το εφάπαξ μέρος του τιμήματος στις €600 χιλ., και ένα επενδυτικό σχήμα υπέβαλε εκδήλωση ενδιαφέροντος για τη μαρίνα Ιτέας. Προσφάτως, τον Ιούνιο, έξι επενδυτικά σχήματα πέρασαν στη β' φάση του διαγωνισμού για την απόκτηση του 100% της ΔΕΠΑ Υποδομών ΑΕ και επτά επενδυτικά σχήματα βρέθηκαν στη β' φάση του διαγωνισμού για το 65% της ΔΕΠΑ Εμπορίας ΑΕ, ενώ υπογράφηκε η σύμβαση παραχώρησης της μαρίνας Αλίμου για 40 χρόνια έναντι τιμήματος €57,5 εκατ. (σε όρους καθαρής παρούσας αξίας). Τέλος, ξεκίνησε ο διεθνής διαγωνισμός για την παραχώρηση του υπόγειου φυσικού χώρου του κοιτάσματος φυσικού αερίου «Νότια Καβάλα» ως χώρου αποθήκευσης φυσικού αερίου. Επομένως, τα έσοδα από διαγωνισμούς κατά το τρέχον έτος προς το παρόν φθάνουν περίπου τα €60 εκατ.

Σε ότι αφορά την άντληση ρευστότητας από το τραπεζικό σύστημα και τις κεφαλαιαγορές, όπως προαναφέρθηκε, οι τράπεζες στην Ελλάδα σπεύδουν να αξιοποιήσουν τις νέες δυνατότητες της ΕΚΤ, πρωτίστως το Πρόγραμμα Αγοράς Τίτλων λόγω Πανδημίας. Πρόσθετη, πρόσφατη δυνατότητα αποτελεί το πρόγραμμα TLTRO III της ΕΚΤ, με το οποίο οι τράπεζες αποκτούν πρόσβαση σε επιπλέον κεφάλαια, με αρνητικό επιτόκιο (-1% για το πρώτο έτος και -0,50% για το επόμενο), αλλά μπορούν να μεταφέρουν σε αυτό και το δανεισμό τους από άλλα προγράμματα της ΕΚΤ. Ενώ αυτές οι εξελίξεις αποτελούν κίνητρο για πιστωτική επέκταση, από την άλλη πλευρά, η επιφυλακτικότητα ως προς τη διάρκεια και την ένταση της υγειονομικής κρίσης θα επενεργεί ανασχετικά στη χορήγηση πιστώσεων. Άλλωστε, η αναστολή δραστηριότητας σε πολλούς κλάδους από δύο έως τρεισήμισι μήνες και οι παραμένοντες περιορισμοί στις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις που πλήττουν πρωτίστως τον κλάδο του τουρισμού, αλλά και σε όσους συνδέονται με αυτόν, θα ασκήσουν σημαντικές πιέσεις στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων και τα εισοδήματα των νοικοκυριών. Ακολούθως, είναι αρκετά πιθανό να ανακάμψει η αθέτηση υποχρεώσεων προς τις τράπεζες, οδηγώντας σε νέα διεύρυνση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Όπως προαναφέρθηκε, η αβεβαιότητα για τους ίδιους λόγους θα είναι η αιτία που η ζήτηση κεφαλαίων από τις επιχειρήσεις, αλλά και τα νοικοκυριά, θα είναι υποτονική. Μόνο εφόσον

²⁵ Πηγή: Δελτίο μηνιαίων στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης – Απρίλιος 2020, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Ιούνιος 2020

υποχωρήσουν σημαντικά αυτές οι εστίες αβεβαιότητας θα ανακάμψουν τόσο η προσφορά, όσο και η ζήτηση τραπεζικών πιστώσεων.

Πάντως, τα ΜΕΔ βρίσκονταν σε πτωτική τροχιά έως το τέλος Μαρτίου. Σε αυτό το χρονικό σημείο είχαν υποχωρήσει στα €60,9 δισεκ. (37,4% του συνόλου των δανείων), €7,6 δισεκ. χαμηλότερα από ότι τον Δεκέμβριο του 2019 και περίπου €46,3 δισεκ κάτω από το επίπεδό τους τον Μάρτιο του 2016. Ο περιορισμός τους κατά το πρώτο τρίμηνο φέτος οφείλεται ως επί το πλείστον στη μεταφορά ΜΕΔ εντός ομίλου από την Eurobank εν όψει της ολοκλήρωσης συναλλαγής πώλησης μέσω τιτλοποίησης δανείων, έναντι €2,4 δισεκ. Η συγκεκριμένη συμφωνία είναι η πρώτη ενέργεια που αξιοποίησε το Πρόγραμμα Παροχής Εγγυήσεων σε Τιτλοποιήσεις Πιστωτικών Ιδρυμάτων («Ηρακλής»). Εξαιρουμένης αυτής της ενδοομιλικής συναλλαγής, τα ΜΕΔ μειώθηκαν στο πρώτο τρίμηνο φέτος κατά €1,1 δισεκ., εξαιτίας κυρίως διαγραφών €0,6 δισεκ. Επομένως, σε αντίθεση με το 2019, ο περιορισμός των μη εξυπηρετούμενων δανείων επιτεύχθηκε στην αρχή της φετινής χρονιάς μέσω ενεργητικής διαχείρισης²⁶.

Οι αναθεωρημένοι στόχοι για τη μείωση των ΜΕΔ που έχουν καθορίσει οι τράπεζες για την περίοδο έως το τέλος του 2021, οπότε αυτά θα πρέπει να έχουν περιοριστεί κάτω από το 20% των δανείων, αλλά και το ενδεχόμενο αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, αναδεικνύουν την ανάγκη άμεσης, μεγαλύτερης αξιοποίησης των δυνατοτήτων του προγράμματος «Ηρακλής». Υπενθυμίζεται πως αυτό το πρόγραμμα παρέχει εγγυήσεις από το ελληνικό δημόσιο έως €12 δισεκ., για την τιτλοποίηση δανείων άνω των €30 δισεκ., εντός περιόδου 18 μηνών από τις 10/10/2019. Επιπλέον, σύμφωνα με το σχετικό με το πρόγραμμα νόμο (Ν.4649/2019), με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, κατόπιν σχετικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ανώτατο ύψος και η περίοδος παροχής των εγγυήσεων μπορούν να διευρυνθούν. Εφόσον η τάση στα νέα κόκκινα δάνεια μεταβληθεί σε έντονα ανοδική λόγω της υγειονομικής κρίσης, αυτή η δυνατότητα μάλλον θα αξιοποιηθεί. Άλλωστε, στην Ιταλία, η οποία πλήγηκε πολύ εντονότερα από την πανδημία, το αντίστοιχο πρόγραμμα επίσης εγκρίθηκε με αρχική διάρκεια 18 μηνών, ωστόσο έχει παραταθεί επανειλημμένως και παραμένει σε ισχύ. Όμως, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, θα πρέπει να εξεταστούν και άλλες συστημικές λύσεις, όπως η δημιουργία εταιρίας διαχείρισης προβληματικών στοιχείων ενεργητικού (Asset Management Company), η οποία θα συνδεθεί με την αντιμετώπιση του ζητήματος της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης (DTC). Η γρήγορη διευθέτηση των ΜΕΔ, σε συνδυασμό με τα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΚΤ, θα επιτρέψουν όταν εξασθενήσει σημαντικά και για αρκετό χρονικό διάστημα η ανησυχία για μια νέα εξάπλωση του COVID-19, την ενίσχυση των χρηματοδοτήσεων και την πιστωτική επέκταση, τουλάχιστον προς τις επιχειρήσεις.

Παρά την τρέχουσα, ιδιαίτερα δυσμενή συγκυρία, με την ανησυχία σχετικά με τις εξελίξεις γύρω από την υγειονομική κρίση είναι ιδιαίτερα υψηλή, το τραπεζικό σύστημα εγχωρίως φαίνεται να έχει κλιμακώσει σημαντικά την παροχή δανείων προς τις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την πιστωτική επέκταση συνολικά προς τον ιδιωτικό τομέα. Στο τρίμηνο Μαρτίου-Μαΐου ο θετικός ρυθμός μεταβολής δανείων προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις από τα τέλη του 2018 ανήλθε στο 4,0%, από 1,4% στο πρώτο δίμηνο φέτος και 2,3% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Ωστόσο, η ενίσχυση της παροχής πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από τα έκτακτα προγράμματα παροχής ρευστότητας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, όπως το ΤΕΠΙΧ II, με τη συμβολή του οποίου συνάφθηκαν στην περίοδο Απριλίου - Μαΐου δάνεια €1,29 δισεκ. Επομένως, εάν αυτές οι παρεμβάσεις πολιτικής ολοκληρωθούν σύντομα, όπως γίνεται υπόθεση στο βασικό σενάριο λόγω της άρσης του lockdown, θα εξασθενήσει και η πιστωτική επέκταση. Από την άλλη πλευρά, συνεχίζεται με αμείωτη ένταση σε σχέση με την αρχή του έτους η πιστωτική συρρίκνωση προς τα νοικοκυριά, κατά 2,9%, ενώ είναι ελαφρώς ισχυρότερη εκείνης ένα χρόνο νωρίτερα (2,3%). Ακολούθως, στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα, ο δανεισμός από το τραπεζικό σύστημα διευρυνόταν ελαφρώς την περίοδο Μαρτίου-Μαΐου, για πρώτη φορά από το τελευταίο τρίμηνο του 2010, με ρυθμό 0,4%, έναντι ήπιας πιστωτικής συρρίκνωσης 0,7% στο δίμηνο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου και 0,3% ένα χρόνο νωρίτερα.

Η αυξημένη παροχή ρευστότητας στις επιχειρήσεις γίνεται με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους, αντανακλώντας τους αντίστοιχους όρους δανεισμού από την ΕΚΤ. Στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου, παρά το lockdown,

²⁶ Πηγή: Νομισματική Πολιτική 2019-2020, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούνιος 2020

το μέσο επιτόκιο νέων δανείων τακτής λήξης προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις διαμορφώθηκε σε 3,12%, από 3,45% στο πρώτο δίμηνο φέτος και 3,78% κατά μέσο όρο το 2019. Το πρόσφατο επίπεδο είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 2010. Το επιτόκιο της ίδιας κατηγορίας νέων δανείων προς ελεύθερους επαγγελματίες διαμορφώθηκε σε 5,29%, από 5,16% τους δύο φετινούς μήνες που προηγήθηκαν και 5,52% κατά μέσο όρο πέρυσι. Αυτό το επιτόκιο είναι πολύ κοντά στο ελάχιστο τουλάχιστον από το 2010, εκείνο των αρχών του τρέχοντος έτους. Για το σύνολο των νέων δανείων προς τα νοικοκυριά, το μέσο επιτόκιο στο δίμηνο Μαρτίου – Απριλίου ήταν 4,75%, χαμηλότερο από το μέσο επίπεδο του τον περασμένο χρόνο (4,94%). Σε αντίθεση με τα επιτόκια νέων δανείων προς επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες στις αρχές του 2020, αυτά προς τα νοικοκυριά δεν είναι τα χαμηλότερα στην πρόσφατη δεκαετία, με το ελάχιστο επίπεδό τους σε αυτό το χρονικό διάστημα να σημειώνεται στο πρώτο τρίμηνο του 2015 (4,5%).

Τα αρκετά χαμηλά επιτόκια τραπεζικού δανεισμού επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών στο πρώτο πεντάμηνο φέτος σχετίζονται και με την έντονη αποκλιμάκωση των επιτοκίων δανεισμού του ελληνικού δημοσίου από το δεύτερο εξάμηνο του 2019. Τον περασμένο Φεβρουάριο το μέσο επιτόκιο του δεκαετούς ομολόγου του ελληνικού δημοσίου διαμορφώθηκε σε 1,07%, επίπεδο που είναι το χαμηλότερο τουλάχιστον από το 1993.²⁷ Σε αυτήν την εξέλιξη συνέβαλε η αναβάθμιση από τον οίκο αξιολόγησης Fitch της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από BB- σε BB, όπως επίσης η έκδοση τον ίδιο μήνα ομολογιακού τίτλου μεγάλης διάρκειας (15-ετής), με ιδιαίτερα μεγάλη ζήτηση, καθώς οι προσφορές ξεπέρασαν κατά 7,5 φορές το μέγεθος της έκδοσης (€18,8 δισεκ.), ενώ το επιτόκιο της διαμορφώθηκε μόλις σε 1,875%. Παρά την αβεβαιότητα διεθνώς για την εξέλιξη της πανδημίας και τις ισχυρές επιπτώσεις της αντιμετώπισής της στα δημόσια οικονομικά, οι αγορές κεφαλαίων για το δημόσιο τομέα της Ελλάδας παρέμειναν στο τρίμηνο Μαρτίου – Μαΐου ιδιαίτερα προσιτές. Έτσι, το μέσο επιτόκιο του δεκαετούς ομολόγου δεν παρουσίασε έντονη διακύμανση και διαμορφώθηκε σε 1,98%. Στις αρχές του Ιουνίου το ελληνικό δημόσιο έσπευσε εκ νέου να επωφεληθεί αυτών των ευνοϊκών συνθηκών και δανείστηκε €3 δισεκ. για δέκα χρόνια, με επιτόκιο 1,55%. Πάντως, όπως προαναφέρθηκε, η ανάκαμψη στο κλίμα στις χρηματοπιστωτικές αγορές δεν είναι συμβατή με τις οικονομικές προοπτικές υπό την επίδραση του νέου κορωνοϊού και την έως τώρα δυστοκία στην αντιμετώπισή του, αυξάνοντας την πιθανότητα οι χρηματοοικονομικές συνθήκες διεθνώς να μεταβληθούν απότομα και να χειροτερεύσουν. Συνεπώς, δεν πρέπει να θεωρείται ως δεδομένη η ευνοϊκή πρόσβαση σε αυτές μεσοπρόθεσμα, από το ελληνικό δημόσιο, τις τράπεζες και τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Ειδικά για τις μεγαλύτερες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, οι επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στην αξιολόγηση των προοπτικών τους και οι δυσχέρειες πρόσβασης σε χρηματοδότηση εκτός του τραπεζικού συστήματος, από τις κεφαλαιαγορές, αποτυπώνονται στο ότι ο Γενικός Δείκτης (ΓΔ) του Χρηματιστηρίου Αθηνών στο τέλος Ιουνίου βρισκόταν περίπου 277 μονάδες ή 30% χαμηλότερα από το επίπεδό του τις 20 Φεβρουαρίου, όταν ξεκίνησε η πτώση του. Πάντως, νωρίτερα, έως τις αρχές Απριλίου, ο ΓΔ είχε παρουσιάσει εντονότερη εξασθένηση, κατά 376 μονάδες (-41%). Έκτοτε ενισχύεται συνεχώς ήπια, επομένως η αρχική υποχώρησή του μάλλον ήταν αναντίστοιχη με τις μεταβολές λόγω της πανδημίας στη μελλοντική δυναμική των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών επιχειρήσεων. Αυτές οι εξελίξεις στην εγχώρια κεφαλαιαγορά είναι αντίθετες από εκείνες πριν την υγειονομική κρίση, κατά το περασμένο έτος και μέχρι φέτος τον Φεβρουάριο. Σε αυτό το χρονικό διάστημα ο ΓΔ ενισχύθηκε κατά περίπου 350 μονάδες ή 57,8%. Επιπρόσθετα, από τον περασμένο Σεπτέμβριο, κατόπιν του εκλογικού κύκλου, είχε ανακάμψει η δραστηριότητα στην έκδοση ομολογιακών δανείων, με σύνηθες χαρακτηριστικό αυτών των διαδικασιών την υπερκάλυψη του στόχου άντλησης κεφαλαίων, γεγονός που αντανάκλασε την εμπιστοσύνη των επενδυτών. Ενδεικτικά παραδείγματα επιχειρήσεων προ της υγειονομικής κρίσης που αξιοποίησαν αυτή τη δυνατότητα για τη συγκέντρωση κεφαλαίων είναι η Ελλάκτωρ (πενταετές €70 εκατ.), η Μυτιληναίος (πενταετές €500 εκατ.), η ΤΕΡΝΑ ενεργειακή (επταετές €150 εκατ.) και η WIND Ελλάς (πενταετές €525 εκατ.). Κατά τους μήνες Μάρτιο – Μάιο δεν πραγματοποίησε κάποια επιχείρηση μια τέτοια ενέργεια. Η ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ στα τέλη Ιουνίου προχώρησε στην πρώτη έκδοση ομολογιακού δανείου μετά την υγειονομική κρίση, διάρκειας επτά ετών, έως €500 εκατ., με επιτόκιο 2,5-3,0% στη διαδικασία του βιβλίου προσφορών. Την ίδια περίοδο, το ΔΣ της Lamda Development αποφάσισε την έκδοση κοινού ομολογιακού δανείου μέσω δημόσιας προσφοράς έως €320 εκατ., με ελάχιστο ποσό €270 εκατ. Προς το παρόν, δεν έχουν προγραμματιστεί από άλλες

²⁷ Πηγή: ΕΚΤ

μεγάλες, εισηγμένες επιχειρήσεις τέτοιες ενέργειες, γεγονός που πιθανότατα αντανακλά την τρέχουσα επιφυλακτικότητα ως προς τις επενδυτικές προοπτικές.

Ενώ μάλλον οι επενδύσεις θα υποστούν το ισχυρότερο πλήγμα από την υγειονομική κρίση φέτος, οι πιέσεις στις εξαγωγές από τους περιορισμούς ή τις απαγορεύσεις στις διασυνοριακές επιβατικές μετακινήσεις και την ευρύτερη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου, προβλέπεται ότι θα ασκήσουν τις εντονότερες πιέσεις στο εγχώριο προϊόν, καθώς και το μερίδιό τους στο ΑΕΠ είναι πολύ μεγαλύτερο των επενδύσεων (35,0% έναντι 11,9% του ΑΕΠ πέρυσι). Όπως δείχθηκε στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, πέντε χώρες στις οποίες η έξαρση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού ήταν από τις ισχυρότερες παγκοσμίως (ΗΠΑ, Ην. Βασίλειο, Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία), συγκαταλέγονταν το 2019 στο top-10 των εξαγωγικών προορισμών, με την Ιταλία να βρίσκεται στην πρώτη θέση και σε μεγάλη απόσταση από τη δεύτερη Γερμανία (€3,63 δισεκ. έναντι €2,25 δισεκ.). Την υποχώρηση των εξαγωγών προϊόντων θα συγκρατήσει το γεγονός ότι δεν τέθηκαν περιορισμοί στο ηλεκτρονικό εμπόριό τους. Προηγουμένως στην τρέχουσα ενότητα παρουσιάστηκαν τα χαρακτηριστικά της τρέχουσας τουριστικής περιόδου, που την καθιστούν αρκετά μικρότερη από ότι τα προηγούμενα χρόνια, τόσο ως προς τη διάρκεια, όσο και ως προς τις χώρες προέλευσης των επισκεπτών, λόγω απαγόρευσης εισόδου προς το παρόν σε ορισμένες χώρες από τις οποίες προερχόταν ένα σημαντικό τμήμα των τουριστικών εισπράξεων των τελευταίων ετών. Βεβαίως, εξασθένιση θα παρουσιάσουν και οι εισαγωγές προϊόντων, αν και η ελαστικότητά τους σε περίπτωση υποχώρησης της εγχώριας ζήτησης είναι μικρή.

Οι παραπάνω αναμενόμενες τάσεις εξαιτίας της πανδημίας στις εξαγωγικές και εισαγωγικές ροές βασικών κατηγοριών προϊόντων και υπηρεσιών, αποτυπώνονται σε μεγάλο βαθμό στα έως τώρα διαθέσιμα στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών, της Τράπεζας της Ελλάδος. Σύμφωνα με αυτά, οι εξαγωγές προϊόντων, σε τρέχουσες τιμές, υποχώρησαν στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου κατά 20,9% (-€1,15 δισεκ.), ενώ στο αρχικό δίμηνο φέτος ανέρχονταν κατά 5,1%. Η συρρίκνωση προέρχεται κυρίως από τις λιγότερες εξαγωγές καυσίμων, κατά 48,2% (-€795,9 εκατ.), οι οποίες όμως υποχωρούσαν, πολύ ηπιότερα από την αρχή του χρόνου (-7,5%). Οι λιγότερες εξαγωγές προϊόντων εκτός καυσίμων – πλοίων τους δύο πρώτους μήνες της υγειονομικής κρίσης είναι η δεύτερη αιτία της μείωσης των εξαγωγών προϊόντων, ωστόσο η πτώση τους είναι πολύ μικρότερη εκείνης των εξαγωγών καυσίμων, 8,9% (-€342,5 εκατ.). Επισημαίνεται ότι στις αρχές του έτους εμφάνιζαν οριακή διψήφια άνοδο (+10,0%). Στις εξαγωγές πλοίων εμφανίζεται η εντονότερη αναλογικά πτώση (-75,2%), ωστόσο η βαρύτητά τους στο σύνολο των εξαγωγών είναι πολύ μικρή, όπως αναδεικνύει και η απόλυτη μείωσή τους (-€17,8 εκατ.). Πάντως, η ίδια αναλογικά μείωση με τις εξαγωγές των περισσότερων σε απόλυτους όρους εισαγωγών προϊόντων στην περίοδο Μαρτίου-Απριλίου (-20,6% ή -€1,93 δισεκ.), κυρίως λόγω των λιγότερων εισαγωγών προϊόντων εκτός καυσίμων – πλοίων (-16,3% ή -€1,15 δισεκ.), οδήγησε σε περιορισμό του ελλείμματος αγαθών κατά 20,1% ή €773,6 εκατ., στα €3,07 δισεκ.

Η υποχώρηση του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών στο χρονικό διάστημα Μαρτίου-Απριλίου αντισταθμίστηκε εν μέρει από τη μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών. Οι εξαγωγές τους ήταν 22,7% λιγότερες σε αυτήν την περίοδο (-€971,4 εκατ.), όταν στο πρώτο του δίμηνο του 2020 διευρύνονταν, έστω ελαφρώς (+2,9%). Όπως αναμενόταν, η πτώση προήλθε στο μεγαλύτερο μέρος της (78,5%) από τις ταξιδιωτικές εισπράξεις, που κατέρρευσαν (-88,5% ή -€762,4 εκατ.), όταν στην περίοδο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου φέτος ενισχύονταν κατά 22,9%. Το υπόλοιπο της μείωσης των εσόδων προήλθε από την παροχή μεταφορικών υπηρεσιών στο εξωτερικό (-8,1% ή -€218,4 εκατ.), αφού η παροχή λοιπών υπηρεσιών παρουσίασε στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα οριακή άνοδο (+1,3% ή +€9,4 εκατ.). Πτωτική ήταν η τάση και στη ζήτηση για εισαγόμενες υπηρεσίες στην πρώτη περίοδο της πανδημίας, αλλά μικρότερης έντασης από ότι στις εξαγωγές υπηρεσιών (-16,3% ή -€498,1 εκατ.). Η μείωση οφείλεται αποκλειστικά στην εγχώρια ζήτηση για ταξιδιωτικές υπηρεσίες, που επίσης κατέρρευσε (-89,4% ή -€520,3 εκατ.). Συνισταμένη των μεταβολών στις δύο βασικές συνιστώσες του ισοζυγίου υπηρεσιών κατά τον Μάρτιο-Απρίλιο ήταν η μείωση του πλεονάσματος του κατά 38,9% ή €473 εκατ., στα €742,1 εκατ. Στο πρώτο τετράμηνο του 2020 ήταν πλεονασματικό κατά €1,51 δισεκ., έναντι πλεονάσματος €2,15 δισεκ. πριν ένα χρόνο.

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα παγκοσμίως εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης, όπως επίσης οι περιορισμοί στις διεθνείς μεταφορές, περιόρισαν σημαντικά τη ζήτηση πετρελαίου και άλλων

ενεργειακών αγαθών. Η ανακοίνωση της Ρωσίας τον Μάρτιο ότι δεν σκοπεύει να παρατείνει τον περιορισμό την ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου μετά την 1^η Απριλίου στο πλαίσιο της σχετικής συμφωνίας του ΟΠΕΚ+, άσκησε πιέσεις στις τιμές του πετρελαίου από την πλευρά της προσφοράς, λόγω του «πολέμου τιμών» που ξεκίνησε από τις υπόλοιπες χώρες του οργανισμού. Στις 12 Απριλίου 2020, ο ΟΠΕΚ και οι χώρες εταίροι του, μαζί με τη Ρωσία, συμφώνησαν να μειώσουν την παραγωγή μέχρι τον Απρίλιο του 2022. Πάρα ταύτα, η τιμή του πετρελαίου Brent τον περασμένο Απρίλιο διαμορφώθηκε στα \$18,4/βαρέλι, σημειώνοντας εξασθένηση κατά 74,2% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, ενώ τον Μάιο άγγιξε τα \$29,4/βαρέλι, υποχωρώντας κατά 58,8% σε σύγκριση με ένα έτος πριν. Επομένως, ο συγκεκριμένος περιορισμός της προσφοράς πετρελαίου, δεν φαίνεται να επενεργεί ενισχυτικά στις τιμές.

Ακολουθως, το κόστος του πετρελαίου κατά το τρέχον εξάμηνο εκτιμάται ότι θα επηρεαστεί κατά κύριο λόγο από τις επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα της πανδημίας COVID-19 και την αβεβαιότητα γύρω από αυτή ως προς την εξέλιξη και την αντιμετώπισή της (εύρεση θεραπείας και εμβολίου). Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ, η ύφεση λόγω της υγειονομικής κρίσης ήταν κατά το πρώτο και το δεύτερο τρίμηνο ισχυρότερη της αναμενόμενης. Παράλληλα, η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας φαίνεται πως θα είναι πιο αργή και σταδιακή από ότι αρχικά είχε εκτιμηθεί. Ακολουθως, οι προβλέψεις του Ταμείου για τη μεταβολή του ΑΕΠ αναθεωρήθηκαν σαφώς επί τα χείρω, σε ύφεση για την παγκόσμια οικονομία με ρυθμό 4,9%, από 3,0% στην έκθεση του περασμένου Απριλίου. Τούτων δεδομένων, η μέση τιμή του πετρελαίου το 2020 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα \$38/βαρέλι, περίπου 39% χαμηλότερα από το προηγούμενο έτος.

Η πολύ ισχυρή, απρόσμενη έξαρση του νέου κορωνοϊού στην Ευρώπη στα μέσα του πρώτου τριμήνου και η αδυναμία συμφωνίας έως τα μέσα Μαρτίου στην Ευρωζώνη επί των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής τα οποία χρειάζεται να ληφθούν από κοινού από τα μέλη της για την αντιμετώπιση των αναγκών που δημιουργήσε στο πεδίο της υγείας, όπως επίσης για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της, οδήγησαν σε υποχώρηση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου τον Φεβρουάριο, από 1,11 σε 1,07, επίπεδο το οποίο είναι το χαμηλότερο από τον Μάιο του 2017. Η απότομη έξαρση του ιού στις ΗΠΑ κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου, μετέβαλε την τάση στην ισοτιμία, η οποία ανήλθε έως το τέλος του ίδιου μήνα στο 1,12. Η μετέπειτα ανακοίνωση από τον πρόεδρο των ΗΠΑ δέσμης μέτρων στήριξης της οικονομίας, προϋπολογισμού \$2 τρισεκ., αποκατέστησε σε σημαντικό βαθμό την εμπιστοσύνη στις προοπτικές της οικονομίας της χώρας, οδηγώντας σε υποχώρηση της ισοτιμίας του ευρώ από τις αρχές Απριλίου, στην περιοχή του 1,09. Γύρω από αυτό το επίπεδο διακυμάνθηκε έως και το δεύτερο δεκαήμερο του Μαΐου, ενώ η υγειονομική κρίση είχε κλιμακωθεί έντονα στις ΗΠΑ και στην ΕΕ βρίσκονταν σε εξέλιξη οι διαπραγματεύσεις για μια πρωτοβουλία πολυετούς στήριξης των επενδύσεων. Από την προαναγγελία του Ταμείου Ανάκαμψης της ΕΕ (Next Generation EU) και την ανακοίνωσή του έως το πρώτο δεκάημερο του Ιουνίου, το ευρώ ενισχύθηκε έναντι του δολαρίου, από το 1,089 στο 1,138, εξέλιξη η οποία θεωρείται πως αναδεικνύει τη σημασία αυτής της παρέμβασης πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ. Έκτοτε, η ισοτιμία κυμαίνεται ελαφρώς χαμηλότερα, στο 1,125.

Από τις έως τώρα επιδράσεις των ενεργειών πολιτικής ή της έλλειψής τους, προκύπτει το ότι η δυναμική της οικονομίας της Ευρωζώνης φέτος θα είναι ευαίσθητη σε αυτές, μάλλον περισσότερο από ότι στα προηγούμενα έτη. Επομένως, απαιτείται εγρήγορση από τους πολιτικούς ηγέτες της, για τη λήψη μέτρων όποτε και όσες φορές χρειαστεί για την αντιμετώπιση των εξελίξεων σχετικά με τον κορωνοϊό. Εάν αυτά υστερούν σε σχέση με τις επικρατούσες συνθήκες και τα υφιστάμενα προβλήματα, η ελκυστικότητα και η αξιοπιστία της οικονομίας της Ευρωζώνης θα υπολείπονται αυτής της οικονομίας των ΗΠΑ. Σε αυτό το πλαίσιο, η θέσπιση του Ταμείου Ανάκαμψης έχει ενισχύσει την φερεγγυότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς τη δυνατότητα διαμόρφωσης πολιτικών για την έξοδο από την τρέχουσα κρίση και τη μεσοπρόθεσμη ανάπτυξή της. Ταυτόχρονα, οι διακυμάνσεις της υγειονομικής κρίσης στις ΗΠΑ, με μεγάλη αύξηση των κρουσμάτων στην πρόσφατη περίοδο, έχουν πλήξει την αξιοπιστία των εκεί εφαρμοζόμενων υγειονομικών μέτρων. Εφόσον σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος στη διαμόρφωση του Ταμείου Ανάκαμψης κατά το τρέχον εξάμηνο και δεν σημειωθεί επανάκαμψη της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στην ΕΕ ή συμβεί σε λίγες χώρες, αναμένεται η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου να ανέλθει στο υπόλοιπο του 2020, στην περιοχή του 1,13-1,135. Αυτή η τάση θα διακοπεί προσωρινά, κατά την περίοδο των προεδρικών εκλογών στις ΗΠΑ, οπότε θα βελτιωθούν οι προσδοκίες για τη νέα

διακυβέρνηση που θα προκύψει από αυτές. Ακολούθως, η ισοτιμία θα είναι υψηλότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, με αποτέλεσμα την περαιτέρω υποχώρηση του ενεργειακού κόστους του πετρελαίου. Η επίπτωσή της στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών της Ευρωζώνης θα είναι ήπια.

Ως προς τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις σε τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως, καθώς και σε βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες, στη διάρκεια του δεύτερου τριμήνου, όλες αποτυπώνουν τις επιδράσεις των περιοριστικών μέτρων στην οικονομική δραστηριότητα για την προστασία από την πανδημία του COVID-19, με εξαίρεση εκείνες στην οικοδομική δραστηριότητα, η οποία, τουλάχιστον πρόσκαιρα, συνέχισε να ανέρχεται. Αναλυτικά, στην πλευρά της προσφοράς της οικονομίας, η βιομηχανική παραγωγή υποχώρησε τον Απρίλιο κατά 9,9%, έναντι μικρής υποχώρησης στο αρχικό τρίμηνο φέτος, κατά 1,2%, και ανόδου τον ίδιο μήνα πέρυσι κατά 2,3%. Συνεπώς, η υποχώρηση τον Απρίλιο δεν οφείλεται σε κάποιο αποτέλεσμα βάσης και αντανακλά πλήρως τον αρνητικό αντίκτυπο της πανδημίας. Σε επίπεδο βασικών βιομηχανικών τομέων, η πτώση προήλθε κυρίως από τη Μεταποίηση, της οποίας το προϊόν μειώθηκε κατά 11,3%, σε αντίθεση με την αύξησή του κατά 1,5% στην περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου. Δεύτερος σε σημασία παράγοντας της υποχώρησης της παραγωγής στη Βιομηχανία ήταν η κατακόρυφη πτώση της στα Ορυχεία – Λατομεία, κατά 19,5%, σε αντίθεση με την ενίσχυσή της κατά 5,9% στο αρχικό τρίμηνο φέτος. Η σημασία της υποχώρησης του προϊόντος στην Παροχή Ηλεκτρισμού κατά 4,7% τον Απρίλιο ήταν μικρή για τη συνολική τάση στη Βιομηχανία τον ίδιο μήνα, όπως και της ανόδου κατά 2,5% στην Παροχή Νερού. Άλλωστε, η υποχώρηση στην Παροχή Ηλεκτρισμού είχε ξεκινήσει από τις αρχές του 2020 και ήταν εντονότερη εκείνης του Απριλίου κατά τον Ιανουάριο-Μάρτιο (-10,7%). Σε ότι αφορά τις τελευταίες τάσεις στην οικοδομική δραστηριότητα, παρουσίασε τον Μάρτιο ισχυρή αύξηση σε όρους επιφάνειας (+42,0%) και όγκου (+55,8%) και μικρότερη στον αριθμό αδειών (+10,2%). Συνολικά αυτά τα στοιχεία αποτελούν ενδείξεις εκκίνησης ορισμένων μεγάλων έργων. Οι συγκεκριμένες μεταβολές αποτελούν συνέχιση της ισχυρής ανόδου στο αρχικό δίμηνο φέτος, κατά 60% στον αριθμό αδειών, 61,7% στην επιφάνεια των νέων οικοδομών και 58,5% στον όγκο τους.

Στο σκέλος των μεγεθών τα οποία αντανακλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της εγχώριας οικονομίας, ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο (εποχικά διορθωμένος) παρουσίασε πρωτοφανή συρρίκνωση τον Απρίλιο, κατά 24,6%, πολύ ισχυρότερη εκείνης τον Μάρτιο (1,6%), με τα supermarkets να είναι η μοναδική κατηγορία καταστημάτων με αύξηση του όγκου της δραστηριότητάς τους (+6,2%). Στην πλευρά της ζήτησης εργασίας, πραγματοποιήθηκαν τον Απρίλιο 48,6 χιλ. προσλήψεις μισθωτών και τον Μάιο 99,3 χιλ., αριθμοί 82,8% και 69,3% αντίστοιχα χαμηλότεροι από ότι τον ίδιο μήνα του 2019. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις στήριξης της απασχόλησης περιόρισαν σημαντικά τις απολύσεις μισθωτών, στις 41,3 χιλ. τον Απρίλιο (-75,6%) και 66,3 χιλ. τον Μάιο (-69,6%). Παρά ταύτα, το συνολικό ισοζύγιο ήταν έντονα αρνητικό, κατά 103,7 χιλ. και 72,3 χιλ. θέσεις εργασίας αντίστοιχα.

Λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τις πρόσφατες και τις πιθανές μελλοντικές εξελίξεις και επιδράσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, ιδίως τις επιπτώσεις των απαγορεύσεων στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές και της αναστολής λειτουργίας επιχειρήσεων, τις διαδοχικές δέσμες μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής εγχωρίως για την αντιμετώπισή τους, αλλά και τις τάσεις στο ΑΕΠ και τις συνιστώσες του στο πρώτο τρίμηνο φέτος, αναμένεται έντονη υποχώρηση της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Οι πιέσεις στις καταναλωτικές δαπάνες το δεύτερο τρίμηνο αναμένεται να είναι πρωτοφανείς, κυρίως από την αναστολή της λειτουργίας φυσικών καταστημάτων λιανικού εμπορίου, εστίασης κ.ά., των ξενοδοχείων και των επιχειρήσεων διασκέδασης και ψυχαγωγίας, που δεν επέτρεψε την κατανάλωση, αλλά και από την αναστολή της απασχόλησης σε αυτές. Περιοριστικά εκτιμάται ότι θα επενεργήσει, ειδικά στο συγκεκριμένο τρίμηνο, η κάμψη της καταναλωτικής διάθεσης των νοικοκυριών από την απειλή για την υγεία τους. Την ιδιωτική κατανάλωση θα περιορίσει από το δεύτερο τρίμηνο και η προβλεπόμενη σημαντική άνοδος της ανεργίας. Υποχώρηση της απασχόλησης αναμένεται να σημειωθεί κυρίως σε κλάδους τελικών προϊόντων και υπηρεσιών προς τους καταναλωτές, ορισμένοι από τους οποίους πρωτοστάτησαν στην κάμψη της ανεργίας στα πρόσφατα έτη (Ξενοδοχεία-Εστίαση, Χονδρικό-Λιανικό Εμπόριο, Μεταφορές – Αποθήκευση, Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες), αλλά και σε άλλους εξωστρεφείς κλάδους, με μικρότερη αύξηση στο παρελθόν (π.χ. Μεταποίηση).

Ευνόητα, η ένταση αυτών των επιδράσεων θα εξαρτηθεί από το εάν η πανδημία θα παρουσιάσει νέα έξαρση.

Τις αρνητικές επενέργειες των παραπάνω παραγόντων στα καταναλωτικά έξοδα των νοικοκυριών θα μετριάσουν η κλιμάκωση του ηλεκτρονικών συναλλαγών, ιδίως στην περίοδο του lockdown, η αναμενόμενη υποχώρηση των τιμών και τα μέτρα στήριξης του εισοδήματος των απασχολούμενων και των ελεύθερων επαγγελματιών σε αναστολή εργασίας/λειτουργίας, όπως επίσης των ανέργων, τα οποία συνεχίστηκαν καθ'όλο το δεύτερο τρίμηνο. Ειδικά για τους εποχικά απασχολούμενους σε τουριστικές επιχειρήσεις τα προηγούμενα έτη, τα μέτρα συνεχίστηκαν κατά το τρίτο τρίμηνο. Συνεκτιμώντας τις παραπάνω ισχυρές, αντίρροπες επενέργειες, εκτιμάται πως ο περιορισμός των καταναλωτικών εξόδων των νοικοκυριών θα έχει ένταση τουλάχιστον 7,5% στο βασικό σενάριο πρόβλεψης, ενώ σε παρατεταμένα δυσμενείς συνθήκες, στην Ελλάδα και διεθνώς, θα υπερβεί το 11,0%.

Σε αντίθεση με την ιδιωτική κατανάλωση, η πανδημία του νέου κορωνοϊού θα οδηγήσει σε εκτεταμένη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης. Αυτή θα προέλθει κυρίως από τις έκτακτες δαπάνες για τη στήριξη των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, όπως επίσης από τις δαπάνες που ήδη απαιτήθηκαν και θα χρειαστούν για την προστασία της δημόσιας υγείας (π.χ. προσλήψεις 5,1 χιλ. ιατρικού, νοσηλευτικού και υγειονομικού προσωπικού). Παρομοίως με την ιδιωτική κατανάλωση και τις υπόλοιπες συνιστώσες του ΑΕΠ από την πλευρά της ζήτησης, η αναμενόμενη ανοδική τάση των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου λόγω της υγειονομικής κρίσης θα εξαρτηθεί πρωτίστως από το εάν αυτή θα ανακάμψει εντός του έτους, εγχωρίως ή διεθνώς, αφού σε αμφότερες τις περιπτώσεις θα εφαρμοστούν πρόσθετα μέτρα. Ο βαθμός υλοποίησης των παρεμβάσεων πολιτικής, ανάλογα με τους όρους τους και την ανταπόκριση των δυνατικών δικαιούχων, επίσης θα επηρεάσει σημαντικά τη διεύρυνση των δημοσίων δαπανών. Όπως προαναφέρθηκε, ο βαθμός υλοποίησης ποικίλει μεταξύ ορισμένων μέτρων τα οποία έχουν ήδη εφαρμοστεί. Ανασχετικά στην άνοδο των καταναλωτικών εξόδων του δημοσίου τομέα θα επενεργήσει το αρνητικό «αποτέλεσμα βάσης» από το υψηλό επίπεδο της στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι, εξαιτίας του εκλογικού κύκλου. Συνεκτιμώντας το ότι έως τώρα έχουν ανακοινωθεί πέντε δέσμες παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, προβλέπεται πως η διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης θα είναι τουλάχιστον 7,0%, στην περίπτωση που η υγειονομική κρίση δεν θα ανακάμψει, με πιθανές εξαιρέσεις σε ορισμένες περιοχές της χώρας, και δεν θα κλιμακωθούν οι περιορισμοί στις διεθνείς μετακινήσεις. Σε αντίθετη περίπτωση, δηλαδή εάν η πανδημία επανέλθει το φθινόπωρο, στην Ελλάδα και διεθνώς, τότε οι απαιτούμενες δημόσιες δαπάνες θα οδηγήσουν σε αύξηση σε σχέση με το 2019 κατά 9,5% ή περισσότερη.

Όπως έχει εκτιμηθεί από την προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, οι επενδύσεις ενδέχεται να υποστούν αναλογικά το ισχυρότερο πλήγμα από την υγειονομική κρίση, καθώς η πραγματοποίησή τους αποφασίζεται αξιολογώντας τις πιθανές τάσεις και εξελίξεις σε μέσο-μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα και η τρέχουσα πολύ υψηλή αβεβαιότητα για τις προοπτικές της εγχώριας, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας δημιουργεί προσκόμματα σε αυτήν τη διαδικασία. Το αντίξοο επενδυτικό περιβάλλον θα συνεχίζεται έως ότου η πανδημία εξαλειφθεί ή τουλάχιστον περιοριστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, στην Ελλάδα και στη μεγάλη πλειονότητα των χωρών, ιδίως όσων απορροφούν ένα σημαντικό τμήμα των εγχώριων εξαγωγών. Η πιθανότητα να λάβουν χώρα οι συγκεκριμένες εξελίξεις στη διάρκεια του 2020 θεωρείται μικρή. Συνεπώς, η πλειοψηφία των δυνατικών επενδυτών δεν θα επιθυμεί να αναλάβει επενδυτικό ρίσκο.

Τούτων δεδομένων, παραμένει η εκτίμηση ότι ένα σημαντικό μέρος των επενδυτικών σχεδίων του ιδιωτικού τομέα έχει τεθεί και θα παραμείνει σε κατάσταση αναμονής των εξελίξεων σχετικά με το νέο κορωνοϊό. Πρόκειται για επενδυτικά σχέδια από εξωστρεφείς κλάδους με συνεχή, μεγάλη αύξηση της δραστηριότητάς τους στα προηγούμενα χρόνια, όπως στον Τουρισμό, στις Μεταφορές, σε κλάδους της Μεταποίησης, αλλά και από κλάδους οι οποίοι ευνοήθηκαν από την κλιμάκωση της εγχώριας ζήτησης και διαθρωτικές αλλαγές, όπως το Χονδρικό – λιανικό εμπόριο, επίσης κάποιοι μεταποιητικοί κλάδοι και η Ενέργεια.

Η σαφώς περισσότερη διαθέσιμη ρευστότητα σε σύγκριση με πριν λίγα χρόνια από το τραπεζικό σύστημα, κατόπιν του περιορισμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, της επιστροφής καταθέσεων, αλλά και χάρη στη δυνατότητα πρόσβασης από το τραπεζικό σύστημα για πρώτη φορά σε πρόγραμμα

αγοράς χρεογράφων της ΕΚΤ, σε μεγάλο βαθμό δεν θα αξιοποιηθεί από τις επιχειρήσεις, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Επιπλέον, τουλάχιστον όσο δεν θα διαφαιίνεται η βέβαιη έξοδος από την υγειονομική κρίση και τις επιπτώσεις της, οι τράπεζες αναμένεται να είναι περισσότερο επιφυλακτικές στη χορήγηση πιστώσεων, καθώς θα ελλοχεύει ο κίνδυνος μιας νέας κλιμάκωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Όπως προαναφέρθηκε, η ενίσχυση της πιστωτικής επέκτασης στο τρίμηνο Μαρτίου-Μαΐου προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από τα έκτακτα προγράμματα παροχής ρευστότητας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας, όπως το ΤΕΠΙΧ II. Συνεπώς, δεν οφείλεται σε μεταβολή της πιστοδοτικής πολιτικής των τραπεζών.

Ακολούθως, ο ρόλος των δημοσίων έργων και των επενδύσεων σε ολοκληρωμένες αποκρατικοποιήσεις – ιδιωτικοποιήσεις (Ελληνικό, ΟΛΠ, επέκταση του Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών, περιφερειακά αεροδρόμια), που έχουν μακροχρόνιο ορίζοντα απόδοσης, εκτιμάται ότι θα είναι καθοριστικός για το επίπεδο της επενδυτικής δραστηριότητας φέτος. Για αυτό, η σημασία της ολοκλήρωσης των σχετικών αδειοδοτικών διαδικασιών αυξάνεται σημαντικά. Οι συγκεκριμένες επενδύσεις θα αποτυπωθούν στις Κατασκευές. Από την άλλη πλευρά, αυτές θα απωλέσουν την ώθηση των πρόσφατων ετών από τα οικοδομικά έργα στον Τουρισμό, σε ξενοδοχεία, καθώς και για την ανακαίνιση κατοικιών, για αξιοποίηση μέσω Airbnb. Εάν οι αποκρατικοποιήσεις είχαν υλοποιηθεί με ταχύτερο ρυθμό τα προηγούμενα έτη, θα βρίσκονταν τώρα σε εξέλιξη περισσότερες επενδύσεις σε υποδομές και μεγάλες επιχειρήσεις τις οποίες συνήθως αφορούν οι αποκρατικοποιήσεις, περιορίζοντας την επίδραση συγκυριακών παραγόντων στην επενδυτική δραστηριότητα.

Σε ότι αφορά το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, οι δαπάνες του θα είναι σημαντικά αυξημένες φέτος σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, στο οποίο είχαν διαμορφωθεί στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας εικοσαετίας. Ωστόσο, ένα σημαντικό μέρος, ενδεχομένως η πλειονότητα, των περισσότερων δαπανών θα αφορά σε έκτακτες ενισχύσεις, με τη συνδρομή της ΕΕ, για την υποστήριξη των επιχειρήσεων λόγω της υγειονομικής κρίσης, όπως ορισμένες οι οποίες έχουν ήδη πραγματοποιηθεί (αποζημίωση ειδικού σκοπού επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων, επιδότηση τόκων δανείων ΜμΕ). Ενώ οι δαπάνες αυτού του είδους είναι ιδιαίτερα χρήσιμες στην τρέχουσα συγκυρία, εντούτοις δεν συνιστούν επενδύσεις. Τούτου δεδομένου, θα υφίσταται διάσταση φέτος ανάμεσα στις δαπάνες του ΠΔΕ και στη συμβολή του στην επενδυτική δραστηριότητα. Καθώς, εκτός από τα δημόσια έργα, τα χρηματοδοτούμενα από το ΠΔΕ επενδυτικά σχέδια, είναι επιχειρηματικά, εκτιμάται πως το πλήθος τους θα πληγεί από την αβεβαιότητα για τις προοπτικές της εγχώριας και της διεθνούς οικονομίας εξαιτίας της πανδημίας.

Συνεκτιμώντας τις επιδράσεις των παραπάνω παραγόντων στις επενδύσεις και λαμβάνοντας υπόψη ότι η έντασή τους θα εξαρτηθεί πρωτίστως από την εξέλιξη της πανδημίας και το εάν θα παρουσιάσει εκ νέου έξαρση στη συνέχεια του έτους, στο βασικό σενάριο πρόβλεψης αναμένεται συρρίκνωση των επενδυτικών δαπανών περίπου κατά 25%. Στο δυσμενές σενάριο εξελίξεων η υποχώρηση ενδέχεται να υπερβεί το 40%.

Η μεγαλύτερη αβεβαιότητα σχετικά με το εύρος των μεταβολών στις συνιστώσες του ΑΕΠ παραμένει στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, καθώς αυτές θα εξαρτηθούν από τις εξελίξεις σχετικά με την πανδημία σε καθεμία από τις χώρες οι οποίες αποτελούν εμπορικούς εταίρους στην Ελλάδα, τόσο στο σκέλος των εξαγωγών, όσο και στην πλευρά των εισαγωγών. Δεδομένου ότι η Ευρωζώνη, η οποία πλήγηκε ιδιαίτερα από την υγειονομική κρίση, αποτελεί την περιφέρεια – κύριο εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών προϊόντων, η προβλεπόμενη ισχυρή ύφεσή της, που βάσει των πλέον πρόσφατων προβλέψεων θα είναι μεγαλύτερη της αρχικά αναμενόμενης, θα αποτυπωθεί αντιστοίχως στη ζήτηση για αυτά. Οι εξαγωγές προϊόντων θα πληγούν έντονα από τη συρρίκνωση του εμπορίου παγκοσμίως. Σύμφωνα με τις νεότερες εκτιμήσεις του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου, ο όγκος του υποχώρησε κατά το δεύτερο τρίμηνο κατά 18,5%, έναντι υποχώρησης 3,0% στο αρχικό τρίμηνο φέτος.²⁸ Αυτή η πρόβλεψη είναι πιο κοντά στο βασικό σενάριο του οργανισμού για το σύνολο φέτος (-13%) και απέχει

²⁸ Πηγή: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr858_e.htm

από το δυσμενές σενάριο (-32%). Το ΔΝΤ προέβλεψε στο τέλος Ιουνίου υποχώρηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου φέτος κατά 11,9%.

Καθώς η διεύρυνση των εγχώριων εξαγωγών πέρυσι και – σε μεγάλο βαθμό – τα προηγούμενα χρόνια προήλθε κυρίως από τις περισσότερες εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό, το γεγονός ότι τα περιοριστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας που αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές άρθηκαν σε σημαντικό βαθμό από την 1^η Ιουλίου, περιορίζοντας τη διεθνή τουριστική περίοδο, θα έχει ισχυρό αντίκτυπο στις σχετικές εισπράξεις. Η διατήρηση του ταξιδιωτικού αποκλεισμού τουλάχιστον έως τα μέσα Ιουλίου για ορισμένες χώρες με σημαντική συμβολή στα τουριστικά έσοδα (Ην. Βασίλειο, ΗΠΑ, Ρωσία, Τουρκία) θα ασκήσει πρόσθετες πιέσεις στον τουρισμό, ιδίως σε περιοχές οι οποίες δέχονταν επισκέπτες από τις συγκεκριμένες χώρες, επενεργώντας αποτρεπτικά στη λειτουργία τμήματος των επιχειρήσεων σε αυτές. Από τα πρώτα στοιχεία σχετικά με το διεθνές εμπόριο παγκοσμίως και για τις ελληνικές εξαγωγές κατά το δεύτερο τρίμηνο και λαμβάνοντας υπόψη το πότε έγινε εγχωρίως η πρώτη σημαντική άρση των περιορισμών στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, προβλέπεται πως η πτώση των εξαγωγών στο βασικό σενάριο θα διαμορφωθεί μεταξύ 20-25%. Εάν οι περιορισμοί σχετικά με το διεθνή τουρισμό κλιμακωθούν εντός της καλοκαιρινής περιόδου ή ανακάμψει η υγειονομική κρίση το φθινόπωρο, η πτώση θα υπερβεί το 35%.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2018	2019	2020	2021
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	1,9	1,9	-9,7	7,9
Ιδιωτική Κατανάλωση	1,1	0,8	-9,0	7,5
Δημόσια Κατανάλωση	-2,5	2,1	4,9	-2,4
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-12,2	4,7	-30	33,0
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	8,7	4,8	-21,4	17,9
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	4,2	2,5	-18,0	15,8
Απασχόληση	1,7	2,0	-3,7	3,8
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	1,3	1,1	-3,6	3,2
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	0,5	1,7	3,0	-1,3
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	0,8	0,5	-0,6	0,5
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-1,3	1,5	-8,7	7,6
Καθαρές Εξαγωγές	1,5	0,8	-1,3	0,5
Αποθέματα	1,8	-0,4	0,2	-0,2
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	1,0	1,5	-6,4	-2,1
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-1,1	-0,3	0,1	-1,2
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	181,2	176,6	196,4	182,6
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	19,3	17,3	19,9	16,8

Πηγή: European Economic Forecast, spring 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2020

Στο σκέλος των εισαγωγών, η υποχώρησή τους θα καθοριστεί πρωτίστως από τη μείωση της εγχώριας ζήτησης προϊόντων και των εξαγωγών αγαθών, οι οποίες, λόγω κυρίως των πετρελαιοειδών, χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλή αναλογία εισαγόμενων πρώτων υλών. Οι αρνητικές επενέργειες των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας που αφορούν στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές θα είναι σαφώς ηπιότερες στις εισαγωγές από ότι στις εξαγωγές, καθώς το μερίδιο των ταξιδιωτικών πληρωμών στις συνολικές εισαγωγές είναι πολύ μικρότερο από ότι των ταξιδιωτικών εισπράξεων στις εξαγωγές (3,7% έναντι 25,0%). Πέρα από την πίεση από την πλευρά της ζήτησης, ενδεχομένως να προκύψουν

περιορισμοί στις εισαγωγές από την πλευρά της προσφοράς, καθώς σε ορισμένες χώρες από τις οποίες προέρχεται ένα μεγάλο μέρος αυτών, είχε επιβληθεί αναστολή δραστηριότητας ακόμα και σε τμήματα της βιομηχανικής δραστηριότητας (π.χ. Ιταλία, Ισπανία). Για το σύνολο των εισαγωγών, η αρνητική μεταβολή στο βασικό σενάριο πρόβλεψης αναμένεται να είναι στην περιοχή του 20-25% στο σύνολο του έτους, ενώ στο δυσμενέστερο σενάριο εξελίξεων ενδέχεται να υπερβεί το 30-35%.

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2019 – 2020 (σε σταθερές αγοραίες τιμές, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ		ΕΕ		ΙΟΒΕ		ΔΝΤ		ΟΟΣΑ	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
ΑΕΠ	1,9	-4,7	1,9	-9,7	2,1	-7,5 ως -10,5	1,9	-10,0	1,9	-9,8
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,8	-4,1	0,8	-9,0	0,7	-7,5 έως -11,0	0,8*	:	0,8	-8,4
Δημόσια Κατανάλωση	2,1	1,0	2,1	4,9	2,0	7,0 έως 9,5	1,9*	:	2,2	1,9
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	4,7	-4,6	4,7	-30,0	2,5	-25 έως -40	7,8*	:	4,5	-17,3
Εξαγωγές	4,8	-19,2	4,8	-21,4	6,0	>-20 έως -25	4,3*	:	4,9	-13,6
Εισαγωγές	2,5	-14,2	2,5	-18,0	4,7	>-20 έως -25	4,2*	:	2,8	-10,8
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	0,5	-0,3	0,5	-0,6	0,5	-1,6 έως -3,0	0,5	-0,5	0,1	0,0
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	17,3	19,9	17,3	19,9	17,4	19,3 - 20,5	17,3	22,3	17,3	19,6
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	1,5	-4,7	1,5	-6,4	:	:	0,4	-9,0	1,5	-8,8
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	-0,3	0,1	:	:	-2,1	-6,5	-1,4	-0,6

*2019 Article IV Report, ΔΝΤ, Νοέμβριος 2019

Πηγές: Πρόγραμμα Σταθερότητας 2020, Υπουργείο Οικονομικών, Απρίλιος 2020 – European Economic Forecast, spring 2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2020 - Η Ελληνική Οικονομία 02/20, ΙΟΒΕ, Ιούλιος 2020 – World Economic Outlook, ΔΝΤ, Απρίλιος 2020 - Fiscal Monitor, ΔΝΤ, Απρίλιος 2020 - Economic Outlook 107, ΟΟΣΑ, Ιούνιος 2020

Οι πρωτοφανείς αβεβαιότητα και ανησυχία για τις επενέργειες της πανδημίας κορωνοϊού σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής δραστηριότητας, που αναδείχθηκαν κατά την ανάλυση των πολύπλευρων επιδράσεων της στις συνιστώσες του ΑΕΠ, συνεπάγονται ιδιαίτερη αβεβαιότητα για την εξέλιξη συνολικά του εγχώριου προϊόντος φέτος, αλλά και στα προσεχή έτη. Όπως αναφέρθηκε επανειλημμένως κατά τις προβλέψεις για τις συνιστώσες του ΑΕΠ, η ένταση της τρέχουσας φάσης της πανδημίας, στην Ελλάδα και διεθνώς, καθώς και το εάν θα ανακάμψει η υγειονομική κρίση εντός του έτους, θα είναι οι πλέον καθοριστικοί παράγοντες της οικονομικής δραστηριότητας.

Από τη διαδικασία εκτιμήσεων για το ΑΕΠ βάσει διαφορετικών σεναρίων για τις εξελίξεις στους προσδιοριστικούς παράγοντές του που περιγράφηκε παραπάνω, διαμορφώθηκε ένα διάστημα πρόβλεψης για τη μεταβολή του εγχώριου προϊόντος φέτος. Σύμφωνα με αυτή, η ύφεση στην ελληνική οικονομία το τρέχον έτος θα έχει ένταση στο βασικό σενάριο πρόβλεψης στην περιοχή του 7,5%. Εφόσον οι συνθήκες στο ελληνικό και το διεθνές περιβάλλον επιδεινωθούν κατά το τρίτο τρίμηνο, με αποτέλεσμα να έχουν έντονο αρνητικό αντίκτυπο στις επιβατικές μεταφορές και στον τουρισμό ή συμβεί μια σημαντική έξαρση του ιού το φθινόπωρο, είναι αρκετά πιθανό η ύφεση να κινηθεί στην περιοχή του 10,5%. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι προβλέψεις αντανάκλουν τις τρέχουσες προσδοκίες και είναι αρκετά πιθανό να αναθεωρηθούν σημαντικά σε προσεχείς εκθέσεις.

Η αναστολή λειτουργίας εγχωρίως επιχειρήσεων οι οποίες ως επί το πλείστον δραστηριοποιούνται στην παροχή υπηρεσιών σε τελικούς καταναλωτές, αλλά και οι ισχυροί περιορισμοί και απαγορεύσεις στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές έως το τέλος Ιουνίου, στο πλαίσιο των μέτρων προστασίας από την

πανδημία, έχουν ασκήσει έντονες πιέσεις στην απασχόληση. Αυτές αναμένεται να εκδηλωθούν σε κλάδους οι οποίοι είχαν σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας στα πρόσφατα έτη, συγκεκριμένα στο Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο, στην Εστίαση, στις Επαγγελματικές – τεχνικές δραστηριότητες, στην Παροχή Καταλύματος και στις Μεταφορές. Τα μέτρα παύσης της δραστηριότητας, και μάλιστα σε πολύ μεγάλα τμήματα αυτής, σε χώρες με μεγάλη διασπορά του κορωνοϊού στον πληθυσμό και πολλές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, οι οποίες έχουν υψηλό μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (π.χ. Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία), καθώς η εκτεταμένη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου, θα επιδράσουν ανασχετικά στην απασχόληση των εξωστρεφών κλάδων της Μεταποίησης. Ένας κλάδος με σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας το 2019, η Εκπαίδευση, αναμένεται να ασκήσει αντίθετη επίδραση σε αυτή φέτος, καθώς ήταν ο πρώτος του οποίου η λειτουργία παύτηκε. Επιπλέον, η εκτιμώμενη σημαντική υποχώρηση των επενδύσεων θα πλήξει τη δραστηριότητα του τομέα των Κατασκευών.

Από την άλλη πλευρά, η τρέχουσα δυσμενής συγκυρία έχει δημιουργήσει συγκεκριμένες ανάγκες παροχής υπηρεσιών, π.χ. υγείας, κοινωνικής μέριμνας, δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου, χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), οι οποίες, παρά τη γενικότερη υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, θα συντηρήσουν ή και θα αυξήσουν τις θέσεις εργασίας στους αντίστοιχους κλάδους. Ενδεικτικά αναφέρονται οι 5,1 χιλ. προσλήψεις υγειονομικού προσωπικού στο δημόσιο τομέα. Τα μέτρα για την προστασία της απασχόλησης (εκ περιτροπής εργασία, αποζημίωση ειδικού σκοπού για επιχειρήσεις σε αναστολή λειτουργίας, αναστολή πληρωμής ασφαλιστικών εισφορών, πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ) θα συντηρήσουν ένα μέρος των απειλούμενων θέσεων εργασίας, όπως προκύπτει και από τα στοιχεία του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ έως τον Μάιο. Επιπλέον, εξαιτίας των ιδιαίτερα δυσμενών συνθηκών στην αγορά εργασίας, κυρίως λόγω των μέτρων αναστολής της λειτουργίας των επιχειρήσεων και των περιορισμών στις διεθνείς μετακινήσεις που θα αποτρέψουν τις εποχικές προσλήψεις στον τουρισμό, ενδεχομένως ένα σημαντικό τμήμα όσων έχουν απωλέσει την απασχόλησή τους ή θα τη χάσουν, να αποθαρρυνθούν να αναζητήσουν εργασία, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Αυτή η εξέλιξη συνέβη τον Μάρτιο, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ. Ο δημόσιος τομέας θα προσφέρει για άλλο ένα έτος προσωρινή απασχόληση μέσω προγραμμάτων του ΟΑΕΔ, με σημαντικότερο το πρόγραμμα κοινωφελούς χαρακτήρα στην τοπική αυτοδιοίκηση, με 36,5 χιλ. ωφελούμενους για οκτάμηνη απασχόληση, θέσεις εργασίας οι οποίες θα υφίστανται καθ' όλο το δεύτερο εξάμηνο.

Όπως σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη, η διάρκεια και η ένταση των επιδράσεων της υγειονομικής κρίσης στην απασχόληση θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη της, ιδίως από το εάν θα παρουσιάσει νέα έξαρση εντός του έτους. Συνεκτιμώντας όλους τους παραπάνω παράγοντες, το ποσοστό ανεργίας το 2020 θα είναι υψηλότερο από 1,5 έως σχεδόν 3,0 ποσοστιαίες μονάδες, σε σχέση με το περυσινό του επίπεδο (19,3%-20,5%).

Οι περιορισμοί στην παραγωγική δραστηριότητα, όπως επίσης στις επιβατικές διασυνοριακές μεταφορές, επενέργησαν έντονα πτωτικά στη ζήτηση πετρελαίου, καθώς και άλλων ενεργειακών αγαθών, και ακολούθως στην τιμή τους την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου. Λίγο μετά την απόφαση του ΟΠΕΚ με τη συμμετοχή της Ρωσίας τον Απρίλιο για περιορισμό της ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου για δύο έτη, η υποχώρηση της τιμής του Brent σε πολύ χαμηλά επίπεδα, έως κάτω από τα \$20, ανακόπηκε. Κατόπιν της αποκατάστασης τον Μάιο μέρους των απωλειών από τα μέσα του περασμένου Φεβρουαρίου, όταν η τιμή βρισκόταν στα \$57, το κόστος του πετρελαίου ανά βαρέλι έχει σταθεροποιηθεί από τον Ιούνιο ελαφρώς υψηλότερα από τα \$40. Ωστόσο, αυτό το επίπεδο σαφώς απέχει από εκείνο των αρχών του τρέχοντος έτους (\$68), αλλά και ένα έτος νωρίτερα (\$64). Καθώς η μείωση της παραγωγής του ΟΠΕΚ θα είναι μικρότερη στο τρέχον εξάμηνο (7,7 εκατ. βαρέλια) και δεδομένων των ισχυρών αβεβαιοτήτων που παραμένουν για την παγκόσμια οικονομία, θεωρείται πλέον πιθανή μια νέα υποχώρηση του κόστους του πετρελαίου, τουλάχιστον κατά το τρίτο τρίμηνο. Συνεπώς, η επίδραση των ενεργειακών προϊόντων στις τιμές θα είναι σαφώς αντιπληθωριστική το τρέχον έτος.

Στην πλευρά των επιδράσεων οι οποίες θα ασκηθούν στις τιμές από εγχώριους παράγοντες, τα νέα, προσωρινά μέτρα μείωσης του ΦΠΑ από την 1η Ιουνίου έως την 31η Οκτωβρίου (μείωση ΦΠΑ σε όλα τα μέσα μεταφοράς, στα τουριστικά πακέτα, στα μη αλκοολούχα ποτά (καφές, αναψυκτικά κ.α.)) θα επενεργήσουν αντιπληθωριστικά. Από την άλλη πλευρά, τον Μάιο ολοκληρώθηκε η υποχώρηση των τιμών εξαιτίας των μειώσεων στους έμμεσους φόρους πριν ένα έτος. Συνεπώς, κατά πάσα πιθανότητα

η αρνητική επίδραση της έμμεσης φορολογίας στις τιμές συνεχιστεί κατά το δεύτερο εξάμηνο, ίσως ελαφρώς εξασθενημένη.

Η εξασθένιση της εγχώριας ζήτησης, λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, από την αναστολή συμβάσεων εργασίας, την αύξηση της ανεργίας, την εκ περιτροπής απασχόληση, την προσωρινή μείωση του χρόνου της (πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ) κ.ά. θα μετριάσει σημαντικά την ενισχυτική επίδραση που ο συγκεκριμένος παράγοντας άσκησε στις τιμές κατά το προηγούμενο εξάμηνο. Από την άλλη πλευρά, η σχετικά γρήγορη άρση των περιοριστικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, χωρίς προς το παρόν να σημειωθεί κατόπιν κάποια έξαρση της πανδημίας, ενισχύει τις προσδοκίες των πολιτών και αναθερμαίνει την ιδιωτική κατανάλωση. Η σταδιακή εκκίνηση του διεθνούς τουρισμού επίσης αναμένεται να έχει θετικό αντίκτυπο στην καταναλωτική ζήτηση. Προφανώς, η ένταση όλων αυτών των επιδράσεων θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης, ωστόσο συνολικά αναμένεται μια αυξητική επίδραση της εγχώριας ζήτησης φέτος στις τιμές.

Λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις και τις αναμενόμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, καθώς και το ότι στο πρώτο πεντάμηνο του 2020 σημειώθηκε αντιπληθωρισμός 0,3%, προβλέπεται πως ο ΓΔΤΚ θα υποχωρήσει φέτος μεταξύ 1,6 -1,8%. Εφόσον η υγειονομική κρίση ανακάμψει εντός του έτους, εγχωρίως και διεθνώς, συμπιέζοντας περαιτέρω τη ζήτηση και τις τιμές του πετρελαίου, ο αντιπληθωρισμός θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 3,0%.

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

- Μείωση βιομηχανικής παραγωγής στο τετράμηνο του 2020 κατά 3,4% αντί αύξησης κατά 1,7% το 2019
- Κάμψη στις Κατασκευές το πρώτο τρίμηνο κατά 10,3% σε συνέχεια μείωσης 11,9% πριν ένα χρόνο
- Υποχώρηση όγκου δραστηριότητας κατά 4,9% στο πρώτο τετράμηνο του 2020 στο Λιανικό Εμπόριο, αντί ηπιότερης κάμψης 1,0% το 2019
- Βελτίωση στον κύκλο εργασιών σε οχτώ από τους δεκατρείς υποκλάδους των Υπηρεσιών στο πρώτο τρίμηνο του 2020

Βιομηχανία

Στο πρώτο τρίμηνο του 2020, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής περιορίστηκε κατά 1,2% αντί αύξησης κατά 1,6% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Επισημαίνεται πως κατά τους δύο πρώτους μήνες του 2020 ο δείκτης κινήθηκε 2,2% χαμηλότερα από ότι πριν ένα χρόνο. Αντίθετα, τον Μάρτιο, μήνας στον οποίο ξεκίνησε η εφαρμογή των μέτρων για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας COVID-19, εγχωρίως και διεθνώς, η παραγωγή αυξήθηκε οριακά, κατά 0,4%.

Ενσωματώνοντας στην ανάλυση τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα, που αφορούν στο πρώτο τετράμηνο του τρέχοντος έτους, προκύπτει ότι η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα περιορίστηκε κατά 3,4% σε σχέση με το 2019, όταν είχε σημειώσει αύξηση 1,7%.

Σε ότι αφορά τις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων κατά την ίδια περίοδο του 2020, περιορίστηκαν κατά 5,3% αντί αύξησης 2,8% πέρυσι. Μείωση στις τιμές σημειώθηκε περισσότερο στα εξαγόμενα προϊόντα (-12,5% αντί +3,3% το 2019) και λιγότερο σε αυτά που διατέθηκαν στην ελληνική αγορά (-2,9% αντί +2,6%). Αντίστοιχα, ο κύκλος εργασιών της βιομηχανίας περιορίστηκε κατά 11,7%, όταν κατά το πρώτο τετράμηνο του 2020 αυξανόταν κατά 3,1%.

Η αρνητική τάση στη βιομηχανική παραγωγή της Ευρωζώνης το 2019 συνεχίστηκε και στους πρώτους μήνες του 2020, ακόμα και πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας. Αναλυτικότερα, κατά το πρώτο

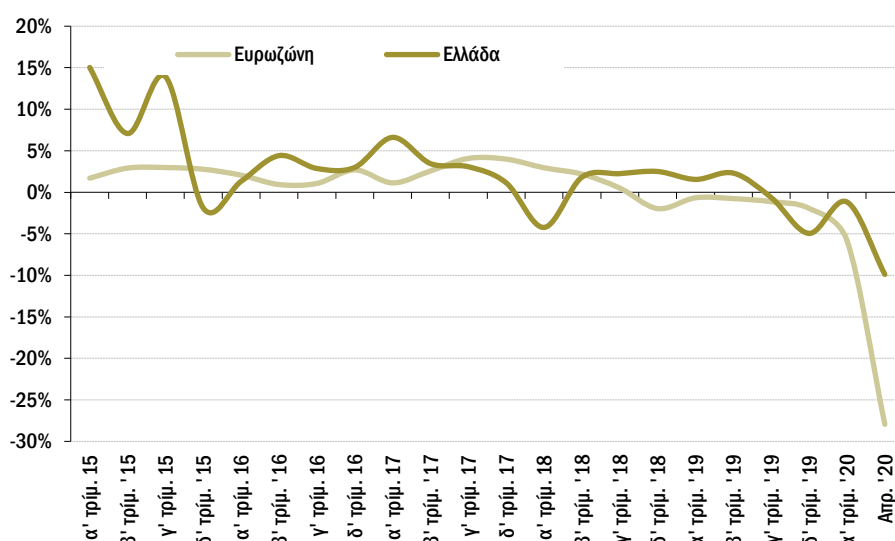

τρίμηνο του έτους, ο σχετικός δείκτης περιορίστηκε κατά 5,8% αντί απωλειών 0,7% την ίδια περίοδο του 2019. Τον Απρίλιο του 2020, η παραγωγή στην ΕΖ συρρικνώθηκε κατά 27,9%. Στο σύνολο του τετραμήνου, ο δείκτης βρίσκεται 11,3% χαμηλότερα από ότι πέρσι.

Σε επίπεδο βασικών τομέων της ελληνικής βιομηχανίας, στο αρχικό τετράμηνο του 2020 βελτίωση καταγράφηκε μόνο στην Παροχή Νερού (+0,6% αντί -0,8% πέρυσι). Στους υπόλοιπους τομείς, το προϊόν στην Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος υποχώρησε κατά 9,4% (αντί +2,3% το 2019), στη Μεταποίηση κατά 1,9% (αντί +2,1%) και στα Ορυχεία Λατομεία κατά 0,6%, ηπιότερα ωστόσο από το πρώτο τετράμηνο του 2019 (-11,9%).

Διάγραμμα 3.1

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη, Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Υποχώρηση 3,4% της βιομηχανικής παραγωγής στην Ελλάδα κατά το πρώτο τετράμηνο του 2020. Συρρίκνωση κατά 27,9% της παραγωγής στην Ευρωζώνη τον Απρίλιο του 2020 και κατά 9,9% εγχωρίως

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Μεταξύ των κλάδων των Ορυχείων, η παραγωγή ενισχύθηκε έντονα στην Εξόρυξη Μεταλλευμάτων (+34,0% αντί πτώσης 24,3% πριν ένα χρόνο). Η παραγωγή του κλάδου Εξόρυξης Άνθρακα και Λιγνίτη – Άντλησης Αργού Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου περιορίστηκε στο μισό (-58,9%), αντί μικρής αύξησης (+3,9%). Μείωση στην παραγωγή σημειώθηκε και στα Λοιπά Ορυχεία και Λατομεία (-9,3%, σε συνέχεια -6,5% πέρυσι).

Στη Μεταποίηση, η παραγωγή αυξήθηκε σε 8 από τους 24 κλάδους. Σε κλάδους με αυξημένη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, αύξηση σημειώθηκε στο προϊόν των Βασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων (+15,7%, σε συνέχεια +27,0% ένα χρόνο νωρίτερα) και στην παραγωγή Τροφίμων (+2,9%, από +1,4% το 2019). Αντιθέτως, η παραγωγή Βασικών Μετάλλων περιορίστηκε κατά 9,1%, αντί αύξησής της κατά 3,3% στο πρώτο τετράμηνο πέρυσι.

Στους λοιπούς μεταποιητικούς κλάδους, η εντονότερη υποχώρηση στο πρώτο τετράμηνο φέτος σημειώθηκε στη βιομηχανία Δέρματος και Δερμάτινων Ειδών (-42,3% αντί -0,5%), στην κατασκευή Ειδών Ένδυσης (-33,7%, σε συνέχεια -6,5%) και στην Ποτοποιία (-13,9% αντί -0,8%). Ακολούθησαν ενδεικτικά η κατασκευή Επίπλων (-13,8% αντί +0,8%), η παραγωγή Μη Μεταλλικών προϊόντων (-12,6%, σε συνέχεια 4,9%), η παραγωγή Κλωστοϋφαντουργικών Υλών (-11,3% κατόπιν -4,5%) και η κατασκευή Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού (-8,2% σε συνέχεια -3,5%). Στον αντίποδα, ενίσχυση παραγωγής καταγράφηκε στην κατασκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων (+21,7% αντί -11,2%), στη Χαρτοποιία (+9,4% αντί -3,2%), στην παραγωγή Προϊόντων Καπνού (+3,7% κατόπιν +29,2%).

Την ίδια περίοδο, το προϊόν περιορίστηκε και στις πέντε κύριες ομάδες βιομηχανικών προϊόντων. Αναλυτικά, η παραγωγή μη διαρκών καταναλωτικών αγαθών μειώθηκε κατά 12,7%, σε συνέχεια πτώσης 5,3% ένα χρόνο νωρίτερα. Η παραγωγή Ενέργειας συρρικνώθηκε κατά 6,9% αντί ηπιότερης κάμψης κατά 1,5% το 2019. Η παραγωγή στα Ενδιάμεσα προϊόντα είναι χαμηλότερη κατά 4,4% (από αμετάβλητη πέρυσι), ενώ στα διαρκή καταναλωτικά αγαθά σημειώθηκε οριακή μείωση 0,5%, σε αντίθεση με την αύξηση κατά 6,1% την αντίστοιχη περίοδο του περασμένου έτους.

Επισημαίνεται πως στο τέλος της τρέχουσας ενότητας, σε ειδικό πλαίσιο (Πλαίσιο 3.2), πραγματοποιείται μια πρώτη αποτύπωση επιδράσεων της πανδημίας κορωνοϊού στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, κατά την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου.

Κατασκευές

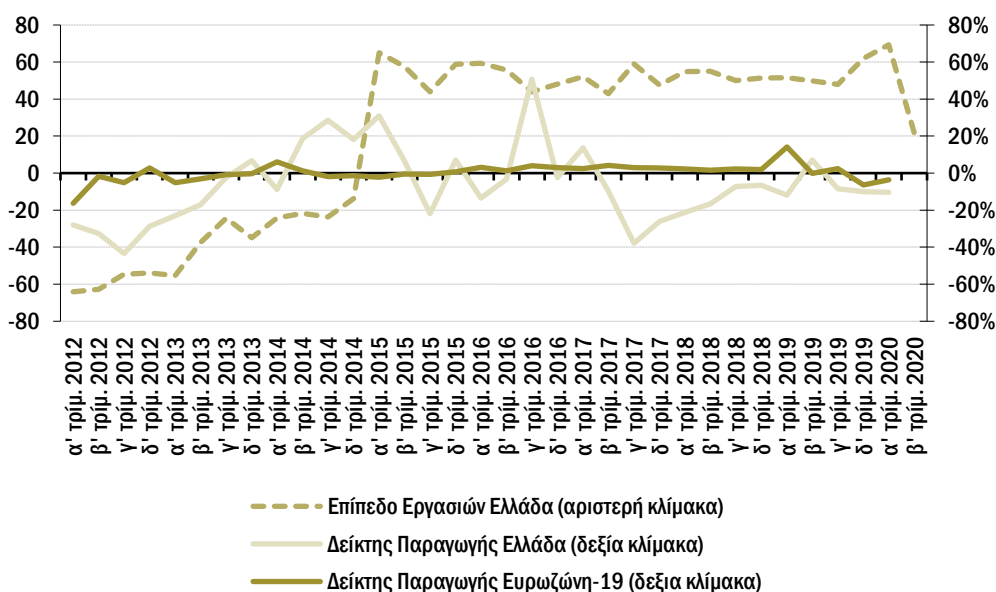
Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020, ο δείκτης παραγωγής στον κλάδο Κατασκευών μειώθηκε κατά 10,3%, σε συνέχεια ελαφρώς εντονότερης κάμψης κατά 11,9% την αντίστοιχη περίοδο της προηγούμενης χρονιάς. Στους επιμέρους δείκτες, η παραγωγή Οικοδομικών έργων παρέμεινε στο επίπεδο του 2019, ενώ τότε περιοριζόταν κατά 1,0%. Ο δείκτης έργων Πολιτικού Μηχανικού κατέγραψε απώλειες 17,2%, σε συνέχεια έντονης μείωσης 22,0% το πρώτο τρίμηνο πέρυσι.

Από τα μηνιαία στοιχεία οικοδομικής δραστηριότητας προκύπτει στο πρώτο τρίμηνο του 2020 σημαντική αύξηση, 41,2% σε όρους αριθμού αδειών, αντί πτώσης 8,4% πέρυσι. Σε όρους όγκου, η αύξηση διαμορφώθηκε σε 38,9%, σε αντίθεση με την περυσινή μείωση κατά 18,2%. Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε σε όρους επιφάνειας (+57,9% αντί -18,6%). Επισημαίνεται ότι η παραπάνω αύξηση στην οικοδομική δραστηριότητα εμφανίζεται καθ' όλους τους μήνες του πρώτου τριμήνου.

Στην Ευρωζώνη, ο δείκτης παραγωγής στις Κατασκευές περιορίστηκε κατά 3,6% όταν το πρώτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους ενισχυόταν κατά 14,1%.

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

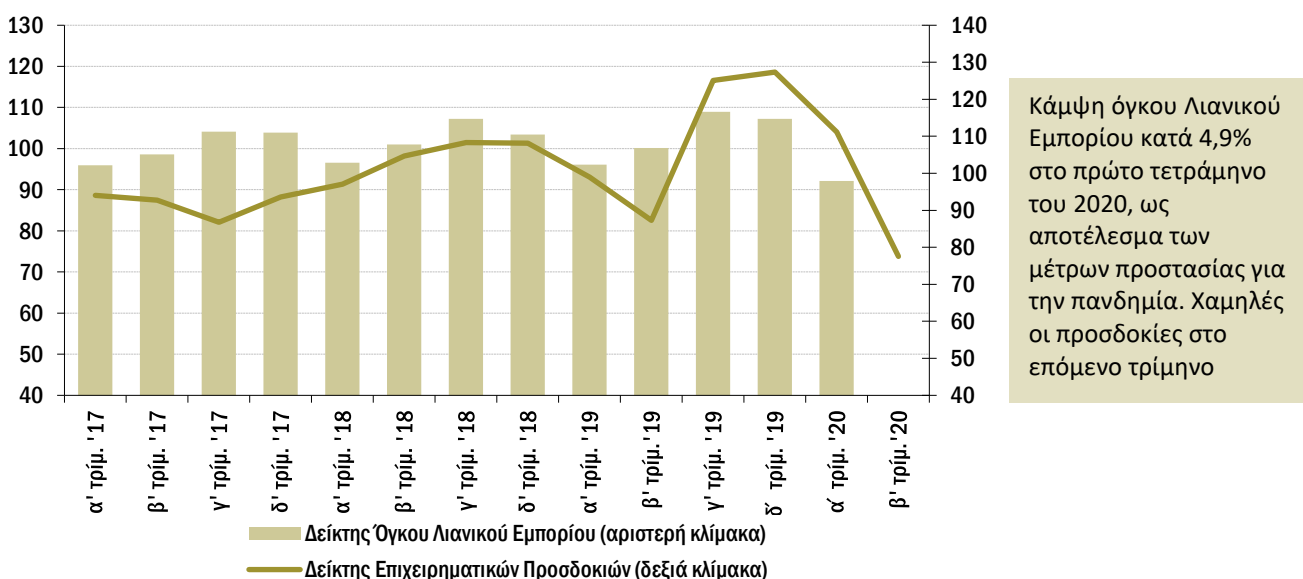
Λιανικό Εμπόριο

Ο αναθεωρημένος δείκτης όγκου²⁹ στο Λιανικό εμπόριο κατά το πρώτο τετράμηνο του 2020 ήταν 4,9% χαμηλότερος από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, όταν περιοριζόταν κατά 1,0%. Η κάμψη οφείλεται αποκλειστικά στον Μάρτιο και τον Απρίλιο, όπου είχαν επιβληθεί μέτρα αναστολής λειτουργίας των φυσικών καταστημάτων των επιχειρήσεων του κλάδου. Τους πρώτους μήνες του τρέχοντος έτους (Ιανουάριος - Φεβρουάριος), ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο σημείωνε αύξηση κατά 6,2% και 2,5% αντίστοιχα, ενώ στους αντίστοιχους μήνες του 2019 η δραστηριότητα στο λιανικό εμπόριο υποχωρούσε. Τον Μάρτιο ο δείκτης βρέθηκε 1,5% χαμηλότερα από πέρυσι και τον Απρίλιο περιορίστηκε κατά 24,8%.

Στο αρχικό τετράμηνο φέτος, ο όγκος εργασιών ενισχύθηκε μόλις σε 2 από τους 8 υποκλάδους και ειδικότερα στα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων, όπου ο κύκλος εργασιών ενισχύθηκε κατά 11,6% αντί κάμψης 0,9% πέρυσι και στα Φαρμακευτικά – Καλλυντικά (+10,9% αντί -5,7% πέρσι). Και οι δύο αυτοί υποκλάδοι απορρόφησαν μεγάλο τμήμα της κατανάλωσης κατά τη διάρκεια της αναστολής λειτουργίας των καταστημάτων και των περιορισμών στη μετακίνηση των πολιτών. Στον αντίποδα, οι εντονότερες πτώσεις καταγράφηκαν στον υποκλάδο Ένδυσης και Υπόδησης (-31,2% αντί -5,2%), στα Πολυκαταστήματα (-20,2% έναντι -13,9%) και στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός (-13,9% σε σχέση με -3,6%). Ακολούθησαν τα Βιβλία -Χαρτικά (-13,4% αντί 14,2%) και τα Καύσιμα και Λιπαντικά (-12,0% αντί +1,3%).

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Σε επίπεδο κλάδων, οι προσδοκίες στον κλάδο του Λιανικού εμπορίου κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020, έτσι όπως αποτυπώνονται στους πρόδρομους δείκτες των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, στο πρώτο εξάμηνο του 2020 επιδεινώθηκαν σε όλους τους υποκλάδους σε σύγκριση με το ίδιο εξάμηνο του προηγούμενου έτους. Στα Οχήματα-Ανταλλακτικά, ο δείκτης προσδοκιών υποχώρησε κατά 37,2 μονάδες (αντί μείωσης 4,0 μονάδων το 2019) και ακολούθησαν σε πτώση τα Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση με κάμψη κατά 20,4 μονάδες, κατόπιν μείωσης 25,6 μονάδων ένα χρόνο νωρίτερα. Ηπιότερη μείωση σημειώθηκε στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-3,0 μονάδες αντί -21,0 πριν ένα χρόνο). Αντίθετα

²⁹ Νέο έτος βάσης το 2015

οι προσδοκίες βελτιώθηκαν στα Πολυκαταστήματα (+28,0 αντί +1,8 το 2019) και στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός (+21,8 μονάδες σε σχέση με αύξηση κατά 18,1 μονάδες το 2019).

Ειδικότερα στα Οχήματα-Ανταλλακτικά, οι επιπτώσεις της πανδημίας αποτυπώνονται πλήρως στα στοιχεία του διαστήματος Απριλίου-Ιουνίου, με τη μεγαλύτερη ποσοστιαία πτώση να καταγράφεται τον Μάιο, με υποχώρηση του δείκτη κατά 72%. Συνολικά το δεύτερο τρίμηνο, το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων διαμορφώθηκε στις -61 μονάδες, έναντι +17 μονάδων το 2019. Το ισοζύγιο επηρεάστηκε από το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό (74%) των επιχειρήσεων που εκτιμούσαν ως μειωμένες τις τρέχουσες πωλήσεις, λόγω πανδημίας, ενώ το ποσοστό επιδεινώθηκε κυρίως τον Μάιο και τον Ιούνιο, δείχνοντας ότι τα αρνητικά αποτελέσματα στην αγορά μεταφέρονται και μετά το lockdown. Στα αποθέματα, διπλασιάστηκε το ποσοστό όσων τα θεωρούν αυξημένα, ενισχύοντας το σχετικό ισοζύγιο. Το ισοζύγιο των παραγγελιών επιδεινώθηκε στις -59 μονάδες, λόγω των αρνητικών προσδοκιών και της αβεβαιότητας στην αγορά, με περίπου 8 στις 10 επιχειρήσεις να θεωρούν ότι θα μειωθούν οι παραγγελίες το επόμενο τρίμηνο. Παραπλήσια εξέλιξη στις προσδοκίες των πωλήσεων, με το ισοζύγιο να μειώνεται στις -43 μονάδες, έναντι 45 μονάδων το 2019, με περίπου 7 στις 10 επιχειρήσεις να αναμένουν μειωμένες πωλήσεις. Τέλος, στο τμήμα της απασχόλησης το ισοζύγιο έγινε σαφώς αρνητικό (-22 μονάδες), παρά το γεγονός ότι περίπου 8 στις 10 επιχειρήσεις διατηρούσαν εκτιμήσεις στα σταθεροποίηση.

Πίνακας 3.4

Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	Ιαν. - Απρ. 2018	Ιαν. - Απρ. 2019	Ιαν. - Απρ. 2020	Μεταβολή 2018/2017	Μεταβολή 2019/2018
Γενικός Δείκτης	97,9	97,9	92,2	0,0%	-5,9%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	98,8	101,5	94,2	2,7%	-7,2%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	101,5	100,6	112,2	-0,9%	11,6%
Πολυκαταστήματα	103,6	87,2	69,5	-15,9%	-20,2%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	94,2	93,5	82,2	-0,8%	-12,0%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	88,3	81,4	70,1	-7,8%	-13,9%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	101,7	93,5	103,7	-8,1%	10,9%
Ένδυση-Υπόδηση	109,5	103,9	71,5	-5,2%	-31,2%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	97,8	101,0	87,2	3,3%	-13,7%
Βιβλία-Χαρτικά-Λουπά είδη δώρων	102,5	117,0	101,4	14,2%	-13,4%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	α' εξάμ. 2018	α' εξάμ. 2019	α' εξάμ. 2020	% Μεταβ. 2019/2018	% Μεταβ. 2020/2019
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	75,9	94,0	115,8	23,8%	23,2%
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	109,0	83,4	63,0	-23,5%	-24,5%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	95,0	73,9	70,9	-22,2%	-4,1%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	122,0	118,0	80,8	-3,3%	-31,5%
Πολυκαταστήματα	93,9	95,7	123,7	1,9%	29,3%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	97,4	98,8	94,7	1,4%	-4,1%

Πηγή: IOBE

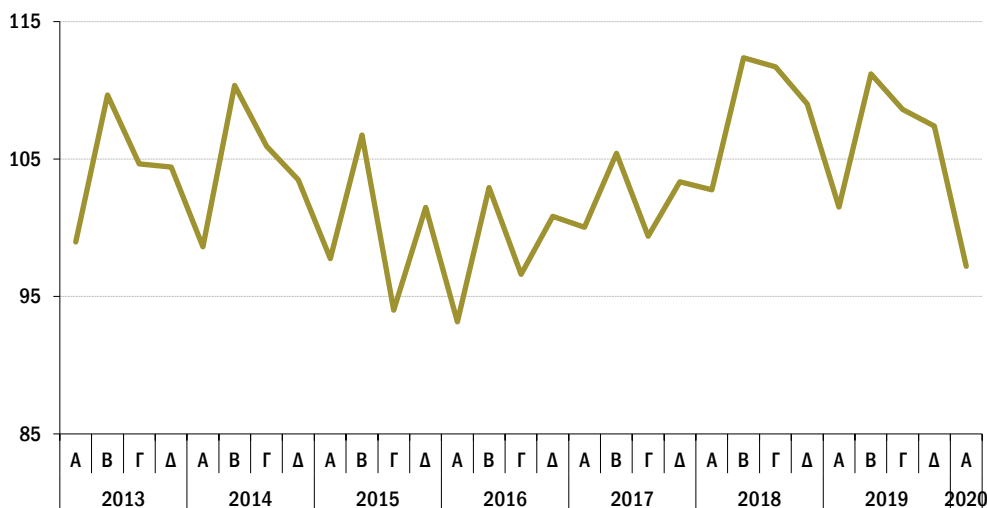

Χονδρικό εμπόριο

Στο πρώτο τρίμηνο του 2020 ο αναθεωρημένος δείκτης του κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο κινήθηκε πτωτικά και κατέγραψε απώλειες της τάξης του 4,2%, έναντι αύξησης 1,2% το 2019.

Διάγραμμα 3.4

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Μείωση κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο κατά 4,2% το πρώτο τρίμηνο φέτος

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020 ο κύκλος εργασιών βελτιώθηκε σε οκτώ από τους δεκατρείς κλάδους των Υπηρεσιών σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019.

Η μεγαλύτερη κάμψη σημειώθηκε στις υπηρεσίες Λοιπών Επαγγελματικών και Επιστημονικών ειδικοτήτων (-20,1%, σε συνέχεια -6,5% το 2019), ενώ ακολούθησαν σε πτώση οι υπηρεσίες Υποστήριξης προς τις Επιχειρήσεις (-10,1% έναντι -4,2%), οι υπηρεσίες Εκδοτικών Δραστηριοτήτων (-6,4% αντί αύξησης 6,4%) και τέλος οι υπηρεσίες Δραστηριοτήτων σχετικών με την Παροχή Προστασίας και τη Διενέργεια Έρευνας (-4,4%, σε συνέχεια πτώσης 3,3%).

Αντιθέτως, ενισχύθηκε η δραστηριότητα στις υπηρεσίες Καθαρισμού (18,1% αντί -10,7%), στις υπηρεσίες Πληροφορικής (14,7% αντί 1,2%), και στις υπηρεσίες Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών, όπου ενισχύθηκε με ρυθμό ίδιο με του 2019 (5,4%). Ακολούθησαν με ηπιότερη βελτίωση οι υπηρεσίες σχετικές με την Απασχόληση (+2,8% έναντι ισχυρότερης αύξησης κατά 21,2% το 2019), οι υπηρεσίες Διαφήμισης (1,0%, από 8,1%) και οι υπηρεσίες Τηλεπικοινωνιών (3,1% σε σχέση με 0,4%).

Πίνακας 3.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών (2010=100)

Κλάδος υπηρεσιών	% Μεταβ. α'τρίμ 2019	% Μεταβ. α'τρίμ 2020
Εκδοτικές δραστηριότητες	6,4%	-6,4%
Αρχιτέκτονες και Μηχανικοί	5,4%	5,4%
Επεξεργασία δεδομένων και παροχή πληροφόρησης	-4,4%	11,6%
Παροχή προστασίας και διενέργεια έρευνας	-3,3%	-4,4%
Τηλεπικοινωνίες	3,1%	0,4%
Διαφήμιση, έρευνα αγοράς και δημοσκοπήσεις	8,1%	1,0%
Ταχυδρομικές και ταχύ-μεταφορικές υπηρεσίες	13,0%	-3,4%
Υπηρεσίες Πληροφορικής	1,2%	14,7%
Λοιπές επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-6,5%	-20,1%
Νομικές και Λογιστικές υπηρεσίες	5,8%	6,6%
Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου	-4,2%	-10,1%
Υπηρεσίες δραστηριοτήτων σχετικών με την απασχόληση	21,2%	2,8%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σύμφωνα με τους πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE, που αφορούν στο πρώτο εξάμηνο του 2020, σημειώθηκε κάμψη στις προσδοκίες και στους τέσσερις υποκλάδους των Υπηρεσιών, ενώ ο γενικός δείκτης των Υπηρεσιών περιορίστηκε κατά 6 μονάδες, σε συνέχεια μείωσης κατά 8,2 μονάδες το πρώτο εξάμηνο του 2019. Επισημαίνεται πως κατά το δεύτερο μισό της συγκεκριμένης περιόδου οι δείκτες ενσωμάτωσαν την επίδραση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού.

Ο σχετικός κλαδικός δείκτης περιορίστηκε, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο λόγω του lockdown, κατά 24,3 μονάδες στα Ξενοδοχεία – Εστιατόρια σε συνέχεια κάμψης κατά 19,8 μονάδες το 2019, ενώ ακολούθησαν σε ύφεση οι υπηρεσίες Πληροφορικής (-13,3 μονάδες αντί βελτίωσης 6,3 μονάδων το 2019) και οι προσδοκίες στις υπηρεσίες προς τις Επιχειρήσεις (-9,8 μονάδες αντί αύξησης κατά 13,7 μονάδες πέρυσι). Πολύ πιο ήπια απαισιοδοξία σε Τράπεζες, που σχετίζεται και με τη θετική στήριξη της ΕΚΤ, η οποία πλέον δέχεται ως εξασφάλιση ελληνικούς τίτλους. Κατόπιν αυτών, ο σχετικός δείκτης να χάνει μόλις 1,1 μονάδες αντί εντονότερων απωλειών κατά 8,8 μονάδων πέρυσι.

Πίνακας 3.7

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1996-2006=100)

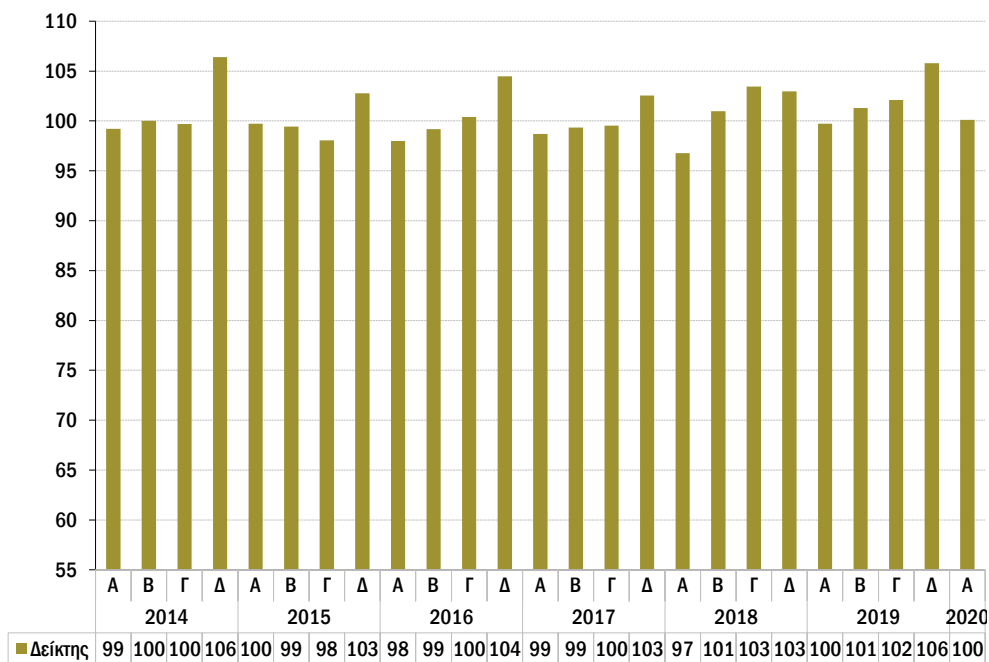
	α' εξάμ. 2018	α' εξάμ. 2019	α' εξάμ. 2020	ΠΜ% '19-'18	ΠΜ% '20-'19	Μεταβ. 2019/2018	Μεταβ. 2020/2019
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	107,3	87,5	63,2	-18,5%	-27,8%	-19,8	-24,3
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	66,4	80,1	70,3	20,6%	-12,2%	13,7	-9,8
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	92,6	84,5	83,4	-8,7%	-1,3%	-8,1	-1,1
Πληροφορική	75,3	81,6	68,3	8,4%	-16,3%	6,3	-13,3
Σύνολο Υπηρεσιών	91,5	83,3	77,3	-9,0%	-7,2%	-8,2	-6

Πηγή: IOBE

Διάγραμμα 3.5

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

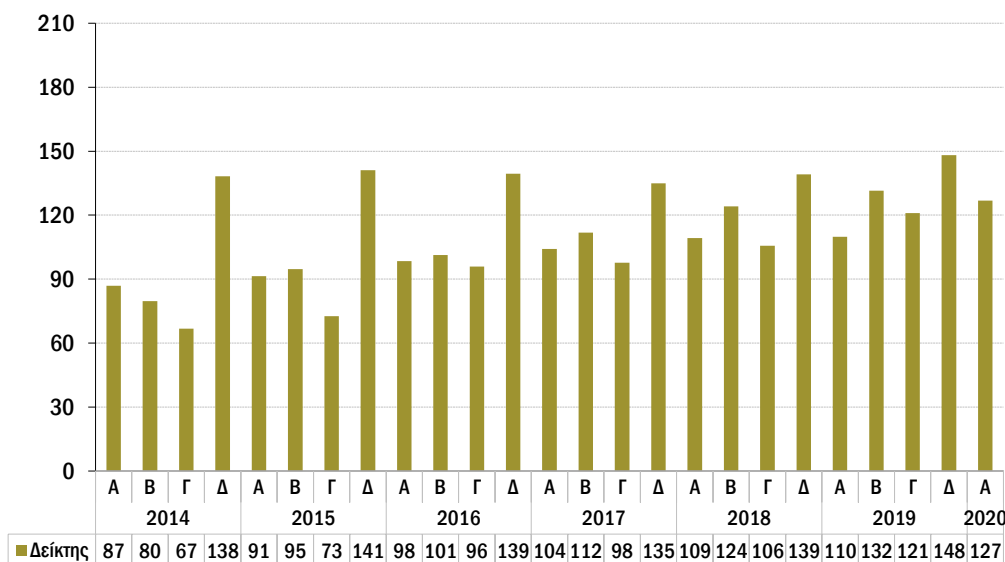

Οριακή ενίσχυση 0,4% το α' τρίμ. του 2020, αντί αύξησης 3,3% το 2019

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

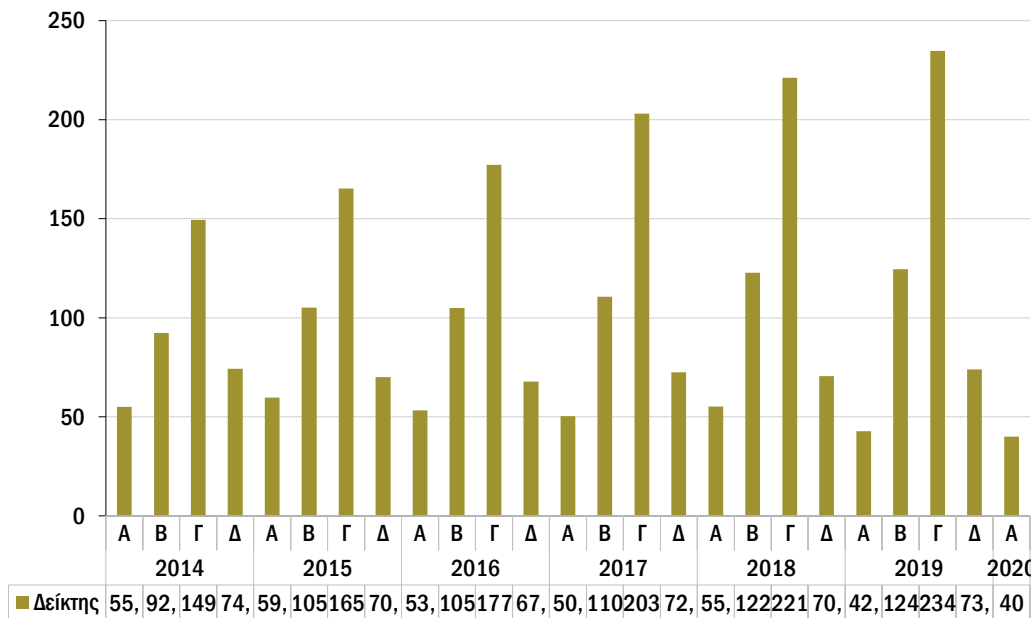
Αύξηση κατά 14,7%, πολύ εντονότερη από ότι ένα χρόνο πριν (+1,2%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Αρκετά χαμηλότερες οι απώλειες στον Τουρισμό (-6,5% αντί -22,5%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πλαίσιο 3.2

Πρώτη αποτύπωση επιδράσεων της πανδημίας κορωνοϊού στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας

Η ραγδαία εξάπλωση του νέου κορωνοϊού από τον περασμένο Φεβρουάριο στην Ευρώπη ήταν ένα αναπάντεχο φαινόμενο στα πρόσφατα χρονικά. Για την αναχαίτηση της εξάπλωσής του λήφθηκαν και στη χώρα μας από τα μέσα Μαρτίου πρωτοφανή μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας. Σε αυτά περιλαμβάνονταν η αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων, οι περιορισμοί στην κυκλοφορία των πολιτών, η τηλεργασία και η εκ περιτροπής εργασία, η τήρηση αποστάσεων ασφαλείας, το κλείσιμο των χερσαίων συνόρων, η αναστολή διεθνών πτήσεων, οι συστάσεις ατομικής υγιεινής (χεριών, προσώπου). Σταδιακά από τις αρχές Μαΐου ξεκίνησε η άρση αυτών των μέτρων, με την τμηματική κατάργηση των περιορισμών στην κυκλοφορία των πολιτών και της αναστολής λειτουργίας σε δραστηριότητες. Πάρα αυτές τις πολύ θετικές εξελίξεις, το lockdown αφορούσε σε αρκετούς κλάδους, στους οποίους διάρκεσε από σχεδόν δύο έως περίπου τρεισήμισι μήνες. Πραγματοποιήθηκαν έκτακτες δημοσιονομικές και χρηματοδοτικές παρεμβάσεις για την υποστήριξη των επιχειρήσεων σε αυτούς και των εργαζομένων τους (π.χ. αναστολή πληρωμής φόρων, ασφαλιστικών εισφορών, ρυθμισμένων και ληξιπρόθεσμων οφειλών, καταβολή αποζημίωσης ειδικού σκοπού). Σε κάθε περίπτωση, υπήρξαν επιπτώσεις στη δραστηριότητα αυτών των επιχειρήσεων και των απασχολούμενων, η έκταση των οποίων θα φανεί μεσοπρόθεσμα. Στη συνέχεια πραγματοποιείται μια πρώτη αποτύπωσή τους, για την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου, βασιζόμενη σε στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Συγκεκριμένα, οι μονοψήφιοι κατά NACE Rev.2 κλάδοι στους οποίους περιλαμβάνονται δραστηριότητες σε αναστολή λειτουργίας καταγράφονται στον Πίνακα 3.8. Πρόκειται για οκτώ κλάδους παροχής υπηρεσιών.

Πίνακας 3.8

Μονοψήφιοι κωδικοί κλάδων στους οποίους υπάγονται οι δραστηριότητες σε αναστολή

1-ψήφιος κωδικός κλάδου (ΣΤΑΚΟΔ-08)	Περιγραφή κλάδου
Ζ	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Οχημάτων
Θ	Καταλύματα και Εστίαση
Ι	Ενημέρωση και Επικοινωνία
Μ	Επαγγελματικές και Επιστημονικές Δραστηριότητες
Ν	Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες
Ο	Εκπαίδευση
Ρ	Τέχνες, Διασκέδαση και Ψυχαγωγία
Σ	Άλλες Δραστηριότητες

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Το σύνολο των επιχειρήσεων που τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας για κάποιο χρονικό διάστημα της συγκεκριμένης περιόδου ήταν 205,9 χιλ., από περίπου 1,4 εκατ. επιχειρήσεις που λειτούργησαν το 2017, σύμφωνα με το πλέον πρόσφατο Στατιστικό Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ. Επομένως, αντιστοιχούν σχεδόν στο 15% του συνόλου.

Ο κύκλος εργασιών στο σύνολο των κλάδων της χώρας υποχώρησε στα €31,3 δισεκ. το δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου του 2020, έχοντας υποστεί σημαντική συρρίκνωση συγκριτικά με ένα έτος πριν, όταν είχε φθάσει τα €40,1 δισεκ (-22,0%). Αναφορικά με τη δραστηριότητα στις επιχειρήσεις που τέθηκαν σε αναστολή, ο τζίρος τους συρρικνώθηκε την ίδια περίοδο στα €815 εκατ., από €2,3 δισεκ. την αντίστοιχη περίοδο του 2019 (-64,6%). Επομένως, το 22,0% της μείωσης του κύκλου εργασιών στην ελληνική οικονομία το δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου προήλθε από τις επιχειρήσεις σε αναστολή λειτουργίας. Διευκρινίζεται πως ο κύκλος εργασιών αυτών των επιχειρήσεων προήλθε από δευτερεύουσες δραστηριότητες που δεν περιλαμβάνονται

σε εκείνες (ΚΑΔ) σε αναστολή. Επίσης, ενδέχεται να προήλθε από υπηρεσίες ηλεκτρονικού ή τηλεφωνικού εμπορίου με παράδοση κατ' οίκον, από υπηρεσίες σε απευθείας on-line σύνδεση, από δραστηριότητες που αφορούν διανομή προϊόντων (delivery) και παροχή προϊόντων σε πακέτο από το κατάστημα (take away) καθώς και από προκρατήσεις.

Πίνακας 3.9

Κύκλος εργασιών και πλήθος επιχειρήσεων εγχωρίως και σε αναστολή λειτουργίας*

	Μέγεθος	
Πλήθος επιχειρήσεων	Σύνολο	1,415,370
	Σε αναστολή λειτουργίας	205,984
	% επιχειρήσεων σε αναστολή	15%
Κύκλος εργασιών όλων των επιχειρήσεων της ελληνικής οικονομίας (σε χιλ. €)	Απρ-Μαρ 19	40,134,525
	Απρ-Μαρ 20	31,287,257
	Μεταβολή (%)	-22%
Κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων που τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας (σε χιλ. €)	Απρ-Μαρ 19	2,304,921
	Απρ-Μαρ 20	814,920
	Μεταβολή (%)	-65%

*Τα στοιχεία που αφορούν στο σύνολο των επιχειρήσεων βασίζονται σε όσες ήταν καταγεγραμμένες στο Στατιστικό Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛ.ΣΤΑΤ., για το έτος 2017. Τα στοιχεία για τις επιχειρήσεις σε αναστολή αντλήθηκαν από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. από διοικητικές πηγές

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

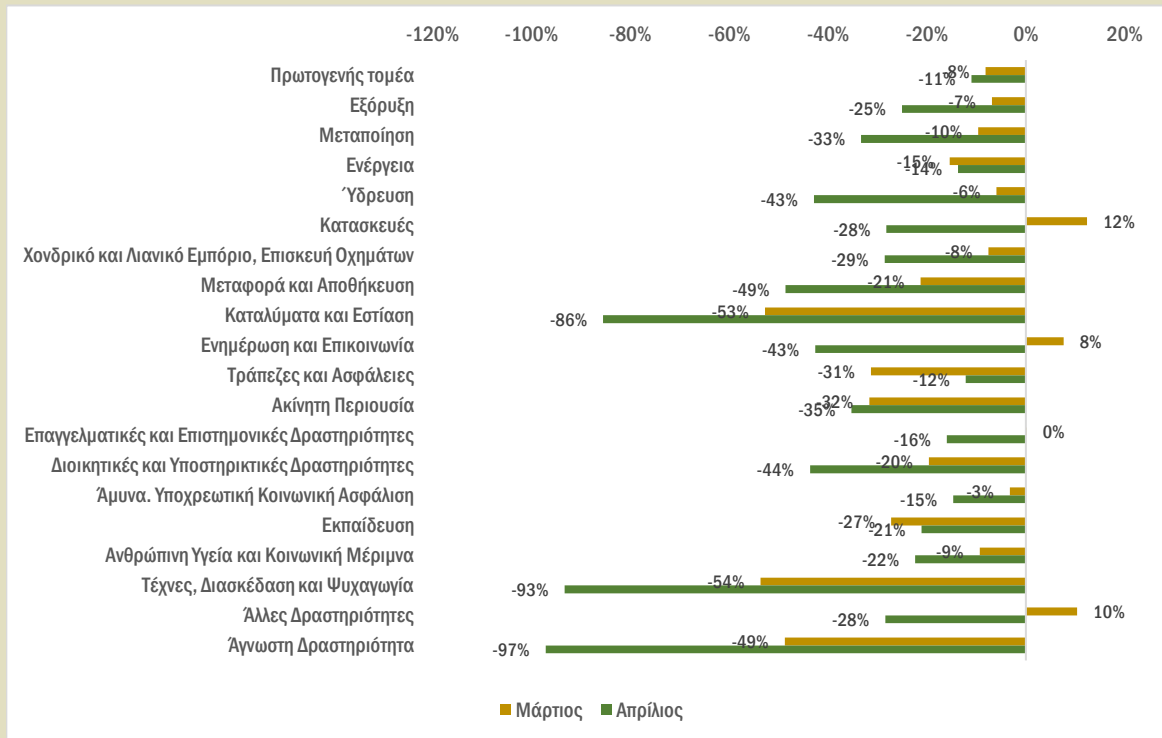
Ο κύκλος των εργασιών όλων των κλάδων της ελληνικής οικονομίας έχει υποστεί σημαντική μείωση στο πρώτο δίμηνο των περιοριστικών μέτρων σε σχέση με ένα χρόνο πριν. Στους κλάδους με την υψηλότερη πτώση συγκαταλέγονται εκείνοι με δραστηριότητες σε αναστολή λειτουργίας. Στις Δραστηριότητες παροχής καταλύματος και εστίασης και τις Δραστηριότητες που σχετίζονται με τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία σημειώθηκε η εντονότερη κάμψη κύκλου εργασιών τόσο τον Μάρτιο, όσο και τον Απρίλιο. Ειδικότερα, η δραστηριότητα στον πρώτο κλάδο ήταν το Μάρτιο 53% χαμηλότερη από πέρυσι και τον Απρίλιο 86%. Οι αντίστοιχες πτώσεις στον κλάδο Τεχνών, διασκέδασης, ψυχαγωγίας ήταν 54% το Μάρτιο και 93% τον Απρίλιο, ενώ έπεται ο κλάδος Διοικητικών και Υποστηρικτικών Δραστηριοτήτων (-20% το Μάρτιο, -44% τον Απρίλιο), μάλλον λόγω της έντονης κάμψης της δραστηριότητας στις Ενοικιάσεις-Εκμισθώσεις, εξαιτίας του πολύ χαμηλότερου διεθνούς τουρισμού (μεταφορικά μέσα, Airbnb). Ωστόσο, υπάρχουν κλάδοι που παρουσίασαν πρόσκαιρα αύξηση δραστηριότητας στην αρχή της υγειονομικής κρίσης, τον Μάρτιο: οι Κατασκευές (+12,4%), ο κλάδος της Ενημέρωσης - Επικοινωνίας (+7,6%) και οι Άλλες Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (+10,4%). Τον Απρίλιο όλοι οι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας παρουσίασαν σημαντική μείωση της δραστηριότητας τους σε σχέση με τον ίδιο μήνα του προηγούμενου έτους.

Σε ότι αφορά το βαθμό σημαντικότητας των επιχειρήσεων που τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας στους ευρύτερους κλάδους στους οποίους υπάγονται, υφίστανται σημαντικές διαφορές μεταξύ των κλάδων. Στον κλάδο της Εκπαίδευσης, το 89% των επιχειρήσεων τέθηκε σε αναστολή, με τους κλάδους Καταλύματος - εστίαση (83%) και Τεχνών, διασκέδασης και ψυχαγωγίας (63%) να έπονται σε πυκνότητα τέτοιων επιχειρήσεων. Στον κλάδο του Χονδρικού-λιανικού εμπορίου, μόλις το ¼ των επιχειρήσεων τέθηκε σε αναστολή λειτουργίας, ίσως επειδή πολλές από τις επιχειρήσεις σε αυτόν τον κλάδο πραγματοποιούν και ηλεκτρονικές πωλήσεις, ενώ στις Διοικητικές-υποστηρικτικές δραστηριότητες το ποσοστό διαμορφώθηκε σε 11%. Επομένως, φαίνεται πως στους πρώτους από τους παραπάνω κλάδους, η ισχύς της επιβολής αναστολής λειτουργίας ήταν μεγάλη, σχεδόν καθολική στους δύο πρώτους εξ' αυτών.

Διάγραμμα 3.8

% μεταβολή κύκλου εργασιών ανά μονοψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το σύνολο επιχειρήσεων αυτού (Μάρτιος-Απρίλιος, 2019-2020)*

* Οι δραστηριότητες σε αναστολή λειτουργίας υπάγονται σε ευρύτερους κλάδους, και με επιχειρήσεις που λειτουργούσαν την περίοδο του lockdown

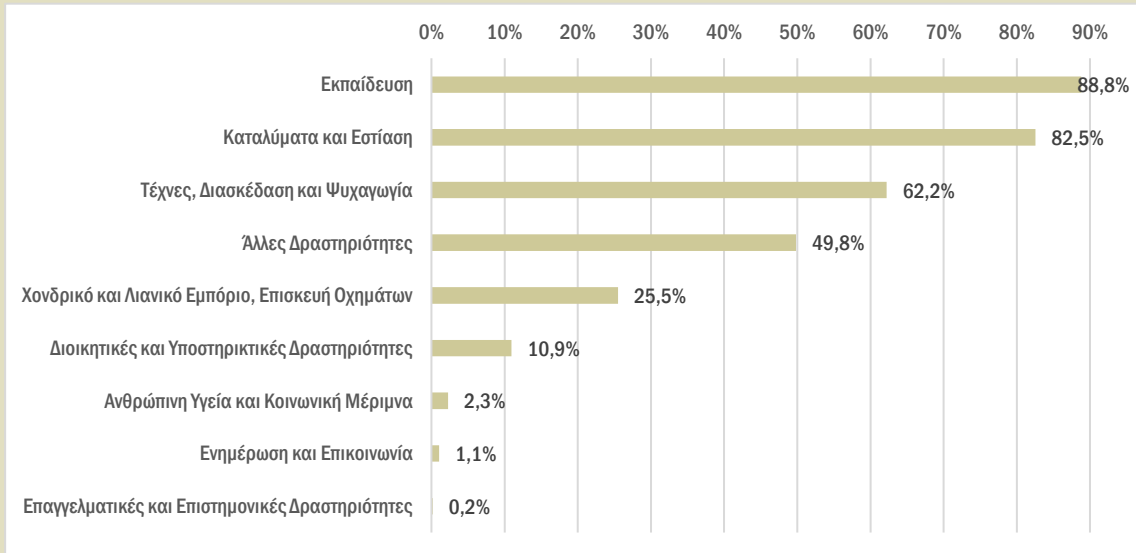
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ός προς την περιφερειακή διάρθρωση των επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας, την υψηλότερη αναλογία επιχειρήσεων που τέθηκαν σε αναστολή στο σύνολο των επιχειρήσεων της ίδιας περιφέρειας παρουσίασαν οι περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου (34,2%) και των Ιονίων νήσων (29,8%). Τα συγκεκριμένα, υψηλά ποσοστά οφείλονται στις πολλές επιχειρήσεις Υπηρεσιών καταλύματος σε αυτές τις περιφέρειες. Στον αντίποδα, η περιφέρεια Πελοποννήσου παρουσιάζει τη μικρότερη αναλογία επιχειρήσεων υπό καθεστώς ανασταμένης λειτουργίας (10,7%). Με κριτήριο το ποσοστό επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας της περιφέρειας στο σύνολο των επιχειρήσεων που τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας εγχωρίως, όπως ήταν αναμενόμενο, έρχονται πρώτες οι περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας με 27% και 15%, αφού συγκεντρώνουν διαχρονικά τις περισσότερες επιχειρήσεις από τις υπόλοιπες περιφέρειες. Τα μικρότερα μερίδια παρουσιάζουν οι περιφέρειες Βορείου Αιγαίου και Δυτικής Μακεδονίας.

Συνοψίζοντας τα πρώτα, ενδεικτικά στοιχεία για τις επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία της αναστολής λειτουργίας επιχειρήσεων και γενικότερα των μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, που αφορούν στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου, προκύπτει υποχώρηση της δραστηριότητας στο σύνολο των κλάδων κατά 22% (-€8,85 δισεκ.). Η πτώση προήλθε σχεδόν κατά τα 2/3 από κλάδους στους οποίους υπάγονται δραστηριότητες οι οποίες τέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας. Ακολούθως, ορισμένοι εξ' αυτών παρουσίασαν την εντονότερη υποχώρηση κύκλου εργασιών μεταξύ των κλάδων της ελληνικής οικονομίας (Παροχή καταλύματος και εστίασης, Τέχνες - διασκέδαση - ψυχαγωγία και Διοικητικές - υποστηρικτικές δραστηριότητες, λόγω χαμηλότερων ενοικιάσεων-εκμισθώσεων). Σχετικά με τις επιπτώσεις της αναστολής λειτουργίας σε περιφερειακό επίπεδο, φαίνεται πως ήταν εντονότερες στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων νήσων, όπου έπαυσε τη λειτουργία του το 34,2% και 29,8% των επιχειρήσεων αντίστοιχα. Αυτά τα υψηλά ποσοστά οφείλονται στις πολλές επιχειρήσεις στον κλάδο Υπηρεσιών καταλύματος στις συγκεκριμένες περιοχές. Οι ηπιότερες επιπτώσεις εκδηλώθηκαν στην περιφέρεια Πελοποννήσου.

Διάγραμμα 3.9

Πυκνότητα επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας ανά μονοψήφιο κλάδο δραστηριότητας*

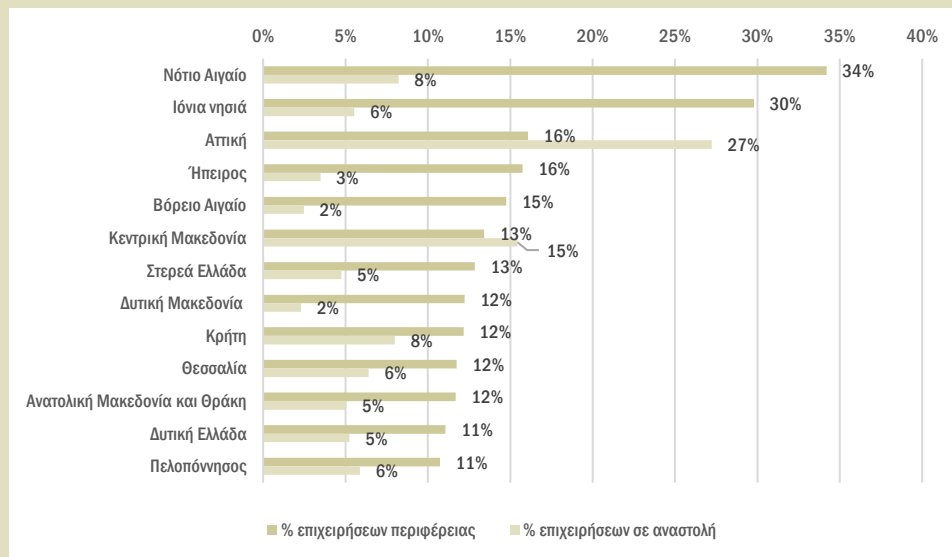

* Οι δραστηριότητες σε αναστολή λειτουργίας υπάγονται σε ευρύτερους κλάδους, και με επιχειρήσεις που λειτουργούσαν την περίοδο του lockdown

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.10

Περιφερειακή διάρθρωση επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

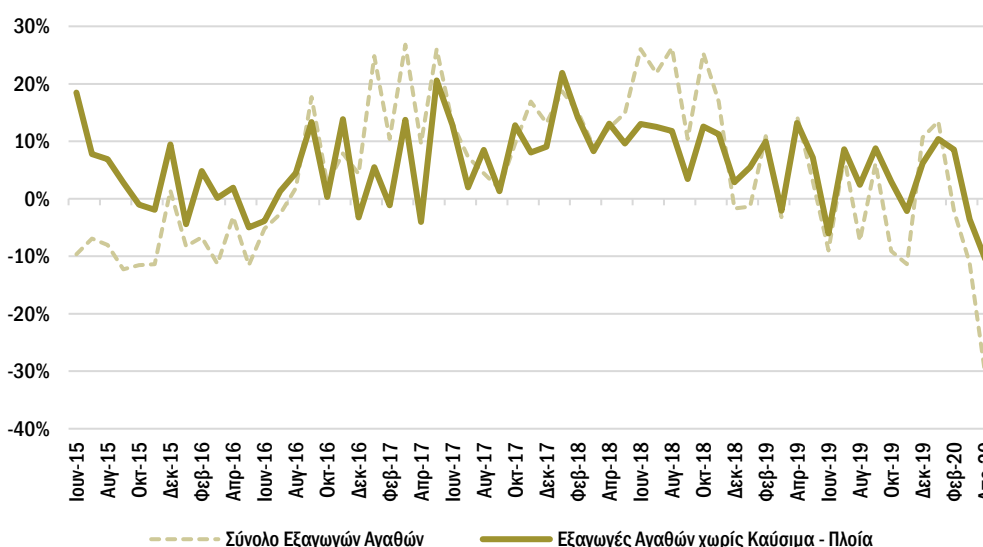
3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

- Μείωση εξαγωγών προϊόντων το πρώτο τετράμηνο του 2020, με ρυθμό 8,6% και -αντιθέτως- μικρή άνοδος των εξαγωγών εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών (+0,9%). Στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου 2020, υπό την επίδραση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, οι συνολικές εξαγωγές υποχώρησαν κατά 21,2%, ενώ οι εξαγωγές εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών κατά 7,0%.
- Μείωση ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου 12,2% σε σχέση με το πρώτο τετράμηνο του 2019, στα €6,0 δισεκ. Εξ' αυτής, €801,8 εκατ. προήλθαν από το δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου.
- Από τις κατηγορίες προϊόντων, μεγαλύτερη πτώση στις εξαγωγές Καυσίμων και Πρώτων υλών
- Υποχώρηση της ζήτησης κυρίως από τις χώρες της Μ. Ανατολής και Β. Αφρικής (-39,0% ή -€692,1 εκατ.) και της Ασίας (-4,7% ή -€31,6 εκατ.), αλλά και ενίσχυση της ζήτησης από τις χώρες της ΕΕ (+1,8% ή +€98,7 εκατ.).

Οι εξαγωγές αγαθών διαμορφώθηκαν στο πρώτο τετράμηνο του 2020 στα €10,0 δισεκ., έναντι €10,8 δισεκ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019, σημειώνοντας μείωση της τάξης του 8,6%. Στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου, υπό την επίδραση της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, οι συνολικές εξαγωγές υποχώρησαν στα €4,6 δισεκ. από €5,8 δισεκ. την ίδια περίοδο πέρυσι, σημειώνοντας μείωση κατά 21,2%. Εκτός των εξαγωγών πετρελαιοειδών - πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν οριακά, κατά 0,9%, καθώς διαμορφώθηκαν στα €7,64 δισεκ., από €7,57 δισεκ. το τετράμηνο του 2019, ενώ το δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου φέτος διαμορφώθηκαν στα €3,6 δισεκ. από €3,9 το 2019, μειωμένες κατά 7,0% (Διάγραμμα 3.11). Οι εισαγωγές παρουσίασαν την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου φέτος μείωση 10,0% και διαμορφώθηκαν σε €15,9 δισεκ., από €17,7 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα, ενώ κατά την υγειονομική κρίση περιορίστηκαν σε €7,3 δισεκ., από €9,4 δισεκ. (-21,9%). Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εξωτερικού ισοζυγίου, το εμπορικό έλλειμμα διαμορφώθηκε στο τετράμηνο του τρέχοντος έτους €843,6 εκατ. χαμηλότερα από ότι πέρυσι (-12,2%), στα €6,0 δισεκ., από €6,9 δισεκ. Αυτή η βελτίωση οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου, κατά €801,8 εκατ. Ακολουθως, η αξία των εξαγωγών προϊόντων της ελληνικής οικονομίας στο πρώτο τετράμηνο αντιστοιχούσε στο 62,0% των εισαγωγών της, ενώ ένα χρόνο νωρίτερα έφθανε το 61,1%.

Διάγραμμα 3.11

Συνολικές εξαγωγές προϊόντων και εξαγωγές προϊόντων χωρίς καύσιμα-πλοία (τρέχ. τιμές)

Οι εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων διαμορφώθηκαν την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου φέτος στα €7,64 δισεκ., 0,9% υψηλότερα από ότι πριν ένα έτος

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: IOBE

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα ενισχύθηκαν κατά 15,7% στο τετράμηνο Ιανουαρίου-Απριλίου 2020, στα €2,1 δισεκ., από €1,9 δισεκ. ένα έτος πριν, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε μείωση 31,5%, κυρίως ως αποτέλεσμα της πτώσης της τιμής του πετρελαίου, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στα €2,4 δισεκ., από €3,4 δισεκ. πέρυσι (Πίνακας 3.8). Οι εξαγωγές των δύο συγκεκριμένων κατηγοριών αντιστοιχούν φέτος στο 45,5% των εγχώριων εξαγωγών προϊόντων, από 48,9% ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από την αύξηση κατά 49,2% στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε σε €221,8 εκατ., από €148,7 εκατ. το 2019, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών από 1,4% πέρυσι σε 2,2% φέτος. Στην κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 77,9% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση κατά 13,5%, στα €1,473 δισεκ. Στα Ποτά και προϊόντα καπνού, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 11,7% των εξαγωγών των Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Απριλίου 2020 στα €251,7 εκατ., 8,8% υψηλότερη σε σχέση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2019 (€231,4 εκατ.).

Οι εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων υποχώρησαν οριακά στο πρώτο τετράμηνο φέτος, κατά 0,2%, με την αξία τους να αγγίζει τα €4,84 δισεκ., από €4,85 δισεκ. πέρυσι. Αυτή η μείωση ερμηνεύεται κυρίως από την υποχώρηση της διεθνούς ζήτησης για Διάφορα Βιομηχανικά Είδη, κατά 15,3%, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €731,2 εκατ. Επίσης μείωση των εξαγωγών σημειώθηκε στα Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, της τάξης του 7,5%, στα €912,1 εκατ. από €985,8 εκατ., ενώ καθοδικά κινήθηκαν και τα Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη, κατά 3,3% (€1,63 δισεκ. από €1,68 δισεκ.). Σημαντική αύξηση σημειώθηκε και στις εξαγωγές για Χημικά προϊόντα και συναφή, κατά 19,1%, με αποτέλεσμα από €1,3 δισεκ. να φτάσουν τα €1,6 δισεκ.

Τέλος, συρρίκνωση παρουσίασαν οι εξαγωγές Πρώτων Υλών, της τάξης του 23,8%, υποχωρώντας στα €409,2 εκατ. από €537,1 εκατ. το προηγούμενο έτος, ενώ αντιθέτως, διευρύνθηκαν οι εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες, της τάξης του 0,6%, από €154,7 εκατ. το τετράμηνο του 2019 στα €155,6 εκατ. το ίδιο διάστημα φέτος.

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφική περιοχή, υποχώρησαν οριακά προς τις χώρες της Ευρωζώνης, κατά 0,3%, προσεγγίζοντας τα €4,20 δισεκ. φέτος από €4,22 δισεκ. το ίδιο τετράμηνο του 2019, με αποτέλεσμα να κατευθυνθεί προς αυτές φέτος σχεδόν το 42,4% των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων. Αντιθέτως, προς την ΕΕ-27 σημειώθηκε αύξηση, 1,8% ή €98,7 εκατ., με τις εξαγωγές προς αυτές να φθάνουν τα €5,6 δισεκ., από €5,5 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών εξαγωγών, σημειώθηκε διεύρυνσή τους προς την Γαλλία, κατά 28,1%, από €397,8 εκατ. σε €509,5 εκατ., και προς την Γερμανία κατά 18,3%, από τα €669,6 εκατ. σε €792,5 εκατ. Μείωση παρουσίασαν οι εξαγωγές προς το σημαντικότερο εμπορικό εταίρο, την Ιταλία, κατά 3,0%, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν σε €1,1 δισεκ. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση των εξαγωγών το πρώτο τετράμηνο του 2020 προς προορισμό της Ευρωζώνης σημειώθηκε στη Λετονία, κατά 122,8%, από €5,7 εκατ. το περασμένο έτος σε €12,7 εκατ. το τρέχον.

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 8,7% ή κατά €111,1 εκατ., φθάνοντας τα €1,4 δισεκ., η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, με αύξηση των εκροών προϊόντων προς αυτή σε σχέση με πέρυσι κατά 8,4% ή κατά €39,4 εκατ. Παράλληλα, θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν προς δύο άλλες χώρες από τη συγκεκριμένη ομάδα οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, την Ρουμανία και την Πολωνία, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 7,4% ή €24,0 εκατ., στα €349,4 εκατ., και κατά 13,6% ή €21,6 εκατ., στα €180,2 εκατ. αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση, της τάξης του 51,0%, σημειώθηκε προς την Ουγγαρία, προς την οποία οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά €30,4 εκατ., από €59,6 εκατ. πέρυσι στα €90,0 εκατ. ένα χρόνο μετά.

Οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης παρουσίασαν μείωση της ζήτησης των ελληνικών εξαγωγών κατά 12,4%, από €1,9 δισεκ. πέρυσι. σε €1,7 δισεκ. φέτος. Αυτή εκδηλώθηκε πρωτίστως στην Τουρκία, κατά 18,2%, από τα €573,2 εκατ. σε €469,1 εκατ. και δευτερευόντως στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά 8,3% από τα €390,0 εκατ. το πρώτο τετράμηνο του 2019 στα €357,7 εκατ. το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2020.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής κινήθηκαν ανοδικά κατά 3,4%, από €481,3 εκατ. το 2019 σε €497,6 εκατ. ένα χρόνο μετά, κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ κατά 4,2%, από €381,2 εκατ. πέρυσι σε €397,3 εκατ. φέτος, και προς τον Καναδά, κατά 10,6% ή 4,5 εκατ. Αντιθέτως, μείωση παρουσίασαν οι εξαγωγές προς το Μεξικό (-7,6%).

Πίνακας 3.10

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος – Απρίλιος (εκατ. €)

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		%	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2020*	2019*	ΜΕΤΑΒΟΛΗ 20*/19*	2020*	2019*
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	2,145.3	1,853.6	15.7%	21.6%	17.1%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	1,671.7	1,473.4	13.5%	16.9%	13.6%
Ποτά και Καπνός	251.7	231.4	8.8%	2.5%	2.1%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	221.8	148.7	49.2%	2.2%	1.4%
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	409.2	537.1	-23.8%	4.1%	5.0%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	409.2	537.1	-23.8%	4.1%	5.0%
ΚΑΥΣΙΜΑ	2,362.8	3,448.1	-31.5%	23.8%	31.8%
Ορυκτά. Καύσιμα. Λιπαντικά κ.λπ.	2,362.8	3,448.1	-31.5%	23.8%	31.8%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	4,838.3	4,849.3	-0.2%	48.8%	44.7%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	1,566.3	1,315.5	19.1%	15.8%	12.1%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	1,628.6	1,684.3	-3.3%	16.4%	15.5%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	912.1	985.8	-7.5%	9.2%	9.1%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	731.2	863.7	-15.3%	7.4%	8.0%
ΑΛΛΑ	155.6	154.7	0.6%	1.6%	1.4%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	155.6	154.7	0.6%	1.6%	1.4%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	9,911.2	10,842.9	-8.6%	100.0%	100.0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, ΠΣΕ-ΚΕΕΜ

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής υποχώρησαν έντονα, κατά 39,0%, σε €1,0 δισεκ. από €1,8 δισεκ., κυρίως λόγω της μείωσης των εξαγωγών προς την Αίγυπτο (-40,9%), όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν το πρώτο τετράμηνο του 2020 στα €174,2 εκατ., έναντι €294 δισεκ. πριν ένα χρόνο αλλά και προς το Λίβανο (-53,9%) σημειώνοντας μείωση κατά €263,3 εκατ. το 2020 σε σχέση με το 2019. (Διάγραμμα 3.11). Ομοίως, σε έναν σημαντικό εξαγωγικό προορισμό στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία, οι εξαγωγές υποχώρησαν κατακόρυφα, κατά 63,1%, στα €745,4 εκατ., ενώ αντίθετα προς τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αυξήθηκαν κατά 6,3%, στα €4,9 εκατ.

Αυξημένη κατά 7,3% ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων και προς την Ωκεανία, με την αξία τους στην περίοδο Ιανουαρίου - Απριλίου του τρέχοντος έτους να διαμορφώνεται στα €71,4 εκατ. από €66,5 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα. Η άνοδος προήλθε από την παρόμοια σε κατεύθυνση τάση προς στην Αυστραλία. με ρυθμό 3,9%, προς την οποία οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν από €61,3 εκατ. το 2019 στα €63,7 εκατ. το 2020. Αύξηση σημειώθηκε και προς τη Νέα Ζηλανδία (+47,3%).

Ισχυρή υποχώρηση, της τάξης του 52,2%. εμφάνισαν τους τέσσερις πρώτους μήνες του 2020 οι εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €70,4 εκατ. από €147,2 εκατ. πριν ένα έτος. Η μείωση των εξαγωγικών επιδόσεων προς τις χώρες της συγκεκριμένης περιοχής οφείλεται κυρίως στην κατακόρυφη πτώση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από την Βραζιλία. κατά 85,0%, που διαμόρφωσε την αξία τους στα €9,1 εκατ. από €60,6 εκατ. ένα χρόνο νωρίτερα.

Υποχώρηση της διεθνούς ζήτησης των ελληνικών αγαθών σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, προς τις οποίες οι εξαγωγές μειώθηκαν κατά 4,7%, στα €644,8 εκατ. από €676.5 εκατ. πέρυσι. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται κυρίως στην κάμψη της ζήτησης από την Κίνα (-26,6%, στα €246,0 εκατ. από €335,1 εκατ. το προηγούμενο έτος) και την Σιγκαπούρη (-12,0%, στα €36,9 εκατ. από €41,9 εκατ. το 2019). Αντιθέτως, εκτεταμένη άνοδος, κατά 508,9%, καταγράφηκε προς την Ταϊβάν από €4,8 εκατ. το 2019 σε €29,4 εκατ. φέτος, καθώς και κατά 82,8% προς την Ιαπωνία, από €57,6 εκατ. το προηγούμενο έτος στα €105,4 εκατ. το τρέχον.

Πίνακας 3.11

Εξαγωγές ανά προορισμό. Ιανουάριος-Απρίλιος (εκατ. €)*

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2019	2018	19/18	2019	2018
ΚΟΣΜΟΣ	9,911.2	10,842.9	-8.6%	100.0%	100.0%
ΟΟΣΑ	5,777.8	5,771.7	0.1%	58.3%	53.2%
Ε.Ε. (27)	5,592.9	5,494.2	1.8%	56.4%	50.7%
Ευρωζώνη	4,206.9	4,219.3	-0.3%	42.4%	38.9%
G7	3,332.0	3,096.3	7.6%	33.6%	28.6%
Βόρεια Αμερική	497.6	481.3	3.4%	5.0%	4.4%
Χώρες BRICS	347.0	501.5	-30.8%	3.5%	4.6%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	1,081.5	1,773.6	-39.0%	10.9%	16.4%
Βόρεια Αφρική	474.9	652.6	-27.2%	4.8%	6.0%
Ωκεανία	71.4	66.5	7.3%	0.7%	0.6%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	70.4	147.2	-52.2%	0.7%	1.4%
Ασία	644.8	676.5	-4.7%	6.5%	6.2%
Χώρες ΟΡΕC	459.2	681.0	-32.6%	4.6%	6.3%

* Προσωρινά στοιχεία

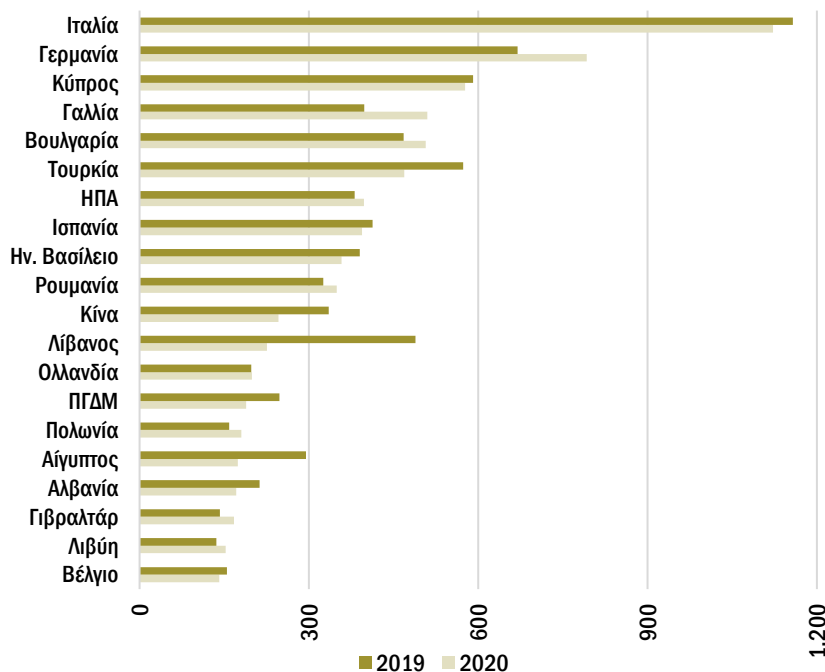
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Επεξεργασία στοιχείων από το ΚΕΕΜ

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού (Covid-19) που ξεκίνησε τον Δεκέμβριο 2019 από την Κίνα και επεκτάθηκε από τα τέλη Φεβρουαρίου στην Ευρώπη και εν συνεχεία στον υπόλοιπο κόσμο, ασκεί πρωτοφανείς επιδράσεις στην παγκόσμια οικονομία, κυρίως μέσω των περιορισμών στη λειτουργία επιχειρήσεων και στις μετακινήσεις των πολιτών. Ευνόητα, αυτοί έχουν επηρεάσει πρωτόγνωρα το διεθνές εμπόριο προϊόντων, επίδραση η οποία αποτυπώνεται στην υποχώρηση των ελληνικών εξαγωγών κατά 21,2% στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου, έναντι 8,6% στο πρώτο τετράμηνο φέτος, ενώ και εξαιρουμένων των εξαγωγών πετρελαιοειδών, οι εξαγωγές των οποίων φέτος έχουν επηρεαστεί από την καθίζηση της τιμής τους, η μείωση έχει φτάσει το 7,0% στην περίοδο του lockdown. Καθώς όμως οι συνθήκες λόγω της υγειονομικής κρίσης έχουν αρνητικό αντίκτυπο και στις εισαγωγές (-21,9% στο δίμηνο), το εμπορικό ισοζύγιο στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα βελτιώθηκε κατά 22,5% ή €801,8 εκατ. Δεδομένων της υποχώρησης της πανδημίας και της σταδιακής άρσης των περιορισμών στις χώρες της ΕΕ, αναμένεται αναθέρμανση του μεταξύ τους εμπορίου. Ωστόσο, δεν αποκλείεται μια ανάκαμψη του ιού από το φθινόπωρο. Σε κάθε περίπτωση, η ύφεση στην ΕΕ, τον πλέον σημαντικό εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών προϊόντων, που σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις θα έχει ένταση κοντά στο 8,0%, θα πλήξει έντονα τη ζήτηση για αυτά. Η αβεβαιότητα ως προς την εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών είναι μεγαλύτερη για τις χώρες εκτός ΕΕ, λόγω των διακυμάνσεων που παρουσιάζει η εξάπλωση της υγειονομικής κρίσης σε αυτές, με πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα τις ΗΠΑ και την Κίνα. Αυτό το γεγονός καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την πραγματοποίηση προβλέψεων για την ακριβή μεταβολή των ελληνικών εξαγωγών πλέον. Παρά ταύτα, θεωρείται πλέον πιθανή η υποχώρηση των εξαγωγών, εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών, με διψήφιο ποσοστό.

Διάγραμμα 3.12

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, Ιανουάριος – Απρίλιος
(εκατ. €)

Μεγαλύτερη αύξηση εξαγωγών προϊόντων την περίοδο Ιαν. – Απριλίου σε απόλυτους όρους προς την Γερμανία (+122,8 εκατ.). Μεγαλύτερη πτώση αυτή προς το Λίβανο (-€263,3 εκατ.). Παραμένει το μεγαλύτερο μερίδιο στο σύνολό τους αυτό της Ιταλίας

Πηγή: ΠΣΕ-ΚΕΕΜ, Επεξεργασία: IOBE

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

- Υποχώρηση του ποσοστού ανεργίας το α' τρίμ. του 2020 στο 16,2% από 19,2% ένα έτος νωρίτερα. Το χαμηλότερο από το δεύτερο τρίμηνο του 2011.
- Πτώση ανεργίας κατά 76,2% από μείωση του εργατικού δυναμικού και κατά 23,8% από την άνοδο της απασχόλησης
- Μεγαλύτερη αύξηση θέσεων εργασίας στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο (+29,9 χιλ. άτομα), στη Μεταφορά-Αποθήκευση (+21,4 χιλ. άτομα), στις Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας (+16,2 χιλ. άτομα) και στη Μεταποίηση (+12,2 χιλ. άτομα)
- Ο εποχικά διορθωμένος δείκτης μισθολογικού κόστους το α' τρίμ. του 2020 παρουσίασε άνοδο κατά 0,8% συγκριτικά με το α' τρίμ. του 2019, ύστερα από δύο συνεχόμενα τρίμηνα πτώσης

Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε στο 16,2%, δηλαδή τρεις ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα συγκριτικά με το πρώτο τρίμηνο του 2019 (19,2%) και 0,6 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα έναντι του αμέσως προηγούμενου τριμήνου (16,8%). Ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε στους 745,1 χιλ. παρουσιάζοντας μείωση κατά 162,0 χιλ. άτομα (ή κατά 17,9%) συγκριτικά με τον αριθμό τους το α' τρίμ. του 2019 (907,1 χιλ.). Ο αριθμός των απασχολούμενων το πρώτο τρίμηνο φέτος αυξήθηκε κατά 38,6 χιλ. άτομα (ή κατά 1,0%), στους 3.852,6 χιλ. Η μείωση στον αριθμό των ανέργων προήλθε κατά 76,2% από τη μείωση του εργατικού δυναμικού (κατά 123,4 χιλ. άτομα, από τις 4.712,1 χιλ. στις 4.597,7 χιλ.) και κατά 23,8% από την άνοδο της απασχόλησης. Επισημαίνεται πως η ισχυρή υποχώρηση του αριθμού των ανέργων τον Μάρτιο έναντι του προηγούμενου μήνα (-106,2 χιλ.), αποδόθηκε πρωτίστως (2/3) στην έξοδό τους από το εργατικό δυναμικό, όχι στην αύξηση της απασχόλησης. Σύμφωνα με το σχετικό δελτίο τύπου της ΕΛ.ΣΤΑΤ., «αρκετά άτομα που αναζητούσαν εργασία δήλωσαν ότι δεν είναι

άμεσα διαθέσιμα να εργαστούν και επομένως, σύμφωνα με τους ορισμούς του σχετικού ευρωπαϊκού Κανονισμού, κατατάσσονται στους οικονομικά μη ενεργούς». Αυτός ήταν ο κύριος λόγος της υποχώρησης του ποσοστού ανεργίας στο αρχικό τρίμηνο φέτος, παρά τις επιπτώσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού τον Μάρτιο στην απασχόληση.

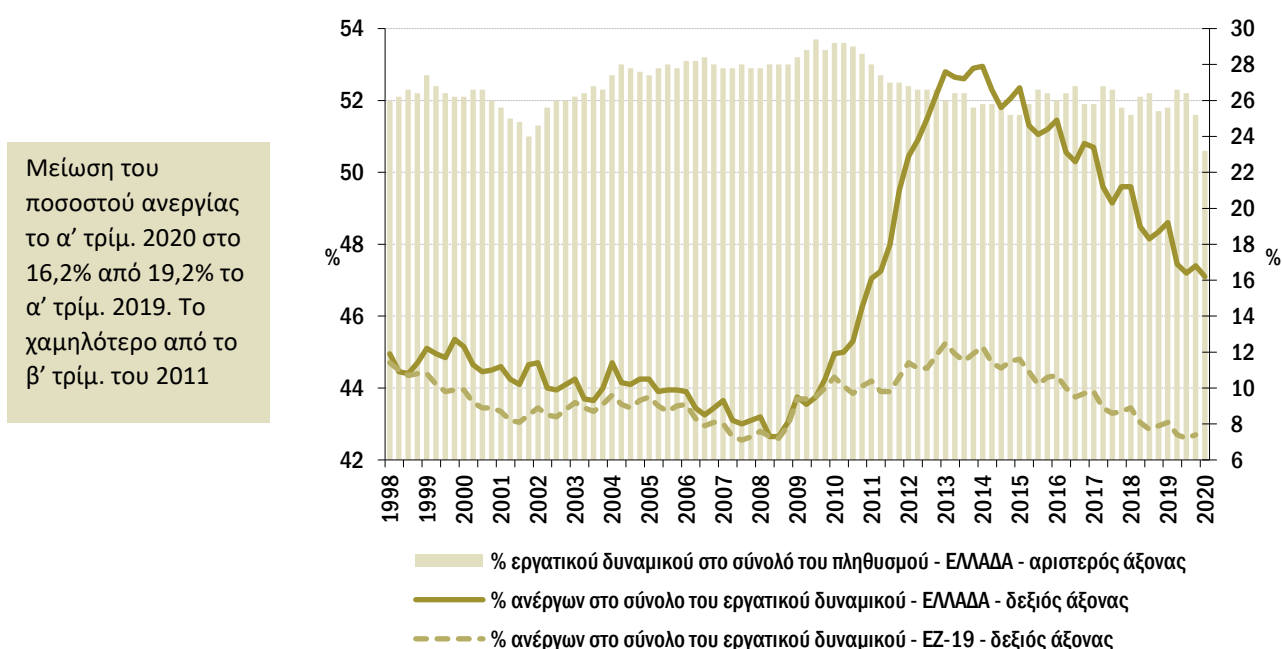
Σε ότι αφορά την εξέλιξη της ανεργίας στην Ευρωζώνη-19, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, μετά την Ελλάδα, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στην Ισπανία, το οποίο το α' τρίμηνο φέτος περιορίστηκε στο 14,4% από 14,7% πριν ένα χρόνο. Σε απόσταση ακολουθούν η Ιταλία, όπου το αντίστοιχο ποσοστό περιορίστηκε σε 9,4% από 11,1% καθώς και η Γαλλία, όπου το ποσοστό ανεργίας από 9,1% το α' τρίμ. του 2019 περιορίστηκε στο 8,1% ένα έτος μετά. Από την άλλη πλευρά, τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας το α' τρίμ. φέτος παρουσιάστηκαν στις Ολλανδία (3,3% από 3,7%), Σλοβενία (4,6% από 4,8%) και Αυστρία (4,7% από 4,8%).

Ως προς την εξέλιξη της ανεργίας με βάση το φύλο, στην Ελλάδα το ποσοστό ανεργίας των γυναικών το α' τρίμ. φέτος ήταν κατά 5,6 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από αυτό των ανδρών (19,3% έναντι 13,7%). Ωστόσο, σε αμφότερα τα φύλα παρουσιάζει μείωση σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι. Στις γυναίκες η μείωση ήταν υψηλότερη, καθώς την περίοδο α' τρίμ. 2019-α' τρίμ. 2020 περιορίστηκε κατά 4,7 ποσοστιαίες μονάδες (24% το α' τρίμ. 2019), ενώ στους άνδρες ελαττώθηκε κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες (από 15,4% το α' τρίμ. 2019).

Σχετικά με την ηλικιακή διάρθρωση της ανεργίας, σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες παρουσιάζεται μείωση του ποσοστού ανεργίας και το ποσοστό της μειώνεται όσο αυξάνεται η ηλικία. Η ισχυρότερη πτώση σημειώθηκε στα άτομα ηλικίας 15-19 ετών όπου έφτασε στις 16,0 ποσοστιαίες μονάδες (από 50,2% το α' τρίμ. του 2019 στο 34,2% το α' τρίμ. του 2020). Πολύ μικρότερη σε ποσοστιαίες μονάδες ήταν η πτώση στο ποσοστό ανεργίας των ατόμων που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 20-24 ετών, όπου διαμορφώθηκε στις 5,2 π.μ. (34,5% το πρώτο τρίμ. φέτος από 39,7% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019). Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας εμφανίστηκαν στα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών, στα οποία περιορίστηκε στο 8,2% από 11,2% ένα έτος νωρίτερα, ενώ η μικρότερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στην ηλικιακή κατηγορία 46-64 ετών, 2,1 ποσοστιαίες μονάδες (από 15,1% το α' τρίμ. του 2019 στο 13,0 το α' τρίμ. φέτος).

Διάγραμμα 3.13

Εξέλιξη ποσοστού εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό και ποσοστού ανέργων στο εργατικό δυναμικό

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Σχετικά με τη διάρκεια τη ανεργίας, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στο σύνολο των ανέργων το α' τρίμ. φέτος παρουσίασε αύξηση κατά 5,6 ποσοστιαίες μονάδες συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019, καθώς διαμορφώθηκε σε 70,5% από 64,9%. Ωστόσο, ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων περιορίστηκε κατά 63,7 χιλ. ή κατά 10,8%, διαμορφούμενος στους 525,3 χιλ. από 589,0 χιλ.

Αναφορικά με το επίπεδο της ανεργίας με βάση το επίπεδο της εκπαίδευσης, μειώνεται καθώς το επίπεδο της αυξάνει, ενώ σε όλες τις κατηγορίες εκπαίδευσης πλην των ατόμων που δεν πήγαν καθόλου σχολείο και των ατόμων που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού, περιορίστηκε κατά το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Αναλυτικά, η μεγαλύτερη πτώση στο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται στα άτομα με απολυτήριο Δημοτικού, όπου διαμορφώθηκε στις 4,5 ποσοστιαίες μονάδες (από 23,5% το 'α τρίμ. του 2019 σε 19,0% το ίδιο τρίμηνο φέτος). Τα άτομα με διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών παρουσιάζουν το χαμηλό ποσοστό ανεργίας και τη μικρότερη μείωσή του, καθώς αυτή διαμορφώθηκε σε μία ποσοστιαία μονάδα (από 7,9% σε 6,9%), ενώ έπονται ως προς το ποσοστό τα άτομα με πτυχίο Ανωτάτων Σχολών, στα οποία η πτώση διαμορφώθηκε σε 1,3 ποσοστιαίες μονάδες (από 13,1% σε 11,8%). Από την άλλη πλευρά, η υψηλότερη άνοδος του ποσοστού ανεργίας σημειώθηκε στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού, καθώς έφτασε τις 11,2 ποσοστιαίες μονάδες (από 30,7% σε 41,9%). Τέλος, τα άτομα που δεν πήγαν καθόλου σχολείο παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας το οποίο αυξήθηκε από 54,4% σε 56,3%.

Σε σχέση με την περιφερειακή διάσταση της ανεργίας, σε δέκα περιφέρειες της χώρας το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε το α' τρίμ. του 2020 συγκριτικά με το α' τρίμ. του 2019 και στις υπόλοιπες τρεις αυξήθηκε. Αναλυτικότερα, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζεται στις περιφέρειες Πελοποννήσου (10,8% από 13,4%), και Ιονίων Νήσων (13,6% από 20,1%) ενώ το υψηλότερο στις Δυτική Ελλάδα (20,4% από 25,6%) και Δυτική Μακεδονία (19,4% από 27,1%). Η ισχυρότερη μείωση στο ποσοστό ανεργίας σημειώθηκε στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, όπου διαμορφώθηκε στις 12,9 ποσοστιαίες μονάδες (από 26,9% το α' τρίμ. του 2019 σε 14,0% το α' τρίμ. του 2020), ενώ η μεγαλύτερη άνοδος σε δύο περιφέρειες, την Ήπειρο (+0,9 ποσοστιαίες μονάδες, από 16,6% σε 17,5%) και τη Στερεά Ελλάδα (από 18,4% σε 19,3%). Τέλος, στην Αττική, τη μεγαλύτερη περιφέρεια της χώρας, το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε κατά 4,1 ποσοστιαίες μονάδες και διαμορφώθηκε στο 14,3% το α' τρίμ. φέτος, από 18,4% το ίδιο τρίμηνο πέρυσι.

Σε ότι αφορά την απασχόληση σε επίπεδο βασικών τομέων, ο Πρωτογενής τομέας παρουσιάζει σημαντική μείωση, καθώς ο αριθμός των απασχολούμενων σε αυτόν περιορίστηκε από τους 466,1 χιλ. το α' τρίμ. του 2019 στους 424,2 χιλ. το α' τρίμ. του 2020 (-41,9 χιλ. άτομα ή κατά 9,0%). Στους άλλους δύο τομείς, τον Δευτερογενή και τον Τριτογενή, η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 7,4 χιλ. (από τους 580,4 χιλ. στους 587,8 χιλ.) και 73,1 χιλ. (από τους 2.767,6 χιλ. στους 2.840,7 χιλ.) απασχολούμενους, αντίστοιχα.

Στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, σε δέκα από αυτούς παρουσιάζεται μείωση της απασχόλησης, σε δέκα άνοδος και σε έναν ήταν αμετάβλητη. Η μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης το α' τρίμ. του 2020 συγκριτικά με την ίδια περίοδο το 2019 εντοπίζεται στον πρωτογενή τομέα (-41,9 χιλ. άτομα) και στον κλάδο Δημόσιας Διοίκησης-Άμυνας (-16,2 χιλ. απασχολούμενοι, από τους 348,6 χιλ. στους 332,4 χιλ.). Από την άλλη πλευρά, η μεγαλύτερη άνοδος της απασχόλησης σημειώθηκε στον πολυπληθέστερο κλάδο της ελληνικής οικονομίας, το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε από τους 676,4 χιλ. στους 706,3 χιλ. (άνοδος κατά 29,9 χιλ. απασχολούμενους). Έπεται ο κλάδος Μεταφοράς-Αποθήκευσης, όπου η αύξηση των θέσεων εργασίας έφτασε τους 21,4 χιλ. απασχολούμενους (από τους 195,8 χιλ. στους 217,2). Σημαντική ήταν η άνοδος της απασχόλησης στη Μεταποίηση, κατά 12,2 χιλ. απασχολούμενους (από τους 363,5 χιλ. στους 379,9 χιλ.). Στον κλάδο του Τουρισμού, το α' τρίμ. του τρέχοντος έτους ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε στους 329,0 χιλ. από τους 322,1 χιλ. το ίδιο τρίμηνο του 2019, δηλαδή παρουσίασε άνοδο κατά 6,9 χιλ. Τέλος, στους κλάδους Δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας-κοινωνικής μέριμνας και Εκπαίδευσης η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 16,2 χιλ. (από τους 245,1 χιλ. στους 261,3 χιλ.) και 10,9 χιλ. (από τους 319,6 χιλ. στους 330,5 χιλ.) απασχολούμενους, αντίστοιχα.

Συμπερασματικά, από τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο, προκύπτει ότι η αύξησή της το α' τρίμ. του 2020 προήλθε κυρίως από:

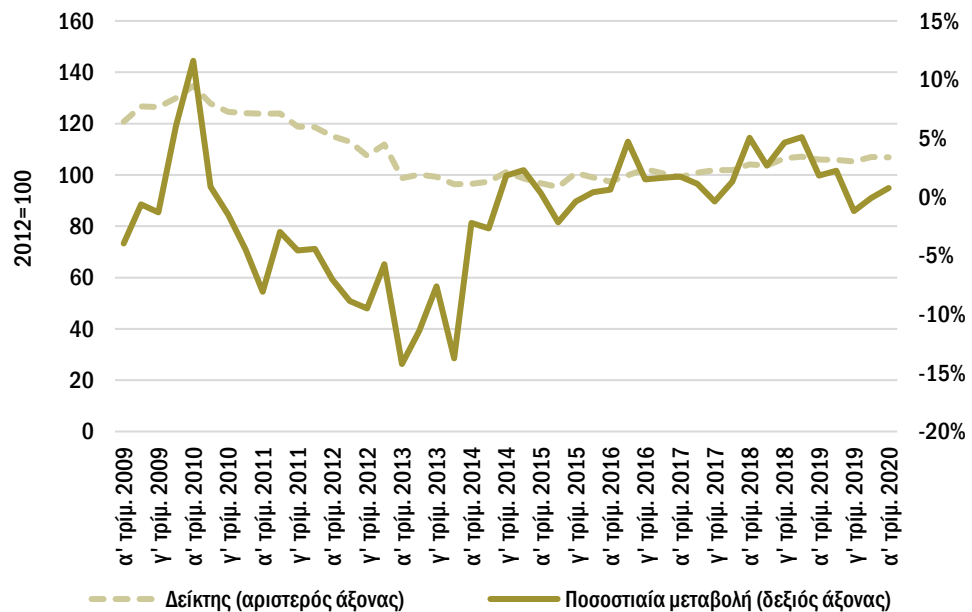
- Την άνοδο της απασχόλησης στον κλάδο Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου (+29,9 χιλ. απασχολούμενοι), σε συνάφεια με την άνοδο του εποχικά διορθωμένου δείκτη κύκλου εργασιών στο Λιανικό εμπόριο κατά 3,3% και παρά την πτώση του εποχικά διορθωμένου δείκτη κύκλου εργασιών στο Χονδρικό εμπόριο κατά 3,7%
- Την άνοδο στον κλάδο Μεταφοράς-Αποθήκευσης (+21,4 χιλ. απασχολούμενοι)
- Την αύξηση στον κλάδο Δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας (+16,2 χιλ. απασχολούμενοι), μάλλον εξαιτίας των έκτακτων αναγκών εξαιτίας της πανδημίας του νέου κορωνοϊού
- Την άνοδο στον κλάδο Μεταποίησης (+12,2 χιλ. απασχολούμενοι), παρά την πτώση του Δείκτη κύκλου εργασιών στη Βιομηχανία κατά 2,2% και παρά την πτώση της απασχόλησης στον Πρωτογενή τομέα (-41,9 χιλ. απασχολούμενοι) και στον κλάδο Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας (-16,2 χιλ. απασχολούμενοι).

Ως προς την τάση του εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, το α' τρίμ. του 2020 παρουσίασε οριακή άνοδο κατά 0,8% συγκριτικά με το α' τρίμ. του 2019 (106,0 μονάδες) ύστερα από δύο συνεχόμενα τρίμηνα πτώσης.

Διάγραμμα 3.14

Εξέλιξη εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους και ποσοστιαίας μεταβολή αυτού (2006-2019)

Αύξηση του εποχικά διορθωμένου δείκτη μισθολογικού κόστους κατά 0,8% το α' τρίμ. του 2020 συγκριτικά με το α' τρίμ. του 2019, η μεγαλύτερη του τελευταίου έτους

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.12

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
2008	9.435,1	53,0	4.610,5	92,3	387,9	7,8
2009	9.431,1	53,4	4.556,0	90,4	484,7	9,6
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9
α' τρίμ. 2016	9.226,3	52,0	3.606,3	75,1	1.195,1	24,9
β' τρίμ. 2016	9.217,2	52,2	3.702,6	76,9	1.112,1	23,1
γ' τρίμ. 2016	9.208,3	52,4	3.736,7	77,4	1.092,6	22,6
δ' τρίμ. 2016	9.199,4	51,9	3.648,6	76,4	1.124,0	23,6
2016	9.212,8	52,1	3.673,6	76,5	1.130,9	23,5
α' τρίμ. 2017	9.190,7	51,9	3.659,3	76,7	1.114,7	23,3
β' τρίμ. 2017	9.181,4	52,4	3.791,4	78,9	1.016,6	21,1
γ' τρίμ. 2017	9.172,3	52,3	3.823,7	79,8	970,1	20,2
δ' τρίμ. 2017	9.163,3	51,8	3.736,3	78,8	1.006,8	21,2
2017	9.176,9	52,1	3.752,7	78,6	1.027,1	21,5
α' τρίμ. 2018	9.154,0	51,6	3.723,8	78,8	1.001,2	21,2
β' τρίμ. 2018	9.144,7	52,1	3.860,4	81,0	906,0	19,0
γ' τρίμ. 2018	9.135,5	52,2	3.894,2	81,7	871,8	18,3
δ' τρίμ. 2018	9.126,4	51,7	3.833,7	81,3	881,1	18,7
2018	9.140,2	51,9	3.828,0	80,7	915,0	19,3
α' τρίμ. 2019	9.117,3	51,8	3.814,0	80,8	907,1	19,2
β' τρίμ. 2019	9.108,0	52,3	3.956,4	83,1	805,0	16,9
γ' τρίμ. 2019	9.089,9	52,2	3.971,9	83,6	777,0	16,4
δ' τρίμ. 2019	9.089,9	51,6	3.901,8	83,2	786,4	16,8
2019	9.103,5	52,0	3.911,0	82,7	818,9	17,3
α' τρίμ. 2020	9.083,8	50,6	3.852,6	83,8	745,1	16,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Η ικανοποιητική εικόνα του πρώτου τριμήνου αναφορικά με την ανεργία αντισταθμίζει το ότι στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους και κατά το πρώτο δίμηνο του τρέχοντος έτους ορισμένα τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας, όπως το Λιανικό-Χονδρικό Εμπόριο, τα Οικοδομικά Έργα και οι Μεταφορές ενισχύονταν. Επιπλέον, όπως ήδη επισημάνθηκε, η υποχώρηση της ανεργίας τον Μάρτιο οφείλεται, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, στο γεγονός ότι ένα σημαντικό μέρος των ανέργων, περίπου το 10% αυτών, κατευθύνθηκε προς τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό, καθώς λόγω της πανδημίας, δήλωσαν ότι δεν είναι άμεσα διαθέσιμοι να εργαστούν.

Παρά τη σημαντική υποχώρηση της ανεργίας τον Μάρτιο εξαιτίας των εξελίξεων που αναφέρθηκαν και σε αντίθεση με τις ραγδαίες εξελίξεις λόγω της πανδημίας του νέου κορωνοϊού, από το δεύτερο τρίμηνο αναμένεται να γίνουν αισθητές οι ισχυρές αρνητικές επιδράσεις της στην απασχόληση. Αυτές θα προκληθούν κυρίως από τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας, εγχωρίως και διεθνώς, και ευρύτερα, από την αβεβαιότητα που δημιουργεί η υγειονομική κρίση.

Ως προς τις επιδράσεις από τις παρεμβάσεις για την πανδημία εγχωρίως, θα προέλθουν από ην αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων, οι οποίες ως επί το πλείστον δραστηριοποιούνται στην παροχή

υπηρεσιών σε τελικούς καταναλωτές, αλλά και τους ισχυρούς περιορισμούς και απαγορεύσεις στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές έως το τέλος Ιουνίου, στο πλαίσιο των μέτρων προστασίας από την πανδημία, έχουν ασκήσει έντονες πιέσεις στην απασχόληση. Αυτές αναμένεται να εκδηλωθούν σε κλάδους οι οποίοι είχαν σημαντική συμβολή στην υποχώρηση της ανεργίας στα πρόσφατα έτη, συγκεκριμένα στο Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο, στην Εστίαση, στις Επαγγελματικές – τεχνικές δραστηριότητες, στην Παροχή Καταλύματος και στις Μεταφορές. Από την άλλη πλευρά, η σταδιακή άρση των εσωτερικών περιορισμών, από τις αρχές Μαΐου, που ουσιαστικά ολοκληρώθηκε στις 15 Ιουνίου, θα μετριάσει αυτές τις επιδράσεις.

Ανασχετικά στις πιέσεις στην απασχόληση από τα παραπάνω μέτρα θα επενεργήσουν τα έκτακτα μέτρων που έλαβε η κυβέρνηση με σκοπό τη στήριξη της απασχόλησης. Σε αυτά περιλαμβάνονται η αναστολή σύμβασης εργασίας των εργαζομένων, η δυνατότητα εξ' αποστάσεως εργασίας των εργαζομένων, η δυνατότητα εκ περιτροπής εργασίας, η θέσπιση του προγράμματος «ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ» που αποτελεί μηχανισμό ενίσχυσης της απασχόλησης με τη μορφή οικονομικής ενίσχυσης βραχυχρόνιας εργασίας, η θέσπιση αποζημίωσης ειδικού σκοπού για μισθωτούς, ελεύθερους επαγγελματίες, αυτοαπασχολούμενους και ιδιοκτήτες ατομικών επιχειρήσεων κ.ά. (βλέπε ειδικό πλαίσιο 3.3).

Το γεγονός ότι οι περιορισμοί στις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις άρθηκαν σε σημαντικό βαθμό από την 1^η Ιουλίου, έχει περιορίσει σημαντικά την τουριστική περίοδο, γεγονός το οποίο θα επενεργήσει αποτρεπτικά σε πολλές επιχειρήσεις του τομέα του Τουρισμού ως προς τη λειτουργία τους φέτος. Επιπλέον, λόγω των ισχυρών επιπτώσεων της πανδημίας σε χώρες με υψηλή συμμετοχή στα έσοδα από τον τουρισμό, από τις οποίες επιτρέπονται οι ταξιδιώτες (π.χ. Ιταλία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο), αναμένεται υποχώρηση της κατά κεφαλή δαπάνης, που θα περιορίσει περαιτέρω τις εποχικές προσλήψεις.

Ισχυρή επίδραση από τα μέτρα προστασίας στο εξωτερικό θα προέλθει από την εξασθένηση της ζήτησης, από επιχειρήσεις και νοικοκυριά, εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, η οποία θα αποτυπωθεί πρωτίστως στην απασχόληση των εξαγωγικών μεταποιητικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας, όπως επίσης του πρωτογενούς τομέα. Τα πιο πρόσφατα στοιχεία εξαγωγών που αφορούν στο πρώτο τετράμηνο του τρέχοντος έτους, δείχνουν ότι οι υψηλότερες απώλειες εξαγωγών σημειώθηκαν στις χώρες της Μέσης Ανατολή-Βόρειας Αφρικής (κυρίως Λίβανος, Σ. Αραβία, Αίγυπτος, Ισραήλ), όπου οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων περιορίστηκαν κατά 39% ή €692,1 εκατ., καθώς και στις λοιπές Ευρωπαϊκές χώρες (κυρίως Τουρκία, Βόρεια Μακεδονία και Αλβανία), προς τις οποίες οι εξαγωγές προς τις οποίες οι εξαγωγές περιορίστηκαν κατά 12,4% ή κατά €242,7 εκατ. Ευνόητα, η διάρκεια και η ένταση αυτών των απωλειών θα εξαρτηθούν από την εξέλιξη της πανδημίας στους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους.

Η αβεβαιότητα σχετικά με την ολοκλήρωση της πανδημίας, εγχωρίως, πανευρωπαϊκά και στον υπόλοιπο κόσμο, επενεργεί ανασχετικά στην υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων, άρα και στις θέσεις εργασίας στην κατασκευή τους. Εξάιρεση θα αποτελέσουν τα έργα σε ολοκληρωμένες στο παρελθόν παραχωρήσεις - αποκρατικοποιήσεις (Ελληνικό, περιφερειακά αεροδρόμια).

Από την άλλη πλευρά, η τρέχουσα δυσμενής συγκυρία έχει δημιουργήσει συγκεκριμένες ανάγκες παροχής υπηρεσιών, π.χ. υγείας, κοινωνικής μέριμνας, δημιουργίας υπηρεσιών διαδικτύου, χερσαίων ταχυμεταφορών (courier), οι οποίες, παρά τη γενικότερη υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, θα συντηρήσουν ή και θα αυξήσουν τις θέσεις εργασίας στους αντίστοιχους κλάδους. Ενδεικτικά αναφέρονται οι 5,1 χιλ. προσλήψεις υγειονομικού προσωπικού στο δημόσιο τομέα. Ευρύτερα ο δημόσιος τομέας θα προσφέρει για άλλο ένα έτος προσωρινή απασχόληση μέσω προγραμμάτων του ΟΑΕΔ, με σημαντικότερο το πρόγραμμα κοινωφελούς χαρακτήρα στην τοπική αυτοδιοίκηση, με 36,5 χιλ. ωφελούμενους για οκτάμηνη απασχόληση, θέσεις εργασίας οι οποίες θα υφίστανται καθ' όλο το δεύτερο εξάμηνο. Πρόσφατα εγκρίθηκε νέο πρόγραμμα για την επιχορήγηση επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών του δημοσίου τομέα για την απασχόληση 10.000 μακροχρόνια ανέργων ηλικίας 55-67 ετών. Παράλληλα, αναμένεται η έγκριση προγράμματος ενίσχυσης εργοδοτών για πρόσληψη 2.000 ατόμων που παρουσιάζουν κινητικά προβλήματα, είναι απεξαρτημένα από εξαρτησιογόνες ουσίες κ.λπ.

Τέλος, εξαιτίας των ιδιαίτερα δυσμενών συνθηκών στην αγορά εργασίας λόγω της υγειονομικής κρίσης, ενδεχομένως ένα σημαντικό τμήμα όσων έχουν απωλέσει την απασχόλησή τους ή θα τη χάσουν, να αποθαρρυνθούν να αναζητήσουν εργασία, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, όπως έγινε τον Μάρτιο.

Ωστόσο, η τελική επίδραση των ανωτέρω παραγόντων στην απασχόληση εξακολουθεί να μην μπορεί να προβλεφθεί με ασφάλεια αφού ένα νέο κύμα έξαρσης του κορωνοϊού εγχωρίως ή/και διεθνώς είναι πιθανό. Αυτό θα επιβαρύνει περαιτέρω το οικονομικό περιβάλλον και επομένως και την ανεργία. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα ανωτέρω, το IOBE εκτιμά ότι η ανεργία σε ετήσια βάση το 2020, θα κυμανθεί μεταξύ 19,3% και 20,5%, δηλαδή από 2,0 έως 3,2 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα συγκριτικά με το 2019.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, κατά το τρίμηνο Απριλίου-Ιουνίου του 2020 σε σχέση με το τελευταίο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, καταγράφεται επιδείνωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην του Λιανικού εμπορίου. Σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, σημειώθηκε οριακή ενίσχυση στο Λιανικό εμπόριο, μικρή υποχώρηση στη Βιομηχανία, ενώ στις Κατασκευές και στις Υπηρεσίες η υποχώρηση ήταν εντονότερη. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο ισοζύγιο των +14,5 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου μειώθηκε κατά 12 μονάδες κατά το β' τρίμηνο του 2020. Σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι χαμηλότερος κατά 9 μονάδες περίπου. Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει πτώση της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα βρίσκεται στο 13%, ενώ σημειώνει μείωση στο 15% (από 23%) το ποσοστό εκείνων που αναμένουν αύξηση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Ωστόσο, η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (72% από 68%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

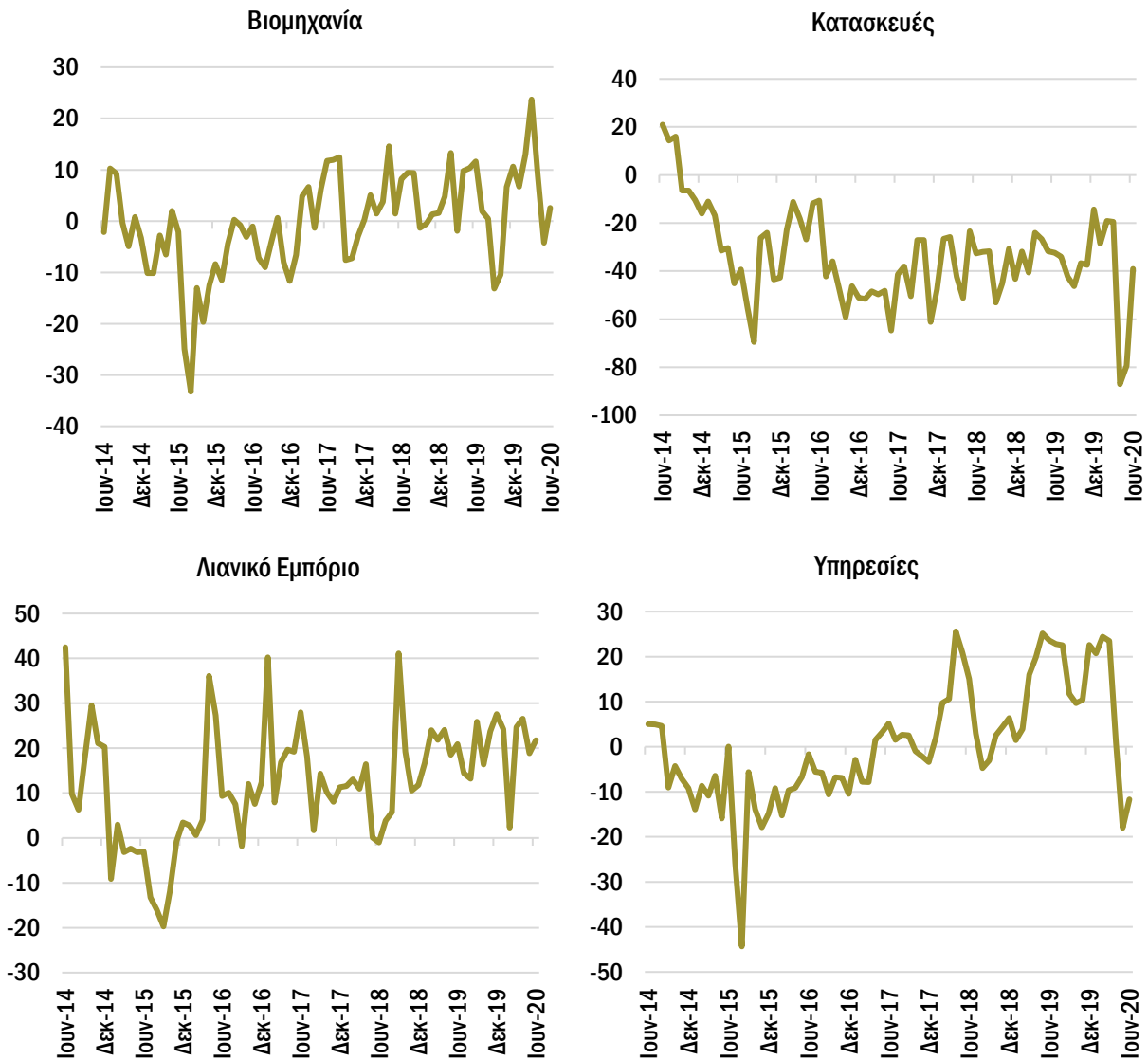
Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις υποδηλώνουν έντονη επιδείνωση στο ήδη χαμηλό ισοζύγιο της απασχόλησης του τομέα, το οποίο διαμορφώθηκε στις -68 μονάδες (από -22 μονάδες), σε κατά πολύ χαμηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με το ίδιο χρονικό διάστημα του 2019 (-30 μονάδες). Στο εξεταζόμενο τρίμηνο, το 72% (από 36%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 4% (από 14%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η αισθητή επιδείνωση του σχετικού δείκτη στα Δημόσια έργα (-71 από -21 μον.) συνοδεύεται από αντίστοιχη υποχώρηση του δείκτη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (-65 από -24 μον.).

Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο ενισχύθηκε ήπια κατά το δεύτερο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, στις +22 μονάδες (από +17). Επιπλέον, αυτή η επίδοση βρίσκεται οριακά υψηλότερα, κατά 1 μονάδα, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή. Μόλις το 4% (από 3%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 26% (από 20%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να κινούνται στο 70% (από 79%) του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους σημειώνεται αύξηση του σχετικού ισοζυγίου σε όλους τους κλάδους, πλην του κλάδου Οικιακού εξοπλισμού και των Οχημάτων και Ανταλλακτικών, στους οποίους παρατηρείται αισθητή μείωση.

Στις Υπηρεσίες οι σχετικές προβλέψεις το εξεταζόμενο τρίμηνο υποδηλώνουν αισθητή μείωση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, όπως και ως προς το αντίστοιχο περυσινό χρονικό διάστημα. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των +23 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου, περιορίστηκε κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο στις -10 μονάδες, ενώ σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019 μειώθηκε κατά 33 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 21% (από 3% το προηγούμενο τρίμηνο) αναμένει μείωση της απασχόλησης, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να διαμορφώνεται στο 11% (από 26% στο προηγούμενο τρίμηνο). Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι πτωτική σε όλους τους εξεταζόμενους κλάδους.

Διάγραμμα 3.15

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Κατά το τρίμηνο Απριλίου-Ιουνίου 2020, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, καταγράφεται επιδείνωση ως προς τις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους τομείς πλην του Λιανικού Εμπορίου

Πλαίσιο 3.3

Παρεμβάσεις πολιτικής για την υποστήριξη των θέσεων εργασίας από τις επιπτώσεις του COVID-19

Η εμφάνιση του νέου κορωνοϊού COVID-19 στην Ελλάδα οδήγησε στη λήψη μιας σειράς μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας (αναστολή λειτουργίας συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, διεθνών επιβατικών μεταφορών, περιορισμοί στις μετακινήσεις πολιτών). Παράλληλα με αυτά τα μέτρα πραγματοποιήθηκαν και παρεμβάσεις οικονομικής φύσης, με σκοπό την υποστήριξη επιχειρήσεων, ελευθέρων επαγγελματιών και εργαζομένων οι οποίοι πλήγηκαν οικονομικά από τα παραπάνω μέτρα. Μέρος αυτών ήταν παρεμβάσεις υποστήριξης της απασχόλησης, που αφορούσαν τόσο στις επιχειρήσεις όσο και στους εργαζόμενους. Σκοπός του πλαισίου είναι η συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων μέτρων με αυτό το περιεχόμενο. Αυτά τα μέτρα, στη συντριπτική τους πλειονότητα, νομοθετήθηκαν αρχικά μέσω Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου οι οποίες στη συνέχεια κυρώθηκαν με την ψήφιση νόμων.

Διευθέτηση τρόπου απασχόλησης προσωπικού και χρόνου εργασίας από τις επιχειρήσεις:

Ξεκινώντας από τις παρεμβάσεις πολιτικής που αφορούν στις επιχειρήσεις-εργοδότες του ιδιωτικού τομέα, που επλήγησαν λόγω των μέτρων προστασίας από τον κορωνοϊό COVID-19¹, τους δόθηκε η δυνατότητα να αναστέλλουν τις συμβάσεις εργασίας μέρους ή του συνόλου του προσωπικού τους, προκειμένου να προσαρμόσουν τις λειτουργικές ανάγκες τους στο δυσμενές περιβάλλον που δημιουργήθηκε εξαιτίας αυτού. Οι επιχειρήσεις που κάνουν χρήση της συγκεκριμένης ρύθμισης δεν μπορούν να προβούν σε καταγγελία των συμβάσεων εργασίας για το σύνολο του προσωπικού τους, ενώ μετά τη λήξη της αναστολής των συμβάσεων εργασίας υποχρεούνται να διατηρήσουν τον ίδιο αριθμό θέσεων εργασίας για χρονικό διάστημα ίσο με εκείνο της αναστολής (Ν. 4683/2020). Ειδικά για τις συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, μετά το τέλος της περιόδου αναστολής, η σύμβαση εργασίας συνεχίζεται για το συμφωνηθέντα χρόνο που υπολείπεται, όταν η επιχείρηση-εργοδότης επαναλειτουργήσει (Απόφαση αριθ. 12998/232). Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα στις επιχειρήσεις, έως και την 31.07.2020 (απόφαση αριθ. 26308/768), να καθορίζουν ότι η εργασία που παρέχεται από τους εργαζομένους τους θα πραγματοποιείται με το σύστημα της εξ' αποστάσεως εργασίας (Ν.4682/2020).

Επιπρόσθετα, οι επιχειρήσεις-εργοδότες που έχουν θέσει σε αναστολή τις συμβάσεις εργασίας μέρους ή του συνόλου των εργαζομένων, μπορούν να προβαίνουν σε οριστική ανάκληση της αναστολής των συμβάσεων εργασίας τουλάχιστον για το 40% των εργαζομένων των οποίων οι συμβάσεις τελούν σε αναστολή και εφόσον η αναστολή έχει διατηρηθεί κατ' ελάχιστο για δεκαπέντε ημέρες. Επιτράπηκε και η προσωρινή ανάκληση της αναστολής των συμβάσεων εργασίας για έκτακτες ανάγκες, η οποία με τη λήξη της συνεχίζεται μέχρι τη συμπλήρωση του πλήρους χρονικού διαστήματός της. Οι επιχειρήσεις-εργοδότες που έχουν θέσει σε αναστολή τις συμβάσεις εργασίας μέρους ή του συνόλου των εργαζομένων τους, μπορούν να την παρατείνουν έως για το 60% των συμβάσεων που έχουν τεθεί σε αναστολή, για ανώτατο χρονικό διάστημα 30 ημερών και πάντως όχι πέρα από την 30.06.2020 (Ν. 4690/2020). Ωστόσο, αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην προβούν σε μείωση προσωπικού και μετά τη λήξη του χρόνου παράτασης της αναστολής των συμβάσεων εργασίας των εργαζόμενων αυτών να διατηρήσουν τον ίδιο αριθμό θέσεων εργασίας και με το ίδιο είδος σύμβασης εργασίας για 45 ημέρες (Ν.4690/2020).

Σε περιπτώσεις ομίλου επιχειρήσεων, παρέχεται η ευχέρεια – για όσο χρόνο υπάγονται στους ΚΑΔ που έχουν καθοριστεί ότι πλήττονται από την πανδημία του κορωνοϊού – μεταφοράς προσωπικού μεταξύ των επιχειρήσεών του, κατόπιν μεταξύ τους συμφωνίας, με την υποχρέωση να διατηρήσουν συνολικά τον ίδιο αριθμό εργαζομένων που απασχολούσαν πριν τη μεταφορά (Ν.4683/2020).

Επιπλέον, δόθηκε η δυνατότητα στις επιχειρήσεις που έχουν εξαντλήσει τα νομίμως προβλεπόμενα ανώτατα όρια υπερωριακής απασχόλησης των εργαζομένων τους, να τους απασχολήσουν υπερωριακά χωρίς σχετική απόφαση έγκρισης του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, εφόσον εξακολουθεί να υφίσταται άμεσος κίνδυνος διασποράς του κορωνοϊού, η έλλειψη του οποίου βεβαιώνεται με απόφαση του Υπουργού Υγείας. Η υπερωριακή εργασία δεν μπορεί να υπερβαίνει τα ανώτατα ημερήσια όρια που

προβλέπονται από το νόμο, για χρονικό διάστημα έως έξι μήνες (Ν. 4682/2020). Τέλος, ανεστάλη ως την 15.06.2020 η υποχρέωση του εργοδότη να καταχωρεί στο Πληροφοριακό Σύστημα «ΕΡΓΑΝΗ», κάθε αλλαγή ή τροποποίηση του ωραρίου ή της οργάνωσης του χρόνου εργασίας κάθε εργαζόμενου, καθώς και την υπερεργασία και τη νόμιμη υπερωριακή απασχόληση του, παρά μόνο συγκεντρωτικά (Ν.4682/2020).

Οικονομική στήριξη-διευκόλυνση επιχειρήσεων για την απασχόλησή τους:

Για την οικονομική στήριξη των πληττόμενων από την πανδημία επιχειρήσεων, δόθηκε παράταση στις προθεσμίες καταβολής ασφαλιστικών εισφορών, δόσεων ρυθμίσεων ή διευκολύνσεων τμηματικής καταβολής ασφαλιστικών εισφορών για τους απασχολούμενους μισθωτούς τους (Ν. 4682/2020), ενώ ανεστάλη η είσπραξη ληξιπρόθεσμων οφειλών. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, η παράταση της προθεσμίας καταβολής δεν επιβαρύνεται με τόκους ή προσαυξήσεις.

Προσφάτως, θεσπίστηκε για το χρονικό διάστημα από 15.06.2020 έως 15.10.2020 το πρόγραμμα «ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ», στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας για το μετριασμό της ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE). Οι επιχειρήσεις-εργοδότες του ιδιωτικού τομέα που εντάσσονται στον μηχανισμό μπορούν να προβαίνουν σε μείωση του χρόνου εβδομαδιαίας εργασίας μέχρι και 50% είτε για μέρος είτε για το σύνολο των εργαζομένων τους, ωστόσο αυτή η μείωση δεν επιφέρει μετατροπή της σύμβασης εργασίας των εργαζομένων, για το χρονικό διάστημα που οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν το μηχανισμό. Στους εργαζομένους των επιχειρήσεων-εργοδοτών που εντάσσονται στο πρόγραμμα, καταβάλλεται οικονομική ενίσχυση βραχυχρόνιας εργασίας που ανέρχεται σε ποσοστό 60% επί των καθαρών αποδοχών των απασχολούμενων τους οι οποίες αντιστοιχούν στον χρόνο κατά τον οποίο δεν εργάζονται. Οι εργοδοτικές ασφαλιστικές εισφορές καλύπτονται από την επιχείρηση-εργοδότη (Ν. 4690/2020), με εξαίρεση το χρονικό διάστημα από 15.06.2020 έως 31.07.2020, στο οποίο αυτές καλύπτονται κατά ποσοστό 60% από τον Κρατικό Προϋπολογισμό. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις που κάνουν χρήση του μηχανισμού υποχρεούνται να μην προβούν σε καταγγελία των συμβάσεων εργασίας των εργαζομένων που εντάσσονται σε αυτόν (Ν.4690/2020).

Τέλος, σε επιχειρήσεις των οποίων η δραστηριότητα ανεστάλη, δόθηκε η δυνατότητα να καταβάλουν το επίδομα εορτών Πάσχα σε χρόνο μεταγενέστερο από τον οριζόμενο και σε κάθε περίπτωση όχι πέραν της 30.06.2020 (Ν. 4684/2020).

Οικονομική στήριξη - διευκόλυνση ελεύθερων επαγγελματιών, αυτοαπασχολούμενων, ιδιοκτητών ατομικών επιχειρήσεων για εργασιακά θέματα:

Ειδικά για τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αυτοαπασχολούμενους και τους ιδιοκτήτες ατομικών επιχειρήσεων, πραγματοποιήθηκε έκτακτη παρέμβαση οικονομικής ενίσχυσης (αποζημίωση ειδικού σκοπού). Η αποζημίωση ειδικού σκοπού είναι αφορολόγητη, ανεκχώρητη και ακατάσχετη και το ύψος της κυμαίνεται μεταξύ €300 και €534 (Απόφαση αριθ. ΓΔΟΥ 134). Σε ότι αφορά τους δικαιούχους επιστήμονες-ελεύθερους επαγγελματίες, έλαβαν εφάπαξ οικονομική ενίσχυση-αποζημίωση ειδικού σκοπού η οποία ανέρχεται στο ύψος των €600 (Απόφαση αριθ. οικ. 16604/3224). Οι οικονομικές ενισχύσεις είναι αφορολόγητες, ανεκχώρητες και ακατάσχετες, δεν υπόκεινται σε οποιαδήποτε κράτηση, τέλος ή εισφορά, δεν δεσμεύονται και δεν συμψηφίζονται με βεβαιωμένα χρέη και δεν υπολογίζονται στα εισοδηματικά όρια για την καταβολή οποιασδήποτε παροχής κοινωνικού ή προνοιακού χαρακτήρα.

Παράλληλα, δόθηκε η δυνατότητα της καταβολής ασφαλιστικών εισφορών της περιόδου Φεβρουαρίου-Μαΐου σε τέσσερις ισόποσες δόσεις, ενώ ανεστάλη η είσπραξη των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης και των δόσεων ή διευκολύνσεων τμηματικής καταβολής ασφαλιστικών εισφορών (Ν.4683/2020, Ν.4684/2020 και Ν.4690/2020). Επιπλέον, στους αυτοτελώς απασχολούμενους και ελεύθερους επαγγελματίες, παρέχεται έκπτωση 25% στις ασφαλιστικές εισφορές περιόδου απασχόλησης Φεβρουαρίου, Μαρτίου, Απριλίου, Μαΐου του τρέχοντος έτους, εφόσον τις καταβάλλουν εμπρόθεσμα (Ν.4684/2020 και Ν.4690/2020).

Διευθέτηση τρόπου απασχόλησης και οικονομική στήριξη εργαζομένων ιδιωτικού τομέα:

Για τους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα που είναι γονείς, νομοθετήθηκε η δυνατότητα λήψης άδειας ειδικού σκοπού (Ν. 4682/2020), η λήξη της οποίας προσδιορίζεται από τη λήξη λειτουργίας των νηπιαγωγείων (26.06.2020), δημοτικών (26.06.2020) και γυμνασίων (12.06.2020). Στην περίπτωση γονέων που έχουν παιδιά τα οποία είναι εγγεγραμμένα σε βρεφικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς, η δυνατότητα χορήγησης της άδειας ειδικού σκοπού φθάνει έως την 31.07.2020, υπό προϋποθέσεις. Εξάλλου, τους δόθηκε η δυνατότητα, μέχρι τη λήξη του σχολικού έτους 2019-2020, με αίτησή τους και κατόπιν συμφωνίας με τον εργοδότη, να εργασθούν με μείωση των ωρών του ημερήσιου συμβατικού τους ωραρίου, μέχρι και 25%, χωρίς ανάλογη μείωση των αποδοχών τους. Ωστόσο, είναι υποχρεωμένοι να αναπληρώσουν αυτές τις ώρες, απασχολούμενοι πέραν του ωραρίου τους, σε άλλες εργάσιμες ημέρες και σε χρόνο που θα συμφωνηθεί μεταξύ αυτών και της επιχείρησης που εργάζονται, χωρίς επιπλέον αμοιβή υπερεργασίας και υπερωριακής απασχόλησης (Ν.4690/2020).

Αναφορικά με την οικονομική ενίσχυση των εργαζομένων, θεσπίστηκε «αποζημίωση ειδικού σκοπού», όπως για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους αυτοαπασχολούμενους. Δικαιούχοι της είναι οι εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις των οποίων η λειτουργία έχει προσωρινά διακοπεί, αλλά και όσοι η σύμβαση εργασίας τους λύθηκε από 01.03.2020 έως 20.03.2020, είτε με καταγγελία από τον εργοδότη είτε με οικειοθελή αποχώρηση από τους ίδιους (Ν.4683/2020). Σε κάθε περίπτωση, αυτή είναι ακατάσχετη, αφορολόγητη και δεν συμψηφίζεται με οποιαδήποτε οφειλή. Η αποζημίωση ειδικού σκοπού αρχικά ορίστηκε σε €800 για χρονικό διάστημα 45 ημερολογιακών ημερών, δηλαδή από 15 Μαρτίου έως 30 Απριλίου (Απόφαση αριθ. 12998/232). Εν συνέχεια, επεκτάθηκε για τον Μάιο, με το ύψος της να διαμορφώνεται στα €534 (Απόφαση αριθ. οικ.17788/346). Ακόμα, στους εργαζόμενους επιχειρήσεων-εργοδοτών που έχει απαγορευτεί η επιχειρηματική τους δραστηριότητα, των οποίων οι συμβάσεις τελούν σε αναστολή, παρέχεται πλήρης ασφαλιστική κάλυψη για χρονικό διάστημα 45 ημερών (15.03.2020-30.04.2020), η οποία καλύπτεται από τον κρατικό προϋπολογισμό (Απόφαση αριθ. 12998/232).

Εξάλλου, παρατάθηκε για δύο μήνες από τη λήξη τους η καταβολή της τακτικής επιδότησης ανεργίας, του επιδόματος μακροχρονίως ανέργων, του βοηθήματος ανεργίας αυτοτελώς και ανεξαρτήτως απασχολούμενων-ασφαλισμένων του ΕΦΚΑ για όσους δικαιούχους έληγε ή θα έληγε εντός του πρώτου τετραμήνου του έτους 2020 (Ν.4684/2020).

Τέλος, εγκρίθηκε η χορήγηση από τον ΟΑΕΔ εφάπαξ οικονομικής ενίσχυσης ύψους €400 σε κάθε μη επιδοτούμενο μακροχρόνια άνεργο που απέκτησε την ιδιότητα του μακροχρόνια ανέργου από την 01.04.2019 και μετά (Απόφαση αριθ. οικ. 15687/282). Τέλος, παρατάθηκε ως τις 30.06.2020 η ισχύς των κανονιστικών όρων των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και των Διαιτητικών Αποφάσεων των οποίων η τρίμηνη παράταση ισχύος έληξε από την 29.02.2020 έως και την 30.04.2020 (Ν. 4690/2020).

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι έχει ληφθεί ένα πλήθος μέτρων για τη στήριξη της απασχόλησης από τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης, τόσο στην πλευρά των επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών-αυτοαπασχολούμενων, όσο και στην πλευρά των εργαζομένων, καθώς και των ανέργων. Η αποτελεσματικότητα – ειδικά των οικονομικών – μέτρων θα εξαρτηθεί πρωτίστως από το πλήθος των επιχειρήσεων που θα επωφεληθούν από αυτά αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο θα διαχειριστούν τους διαθέσιμους πόρους και ρυθμίσεις προς όφελός τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, βάσει των έως τώρα διαθέσιμων στοιχείων, στο δίμηνο Μαρτίου-Απριλίου τέθηκαν σε αναστολή για κάποιο χρονικό διάστημα οι συμβάσεις εργασίας περίπου 870 χιλ. εργαζομένων, με τη δημοσιονομική δαπάνη για τις αποζημιώσεις ειδικού σκοπού να φτάνει τα €466 εκατ. Σύμφωνα με στοιχεία του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, πραγματοποιήθηκαν τον Απρίλιο 48,6 χιλ. προσλήψεις μισθωτών και τον Μάιο 99,3 χιλ., αριθμοί 82,8% και 69,3% αντίστοιχα χαμηλότεροι από ότι τον ίδιο μήνα του 2019. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις στήριξης της απασχόλησης περιόρισαν σημαντικά τις απολύσεις μισθωτών, στις 41,3 χιλ. τον Απρίλιο (-75,6%) και 66,3 χιλ. τον Μάιο (-69,6%). Παρά ταύτα, το συνολικό ισοζύγιο ήταν έντονα αρνητικό, κατά 103,7 χιλ. και 72,3 χιλ. θέσεις εργασίας αντίστοιχα.

3.5 Τιμές Καταναλωτή και Παραγωγού

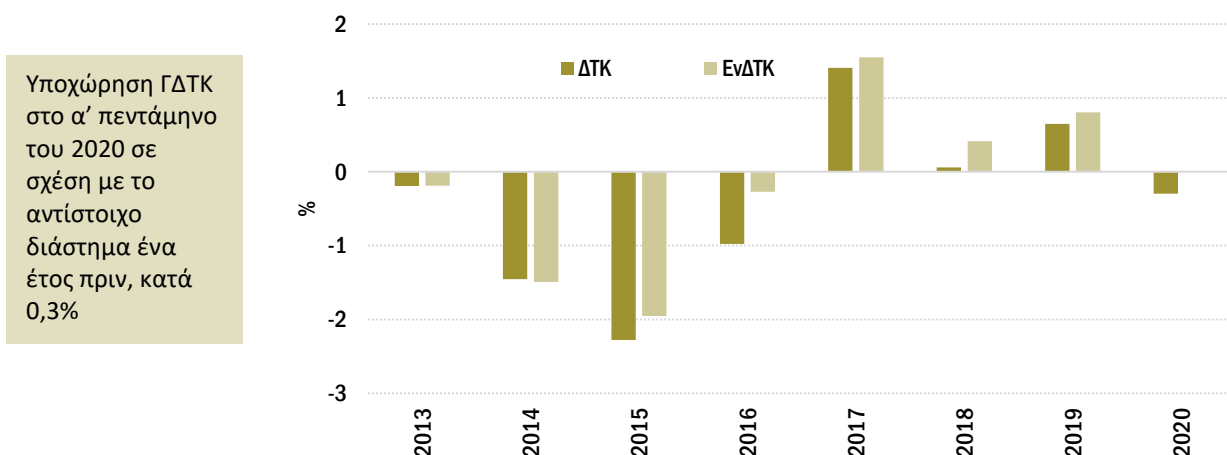
- Αντιπληθωρισμός 0,3% το πρώτο πεντάμηνο του 2020, από πληθωρισμό 0,6% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019
- Αρνητική επίδραση στις τιμές από έμμεσους φόρους, και από ενεργειακά αγαθά
- Ρυθμός μεταβολής του ΔTK με σταθερούς φόρους και χωρίς την ενέργεια 1,9% στο πρώτο πεντάμηνο του 2020, από 0,8% πριν ένα χρόνο, που αποτυπώνει τη θετική επίδραση της εγχώριας ζήτησης στις τιμές
- Κατόπιν της πανδημίας COVID-19 και των περιοριστικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, στην Ελλάδα και διεθνώς, προβλέπεται για το σύνολο του 2020 υποχώρηση του εγχώριου ΔTK τουλάχιστον στην περιοχή του 1,6-1,8%. Θα προέλθει κυρίως από πτώση τιμών των ενεργειακών αγαθών και αρνητική επίδραση της εγχώριας ζήτησης.
- Εφόσον η υγειονομική κρίση ανακάμψει εγχωρίως εντός του έτους, αντιπληθωρισμός στην περιοχή του 3,0%

Πρόσφατες εξελίξεις

Το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Μαΐου του 2020, καταγράφεται αναστροφή της τάσης των τιμών σε σχέση με πέρυσι, με το μέσο ρυθμό μεταβολής του Εθνικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔTK) να βρίσκεται στο αρνητικό πεδίο τιμών, για πρώτη φορά μετά από τρία συνεχή έτη ανόδου. Συγκεκριμένα, ο εθνικός ΔTK σημείωσε εξασθένηση στο πρώτο πεντάμηνο φέτος σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019 κατά 0,3%, από άνοδο 0,6% πέρυσι έναντι του 2018. Ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (Εν.ΔTK) ήταν αμετάβλητος στο αρχικό πεντάμηνο, από άνοδο 0,8% στο ίδιο χρονικό διάστημα του περασμένου έτους (Διάγραμμα 3.16). Τον Μάιο φέτος ο εγχώριος ΔTK υποχώρησε κατά 1,1% σε σχέση με ένα χρόνο πριν, όταν κατέγραφε ενίσχυση κατά 0,2% (Διάγραμμα 3.17).

Διάγραμμα 3.16

Ετήσια μεταβολή εγχώριου ΔTK και Εναρμονισμένου ΔTK στην Ελλάδα (περίοδος Ιανουαρίου - Μαΐου)

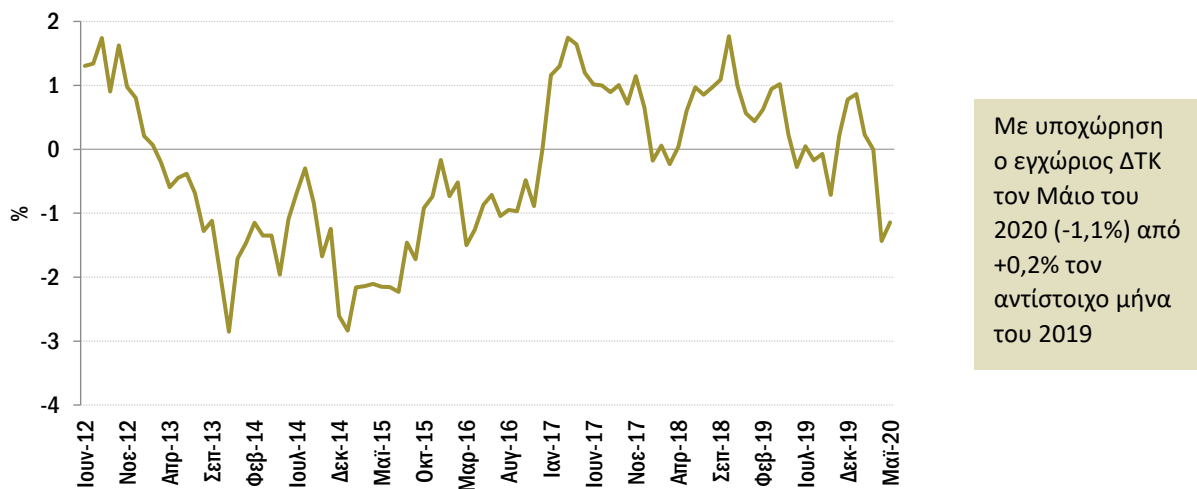

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.17

Μηνιαία εξέλιξη ΔΤΚ στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Με υποχώρηση ο εγχώριος ΔΤΚ τον Μάιο του 2020 (-1,1%) από +0,2% τον αντίστοιχο μήνα του 2019

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Εξετάζοντας τις επιδράσεις των συνιστωσών του ΓΔΤΚ στην τάση του, η οριακή υποχώρησή του στην περίοδο Ιανουαρίου – Μαΐου οφείλεται στα ενεργειακά αγαθά και στους έμμεσους φόρους, καθώς η μεταβολή του γενικού δείκτη με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά διαμορφώθηκε σε 1,9%, πολύ υψηλότερα από τη συνολική μεταβολή του ΔΤΚ (Διάγραμμα 3.18). Επομένως, η εγχώρια ζήτηση επενέργησε ενισχυτικά στις τιμές. Η επίδραση της φορολογίας στη μεταβολή των τιμών καταναλωτή ήταν αρνητική το ίδιο χρονικό διάστημα. Συγκεκριμένα, η επίδραση των έμμεσων φόρων στην ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ το πρώτο πεντάμηνο του τρέχοντος έτους ήταν -1,3 ποσοστιαίες μονάδες, από οριακά αρνητική το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους (-0,1 ποσοστιαίες μονάδες, Διάγραμμα 3.18).

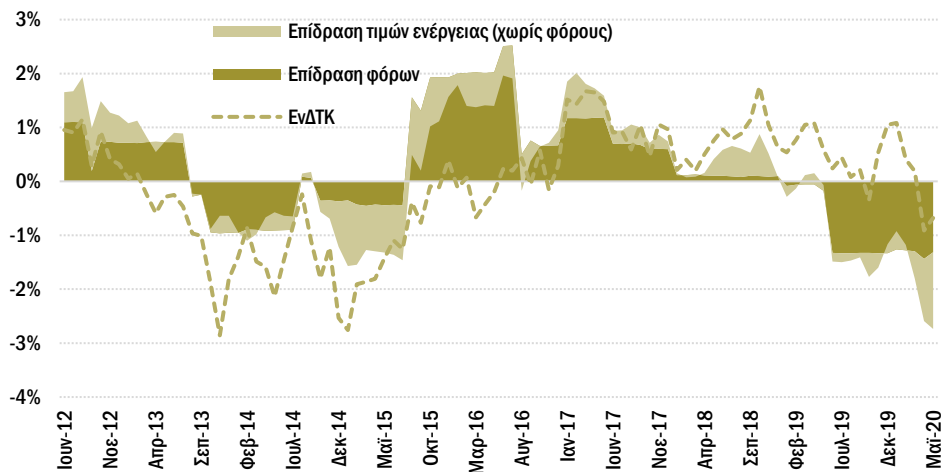
Αναφορικά με τις εξελίξεις στις τιμές των ενεργειακών αγαθών, η μέση διεθνής τιμή του πετρελαίου κατά τον Ιανουάριο–Μάιο φέτος υποχώρησε έντονα έναντι του αντίστοιχου διαστήματος του του προηγούμενου έτους. Συγκεκριμένα, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent διαμορφώθηκε σε αυτήν την περίοδο στα \$40,3/βαρέλι, από \$66,4/βαρέλι την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι, σημειώνοντας υποχώρηση της τάξης του 39,3%³⁰. Η ταυτόχρονη εξασθένηση της μέσης ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου σε σχέση με ένα χρόνο πριν, κατά 2,8%, στο 1,09 έναντι 1,13, μετρίασε ελαφρώς τη μείωση της τιμής του πετρελαίου σε ευρώ. Ακολούθως, η μέση τιμή του πετρελαίου σε ευρώ διαμορφώθηκε στα €36,7/βαρέλι, 37,5% χαμηλότερα από ότι στο πρώτο πεντάμηνο του 2019. Η έντονη υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου, η οποία αποτελεί βασική συνιστώσα του ενεργειακού κόστους, ερμηνεύει και την αρνητική μέση επίδραση των τιμών των ενεργειακών αγαθών στο ρυθμό μεταβολής των τιμών εγχωρίως στο πρώτο πεντάμηνο φέτος, κατά 0,5% (Διάγραμμα 3.18).

³⁰ Μέσες τιμές περιόδου με βάση τη Europe Brent Spot Price. Πηγή: EIA, US Energy Information Administration https://www.eia.gov/dnav/pet/pet_pri_spt_s1_d.htm

Διάγραμμα 3.18

Ετήσιος ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και επίδραση τιμών ενεργειακών προϊόντων και αλλαγών στη φορολογία

Σημαντική αρνητική επίδραση φόρων στις τιμές το α' πεντάμηνο του 2020, κατά 1,3 π.μ., έναντι οριακής παρόμοιας επίδρασης ένα έτος νωρίτερα (-0,1%)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

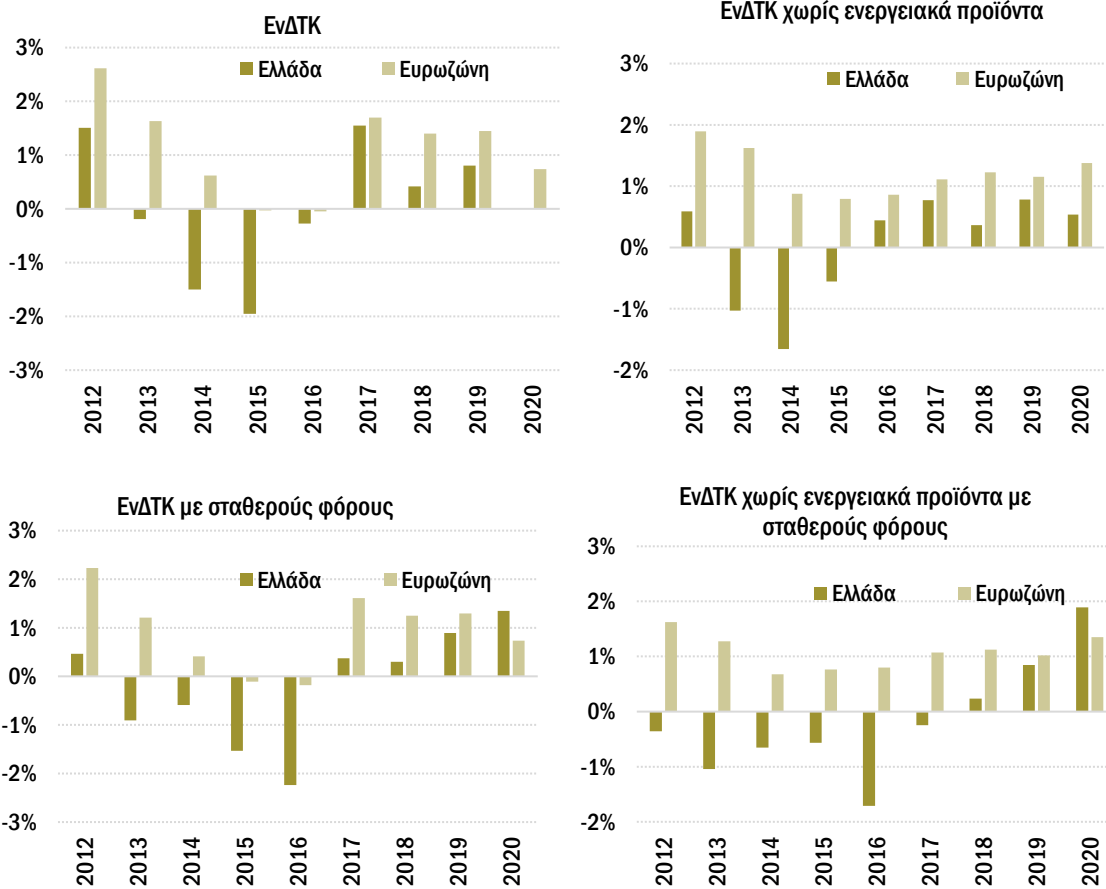
Το επίπεδο τιμών στην Ελλάδα με βάση τον ΕνΔΤΚ το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Μαΐου του τρέχοντος έτους ήταν αμετάβλητο, μεταβολή μικρότερη από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, (0,7%), εξέλιξη που κατατάσσει τη χώρα στην προτελευταία θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης, υψηλότερα μόνο από την Κύπρο (-0,2%). Σε ελαφρώς υψηλότερα επίπεδα από την Ελλάδα κινήθηκε ο εναρμονισμένος πληθωρισμός στην Ιταλία, στην Ισπανία και την Πορτογαλία, (0,1% σε όλες τις χώρες). Η εγχώρια ζήτηση φαίνεται να αποτέλεσε τον κυριότερο παράγοντα ανόδου των τιμών και στην Ευρωζώνη, καθώς ο δείκτης τιμών με σταθερούς φόρους και χωρίς τα ενεργειακά αγαθά κατέγραψε άνοδο 1,4% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2019, όταν ανερχόταν κατά 0,9% (Διάγραμμα 3.19).

Εξετάζοντας τις τάσεις στις κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίες περιλαμβάνονται στο Γενικό Δείκτη Τιμών, την υψηλότερη άνοδο στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Μαΐου φέτος κατέγραψε η Ένδυση - υπόδηση, κατά 2,9%, μετά από υποχώρηση κατά 1,5% στην ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους. Αρκετά μικρότερες θετικές μεταβολές παρουσίασαν η Υγεία και τα Ξενοδοχεία, καφέ, εστιατόρια, 1,5% και 0,6% αντίστοιχα, από ηπιότερη άνοδο 0,8% και ίδια μεταβολή, αντίστοιχα, στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Σε ελαφρώς χαμηλότερο επίπεδο κινήθηκε η αύξηση στην Εκπαίδευση και τη Διατροφή, 0,5% και 0,4%, αντίστοιχα, από υποχώρηση 0,8% και άνοδο 1,4% στο πρώτο πεντάμηνο του 2019. Οριακά ανοδική τάση παρουσίασαν οι τιμές στα Αλκοολούχα ποτά – Καπνός, με 0,1%, αντί αύξησης 1,1% ένα χρόνο πριν. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη υποχώρηση τιμών στο πεντάμηνο φέτος σημειώθηκε στην Στέγαση, κατά 2,5%, αντί ανόδου τιμών κατά 0,9% πέρυσι. Τάσεις εξασθένησης των τιμών καταγράφονται στις Μεταφορές και στις Επικοινωνίες, κατά 1,2% σε αμφότερες, από άνοδο 1,2% και 5,0%, αντίστοιχα ένα έτος πριν, ενώ παρόμοια ήταν η εξασθένηση τιμών και στην Αναψυχή, σε συνέχεια υποχώρησης 1,6% το πρώτο πεντάμηνο του 2019. Η ηπιότερη υποχώρηση τιμών σημειώθηκε στα Διαρκή αγαθά και στα Άλλα αγαθά, -1,0% και -0,8% αντίστοιχα, κατόπιν μείωσης 1,7% και 0,9% ένα χρόνο νωρίτερα.

Διάγραμμα 3.19

Ετήσια μεταβολή ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη (περίοδος Ιανουαρίου - Μαΐου)

Αύξηση τιμών εγχωρίως το πρώτο πεντάμηνο του 2020 αποκλειστικά από ενίσχυση της ζήτησης, που άσκησε αυξητική επίδραση 1,9 π.μ., από 0,8 π.μ. το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

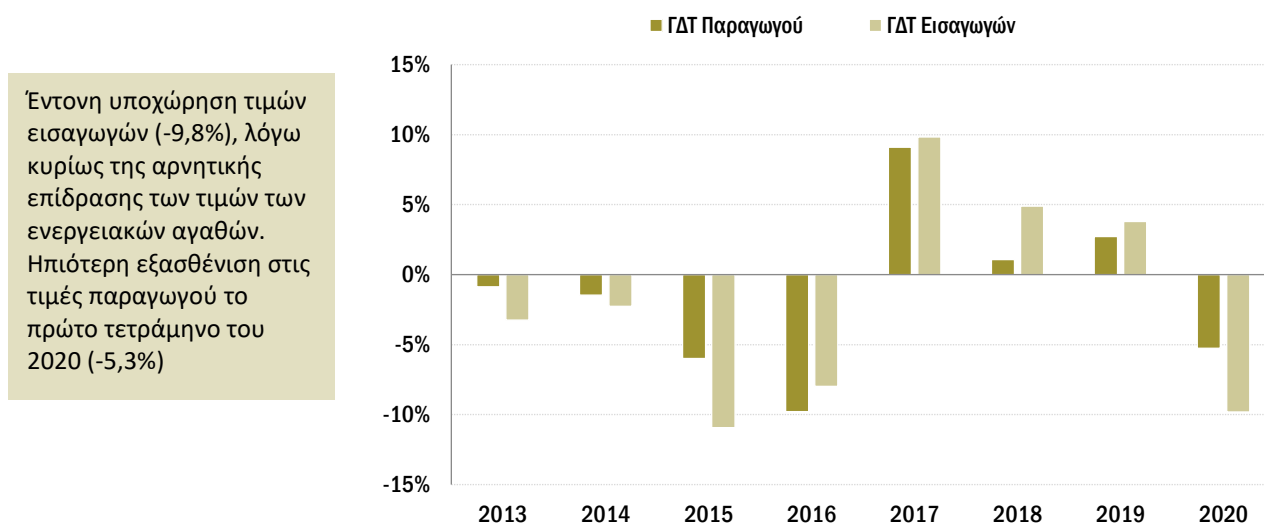
Ως προς τις τάσεις των τιμών στην πλευρά της παραγωγής, το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Απριλίου του 2020 ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, σημείωσε μείωση 5,3% σε σύγκριση με το επίπεδο του στην ίδια περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα (Διάγραμμα 3.20). Αναλυτικά, ο ΓΔΤΠ χωρίς την ενέργεια το πρώτο τετράμηνο του 2020 κατέγραψε εξασθένιση 0,2%, έναντι ίδιας ανόδου σε αυτό το χρονικό διάστημα του 2019. Αναφορικά με τις τάσεις στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων, τη μεγαλύτερη άνοδο σημείωσαν το Ηλεκτρικό ρεύμα - φυσικό αέριο, με 5,4%, σε συνέχεια ανόδου 6,9% ένα χρόνο πριν, ενώ σε χαμηλότερο επίπεδο θετικής μεταβολής ακολούθησαν τα Προϊόντα ξύλου, με 3,6%, από σαφώς ηπιότερη ενίσχυση κατά 0,4% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Στον αντίποδα, η τάση στις τιμές παραγωγού στα Προϊόντα οπάνθρακα και διύλισης πετρελαίου ήταν έντονα πτωτική, έναντι σημαντικής ανόδου το 2019 (-25,9% από 7,1%). Ηπιότερη αλλά σημαντική ήταν η εξασθένιση στα Ορυχεία και Λατομεία, 8,1%, έναντι ενίσχυσης 2,0% το προηγούμενο έτος. Υποχώρηση στις τιμές παραγωγού καταγράφηκε και στα Μεταλλεύματα, κατά 2,0%, καθώς και στα Φαρμακευτικά προϊόντα, κατά 1,5%, σε συνέχεια υποχώρησης κατά 1,4% και 1,7% αντίστοιχα, στο πρώτο τετράμηνο του 2019. Μείωση τιμών παραγωγού σημειώθηκε επίσης τα Βασικά μέταλλα, κατά 1,8%, και τον Ηλεκτρικό εξοπλισμό (-1,3%), έναντι ενίσχυσης 1,6% και 6,0% αντίστοιχα ένα έτος νωρίτερα.

Σχετικά με τις εξελίξεις στο Γενικό Δείκτη Τιμών Εισαγωγών (ΓΔΤΕ) το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου - Απριλίου του 2020 σημείωσε υποχώρηση 9,8%, έναντι ενίσχυσης στην ίδια περίοδο προηγούμενου έτους κατά 3,8%. Ηπιότερη ήταν η υποχώρηση του σχετικού δείκτη στην Ευρωζώνη (-4,3%), έναντι ανόδου 1,6% το πρώτο τετράμηνο του 2019. Η έντονη υποχώρηση των τιμών εισαγωγών κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη θέση ως προς την μείωση τιμών εισαγωγών μεταξύ δέκα χωρών της Ευρωζώνης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία τη συγκεκριμένη περίοδο, ενώ έπεται σε υποχώρηση η Λιθουανία (-7,2%). Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία καταγράφεται πτώση τιμών εισαγωγών στο πρώτο τετράμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2019, τάση η οποία σε μεγάλο βαθμό αποτυπώνει την ανασχετική επίδραση της υγειονομικής κρίσης στο εμπόριο.

Μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών εισαγόμενων προϊόντων, η μεγαλύτερη μείωση το πρώτο τετράμηνο του 2020 σημειώθηκε στα Προϊόντα διύλισης πετρελαίου, κατά 24,9%, έναντι ενίσχυσης 13,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Αισθητά χαμηλότερη ήταν η υποχώρηση στα Βασικά μέταλλα, 5,3%, από σταθερότητα το ίδιο χρονικό διάστημα του 2019, αλλά και στο Ηλεκτρικό ρεύμα και φυσικό αέριο, 4,4% από έντονη άνοδο 16,1% το πρώτο τετράμηνο του προηγούμενου έτους. Ηπιότερη ήταν η εξασθένηση των τιμών στα Προϊόντα χαρτιού, κατά 3,1% και στα Προϊόντα καπνού, κατά 1,9%, από άνοδο 2,2% και 2,3%, αντίστοιχα το πρώτο τετράμηνο του 2019. Στον αντίποδα, ήπια ενίσχυση τιμών στο πρώτο τετράμηνο του 2020 σημειώθηκε στα Έπιπλα, κατά 1,7% και στα Τρόφιμα, κατά 1,3%, σε συνέχεια οριακής ανόδου 0,6% και 0,2% αντίστοιχα, ένα έτος νωρίτερα.

Διάγραμμα 3.20

Ετήσια μεταβολή ΓΔΤΠ και ΓΔΤΕ στην Ελλάδα (Ιανουάριος - Απρίλιος)

Έντονη υποχώρηση τιμών εισαγωγών (-9,8%), λόγω κυρίως της αρνητικής επίδρασης των τιμών των ενεργειακών αγαθών. Ηπιότερη εξασθένηση στις τιμές παραγωγού το πρώτο τετράμηνο του 2020 (-5,3%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Από την εξέταση των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εγχώριου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το πρώτο πεντάμηνο του 2020, προέκυψε ότι η οριακή υποχώρησή του είναι αποτέλεσμα της αντιστάθμισης της τονωτικής επίδρασης της εγχώριας ζήτησης από την αρνητική επίδραση τόσο των ενεργειακών αγαθών, όσο και των έμμεσων φόρων. Για το υπόλοιπο του 2020 η τάση στις τιμές θα εξαρτηθεί κυρίως από την ένταση των επιδράσεων της υγειονομικής κρίσης στις τιμές των ενεργειακών αγαθών και δευτερευόντως των νέων μέτρων έμμεσων φόρων και το κατά πόσο θα αντισταθμίσουν την εγχώρια ζήτηση, η επίδραση θα παραμείνει θετική. Άλλωστε, οι εξελίξεις στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων και στους έμμεσους φόρους θα έχουν δευτερεύουσες, ενισχυτικές επιδράσεις στις τιμές, μέσω της εγχώριας ζήτησης.

Αναλυτικά, σχετικά με την αναμενόμενη επίδραση των έμμεσων φόρων στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ στο υπόλοιπο του τρέχοντος έτους, τα νέα, προσωρινά μέτρα μείωσης των έμμεσων φόρων από την 1^η Ιουνίου έως την 31^η Οκτωβρίου (μείωση ΦΠΑ σε όλα τα μέσα μεταφοράς, στα τουριστικά πακέτα, στους κινηματογράφους, σε διαρκή αγαθά και στα μη αλκοολούχα ποτά (καφές, αναψυκτικά κ.α.) αναμένεται να ασκήσουν αντιπληθωριστικές πιέσεις στις τιμές. Αντίρροπα σε αυτές, σε αρκετά ηπιότερο βαθμό, αναμένεται να επενεργήσει η τόνωση της εγχώριας ζήτησης λόγω της μείωσης των έμμεσων φόρων. Από την άλλη πλευρά, τον Μάιο ολοκληρώθηκε η υποχώρηση των τιμών εξαιτίας των μειώσεων στους έμμεσους φόρους πριν ένα έτος. Συνεπώς, κατά πάσα πιθανότητα η αρνητική επίδραση της έμμεσης φορολογίας στις τιμές συνεχιστεί κατά το δεύτερο εξάμηνο, ίσως ελαφρώς εξασθενημένη.

Ευνόητα, η κύρια επίδραση στην εγχώρια ζήτηση θα προέλθει από τις επιπτώσεις της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, λόγω της αναστολής λειτουργίας επιχειρήσεων και ακολούθως των συμβάσεων εργασίας σε αυτές, αλλά και της μείωσης της απασχόλησης από άλλα περιοριστικά μέτρα, π.χ. στο διεθνή τουρισμό εγχωρίως, όπως επίσης στη λειτουργία επιχειρήσεων διεθνώς, τα οποία θα ελαττώσουν τη ζήτηση για ελληνικές εξαγωγές. Η γενικότερη αβεβαιότητα λόγω της πανδημίας επίσης εξασθενεί την καταναλωτική διάθεση. Από την άλλη πλευρά, η σχετικά γρήγορη άρση των περιοριστικών μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, χωρίς προς το παρόν να σημειωθεί κατόπιν κάποια έξαρση της πανδημίας, ενισχύει τις προσδοκίες των πολιτών και αναθερμαίνει την ιδιωτική κατανάλωση. Από την 15^η Ιουνίου επιτράπηκε η λειτουργία σε όλες τις ξενοδοχειακές μονάδες της χώρας, ενώ από την 1^η Ιουλίου επιτράπηκαν οι διεθνείς αφίξεις και στα περιφερειακά αεροδρόμια, με περιορισμούς στις χώρες προέλευσης των ταξιδιωτών, εξελίξεις που μέσω του τουρισμού επίσης αναμένεται να έχουν θετικό αντίκτυπο στην καταναλωτική ζήτηση. Η ένταση όλων αυτών των επιδράσεων θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη της υγειονομικής κρίσης, δηλαδή το εάν θα παραμείνει αρκετά εξασθενημένη, εάν θα υποχωρήσει περαιτέρω ή εάν θα επανακάμψει. Προφανώς στην τελευταία περίπτωση η εγχώρια ζήτηση θα πληγεί περισσότερο. Στο παρελθόν, μια υποχώρηση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης όπως αυτή στο βασικό σενάριο πρόβλεψης της παρούσας έκθεσης, στην περιοχή του 7,0%, είχε συνοδευτεί από αρνητική επίδραση της ζήτησης στις τιμές κατά μία ποσοστιαία μονάδα του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή.

Ως προς τις εξελίξεις σχετικά με το κόστος ενέργειας, υπενθυμίζεται πως τον Μάρτιο η Ρωσία ανακοίνωσε ότι δεν σκοπεύει να παρατείνει τον περιορισμό την ημερήσιας παραγωγής πετρελαίου μετά την 1η Απριλίου στο πλαίσιο της σχετικής συμφωνίας του ΟΠΕΚ+. Σε απάντηση, ο ΟΠΕΚ αύξησε την παραγωγή πετρελαίου, οδηγώντας σε «πόλεμο τιμών» μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ρωσίας. Η μη επίτευξη συμφωνίας είχε ως αποτέλεσμα την υπερπροσφορά πετρελαίου, γεγονός που επενεργήσε αρνητικά στην τιμή του πετρελαίου. Η αναστολή λειτουργίας πολλών κλάδων σε παγκόσμιο επίπεδο και τα περιοριστικά μέτρα λόγω της υγειονομικής κρίσης, κυρίως όσα αφορούσαν σε μετακινήσεις, άσκησαν έντονες πιέσεις στην παγκόσμια ζήτηση πετρελαίου.

Αφενός λόγω της μεγάλης προσφοράς, αφετέρου λόγω της ιδιαίτερα περιορισμένης ζήτησης, η μέση διεθνής τιμή πετρελαίου βρέθηκε πρόσκαιρα σε αρνητικό πεδίο τιμών³¹. Αν και στις 12 Απριλίου 2020,

³¹ Η διεθνής τιμή του WTI στις 20 Απριλίου του 2020, διαμορφώθηκε στα - \$37,0/βαρέλι.

ο ΟΠΕΚ και οι χώρες εταίροι του, μαζί με τη Ρωσία συμφώνησαν να μειώσουν σταδιακά την παραγωγή μέχρι τον Απρίλιο του 2022³², με σκοπό να περιορίσουν την πτώση των τιμών, η τιμή του πετρελαίου Brent τον Απρίλιο του 2020 διαμορφώθηκε μόλις στα \$18,4/βαρέλι³³, σημειώνοντας εξασθένιση κατά 74,2% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους. Εν συνεχεία, η μέση τιμή του πετρελαίου Brent τον Μάιο του 2020 άγγιξε τα \$29,4/βαρέλι και ήταν 58,8% χαμηλότερη σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2019 (\$71,3/βαρέλι). Συνεπώς, ο συγκεκριμένος περιορισμός της προσφοράς πετρελαίου δεν φαίνεται να επενεργεί ενισχυτικά στις τιμές.

Στην πλευρά της ζήτησης πετρελαίου, οι ιδιαίτερα υψηλές κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας και αβεβαιότητα εξαιτίας της πανδημίας COVID-19, που αποτέλεσαν την κύρια αιτία της πτώσης της διεθνούς τιμής πετρελαίου στο αρχικό εξάμηνο φέτος, φαίνεται να διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό και στο υπόλοιπο του 2020. Άλλωστε, πλέον αναμένεται παγκόσμια ύφεση μεγαλύτερη από ότι αρχικά είχε εκτιμηθεί. Σύμφωνα με τις πρόσφατες προβλέψεις του ΔΝΤ, για το 2020 αναμένεται πτώση του ΑΕΠ παγκοσμίως κατά 4,9%, 1,9 ποσοστιαίες μονάδες ισχυρότερη από την προηγούμενη πρόβλεψη του Απριλίου, λόγω των δυσμενέστερων από τις αρχικές εκτιμήσεις επιδράσεων της πανδημίας του COVID-19, κυρίως το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους³⁴. Άλλωστε, είναι πιθανή μια νέα κλιμάκωση της υγειονομικής κρίσης το φθινόπωρο. Παράλληλα, η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας φαίνεται πως θα είναι πιο αργή και σταδιακή από ότι αρχικά είχε εκτιμηθεί, με το ρυθμό ανάπτυξης της το 2021 να εκτιμάται στο 5,4%, 0,4 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι τον περασμένο Απρίλιο. Για πρώτη φορά προβλέφθηκε τον Ιούνιο πως όλες οι οικονομίες θα σημειώσουν ύφεση για το 2020. Υπάρχουν, ωστόσο, σημαντικές διαφορές μεταξύ των οικονομιών, ως προς το εύρος και την ένταση των επιπτώσεων της πανδημίας, γεγονός το οποίο συσχετίζεται με την αποτελεσματικότητα των μέτρων περιορισμού της εξάπλωσης του COVID-19 αλλά και με τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε οικονομίας. Η εκτεταμένη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας θα συνεχίσει ανασχετικά στη ζήτηση του πετρελαίου, συμπιέζοντας τις τιμές καθοδικά.

Η αβεβαιότητα για τις προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας θα συνεχιστεί σε κάποιο βαθμό όταν ολοκληρωθεί η πανδημία, για αυτό δεν αναμένεται έντονη ανοδική επίδραση της συμφωνίας στην τιμή του πετρελαίου.

Σε αυτό το πλαίσιο εξελίξεων, κατά το πρώτο εξάμηνο και αναμενόμενων, πολλοί αναλυτές³⁵ έχουν αναθεωρήσει έντονα επί τα χείρω προηγούμενες εκτιμήσεις τους για τη μέση τιμή του πετρελαίου το τρέχον έτος, επισημαίνοντας ότι αυτή μπορεί να διαμορφωθεί ακόμα και στα \$35/βαρέλι. Λαμβάνοντας υπόψη τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις διεθνών οργανισμών³⁶, προβλέπεται ότι η μέση τιμή του πετρελαίου το 2020 θα διαμορφωθεί στα \$38/βαρέλι, καταγράφοντας μέση μείωση 38% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Ίδιας έκτασης πτώση έχει σημειωθεί στο παρελθόν, το 2009, κατά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, και το 2015, όπως είχε επισημανθεί και στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία. Ακολούθως, από την εξέταση στην ίδια έκθεση της επίδρασης των ενεργειακών αγαθών στη διαμόρφωση του ΓΔΤΚ εγχωρίως στα συγκεκριμένα έτη, προέκυψε πως αυτή ήταν αρνητική, στην περιοχή της μιας ποσοστιαίας μονάδας του δείκτη.

Ως προς τις εξελίξεις στην ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου, τον Μάιο διαμορφώθηκε στο 1,09 όσο και τον προηγούμενο μήνα, με την υγειονομική κρίση να έχει κλιμακωθεί έντονα στις ΗΠΑ και στην ΕΕ να βρίσκονται σε εξέλιξη οι διαπραγματεύσεις για μια πρωτοβουλία πολυετούς στήριξης των επενδύσεων. Από την προαναγγελία του Ταμείου Ανάκαμψης της ΕΕ (Next Generation EU) και την ανακοίνωσή του έως το πρώτο δεκαήμερο του Ιουνίου, το ευρώ ενισχύθηκε έναντι του δολαρίου, από το 1,089 στο 1,138, εξέλιξη η οποία θεωρείται πως αναδεικνύει τη σημασία αυτής της παρέμβασης σε επίπεδο ΕΕ. Έκτοτε, η ισοτιμία κυμαίνεται ελαφρώς χαμηλότερα, στο 1,125. Ευρύτερα, η λήψη μέτρων

³² Μείωση παραγωγής κατά 9,7 εκατ. βαρέλια/ημερησίως το χρονικό διάστημα Μαΐου – Ιουνίου 2020. Στη συνέχεια, από τον Ιούλιο έως τον Δεκέμβριο του 2020, μείωση της παραγωγής κατά 7,7 εκατ. βαρέλια/ημερησίως, ενώ για το χρονικό διάστημα από τον Ιανουάριο του 2021 έως τον Απρίλιο του 2022 η μείωση προβλέπεται να φτάσει τα 5,8 εκατ. βαρέλια /ημερησίως. Πηγή: https://www.opec.org/opec_web/en/press_room/5891.htm

³³ Η διεθνής τιμή του πετρελαίου διαμορφώθηκε κάτω από τα \$20/βαρέλι για πρώτη φορά από τον Φεβρουάριο του 2002

³⁴ WEO Update, ΔΝΤ, Ιούνιος 2020.

WEO Update, ΔΝΤ, Ιούνιος 2020 - European Central Bank, Macroeconomic projections, EKT, Ιούνιος 2020

³⁶ Short-Term Energy Outlook, US Energy Information Administration, Απρίλιος 2010

για την αντιμετώπιση των τρεχουσών εξελίξεων, τα οποία στη συγκεκριμένη περίοδο αφορούν στην πανδημία κορωνοϊού, φαίνεται να καθορίζει τη δυναμική της οικονομίας της Ευρωζώνης περισσότερο από ότι στα προηγούμενα έτη. Εάν αυτά υστερούν σε σχέση με τις επικρατούσες συνθήκες, η αξιοπιστία της οικονομίας της Ευρωζώνης θα υπολείπεται αυτής της οικονομίας των ΗΠΑ.

Σε αυτό το πλαίσιο, η θέσπιση του Ταμείου Ανάκαμψης έχει ενισχύσει την φερεγγυότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς τη δυνατότητα διαμόρφωσης πολιτικών για την έξοδο από την τρέχουσα κρίση. Ταυτόχρονα, η κλιμάκωση εκ νέου της υγειονομικής κρίσης στις ΗΠΑ, έχει πλήξει την αξιοπιστία των εκεί εφαρμοζόμενων υγειονομικών μέτρων. Εφόσον σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος στη διαμόρφωση του Ταμείου Ανάκαμψης κατά το τρέχον εξάμηνο και δεν σημειωθεί επανάκαμψη της πανδημίας του νέου κορωνοϊού στην ΕΕ αναμένεται η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου να ανέλθει στο υπόλοιπο του 2020, στην περιοχή του 1,13-1,135. Αυτή η τάση θα διακοπεί προσωρινά, κατά την περίοδο των προεδρικών εκλογών στις ΗΠΑ, οπότε θα βελτιωθούν οι προσδοκίες για τη νέα διακυβέρνηση που θα προκύψει από αυτές. Ακολούθως, η ισοτιμία θα είναι υψηλότερη από ότι ένα χρόνο νωρίτερα, κοντά στην περιοχή του 1,12-1,13 για το σύνολο του τρέχοντος έτους, με αποτέλεσμα την περαιτέρω υποχώρηση του ενεργειακού κόστους του πετρελαίου. Η επίπτωσή της στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών της Ευρωζώνης θα είναι ήπια.

Λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις και τις αναμενόμενες τάσεις που αναφέρθηκαν, τις εκτιμώμενες επιδράσεις τους στις μεταβολές βασικών συνιστωσών του ΓΔΤΚ, αλλά και εκείνες σε περιόδους με παρόμοιες εξελίξεις στο παρελθόν, καθώς και το ότι στο πρώτο πεντάμηνο του 2020 σημειώθηκε αντιπληθωρισμός 0,3%, προβλέπεται πως ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή φέτος θα υποχωρήσει μεταξύ 1,6 -1,8%. Εφόσον η υγειονομική κρίση ανακάμψει εντός του έτους, εγχωρίως και διεθνώς, συμπιέζοντας περαιτέρω τη ζήτηση και τις τιμές του πετρελαίου, ο αντιπληθωρισμός θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 3,0%.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο χρονικό διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι αποκλειστικά πτωτικές κατά το β' τρίμηνο του 2020 έναντι του α' τριμήνου, με το σχετικό ισοζύγιο να μειώνεται ήπια σε Βιομηχανία και Λιανικό Εμπόριο) και αισθητά στις Κατασκευές και τις Υπηρεσίες. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή τριμηνιαία περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών καταγράφουν επίσης αρνητική μεταβολή σε όλους τους τομείς, με εντονότερη αυτή στις Κατασκευές. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το β' τρίμηνο του έτους διαμορφώθηκαν σε ήπια χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα, ο δείκτης μειώθηκε κατά 11 μονάδες το υπό εξέταση τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις -9 μονάδες, ενώ κινήθηκε 9 μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 13% σταθερά αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ κινείται στο 4% (από 8%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 83% (από 85%) να αναμένει σταθερότητα.

Στο Λιανικό Εμπόριο, το ισοζύγιο των +11 μονάδων στις τιμές των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο μειώθηκε κατά 19 μονάδες, ενώ παράλληλα βρέθηκε 9 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 12% (από 4%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ενώ υποχωρεί αισθητά στο 5% (από 15%) το ποσοστό όσων προβλέπουν άνοδό τους, με το υπόλοιπο 83% (από 81%) να αναμένει σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του Λιανικού Εμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το β' τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο ήταν οριακά πτωτικές στα είδη Οικιακού εξοπλισμού και στα Πολυκαταστήματα, ήπια πτωτικές στα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός και εντονότερες στα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση και στα Οχήματα- Ανταλλακτικά.

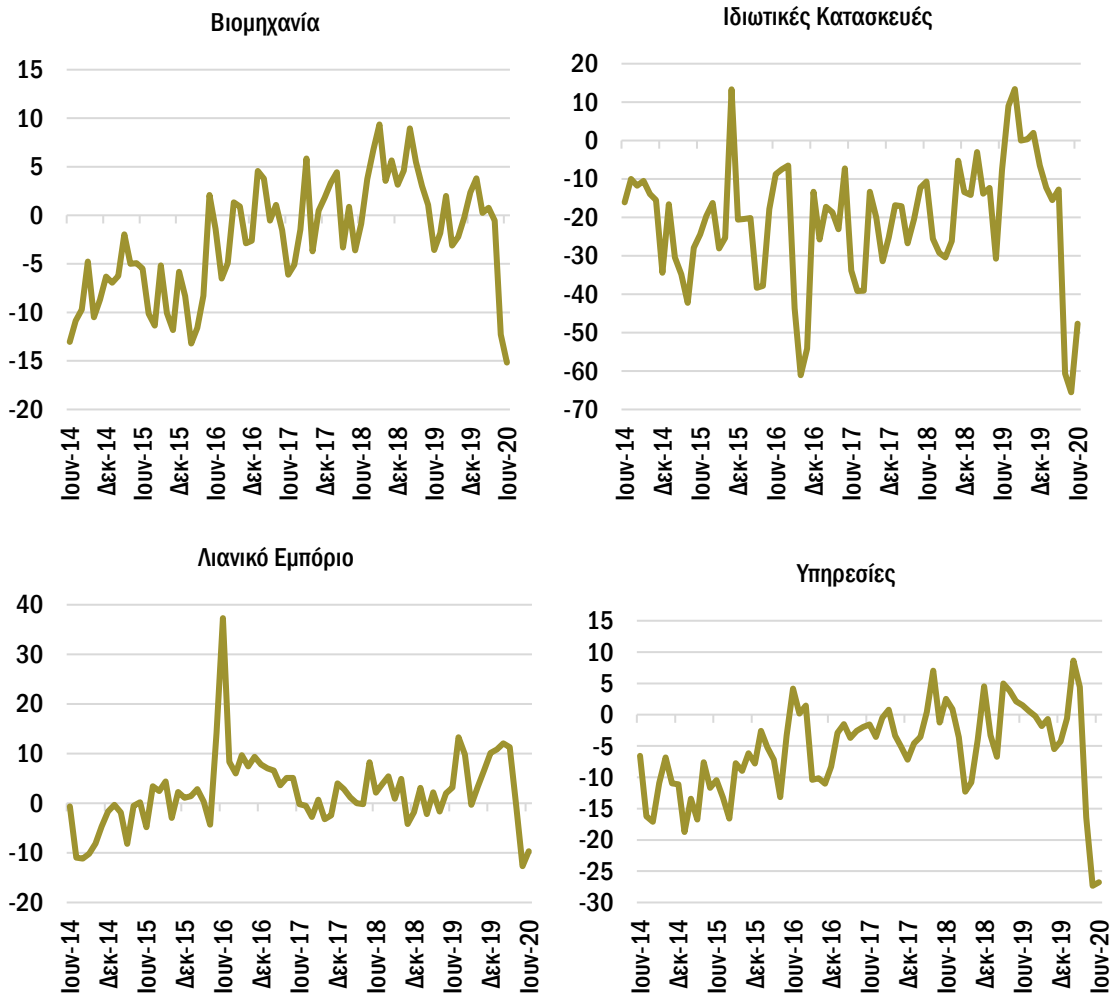
Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο περιορίστηκε αισθητά σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και διαμορφώθηκε στις -23 (από +4)

μονάδες, ενώ παράλληλα κινήθηκε σε αρκετά χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση περυσινή του επίδοση (+2 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, το 27% (από μόλις 5%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών και το 4% (από 9%) άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης μειώθηκε έντονα στα Ξενοδοχεία, Εστιατόρια, Τουριστικά πρακτορεία, στις Χερσαίες μεταφορές και στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες, και ηπιότερα στους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και την Πληροφορική.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο των -13 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου ενισχύθηκε έντονα στις -58 μονάδες, έχοντας παράλληλα μεταβληθεί έντονα πτωτικά σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο του προηγούμενου έτους (-17 μον.). Επιπλέον, το 58% (από μόλις 14%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο μειώνεται κατά μια μονάδα και ισοσκελίζεται με το 41% (από 85%) να προβλέπει σταθερότητα τιμών.

Διάγραμμα 3.21

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι αποκλειστικά πτωτικές το β' τρίμηνο του έτους έναντι του αμέσως προηγούμενου, με το ισοζύγιο να μειώνεται ήπια σε Βιομηχανία και Λιανικό Εμπόριο και αισθητά στις Κατασκευές και τις Υπηρεσίες.

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

- Περιορίστηκε το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών στο τετράμηνο του 2020, με μεγαλύτερη πτώση των εισαγωγών σε σύγκριση με τις εξαγωγές
- Βελτίωση στα ισοζύγια Αγαθών και Εισοδημάτων, ενώ επιδείνωση σημείωσε το πλεόνασμα στο ισοζύγιο Υπηρεσιών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Στο πρώτο τετράμηνο του 2020, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ) είχε έλλειμμα €4,7 δισεκ., έναντι ελλείμματος €5,1 δισεκ. στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2019. Το έλλειμμα συρρικνώθηκε λόγω της μείωσης στο Ισοζύγιο Αγαθών και στα Ισοζύγια Πρωτογενών και Δευτερογενών Εισοδημάτων, ενώ αντιθέτως, το πλεόνασμα στο ισοζύγιο Υπηρεσιών συρρικνώθηκε.

Στα επιμέρους στοιχεία, το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών διαμορφώθηκε στα €6,9 δισεκ., μειωμένο κατά €859,7 εκατ. από πέρυσι, λόγω της ισχυρότερης πτώσης των εισαγωγών έναντι των εξαγωγών. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €9,6 δισεκ., μειωμένες κατά €903,3 εκατ., κυρίως λόγω της πτώσης των τιμών και της ζήτησης πετρελαίου, που είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των εξαγωγών καυσίμων κατά €901,5 εκατ., ενώ πολύ μικρή αύξηση κατά €13,9 εκατ. καταγράφηκε στα λοιπά προϊόντα. Οι εισαγωγές αγαθών περιορίστηκαν ακόμα περισσότερο, στα €16,5 δισεκ., (μείωση €1,8 δισεκ.)³⁷, καθώς οι εισαγωγές καυσίμων περιορίστηκαν κατά €819,8 εκατ., και εκείνες των λοιπών αγαθών κατά €884,8 εκατ. Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία διαμορφώθηκε στα €5,0 δισεκ., μειωμένο κατά €898,7 εκατ.

Το πλεόνασμα στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών περιορίστηκε σημαντικά στο πρώτο τετράμηνο του τρέχοντος έτους, κατά €634,6 εκατ. και διαμορφώθηκε στο €1,5 δισεκ., με πολύ μεγαλύτερη πτώση των εισπράξεων έναντι των πληρωμών. Αναλυτικά, οι συνολικές εισπράξεις από υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €7,2 δισεκ., μειωμένες κατά 10,6% σε σύγκριση με το 2019, ενώ ειδικότερα οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες διαμορφώθηκαν στα €626,4 εκατ., χαμηλότερες κατά 51,4%, λόγω των περιορισμών στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές εξαιτίας της πανδημίας κορωνοϊού και τα έσοδα από μεταφορικές υπηρεσίες μειώθηκαν κατά 3,2%, στα €5,1 δισεκ. Σε πλαίσιο που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά οι τάσεις στις ταξιδιωτικές εισπράξεις την τελευταία τριετία. Οι συνολικές πληρωμές υπηρεσιών διαμορφώθηκαν στα €5,7 δισεκ., μειωμένες κατά €224,2 εκατ. σε σχέση με πριν ένα χρόνο. Οι πληρωμές για ταξιδιωτικές υπηρεσίες μειώθηκαν κατά 52,3%, στα €436,3 εκατ. και οι πληρωμές για μεταφορικές υπηρεσίες ενισχύθηκαν 6,1% και διαμορφώθηκαν στα €3,6 δισεκ.

Στο Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων το πλεόνασμα ενισχύθηκε στο αρχικό τετράμηνο του έτους κατά €56,6 εκατ. σε σχέση με πριν ένα έτος, και διαμορφώθηκε σε €629,3 εκατ. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €2,8 δισεκ., αυξημένες κατά 3,2%, ενώ μικρή αύξηση, κατά 1,4%, καταγράφηκε και στις πληρωμές, στα €2,1 δισεκ. Αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία μειώθηκαν κατά 23,5%, στα €66,6 εκατ., από επενδύσεις αυξήθηκαν κατά 4,2%, στα €923 εκατ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής) επεκτάθηκαν κατά 4,1%, στα €1,8 δισεκ. Οι πληρωμές εισοδημάτων από εργασία αυξήθηκαν στα €474,4 εκατ. (+2,6%), από επενδύσεις κατά 1,9%, στα €1,5 δισεκ., ενώ στα λοιπά πρωτογενή εισοδήματα σημειώθηκε μείωση κατά 6,9%, στα €130,9 εκατ.

Το Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων εμφάνισε μικρό πλεόνασμα, €49,5 εκατ., με τις εισπράξεις να ανέρχονται στα €1,2 δισεκ., από €1,0 δισεκ. πέρυσι, και τις πληρωμές να είναι σταθερές στα €1,2 δισεκ.

³⁷ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Ισοζύγιο Κεφαλαίων

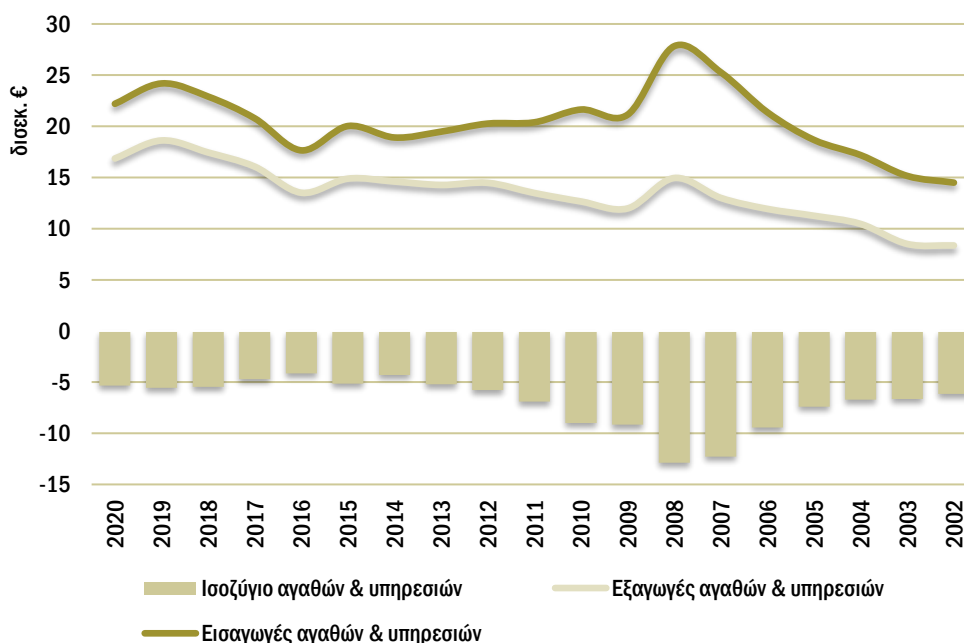
Το πλεόνασμα του Ισοζυγίου Κεφαλαίων³⁸ ενισχύθηκε στα €391,4 εκατ., έναντι €215,7 εκατ. το 2019, με αύξηση εισπράξεων κατά €83,3 εκατ. και μείωση πληρωμών κατά €92,5 εκατ.

Τέλος, το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων, που αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό, ήταν ελλειμματικό, στα €4,3 δισεκ., στο πρώτο τετράμηνο, έναντι €4,9 εκατ. το 2019.

Διάγραμμα 3.22

Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών (Ιανουάριος – Απρίλιος) 2002-2020

Συρρίκνωση ελλείμματος Ισοζυγίου Αγαθών και Υπηρεσιών στο τετράμηνο Ιανουαρίου-Απριλίου φέτος, στα €5,4 δισεκ., έναντι €5,6 δισεκ. το 2019

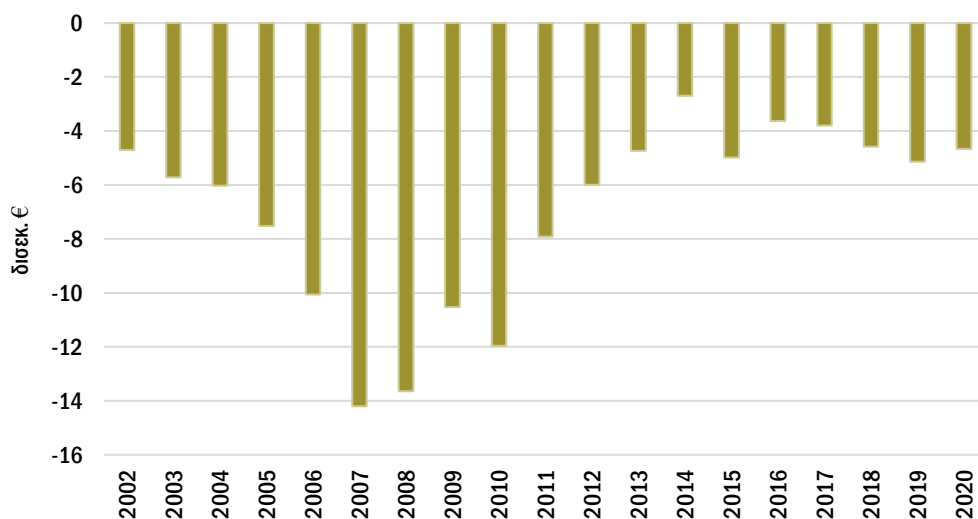
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

³⁸ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

Διάγραμμα 3.23

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Απρίλιος) 2002-2020

Αποκλιμάκωση του ελλείμματος στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών στα €4,7 δισεκ., έναντι €5,1 δισεκ. το 2019

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών ήταν ελλειμματικό στο αρχικό τετράμηνο του 2020, στα €4,2 δισεκ., έναντι ελλείμματος €3,7 δισεκ. το 2019.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό αυξήθηκαν κατά €82,2 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους (επενδύσεις μη κατοίκων στη χώρα) ενισχύθηκαν κατά €975,7 εκατ.

Στην κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν σημαντικά, κατά €10,7 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤτΕ σημειώθηκε άνοδος των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του εξωτερικού (€10,6 δισεκ.) και ταυτόχρονα σημειώθηκε μείωση σε τοποθετήσεις μετοχών και μεριδίων αμοιβαίων κεφαλαίων επιχειρήσεων του εξωτερικού (€404 εκατ.). Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους μειώθηκαν κατά €5,6 δισεκ. την περίοδο Ιανουαρίου -Απριλίου, κυρίως λόγω της μείωσης των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου.

Στην κατηγορία των λοιπών επενδύσεων, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €2,6 δισεκ., κυρίως λόγω της αύξησης κατά €1,3 δισεκ. των καταθέσεων και γερως κατοίκων (πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών) στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά €22,5 δισεκ., αποτυπώνοντας την αύξηση των καταθέσεων και γερως μη κατοίκων στην Ελλάδα κατά €13,9 δισεκ. (περιλαμβάνεται και ο λογαριασμός TARGET). Επίσης, σύμφωνα με την ΤτΕ, σημειώθηκε αύξηση των δανειακών υποχρεώσεων κατοίκων προς μη κατοίκους κατά €7,2 δισεκ., λόγω της αναταξινόμησης υποχρεώσεων αναφορικά με πιλοποιημένα δάνεια συστημικής τράπεζας, χωρίς να επηρεάζεται η Διεθνής Επενδυτική Θέση της χώρας.

Τέλος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Απριλίου του 2020 στα €8,8 δισεκ., έναντι €6,4 δισεκ. τον Απρίλιο του 2019.

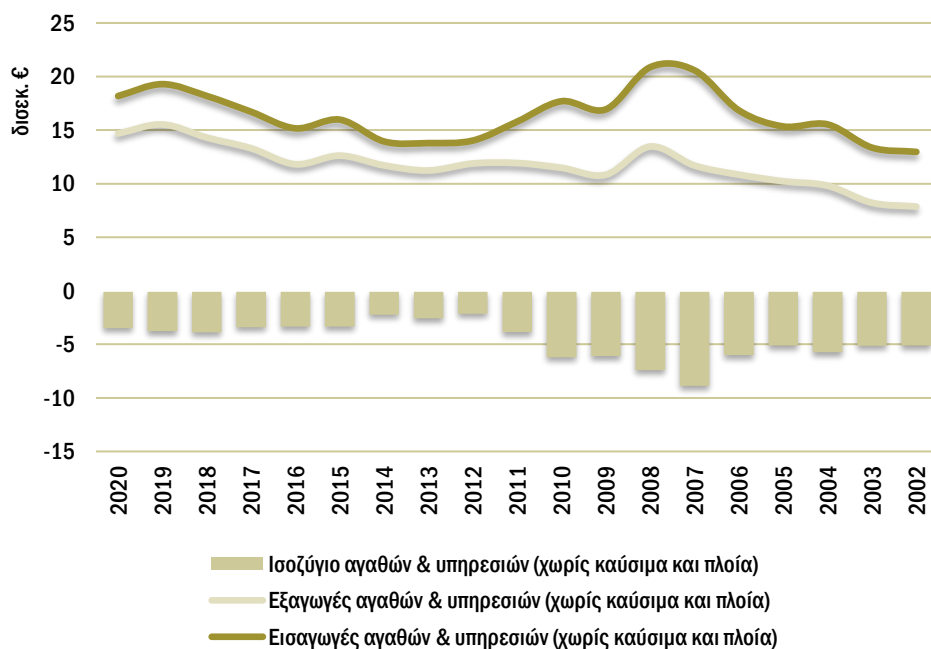

Διάγραμμα 3.24

Εισαγωγές-Εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Απρίλιος) 2002-2020

Πτώση στο έλλειμμα του ισοζυγίου Αγαθών και Υπηρεσιών χωρίς καύσιμα τον Ιανουάριο - Απρίλιο, στα €3,5 δισεκ. από €3,8 δισεκ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πλαίσιο 3.4

Εξέλιξη τουριστικών εισπράξεων της Ελλάδας και πιθανές επιπτώσεις από την πανδημία του νέου κορωνοϊού

Ο τομέας του Τουρισμού αναμένεται να συγκαταλέγεται στους πλέον πληγέντες από την πανδημία του νέου κορωνοϊού. Πέρα από τις επιπτώσεις σε αυτόν λόγω της αναστολής λειτουργίας των επιχειρήσεών του επί σχεδόν ένα τρίμηνο, από τις 22 Μαρτίου έως τις αρχές Ιουνίου για τα ξενοδοχεία 12-μηνιαίας λειτουργίας, και από το ίδιο χρονικό σημείο έως τα μέσα Ιουνίου για τα ξενοδοχεία εποχικής λειτουργίας, ο τομέας έχει πληγεί από τους περιορισμούς στις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις. Το άνοιγμα στο διεθνή τουρισμό από την 1^η Ιουλίου περιορίζει σημαντικά την τουριστική περίοδο, ενώ περιορισμοί υφίστανται και ως προς τις χώρες από τις οποίες επιτρέπεται η είσοδος σε επισκέπτες, καθώς σε αυτές προς το παρόν περιλαμβάνονται 46 χώρες (31 χώρες ζώνης Schengen και άλλες 15 χώρες). Αυτά τα χαρακτηριστικά της τουριστικής περιόδου ενδεχομένως να επενεργήσουν αποτρεπτικά στη λειτουργία πολλών επιχειρήσεων του τουριστικού τομέα. Η Ελλάδα και η ΕΕ θα ανανεώνουν ανά δεκαπενθήμερο τις λίστες με τις χώρες από τις οποίες θα δέχονται ταξιδιώτες, λαμβάνοντας υπόψη ποιες χώρες παρουσιάζουν καλύτερα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά από το μέσο όρο της ΕΕ. Παράλληλα, ορισμένες χώρες εκδίδουν ταξιδιωτικές οδηγίες, αποτρέποντας τους κατοίκους τους να μεταβούν σε άλλες χώρες. Συνισταμένη όλων αυτών των εξελίξεων θα είναι η έντονα καθοδική πορεία της δραστηριότητας του τουριστικού κλάδου εγχωρίως το 2020, ενώ αβέβαιη είναι προς το παρόν η εξέλιξή της στα επόμενα χρόνια.

Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι βασικές τάσεις και τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του διεθνούς τουρισμού εγχωρίως κατά τα τελευταία έτη. Συγκεκριμένα, η διεθνής τουριστική κίνηση βρισκόταν σε τροχιά ανόδου μέχρι και το 2019, προσελκύοντας 34 εκατ. τουρίστες στο τελευταίο έτος. Οι εισπράξεις από το διεθνή τουρισμό έφτασαν τα €18,2 δισεκ. πέρυσι, σημειώνοντας άνοδο 13% σε σύγκριση με το 2018, σε συνέχεια αύξησης κατά 10% σε αυτό το έτος. Οι τουριστικές εισπράξεις από μη κατοίκους είναι σημαντικές για το Ισοζύγιο Πληρωμών, αποτελώντας πέρυσι το 22% των συνολικών εξαγωγών και εισπράξεων του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και το 45% των συνολικών εισπράξεων από Υπηρεσίες, ενώ αντιστοιχούσαν στο 9,7% του ΑΕΠ το 2019. Το μερίδιο των εισπράξεων από τουριστικές υπηρεσίες στο ΑΕΠ είναι διαρκώς αυξανόμενο από το 2010, όταν αντιστοιχούσαν στο 4,3% αυτού. Αυτή η εξέλιξη είναι ενδεικτική του ότι ο διεθνής τουρισμός αποτέλεσε εν μέρει αντίβαρο στην έντονη υποχώρηση άλλων συνιστωσών του ΑΕΠ μετά την κρίση του 2008-2010, όπως η ιδιωτική κατανάλωση και ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου.

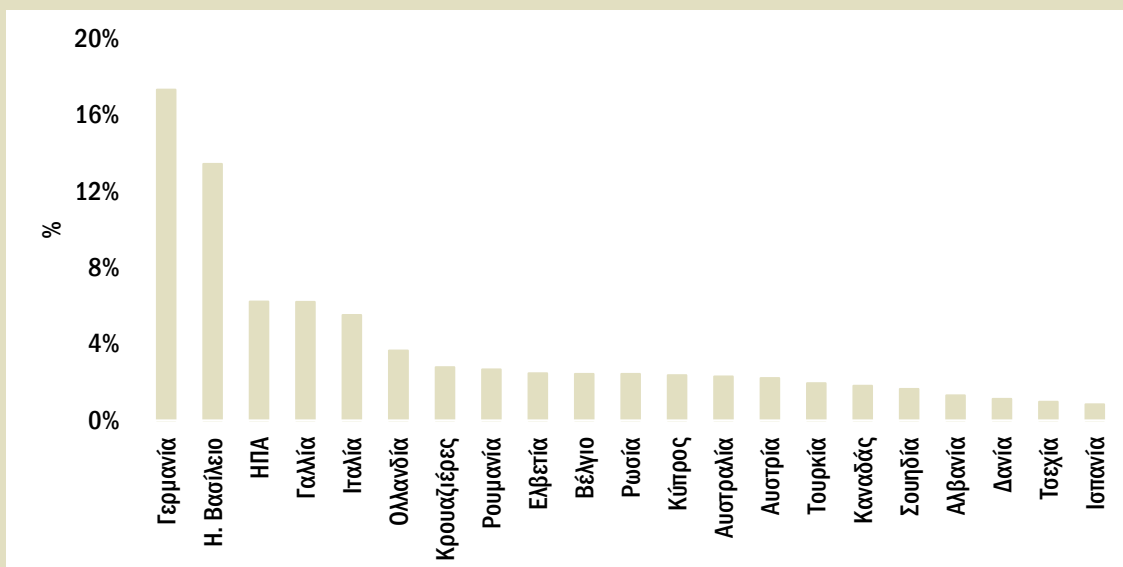
Ανά ομάδα χωρών, οι τουριστικές εισπράξεις από χώρες της ΕΕ αντιστοιχούν στο 54% των συνολικών εισπράξεων την περίοδο 2017-2019, ενώ οι χώρες εκτός ΕΕ κατέχουν ένα εξίσου σημαντικό μερίδιο, περίπου 43%. Το υπόλοιπο 3%, προέρχεται από τις κρουαζιέρες.

Η σημαντικότερη χώρα προέλευσης των εσόδων από τουρισμό στην περίοδο 2017-2019 είναι η Γερμανία, με μέσο μερίδιο στο σύνολό τους κοντά στο 17% περίπου και 4 εκατ. τουρίστες ανά έτος.

Το Ηνωμένο Βασίλειο ακολουθεί στη δεύτερη θέση, με τους κατά μέσο όρο περίπου 3,1 εκατ. επισκέπτες από αυτήν τη χώρα να καταβάλλουν την ίδια περίοδο το 13,4% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων. Έπονται οι ΗΠΑ και η Γαλλία, με μερίδιο αμφότερες 6,2% στις συνολικές εισπράξεις, από κατά μέσο όρο 1,0 εκ. και 1,4 κ. τουρίστες αντίστοιχα ετησίως στην εξεταζόμενη τριετία. Την πεντάδα των πλέον σημαντικών χωρών συμπληρώνει η Ιταλία, με το 5,5% των τουριστικών εισπράξεων και σημαντικό αριθμό επισκεπτών, περίπου 1,5 εκ. ετησίως. Τη δεκάδα συμπληρώνουν η Ολλανδία (3,7%), τα έσοδα από κρουαζιέρες, η Ρουμανία (2,7%), η Ελβετία (2,5%) και το Βέλγιο (2,4%).

Διάγραμμα 3.25

Μερίδιο χωρών στις διεθνείς τουριστικές εισπράξεις εγχωρίως, 2017-2019

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Eurostat

Με τα πλέον πρόσφατα δεδομένα από την ΕΕ και τις αποφάσεις της ελληνικής κυβέρνησης, από την 1^η Ιουλίου επιτρέπεται κανονικά η δυνατότητα εισόδου στην Ελλάδα για όλους τους μονίμους κατοίκους της «ΕΕ+». Η κατηγορία ΕΕ+ περιλαμβάνει τις χώρες της συνθήκης Schengen, στις οποίες προστίθενται η Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος και Ρουμανία, οι συνδεδεμένες στο Schengen χώρες, δηλαδή οι Ισλανδία, Νορβηγία, Ελβετία, Λιχτενστάιν, καθώς και η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ωστόσο, προς το παρόν δεν εκτελούνται απευθείας πτήσεις από αυτή τη χώρα προς την Ελλάδα και οι Βρετανοί τουρίστες μπορούν να έρθουν εγχωρίως μέσω τρίτων χωρών. Εκτός από τη λίστα των ευρωπαϊκών κρατών, η ΕΕ εξέδωσε κατάλογο τρίτων χωρών από τις οποίες με βάση ορισμένα επιδημιολογικά κριτήρια η κάθε χώρα μπορεί να δέχεται ταξιδιώτες. Σε αυτή περιλαμβάνονται οι χώρες Αλγερία, Αυστραλία, Γεωργία, Ιαπωνία, Καναδάς, Μαρόκο, Μαυροβούνιο, Νέα Ζηλανδία, Νότιος Κορέα, Ρουάντα, Σερβία, Ουρουγουάη, Ταϊλάνδη και Τυνησία. Η σύσταση αφορά και όσους προέρχονται από την Ανδόρα, το Μονακό, το Σαν Μαρίνο και το Βατικανό. Τέλος, για την Κίνα αναμένεται το άνοιγμα των συνόρων να καθοριστεί στη βάση της αμοιβαιότητας, δηλαδή εφόσον η Κίνα εφαρμόσει την ίδια πολιτική για τους Ευρωπαίους κατοίκους.

Με βάση τα παραπάνω, βρέθηκαν εκτός της λίστας της ΕΕ με τις χώρες από τις οποίες επιτρέπονται επισκέπτες βασικοί τουριστικοί εταίροι της Ελλάδας, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία, η Τουρκία καθώς και η Βραζιλία, πρωτίστως λόγω των πολλών κρουσμάτων που καταγράφονται στις χώρες αυτές. Πέρα από τις άμεσες αρνητικές επιδράσεις των περιορισμών που παραμένουν στις διεθνείς επιβατικές μετακινήσεις στη δραστηριότητα του τουριστικού τομέα, η πτώση του εισοδήματος στις χώρες από τις οποίες η Ελλάδα θα δέχεται ταξιδιώτες αναμένεται να μειώσει τις τουριστικές ροές, αλλά και τις κατά κεφαλή τουριστικές εισπράξεις.

Συγκεκριμένα ως προς αυτές τις επιδράσεις, εφόσον η απαγόρευση εισόδου σε κατοίκους των ΗΠΑ, Ρωσίας και Τουρκίας δεν αρθεί, δεν θα είναι δυνατή η συμμετοχή τους στα έσοδα από τουρισμό, όπως στα προηγούμενα έτη. Επισημαίνεται ενδεικτικά ότι από τις δύο πρώτες εξ' αυτών των χωρών προήλθε το 5,0% του συνόλου των ταξιδιωτών στην προηγούμενη τριετία, καθώς και περίπου το 8,7% των εσόδων από το διεθνή τουρισμό. Προσθέτοντας στο μερίδιο των δύο χωρών στις εισπράξεις εκείνο της Τουρκίας, για την

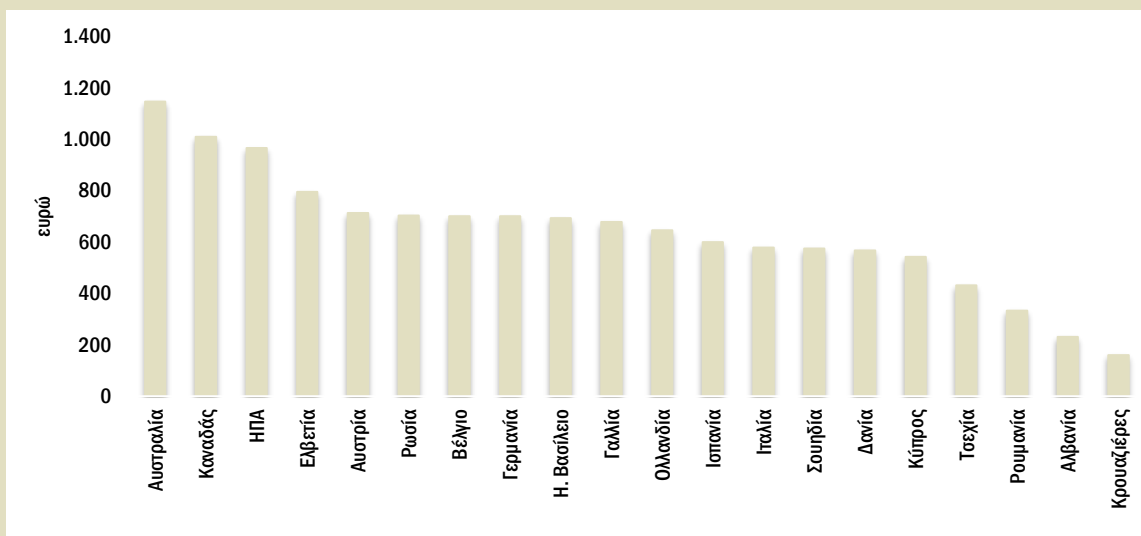

οποία δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία αφίξεων, η άμεση απώλεια εσόδων εφόσον δεν αρθεί η απαγόρευση εισόδου από τις τρεις χώρες φθάνει το 10,6% του συνόλου τους την περασμένη τριετία.

Η διαφορά στα μερίδια επί του συνόλου των ταξιδιωτών και του συνόλου των εισπράξεων για τις ΗΠΑ και τη Ρωσία, αναδεικνύει την υψηλή μέση κατανάλωση ανά ταξιδιώτη από αυτές τις χώρες. Η μέση δαπάνη ανά ταξίδι από τουρίστες από τις ΗΠΑ είναι σχεδόν διπλάσια από το μέσο όρο, ενώ της Ρωσίας είναι κατά 40% υψηλότερη από το μέσο όρο όλων του τουριστών. Η μέση δαπάνη ανά ταξίδι θα είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικό μέγεθος για τις τουριστικές εισπράξεις το 2020, καθώς οι πιέσεις στο διαθέσιμο εισόδημα των χωρών από τις οποίες θα μπορούν να έρθουν ταξιδιώτες στην Ελλάδα θα επενεργήσουν αντίστοιχα στις δαπάνες τους κατά τις διακοπές τους. Επιπρόσθετα, η πτώση του διαθέσιμου εισοδήματος θα επενεργήσει αποτρεπτικά στην πραγματοποίηση διακοπών από μέρος του πληθυσμού σε αυτές τις χώρες.

Διάγραμμα 3.26

Μέση δαπάνη ανά ταξίδι (μέσος όρος 2017-2019)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Ενδεικτικά ως προς τις τάσεις στο διαθέσιμο εισόδημα και τις ταξιδιωτικές δαπάνες το τρέχον έτος στις ευρωπαϊκές χώρες με τη μεγαλύτερη συμβολή στα διεθνή ταξιδιωτικά έσοδα, αναφέρεται ότι, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Γερμανίας θα συρρικνωθεί κατά 6,7%, ενώ οι εισαγωγές υπηρεσιών, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό αφορούν σε τουριστικές δαπάνες, αναμένεται να μειωθούν φέτος κατά 15,5%. Αντίστοιχα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αναμένεται να υποχωρήσει κατά 8,8%, και οι εισαγωγές υπηρεσιών κατά 13,3%. Για τη Γαλλία προβλέπεται συρρίκνωση κατά 8,5% το 2020, με τις εισαγωγές υπηρεσιών να συρρικνώνονται κατά 14,9%, ενώ στην Ιταλία αναμένεται πτώση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 9,5% και πτώση εισαγωγών κατά 17,0%.

Συνοψίζοντας, από την παραπάνω ανάλυση προέκυψε ότι οι τα περιοριστικά μέτρα στη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων έως τα μέσα Ιουνίου, όπως επίσης στις διεθνείς επιβατικές μεταφορές, που σε κάποιο βαθμό συνεχίζονται, θα ασκήσουν ισχυρές πιέσεις στα διεθνή έσοδα από ταξιδιωτικές υπηρεσίες. Όμως, αρνητικά σε αυτά θα επενεργήσουν και οι οικονομικές τάσεις στις χώρες προέλευσης των τουριστών, καθώς θα επηρεάσουν τη δυνατότητά τους να ταξιδέψουν, καθώς και να πραγματοποιήσουν έξοδα στη διάρκεια του ταξιδιού τους. Το δεύτερο σύνολο επιδράσεων δεν έχει έως τώρα αναδειχθεί στις σχετικές αναλύσεις και, δεδομένων των αναμενόμενων εξελίξεων σε ευρωπαϊκές χώρες με σημαντικό μερίδιο στις αφίξεις και τα έσοδα, αναμένεται πως θα είναι αρκετά σημαντικό.

Πίνακας 3.13 Ισοζύγιο Πληρωμών (εκατ. €)

	Ιανουάριος - Απρίλιος			Απρίλιος			
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-4.583,7	-5.132,7	-4.667,4	-1.491,6	-1.396,9	-1.132,6
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	-5.462,4	-5.571,2	-5.346,2	-1.248,9	-1.067,2	-880,1
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 - I.A.2)	-7.115,9	-7.720,3	-6.860,6	-1.819,3	-1.720,6	-1.266,4
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καύσιμων	-1.541,7	-1.723,1	-1.804,9	-459,3	-299,0	-283,6
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-5.574,2	-5.997,1	-5.055,8	-1.360,0	-1.421,6	-982,8
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-39,9	-83,9	-41,2	-5,2	-8,1	-7,1
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-7.076,0	-7.636,4	-6.819,4	-1.814,1	-1.712,5	-1.259,3
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-5.534,3	-5.913,2	-5.014,6	-1.354,8	-1.413,4	-975,7
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	10.165,5	10.535,9	9.632,6	2.544,4	2.839,6	1.981,2
	Καύσιμα	3.111,2	3.054,3	2.152,8	812,3	909,7	305,5
	Πλοία (πωλήσεις)	26,8	33,1	17,4	7,0	2,6	1,4
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	7.027,5	7.448,5	7.462,5	1.725,1	1.927,3	1.674,3
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	17.281,3	18.256,2	16.493,3	4.363,7	4.560,2	3.247,6
	Καύσιμα	4.652,9	4.777,4	3.957,7	1.271,6	1.208,7	589,2
	Πλοία (αγορές)	66,6	117,0	58,6	12,3	10,7	8,5
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	12.561,8	13.361,8	12.477,0	3.079,9	3.340,8	2.650,0
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	1.653,4	2.149,1	1.514,5	570,4	653,4	386,3
I.B.1	Εισπράξεις	7.275,5	8.078,5	7.219,8	2.074,0	2.218,1	1.576,9
	Ταξιδιωτικό	1.056,5	1.290,0	626,4	502,6	543,5	7,3
	Μεταφορές	4.833,2	5.304,8	5.137,3	1.230,6	1.341,2	1.209,0
	Λοιπές υπηρεσίες	1.385,9	1.483,7	1.456,1	340,8	333,5	360,6
I.B.2	Πληρωμές	5.622,1	5.929,5	5.705,3	1.503,6	1.564,7	1.190,7
	Ταξιδιωτικό	720,5	914,2	436,3	293,8	332,4	2,7
	Μεταφορές	3.411,7	3.445,3	3.655,1	859,9	859,2	843,9
	Λοιπές υπηρεσίες	1.489,9	1.570,0	1.613,8	349,8	373,1	344,1
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	586,3	572,7	629,3	-162,6	-222,2	-127,1
I.Γ.1	Εισπράξεις	2.908,6	2.676,2	2.762,9	315,2	280,3	358,6
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	61,1	87,2	66,8	16,2	23,0	17,1
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	846,7	886,0	923,0	205,9	210,2	196,8
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	2.000,8	1.703,0	1.772,2	93,1	47,1	144,8
I.Γ.2	Πληρωμές	2.322,3	2.103,5	2.133,6	477,9	502,4	485,8
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	430,1	462,4	474,4	107,8	115,0	120,0
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	1.792,3	1.500,5	1.528,3	345,2	362,5	334,5
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	99,9	140,6	130,9	24,8	24,9	31,2
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	292,4	-134,2	49,5	-80,0	-107,6	-125,3
I.Δ.1	Εισπράξεις	1.083,0	1.042,2	1.224,8	111,0	135,4	131,3
	Γενική κυβέρνηση	666,9	567,7	591,1	31,0	15,7	48,3
	Λοιποί τομείς	416,1	474,5	633,7	80,0	119,7	83,0
I.Δ.2	Πληρωμές	790,7	1.176,4	1.175,3	191,0	243,0	256,7
	Γενική κυβέρνηση	566,4	796,7	742,0	140,7	141,2	176,8
	Λοιποί τομείς	224,3	379,6	433,3	50,4	101,8	79,8
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 - II.2)	185,3	215,7	391,4	-2,6	29,0	134,9
II.1	Εισπράξεις	263,2	399,9	483,2	8,8	57,5	154,9
	Γενική κυβέρνηση	185,8	337,8	450,0	0,5	9,7	138,7
	Λοιποί τομείς	77,4	62,2	33,2	8,3	47,7	16,2
II.2	Πληρωμές	77,9	184,2	91,8	11,4	28,5	19,9
	Γενική κυβέρνηση	0,9	1,4	1,4	0,2	0,4	0,3
	Λοιποί τομείς	77,0	182,9	90,3	11,2	28,1	19,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	-4.398,4	-4.917,0	-4.275,9	-1.494,1	-1.367,9	-997,6
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	-3.675,3	-3.740,5	-4.224,0	-997,5	-877,6	-503,1
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-1.113,5	-1.022,8	-893,5	-603,5	-313,0	-87,3
	Απαιτήσεις	118,8	49,1	82,2	-225,1	45,1	3,6
	Υποχρεώσεις	1.232,3	1.071,9	975,7	378,4	358,1	90,9
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	-6.480,6	-5.184,8	16.253,5	-722,2	1.459,5	11.367,0
	Απαιτήσεις	-2.226,2	-1.050,0	10.676,0	118,2	-192,6	7.084,0
	Υποχρεώσεις	4.254,3	4.134,8	-5.577,5	840,4	-1.652,0	-4.283,0
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	3.822,7	2.792,0	-19.974,2	199,2	-1.968,1	-11.738,0
	Απαιτήσεις	-4.124,0	-2.666,5	2.564,0	-1.435,8	-719,2	-273,7
	Υποχρεώσεις	-7.946,7	-5.458,6	22.538,2	-1.635,0	1.248,9	11.464,3
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	5.062,2	-634,4	86,6	-27,8	-31,9	126,5
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	96,0	-325,0	390,2	129,0	-56,0	-44,8
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	723,1	1.176,5	52,0	496,7	490,3	494,5
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				6.629	6.423	8.827

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συν/κων διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συν/κων διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συναλλάγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4 Η ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Ο ΚΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Η πανδημία της νόσου του νέου κορωνοϊού (COVID-19) αποτελεί μια νέα μεγάλη πρόκληση για την ελληνική οικονομία, καθώς ανέδειξε σημαντικά ζητήματα με επιπτώσεις σε οικονομικό, κοινωνικό και υγειονομικό επίπεδο που θα φανούν τα επόμενα χρόνια
- Η μετάβαση σε μια νέα πραγματικότητα, με ύφεση σε πολλές χώρες, αναδεικνύει την ανάγκη προστασίας της δημόσιας υγείας και τη διασφάλιση επάρκειας φαρμάκων, όπως και την ανάγκη δράσεων προώθησης της έρευνας και ανάπτυξης νέων εμβολίων, διαγνωστικών εξετάσεων και θεραπειών
- Στην Ελλάδα μειώνονται συνεχώς οι δημόσιες δαπάνες υγείας και για τα φάρμακα. Η συνολική εξωνοσοκομειακή φαρμακευτική δαπάνη εκτιμάται πως έφτασε τα €3,9 δισεκ. το 2019, εκ των οποίων μόλις €1,945 εκατ. αποτελούσαν δημόσια χρηματοδότηση.
- Οι εκτιμήσεις για το συνολικό ποσό της συμμετοχής των φαρμακευτικών επιχειρήσεων μέσω των υποχρεωτικών επιστροφών και εκπτώσεων (clawback & rebates) αγγίζουν τα €2 δισεκ. για το 2020. Πρόκειται για ένα σημαντικό χρηματοδοτικό εμπόδιο για τις επιχειρήσεις του κλάδου και εμμέσως αντικίνητρο σε προσέλκυση σχετικών επενδύσεων στην Ελλάδα.
- Η φαρμακοβιομηχανία δαπανά σημαντικά ποσά για E&A, καθώς αντιπροσωπεύει το 5% της συνολικής ιδιωτικής δαπάνης για E&A στην Ελλάδα (2017), ενώ μέχρι το 2019 διεξήχθησαν 2.811 κλινικές μελέτες ανεξαρτήτου τύπου και φάσης (1.604 ολοκληρωμένες).
- Η συνολική συμβολή του κλάδου του φαρμάκου σε όρους ΑΕΠ και απασχόλησης παραμένει σημαντική καθώς εκτιμάται σε περίπου €6,9 δισεκ. (3,7% του ΑΕΠ) και σε 136 χιλ. θέσεις εργασίας (ή 3,6% της συνολικής απασχόλησης) το 2018

4.1 Εισαγωγή

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού έχει δημιουργήσει σημαντικές προκλήσεις σε πολλές χώρες του κόσμου. Εκτός από τις απώλειες ανθρώπινων ζωών, τον ιδιαίτερα υψηλό αριθμό νοσημάτων και την ασφυκτική πίεση που ασκεί στα συστήματα υγείας, η παύση ή ο περιορισμός της οικονομικής δραστηριότητας σε πολλούς κλάδους, ήδη προκαλούν οικονομική ύφεση και αύξηση της ανεργίας. Το μερικό ή γενικό lockdown που επιβλήθηκε τους προηγούμενους μήνες αναμένεται να βυθίσει τις περισσότερες οικονομίες για το 2020, ανάμεσα σε αυτές και την ελληνική, με τις εκτιμήσεις για την ύφεση να ποικίλουν, αλλά να υποδηλώνουν σημαντική συρρίκνωση. Σε κάθε περίπτωση, η τρέχουσα κρίση αναμένεται να έχει έντονη επίπτωση στην ελληνική οικονομία, αλλά και στις περισσότερες χώρες του

κόσμου. Συγχρόνως, τα συστήματα υγείας καλούνται να επαναξιολογήσουν τη δημόσια χρηματοδότηση για δαπάνες υγείας, καθώς οι ανάγκες πολλαπλασιάζονται και η πίεση στο σύστημα υγείας θα παραμείνει έντονη μεσοπρόθεσμα.

Ο τομέας της υγείας συνδέεται με αγαθά και υπηρεσίες που είναι κομβικής σημασίας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της σημερινής υγειονομικής κρίσης, αλλά τελικά και κάθε μελλοντικής. Στον κλάδο των φαρμακευτικών προϊόντων – και συνολικά στο οικοσύστημα της υγείας– η Ελλάδα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως αυτά έχουν τεκμηριωθεί σε πλήθος ερευνών. Ο κύκλος ζωής του φαρμάκου περιλαμβάνει πολλά στάδια και συνήθως εκτείνεται σε διαφορετικές χώρες μέσω παγκόσμιων αλυσίδων αξίας. Αυτή η ανάγκη αναμένεται να γίνει επιτακτικότερη, καθώς η μονοδιάστατη εξάρτηση, π.χ. από παραγωγικές μονάδες εγκατεστημένες σε μια χώρα, φαίνεται τελικά να δημιουργεί αυξημένο ρίσκο σε μη κανονικές καταστάσεις, όπως οι τρέχουσες. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι οι παγκόσμιες αλυσίδας αξίας του τομέα να αναδιατάσσονται, γεγονός που δημιουργεί ένα παράθυρο ευκαιρίας για τον εγχώριο τομέα που υπό όρους πρέπει να αξιοποιήσει προσελκύοντας μέρος της παραγωγής και της διεθνούς E&A στη χώρα.³⁹

Οι εξελίξεις αυτές προστίθενται στις συνήθεις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τομέας της υγείας στο εγχώριο περιβάλλον. Τα επιδεινούμενα δημογραφικά δεδομένα, με τη διαχρονική μείωση των γεννήσεων (κατά 34 χιλ. άτομα το 2018) και την προβλεπόμενη αύξηση του γηραιότερου πληθυσμού (άνω των 65 ετών), από 21,9% του συνολικού πληθυσμού το 2019 στο 33,0% το 2060, οδηγούν σε αυξανόμενη ανάγκη για φαρμακευτική και υγειονομική περίθαλψη. Αυτό συνεπάγεται και αυξημένη ανάγκη για δημόσια χρηματοδότηση σε δαπάνες υγείας και φαρμακευτική κάλυψη. Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα έχει ενισχυθεί σημαντικά, αλλά δεν είναι βέβαιο ότι μπορεί να διατηρηθεί σε υψηλά επίπεδα σε ένα περιβάλλον υψηλής μακροχρόνιας ανεργίας και μείωσης του εισοδήματος.

Ως προς τις δαπάνες για φαρμακευτική κάλυψη, στην Ελλάδα η συνολική εξωνοσοκομειακή φαρμακευτική δαπάνη εκτιμάται ότι έφτασε τα €3,9 δισεκ. το 2019, εκ των οποίων μόλις το €1,945 εκατ. αποτελεί δημόσια χρηματοδότηση. Παράλληλα, το βάρος της κάλυψης μετατοπίστηκε στους ασθενείς και στον ιδιωτικό τομέα, με το μεγαλύτερο μέρος να το επωμίζεται ο φαρμακευτικός κλάδος, μέσω των υποχρεωτικών επιστροφών και εκπτώσεων (clawback & rebates) που καταβάλλει.

Παρά τη σημαντική επίπτωση από τη δημοσιονομική προσαρμογή στη δημόσια χρηματοδότηση για την υγεία, η φαρμακοβιομηχανία εξακολουθεί να δαπανά σημαντικά ποσά για Έρευνα και Ανάπτυξη (E&A), καθώς αντιπροσωπεύει το 5% της συνολικής ιδιωτικής δαπάνης για E&A στην Ελλάδα (2017), ενώ μέχρι το 2019 διεξάχθηκαν 2.811 κλινικές μελέτες ανεξάρτητου τύπου και φάσης (1.604 ολοκληρωμένες). Η παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων προσέγγισε σε αξία το 2018 το €1 δισεκ., ενώ η προστιθέμενη αξία τα €559 εκατ. (3,0% μερίδιο στον τομέα της Μεταποίησης). Οι απασχολούμενοι στην παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων άγγιξαν τα 21 χιλ. άτομα το 2019, με το 60,6% των απασχολούμενων να είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Σημαντικός είναι και ο ρόλος του φαρμακευτικού κλάδου στο εξωτερικό εμπόριο, καθώς οι εξαγωγές φαρμακευτικών προϊόντων διαμορφώθηκαν το 2019 σε €1,9 δισεκ. και αντιστοιχούν στο 4,4% του συνόλου όλων των ελληνικών εξαγωγών προϊόντων για το 2019. Το IOBE πραγματοποίησε πρόσφατα σχετική μελέτη, τα βασικά σημεία της οποίας παρουσιάζονται στη συνέχεια.⁴⁰

4.2 Δημογραφικές Τάσεις και Προφίλ Υγείας των Ελλήνων

Η εξέλιξη της τεχνολογίας, η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας, η συμβολή της Έρευνας & Ανάπτυξης με την εισαγωγή νέων καινοτόμων θεραπειών, αποτελούν μερικούς από τους πιο σημαντικούς παράγοντες για την αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης. Στην Ελλάδα, παρατηρείται σημαντική αύξηση στο προσδόκιμο επιβίωσης κατά 9,4 έτη στην περίοδο 1960 - 2017, καταγράφοντας υψηλότερο προσδόκιμο επιβίωσης από το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ για την ίδια περίοδο (81,4

³⁹ Βλ. σχετικό άρθρο του Α.Τσακανίκα: https://www.economia.gr/gr/journal2/blog/post?journal_blog_post_id=2828

⁴⁰ Το παρόν κεφάλαιο βασίζεται σε μελέτη του IOBE για τη φαρμακευτική αγορά στην Ελλάδα κατά το 2019. Το πλήρες κείμενο καθώς και μια παρουσίαση της μελέτης είναι διαθέσιμα εδώ: http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=200

έναντι 80,7 έτη). Όμως το αρνητικό πρόσημο της φυσικής μεταβολής (γεννήσεις μείον θάνατοι) των τελευταίων ετών εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί και θα οδηγήσει σε σταδιακή μείωση του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας μέχρι το 2060 (-15,5% σε σύγκριση με τα σημερινά επίπεδα), όπως αποτυπώνεται στην τελευταία αναθεώρηση των σχετικών στοιχείων της Eurostat. Παράλληλα, αναμένεται αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού ηλικίας άνω των 65 ετών, από 21,9% του πληθυσμού το 2019 (19,8% στην ΕΕ28) σε 33,0% το 2060.

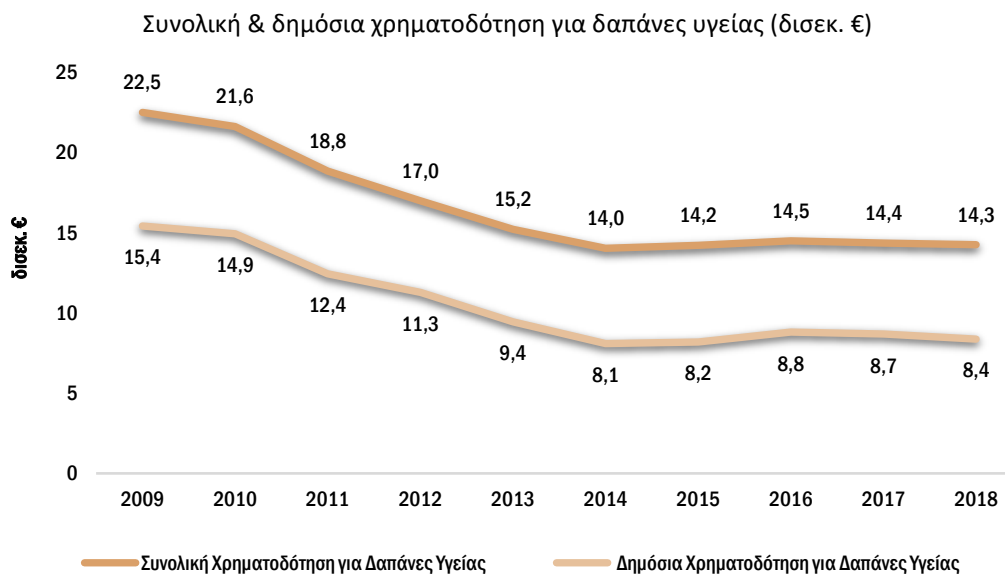
Αυτές οι δημογραφικές αλλαγές επηρεάζουν άμεσα και το δείκτη εξάρτησης του πληθυσμού, με το μισό (γηραιό) πληθυσμό στην Ελλάδα να συντηρείται από τον υπόλοιπο και την αναλογία αυτή να εμφανίζει αυξητικές τάσεις, προμηνύοντας επιδείνωση και εντονότερες πιέσεις στα ασφαλιστικά συστήματα. Ο δείκτης εξάρτησης στην Ελλάδα το 2020 είναι στο 56%, δηλαδή για κάθε 2 άτομο ενεργού πληθυσμού αντιστοιχούν λίγο παραπάνω από 1 άτομα ανενεργού πληθυσμού, επίπεδο που βρίσκεται στο μέσο όρο των χωρών της ΕΕ28 (56%) και των χωρών του Νότου (55%). Με βάση εκτιμήσεις των Ηνωμένων Εθνών, αναμένεται να συμβεί στη χώρα μας σημαντική επιδείνωση του δείκτη εξάρτησης (% ατόμων ηλικίας 0-14 ετών και ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών προς το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού 15-64 ετών) έως το 2050, ο οποίος εκτιμάται ότι θα ανέλθει έως τότε στο 92%.

4.3 Χρηματοδότηση για δαπάνες υγείας

Σε ότι αφορά τις δαπάνες για την υγεία, το 2018, η συνολική χρηματοδότηση στην Ελλάδα διαμορφώθηκε στα €14,3 δισεκ., από τα οποία τα €8,4 δισεκ. αποτελούν δημόσια χρηματοδότηση και τα €5,8 δισεκ. ιδιωτική δαπάνη.

Η σωρευτική μεταβολή την περίοδο 2011-2018 στη συνολική χρηματοδότηση για δαπάνες υγείας ήταν πτωτική στην Ελλάδα, κατά 34,2%, έναντι οριακής μείωσης 0,1% στις Νότιες χώρες, και αύξησης 15,2% κατά μέσο όρο στην ΕΕ23 την ίδια περίοδο. Παρομοίως, η σωρευτική μεταβολή την ίδια περίοδο στη δημόσια χρηματοδότηση για δαπάνες υγείας παρουσίασε μείωση 42,1% στην Ελλάδα, έναντι 5,8% στις Νότιες χώρες και αύξησης 15,0% στην ΕΕ23 την ίδια περίοδο.

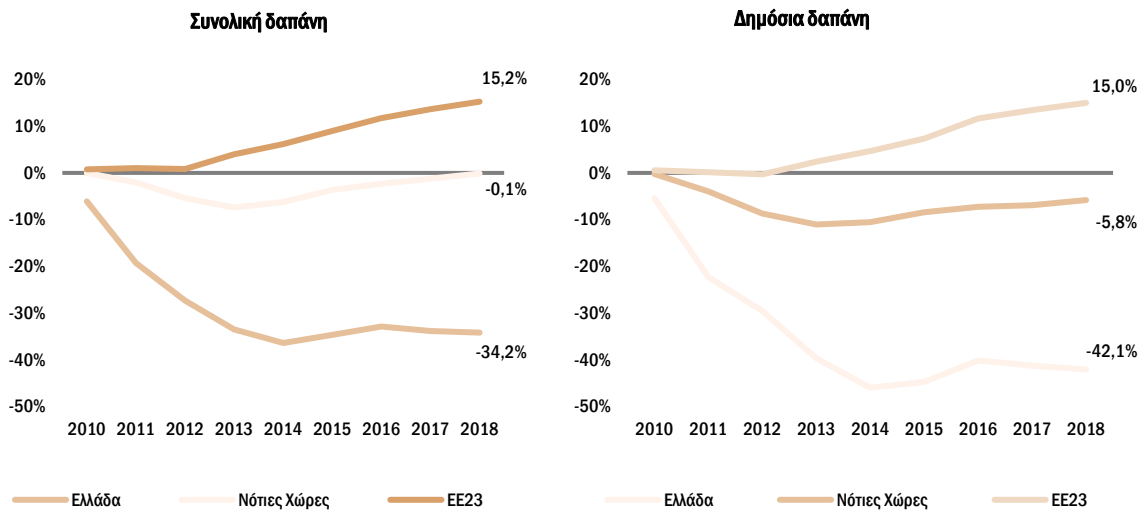
Διάγραμμα 4.1

Πηγές: Σύστημα Λογαριασμών Υγείας (ΣΛΥ) 2018, ΕΛΣΤΑΤ, 2019 / OECD Health Statistics, 2019, ΟΟΣΑ επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 4.2

Δείκτης σωρευτικής μεταβολής στη χρηματοδότηση για δαπάνες υγείας (%) Ελλάδα-ΕΕ27-Νότιες Χώρες*

Πηγές: Σύστημα Λογαριασμών Υγείας (ΣΛΥ) 2017, ΕΛΣΤΑΤ, 2018 / OECD Health Statistics, 2019, επεξεργασία στοιχείων IOBE.
 *Νότιες Χώρες (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία). Οι ποσοστιαίες μεταβολές μεταξύ 2009 και 2018 έχουν υπολογιστεί στα στοιχεία χρηματοδότησης σε σταθερές τιμές (\$ 2010 PPS, OECD).

Επίσης, η συνολική κατά κεφαλήν δαπάνη υγείας στην Ελλάδα διαμορφώθηκε στα €1.327 το 2018 έναντι €2.027 το 2009, ενώ πλέον υπολείπεται κατά €1.059 από το μέσο όρο των Νοτίων Χωρών. Η δημόσια κατά κεφαλήν δαπάνη υγείας υποχώρησε στην Ελλάδα κατά 43,9% μεταξύ 2009 και 2018, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο τελευταίο έτος στα €779, έναντι αύξησης κατά 27,2% στην ΕΕ23 και μικρής αύξησης στις Νότιες Χώρες κατά 2,0% την ίδια περίοδο. Συνεπώς, η υποχώρηση των κατά κεφαλή δαπανών στην Ελλάδα είναι ραγδαία, σε αντίθεση με άλλες χώρες και ιδιαίτερα τις Νότιες χώρες, με τις οποίες ίσως έχει περισσότερο νόημα να συγκρίνεται η χώρα μας.

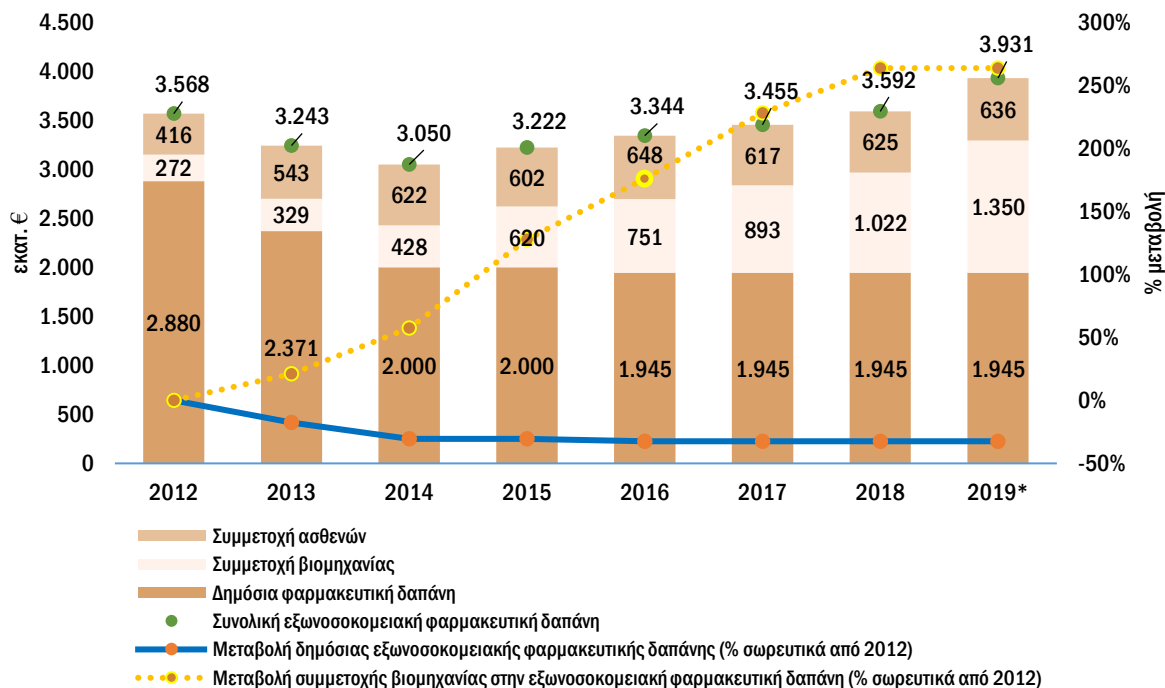
4.4 Φαρμακευτική δαπάνη

Ως προς τις δαπάνες για φαρμακευτική κάλυψη, που αποτελούν μέρος της συνολικής δαπάνης για την υγεία, η συνολική εξωνοσοκομειακή δημόσια φαρμακευτική δαπάνη, συμπεριλαμβανομένης της εκτιμώμενης συμμετοχής των ασθενών και της φαρμακοβιομηχανίας, εκτιμάται πως έφτασε τα €3,9 δισεκ. το 2019. Η ραγδαία μείωση της δημόσιας εξωνοσοκομειακής χρηματοδότησης την περίοδο 2009-2019, κατά περίπου 61%, είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση στη συμμετοχή της βιομηχανίας την ίδια περίοδο, κατά 264%. Η δημόσια νοσοκομειακή φαρμακευτική δαπάνη για τα νοσοκομεία του ΕΣΥ καθορίστηκε στα €500 εκατ. για το 2019 μειωμένη κατά 44% σε σχέση με το 2015 (€764 εκατ.), πριν την επιβολή κλειστού προϋπολογισμού. Η συνεχόμενη μείωση της δημόσιας νοσοκομειακής φαρμακευτικής δαπάνης είχε ως αποτέλεσμα την αντίστοιχη αύξηση της επιβάρυνσης της φαρμακοβιομηχανίας, μέσω των μηχανισμών αυτόματης επιστροφής και εκπτώσεων, η οποία για το 2019 έφτασε τα €483 εκατ.

Διάγραμμα 4.3

Συνολική δημόσια και ιδιωτική εξωνοσοκομειακή φαρμακευτική δαπάνη

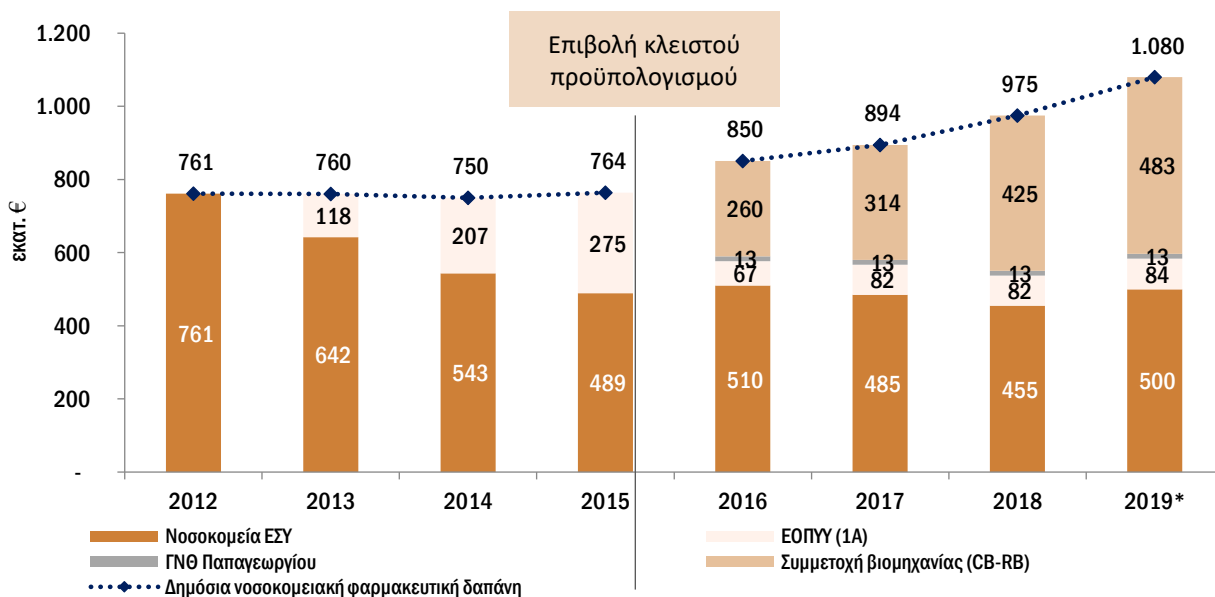

Πηγές: ΕΟΠΥΥ 2012-2019 Εκθέσεις Προϋπολογισμών 2014-2019, επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ-ΣΦΕΕ.

Συμμετοχή ασθενών: ό,τι πληρώνει ο ασθενής στην αποζημιούμενη αγορά (δηλ. η θεσμοθετημένη 0%,10%,25%) και η επιβάρυνση που προκύπτει από τη διαφορά Λιανικής τιμής (ΛΤ)-Τιμής Αποζημίωσης (ΤΑ).

Διάγραμμα 4.4

Δημόσια νοσοκομειακή φαρμακευτική δαπάνη και συμμετοχή βιομηχανίας

Πηγή: ΕΟΠΥΥ 2012-2019, ESY.net 2012-2015, επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ-ΣΦΕΕ.

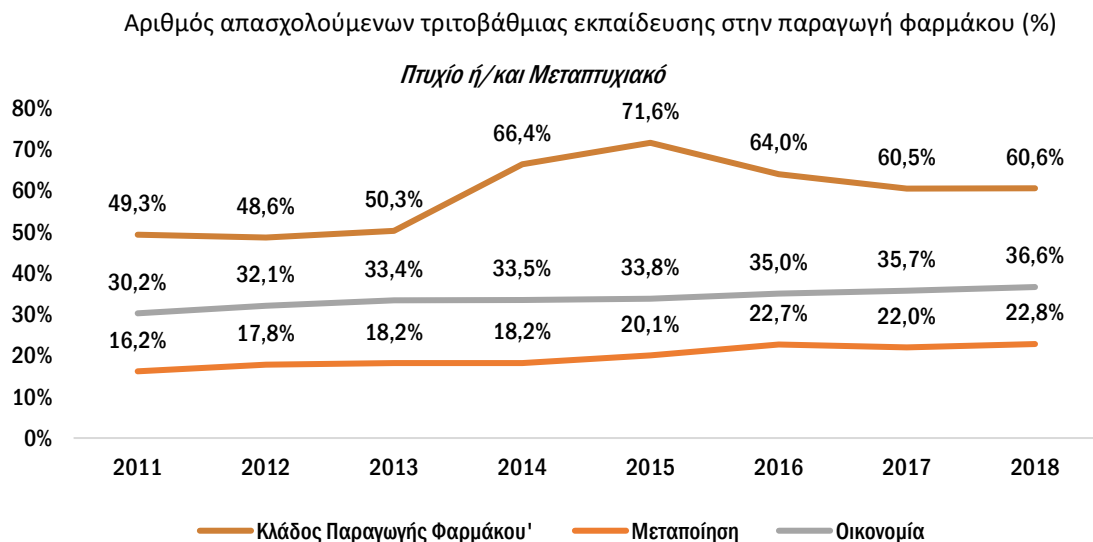
Σημείωση: Εκτίμηση 2019 για συμμετοχή βιομηχανίας.

4.5 Φαρμακευτική βιομηχανία και οικονομία

Το συνολικό οικοσύστημα, δηλαδή η παραγωγή και διάθεση των φαρμακευτικών προϊόντων, εξακολουθεί να είναι ένας από τους πιο δυναμικούς κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας. Η προσφορά φαρμακευτικών προϊόντων στην Ελλάδα προσδιορίζεται από τις φαρμακευτικές επιχειρήσεις του κλάδου (παραγωγικές και εμπορικές) και την αλυσίδα αποθήκευσης, διακίνησης και διάθεσης του φαρμάκου στο κοινό. Πιο αναλυτικά, τα φάρμακα, με εξαίρεση εκείνα που διατίθενται μέσω νοσοκομείων, στη διακίνηση των οποίων δεν παρεμβάλλονται οι χονδρέμποροι, ξεκινούν από τη φαρμακευτική επιχείρηση και μέσω των φαρμακαποθηκών καταλήγουν στα τελικά σημεία πώλησης, τα φαρμακεία. Υπάρχουν περίπου 106 παραγωγοί και εισαγωγείς φαρμάκου στην Ελλάδα οι οποίοι διοχετεύουν τα προϊόντα τους σε 137 φαρμακαποθήκες και συνεταιρισμούς φαρμακοποιών. Βεβαίως, η τελική διάθεση γίνεται μέσω των περίπου 10220 φαρμακείων, των φαρμακείων των νοσοκομείων και των 37 φαρμακείων ΕΟΠΥΥ. Σε κάποιες περιπτώσεις προβλέπεται η δυνατότητα χορήγησης φαρμάκων από τους ιατρούς ή η απευθείας παράδοση φαρμάκων από τη φαρμακευτική επιχείρηση στον ασθενή, κατόπιν έγκρισης από το Ασφαλιστικό Ταμείο.

Η βιομηχανία φαρμάκου απασχολεί σημαντικό αριθμό εργαζομένων. Στην Ελλάδα, η απασχόληση στο στενό πυρήνα της παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων διαμορφώθηκε στα 21,2 χιλ. άτομα το 2019. Όμως, το βασικό στοιχείο που αποτελεί και στρατηγικό πλεονέκτημα του κλάδου είναι το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων στον κλάδο. Σύμφωνα με τη Διεθνή Τυποποιημένη Ταξινόμηση της Εκπαίδευσης (ISCED), το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των εργαζομένων στον κλάδο παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων το 2018 ήταν πολύ υψηλό, με το 60,6% να είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, όταν στον τομέα της Μεταποίησης το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 36,6% και στο σύνολο της οικονομίας 22,8%, γεγονός που αναδεικνύει την υψηλή εκπαιδευτική κατάρτιση των εργαζομένων στον κλάδο παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων.

Διάγραμμα 4.5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2019, Απασχολούμενοι Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο σύνολο της απασχόλησης, βάσει της Διεθνούς Τυποποιημένης Ταξινόμησης της Εκπαίδευσης (ISCED 2011), επεξεργασία στοιχείων IOBE

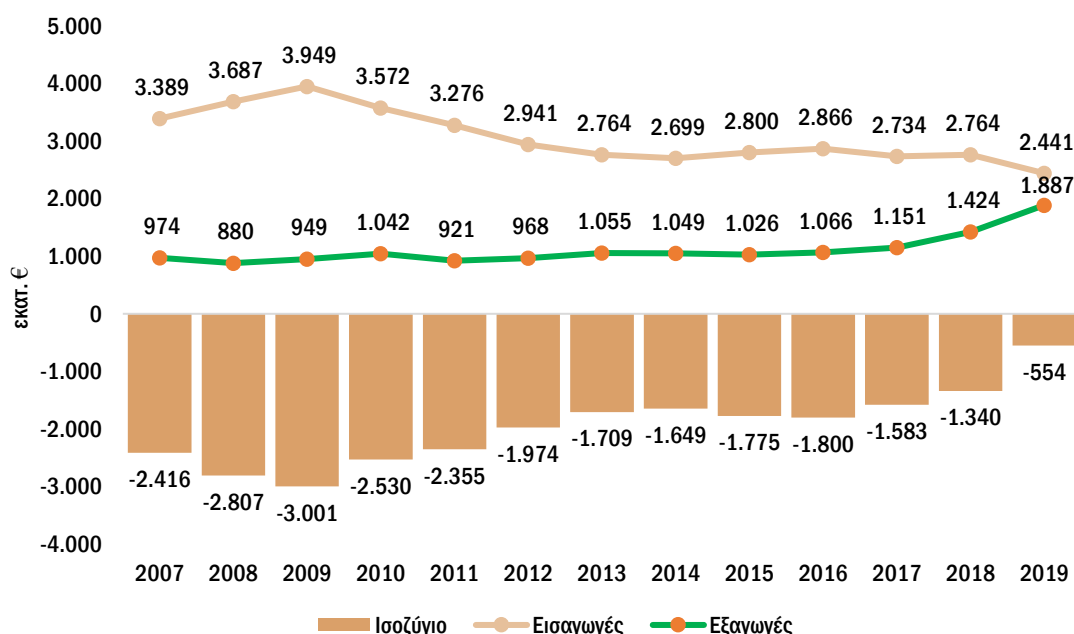
Σύμφωνα με την Prodcorn (Eurostat), η παραγωγή φαρμάκου στην Ελλάδα σε αξία (ex-factory) προσέγγισε το €1,0 δισεκ. το 2018, αυξημένη κατά 4,5% σε σύγκριση με το 2017. Σε όρους προστιθέμενης αξίας, η παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων διαμορφώθηκε στα €559 εκατ. το 2017, υψηλότερη κατά 9,7% σε σύγκριση με το 2016, αποτελώντας το 3,0% της συνολικής προστιθέμενης αξίας του τομέα της Μεταποίησης. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ότι το 21% των φαρμάκων παράγεται σε εγχώρια εργοστάσια, γεγονός που υποδηλώνει μεγάλο περιθώριο για προσέλκυση νέας παραγωγικής δυναμικότητας στη χώρα.

Υπό ένα άλλο πρίσμα, ο ρόλος του φαρμακευτικού κλάδου στη διαμόρφωση του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της χώρας είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς διαχρονικά οι εισαγωγές φαρμάκων υπερτερούν διαχρονικά των εξαγωγών. Ωστόσο, το 2019 σημειώθηκε το μικρότερο σχετικό έλλειμμα, €554 εκατ: οι εισαγωγές φαρμακευτικών προϊόντων ανήλθαν το 2019 σε €2,4 δισεκ. μειωμένες κατά 11,7%, ενώ οι εξαγωγές κατέγραψαν θεαματική άνοδο κατά 32,5%, στα €1,9 δισεκ. Οι εξαγωγές φαρμακευτικών προϊόντων ως προς το σύνολο των ελληνικών εξαγωγών όλων των αγαθών, αντιστοιχούσαν το 2019 στο 5,6%, λόγω της σημαντικής αύξησής τους, έναντι 5,1% ένα χρόνο νωρίτερα. Αντίστοιχα, οι εισαγωγές αποτελούσαν περίπου το 4,4% των συνολικών εισαγωγών της χώρας. Αναφορικά με τους βασικότερους εμπορικούς εταίρους σε φαρμακευτικά προϊόντα το 2019, στο σκέλος των εισαγωγών το μεγαλύτερο όγκο καλύπτουν η Γερμανία (28,9%, των συνολικών εισαγωγών φαρμάκου), η Ιταλία (10,5%) και η Γαλλία (10,2%). Στο σκέλος των εξαγωγών πρώτη χώρα-προορισμός των προϊόντων είναι η Γαλλία (21,3%) και ακολουθούν η Γερμανία (15,3%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (9,0%).

Διάγραμμα 4.6

Εξέλιξη εμπορικού ισοζυγίου φαρμάκων (εκατ. €)

Πηγή: Eurostat, International trade, EU Trade Since 1988 by CN8, 2020, επεξεργασία στοιχείων IOBE

4.6 Η συμβολή του κλάδου φαρμάκου στην οικονομία

Η εκτίμηση της συνολικής επίδρασης της παραγωγής και της εμπορίας φαρμακευτικών προϊόντων στην ελληνική οικονομία, σε όρους ΑΕΠ, απασχόλησης και φορολογικών εσόδων έχει γίνει μέσω της χρήσης της μεθόδου εισροών-εκροών και του αντίστοιχου πίνακα της Eurostat. Μέσω της μεθόδου αυτής, είναι δυνατός ο υπολογισμός όχι μόνο της άμεσης επίδρασης των παραπάνω δραστηριοτήτων στην ελληνική οικονομία, αλλά και της έμμεσης, καθώς και της προκαλούμενης επίδρασής τους. Η έμμεση επίδραση μιας οικονομικής δραστηριότητας στην εγχώρια οικονομία συνίσταται στην επίδραση η οποία λαμβάνει χώρα μέσω των διασυνδέσεων της εν λόγω δραστηριότητας με τους λοιπούς οικονομικούς κλάδους και συγκεκριμένα με τους κλάδους αυτούς οι οποίοι αποτελούν τους προμηθευτές της σε πρώτες ύλες και ενδιάμεσα αγαθά. Η δε προκαλούμενη επίδραση προκύπτει από τα εισοδήματα που δημιουργούνται για τους απασχολούμενους στην υπό μελέτη δραστηριότητα και από τη συνεπαγόμενη δαπάνη για την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών εκ μέρους των νοικοκυριών. Η συνολική επίδραση, ή το συνολικό αποτύπωμα, μιας οικονομικής δραστηριότητας στην εγχώρια οικονομία αποτελεί το άθροισμα αυτών των τριών μορφών επιδράσεων.

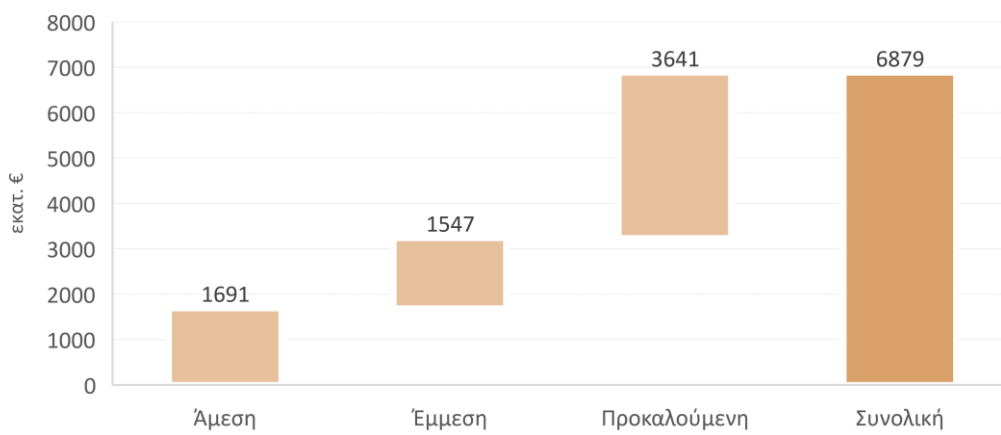

Η ανάλυση εισροών-εκροών διεξήχθη από κοινού για τον κλάδο της παραγωγής των φαρμάκων και τον κλάδο του χονδρικού εμπορίου των προϊόντων αυτών. Βάσει ΣΤΑΚΟΔ 2008, ο συνολικός κλάδος των φαρμακευτικών προϊόντων αποτελείται από τους κλάδους 21 (Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων) και 46.46 (Χονδρικό εμπόριο φαρμακευτικών προϊόντων).

Η συνολική συμβολή του κλάδου του φαρμάκου σε όρους ΑΕΠ εκτιμάται σε περίπου €6,9 δισεκ. (3,7% του ΑΕΠ) το 2018. Για κάθε ευρώ προστιθέμενης αξίας των εταιριών που δραστηριοποιούνται στον κλάδο του φαρμάκου δημιουργούνται άλλα 3,1 ευρώ ΑΕΠ στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας (λόγος αθροίσματος έμμεσης και προκαλούμενης επίδρασης προς άμεση επίδραση).

Διάγραμμα 4.7

Επίδραση στο ΑΕΠ από τη δραστηριότητα του κλάδου φαρμάκου, 2018

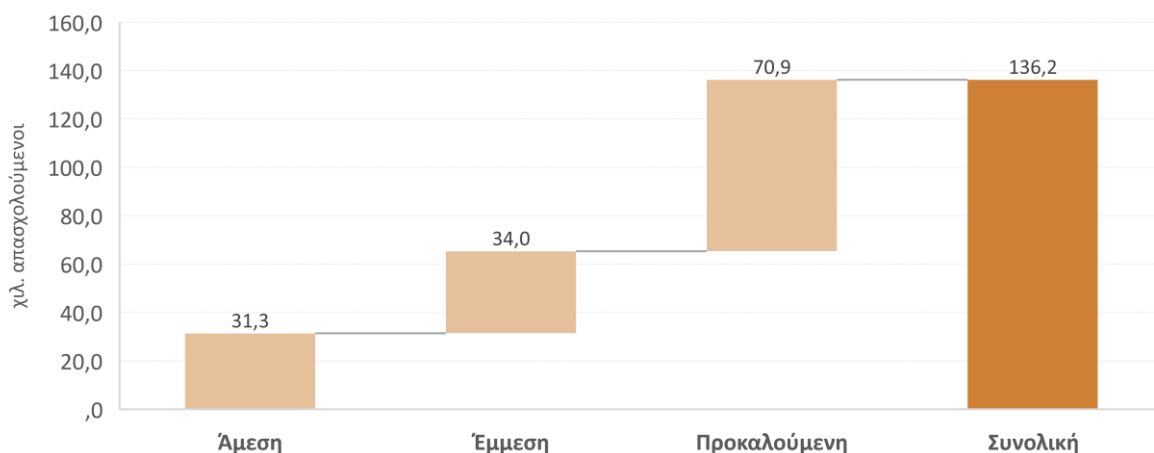

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Σε όρους απασχόλησης, η συνολική συνεισφορά εκτιμάται σε 136 χιλ. θέσεις εργασίας (ή 3,6% της συνολικής απασχόλησης). Κάθε θέση εργασίας στον κλάδο του φαρμάκου υποστηρίζει άλλες 3 θέσεις απασχόλησης συνολικά στην οικονομία. Επιπλέον, η επίδραση στα φορολογικά έσοδα από τη δραστηριότητα του κλάδου φαρμάκου ξεπερνά το €1,9 δισεκ.

Διάγραμμα 4.8

Επίδραση στην απασχόληση από τη δραστηριότητα του κλάδου φαρμάκου, 2018

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	0,7	0	0,7	1	2,1	2,5	2,4	1,6
Βέλγιο	0,7	0,5	1,6	2	1,5	1,9	1,5	1,4
Βουλγαρία	0,4	0,3	1,9	4	3,8	3,5	3,1	3,4
Γαλλία	0,3	0,6	1	1,1	1,1	2,3	1,8	1,5
Γερμανία	0,4	0,4	2,2	1,7	2,2	2,5	1,5	0,6
Δανία	0,2	0,9	1,6	2,3	3,2	2	2,4	2,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	-0,8	-0,5	2,7	5,3	2,5	4,4	2,8	2,6
ΕΕ 27	-0,7	-0,1	1,6	2,4	2,1	2,7	2,1	1,5
Ελλάδα	-7,3	-3,2	0,7	-0,4	-0,2	1,5	1,9	1,9
Εσθονία	3,1	1,3	3	1,8	2,6	5,7	4,8	4,3
Ευρωζώνη	-0,9	-0,2	1,4	2,1	1,9	2,5	1,9	1,3
Ιρλανδία	0,2	1,4	8,6	25,2	3,7	8,1	8,2	5,5
Ισπανία	-3	-1,4	1,4	3,8	3	2,9	2,4	2
Ιταλία	-3	-1,8	0	0,8	1,3	1,7	0,8	0,3
Κροατία	-2,2	-0,5	-0,1	2,4	3,5	3,1	2,7	2,9
Κύπρος	-3,4	-6,6	-1,9	3,4	6,7	4,4	4,1	3,2
Λετονία	4,1	2,3	1,9	3,3	1,8	3,8	4,3	2,2
Λιθουανία	3,8	3,6	3,5	2	2,6	4,2	3,6	3,9
Λουξεμβούργο	-0,4	3,7	4,3	4,3	4,6	1,8	3,1	2,3
Μάλτα	2,8	4,9	9	10,9	5,8	6,5	7,3	4,7
Ολλανδία	-1	-0,1	1,4	2	2,2	2,9	2,4	1,7
Ουγγαρία	-1,5	2	4,2	3,8	2,2	4,3	5,1	4,9
Πολωνία	1,6	1,4	3,3	3,8	3,1	4,9	5,3	4,1
Πορτογαλία	-4,1	-0,9	0,8	1,8	2	3,5	2,6	2,2
Ρουμανία	2,1	3,5	3,4	3,9	4,8	7,1	4,4	4,1
Σλοβακία	1,9	0,7	2,8	4,8	2,1	3	3,9	2,4
Σλοβενία	-2,6	-1	2,8	2,2	3,1	4,8	4,1	2,4
Σουηδία	-0,6	1,2	2,7	4,5	2,1	2,6	2	1,2
Φινλανδία	-1,4	-0,9	-0,4	0,5	2,8	3,3	1,5	1,1

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	81,9	81,3	84	84,9	82,9	78,3	74	70,4
Βέλγιο	104,8	105,5	107	105,2	104,9	101,7	99,8	98,6
Βουλγαρία	16,7	17,1	27,1	26	29,3	25,3	22,3	20,4
Γαλλία	90,6	93,4	94,9	95,6	98	98,3	98,1	98,1
Γερμανία	81,1	78,7	75,7	72,1	69,2	65,3	61,9	59,8
Δανία	44,9	44	44,3	39,8	37,2	35,8	33,9	33,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	44,5	44,9	42,2	40	36,8	34,7	32,6	30,8
ΕΕ 27	90,7	92,6	92,8	90,9	90	87,8	85,8	84,1
Ελλάδα	159,6	177,4	178,9	175,9	178,5	176,2	181,2	176,6
Εσθονία	9,8	10,2	10,6	10	10,2	9,3	8,4	8,4
Ευρωζώνη	84,7	86,4	86,6	84,7	84	81,6	79,6	77,8
Ιρλανδία	119,9	119,9	104,4	76,7	73,8	67,7	63,5	58,8
Ισπανία	86,3	95,8	100,7	99,3	99,2	98,6	97,6	95,5
Ιταλία	126,5	132,5	135,4	135,3	134,8	134,1	134,8	134,8
Κροατία	70,1	81,2	84,7	84,3	80,8	77,8	74,7	73,2
Κύπρος	80,3	104	109,2	107,5	103,4	93,9	100,6	95,5
Λετονία	42,4	40,3	41,6	37,3	40,9	39,3	37,2	36,9
Λιθουανία	39,8	38,7	40,6	42,6	39,7	39,1	33,8	36,3
Λουξεμβούργο	22	23,7	22,7	22	20,1	22,3	21	22,1
Μάλτα	67,8	68,4	63,4	58	55,5	50,3	45,6	43,1
Ολλανδία	66,2	67,7	67,8	64,6	61,9	56,9	52,4	48,6
Ουγγαρία	78,6	77,4	76,8	76,2	75,5	72,9	70,2	66,3
Πολωνία	54,1	56	50,8	51,3	54,3	50,6	48,8	46
Πορτογαλία	129	131,4	132,9	131,2	131,5	126,1	122	117,7
Ρουμανία	37	37,6	39,2	37,8	37,3	35,1	34,7	35,2
Σλοβακία	51,8	54,7	53,5	51,9	52	51,3	49,4	48
Σλοβενία	53,6	70	80,3	82,6	78,7	74,1	70,4	66,1
Σουηδία	37,6	40,4	45,1	43,9	42,2	40,8	38,8	35,1
Φινλανδία	53,6	56,2	59,8	63,6	63,2	61,3	59,6	59,4

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	-2,2	-2,0	-2,7	-1,0	-1,5	-0,8	0,2	0,7
Βέλγιο	-4,3	-3,1	-3,1	-2,4	-2,4	-0,7	-0,8	-1,9
Βουλγαρία	-0,3	-0,4	-5,4	-1,7	0,1	1,1	2,0	2,1
Γαλλία	-5,0	-4,1	-3,9	-3,6	-3,6	-2,9	-2,3	-3,0
Γερμανία	0,0	0,0	0,6	0,9	1,2	1,2	1,9	1,4
Δανία	-3,5	-1,2	1,1	-1,2	0,1	1,8	0,7	3,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	-3,9	-1,2	-2,1	-0,6	0,7	1,5	0,9	0,3
ΕΕ 27	-3,6	-2,9	-2,4	-1,9	-1,3	-0,8	-0,4	-0,6
Ελλάδα	-8,9	-13,2	-3,6	-5,6	0,5	0,7	1,0	1,5
Εσθονία	-0,3	0,2	0,7	0,1	-0,5	-0,8	-0,6	-0,3
Ευρωζώνη	-3,7	-3,0	-2,5	-2,0	-1,5	-1,0	-0,5	-0,6
Ιρλανδία	-8,1	-6,2	-3,6	-2,0	-0,7	-0,3	0,1	0,4
Ισπανία	-10,7	-7,0	-5,9	-5,2	-4,3	-3,0	-2,5	-2,8
Ιταλία	-2,9	-2,9	-3,0	-2,6	-2,4	-2,4	-2,2	-1,6
Κροατία	-5,4	-5,3	-5,3	-3,3	-1,0	0,8	0,2	0,4
Κύπρος	-5,6	-5,8	-8,7	-1,0	0,3	2,0	-3,7	1,7
Λετονία	-1,4	-1,2	-1,6	-1,4	0,2	-0,8	-0,8	-0,2
Λιθουανία	-3,1	-2,6	-0,6	-0,3	0,2	0,5	0,6	0,3
Λουξεμβούργο	0,5	0,8	1,3	1,3	1,8	1,3	3,1	2,2
Μάλτα	-3,5	-2,4	-1,7	-1,0	1,0	3,3	1,9	0,5
Ολλανδία	-3,9	-2,9	-2,2	-2,0	0,0	1,3	1,4	1,7
Ουγγαρία	-2,3	-2,6	-2,8	-2,0	-1,8	-2,5	-2,1	-2,0
Πολωνία	-3,7	-4,2	-3,6	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2	-0,7
Πορτογαλία	-6,2	-5,1	-7,4	-4,4	-1,9	-3,0	-0,4	0,2
Ρουμανία	-3,7	-2,1	-1,2	-0,6	-2,6	-2,6	-2,9	-4,3
Σλοβακία	-4,4	-2,9	-3,1	-2,7	-2,5	-1,0	-1,0	-1,3
Σλοβενία	-4,0	-14,6	-5,5	-2,8	-1,9	0,0	0,7	0,5
Σουηδία	-1,0	-1,4	-1,5	0,0	1,0	1,4	0,8	0,5
Φινλανδία	-2,2	-2,5	-3,0	-2,4	-1,7	-0,7	-0,9	-1,1

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή του Κοινωνικού Αποκλεισμού* (βλ. σελ. 167)

	Ετήσια στοιχεία (%)							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Αυστρία	18,5	18,8	19,2	18,3	18,0	18,1	17,5	
Βέλγιο	21,6	20,8	21,2	21,1	20,9	20,6	20,0	
Βουλγαρία	49,3	48,0	40,1	41,3	40,4	38,9	32,8	
Γαλλία	19,1	18,1	18,5	17,7	18,2	17,0	17,4	
Γερμανία	19,6	20,3	20,6	20,0	19,7	19,0	18,7	
Δανία	17,5	18,3	17,9	17,7	16,8	17,2	17,4	
Δημοκρατία της Τσεχίας	15,4	14,6	14,8	14,0	13,3	12,2	12,2	
ΕΕ 27	24,9	24,6	24,5	23,8	23,7	22,5	21,6	
Ελλάδα	34,6	35,7	36,0	35,7	35,6	34,8	31,8	
Εσθονία	23,4	23,5	26,0	24,2	24,4	23,4	24,4	
Ευρωζώνη	23,3	23,1	23,5	23,1	23,1	22,1	21,6	
Ιρλανδία	30,1	29,9	27,7	26,2	24,4	22,7	21,1	
Ισπανία	27,2	27,3	29,2	28,6	27,9	26,6	26,1	
Ιταλία	29,9	28,5	28,3	28,7	30,0	28,9	27,3	
Κροατία	32,6	29,9	29,3	29,1	27,9	26,4	24,8	
Κύπρος	27,1	27,8	27,4	28,9	27,7	25,2	23,9	
Λετονία	36,2	35,1	32,7	30,9	28,5	28,2	28,4	
Λιθουανία	32,5	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	28,3	
Λουξεμβούργο	18,4	19,0	19,0	18,5	19,8	21,5	21,9	
Μάλτα	23,1	24,6	23,9	23,0	20,3	19,3	19,0	
Ολλανδία	15,0	15,9	16,5	16,4	16,7	17,0	16,7	
Ουγγαρία	33,5	34,8	31,8	28,2	26,3	25,6	19,6	
Πολωνία	26,7	25,8	24,7	23,4	21,9	19,5	18,9	
Πορτογαλία	25,3	27,5	27,5	26,6	25,1	23,3	21,6	
Ρουμανία	43,2	41,9	40,3	37,4	38,8	35,7	32,5	
Σλοβακία	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1	16,3	16,3	
Σλοβενία	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	16,2	
Σουηδία	17,7	18,3	18,2	18,6	18,3	17,7	18,0	
Φινλανδία	17,2	16,0	17,3	16,8	16,6	15,7	16,5	

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)					Ιανουάριος Μάιος			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	0,8	1,0	2,2	2,1	1,5	2,0	1,6	1,6	0,0	-0,4
Βέλγιο	0,6	1,8	2,2	2,3	1,2	1,7	1,9	0,5	-1,4	0,2
Βουλγαρία	-1,1	-1,3	1,2	2,6	2,5	1,7	2,7	2,2	-0,5	0,9
Γαλλία	0,1	0,3	1,2	2,1	1,3	1,7	1,4	1,0	-0,4	-0,4
Γερμανία	0,7	0,4	1,7	1,9	1,4	1,6	1,6	1,2	-0,4	0,0
Δανία	0,2	0,0	1,1	0,7	0,7	0,6	1,0	0,3	-0,7	0,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,3	0,6	2,4	2,0	2,6	1,8	2,4	3,5	1,1	0,6
ΕΕ 27	0,1	0,2	1,7	1,9	1,5	1,5	1,6	1,1	-0,5	0,1
Ελλάδα	-1,1	0,0	1,1	0,8	0,5	0,4	0,8	0,0	-0,8	0,4
Εσθονία	0,1	0,8	3,7	3,4	2,3	3,1	2,6	0,4	-2,3	-0,5
Ευρωζώνη	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	1,4	1,4	0,7	-0,7	0,0
Ιρλανδία	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,9	0,4	1,1	0,3	-0,8	0,6
Ισπανία	-0,6	-0,3	2,0	1,7	0,8	1,3	1,2	0,1	-1,1	-0,1
Ιταλία	0,1	-0,1	1,3	1,2	0,6	0,8	1,0	0,1	-0,9	0,2
Κροατία	-0,3	-0,6	1,3	1,6	0,8	1,3	0,9	0,5	-0,3	-0,4
Κύπρος	-1,5	-1,2	0,7	0,8	0,5	-0,3	1,1	-0,2	-1,2	1,4
Λετονία	0,2	0,1	2,9	2,6	2,7	2,1	3,0	1,0	-2,1	0,9
Λιθουανία	-0,7	0,7	3,7	2,5	2,2	2,9	2,3	1,7	-0,6	-0,6
Λουξεμβούργο	0,1	0,0	2,1	2,0	1,6	1,4	2,1	0,5	-1,6	0,7
Μάλτα	1,2	0,9	1,3	1,7	1,5	1,4	1,4	1,1	-0,3	0,0
Ολλανδία	0,2	0,1	1,3	1,6	2,7	1,3	2,6	1,2	-1,3	1,2
Ουγγαρία	0,1	0,4	2,4	2,9	3,4	2,3	3,5	3,6	0,0	1,3
Πολωνία	-0,7	-0,2	1,6	1,2	2,1	1,0	1,6	3,6	2,0	0,6
Πορτογαλία	0,5	0,6	1,6	1,2	0,3	0,9	0,7	0,1	-0,6	-0,2
Ρουμανία	-0,4	-1,1	1,1	4,1	3,9	4,0	4,1	2,7	-1,4	0,0
Σλοβακία	-0,3	-0,5	1,4	2,5	2,8	2,6	2,5	2,6	0,1	-0,1
Σλοβενία	-0,8	-0,2	1,6	1,9	1,7	1,7	1,5	0,5	-1,0	-0,3
Σουηδία	0,7	1,1	1,9	2,0	1,7	1,8	2,0	0,7	-1,3	0,2
Φινλανδία	-0,2	0,4	0,8	1,2	1,1	0,8	1,3	0,5	-0,7	0,5

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-27 =1)

	Ετήσια στοιχεία (%)								
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Αυστρία	1,11	1,12	1,10	1,10	1,11	1,11	1,12	1,13	
Βέλγιο	1,11	1,12	1,11	1,12	1,12	1,11	1,12	1,13	
Βουλγαρία	0,89	0,94	0,94	0,94	0,92	0,94	0,96	0,99	
Γαλλία	1,13	1,13	1,14	1,13	1,13	1,12	1,12	1,12	
Γερμανία	1,06	1,06	1,07	1,07	1,07	1,08	1,08	1,08	
Δανία	10,03	10,02	10,24	10,20	10,23	10,16	10,20	10,03	
Δημοκρατία της Τσεχίας	18,06	17,90	18,00	17,72	17,73	18,00	18,11	18,11	
ΕΕ 27	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	
Ελλάδα	0,95	0,96	0,93	0,88	0,85	0,85	0,85	0,84	
Εσθονία	0,68	0,69	0,71	0,72	0,74	0,75	0,76	0,78	
Ευρωζώνη	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	
Ιρλανδία	1,12	1,12	1,11	1,12	1,14	1,13	1,14	1,16	
Ισπανία	0,96	0,96	0,94	0,94	0,92	0,92	0,93	0,92	
Ιταλία	1,02	1,02	1,01	1,02	1,03	1,03	1,01	1,00	
Κροατία	5,12	5,03	4,96	4,96	4,95	4,89	4,87	4,87	
Κύπρος	0,92	0,94	0,96	0,95	0,95	0,92	0,90	0,90	
Λετονία	0,64	0,67	0,69	0,69	0,69	0,69	0,70	0,71	
Λιθουανία	0,59	0,61	0,61	0,61	0,62	0,62	0,63	0,65	
Λουξεμβούργο	1,22	1,21	1,23	1,24	1,23	1,23	1,23	1,24	
Μάλτα	0,76	0,77	0,78	0,80	0,82	0,83	0,84	0,85	
Ολλανδία	1,13	1,12	1,12	1,11	1,13	1,13	1,15	1,14	
Ουγγαρία	167,00	166,71	170,07	173,26	180,63	184,37	190,13	196,61	
Πολωνία	2,38	2,42	2,43	2,44	2,47	2,46	2,50	2,54	
Πορτογαλία	0,82	0,84	0,82	0,81	0,81	0,81	0,82	0,84	
Ρουμανία	2,03	2,08	2,12	2,23	2,27	2,31	2,30	2,35	
Σλοβακία	0,66	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,72	0,74	
Σλοβενία	0,84	0,84	0,82	0,82	0,83	0,83	0,83	0,83	
Σουηδία	11,92	11,86	11,72	11,92	12,18	12,32	12,70	12,76	
Φινλανδία	1,19	1,20	1,23	1,26	1,27	1,26	1,27	1,26	

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-27 =100)

	Ετήσια στοιχεία								
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Αυστρία	117,9	117,3	116,8	117,3	117,5	116,3	116,8	:	
Βέλγιο	130,1	130,2	131,2	131,6	130,7	129,7	129,2	:	
Βουλγαρία	43,7	42,9	44	44,5	45,7	46	47,1	:	
Γαλλία	115,4	116,8	116,1	115,7	115,3	114,9	115,7	:	
Γερμανία	105,1	104,3	106,3	105,3	105,9	105,7	104,9	:	
Δανία	114,7	115,5	115,5	114,9	114,8	116	116,6	:	
Δημοκρατία της Τσεχίας	76,3	76,8	79,3	79,9	79,9	81,4	82,6	:	
ΕΕ 27	100	100	100	100	100	100	100	:	
Ελλάδα	86,1	87,2	86,4	83,5	81,5	80,6	80,5	:	

Εσθονία	73,9	73,8	75,4	72,4	73	74,2	77,2	:
Ευρωζώνη	107,5	107,5	107,6	107,3	107,2	106,9	106,4	:
Ιρλανδία	147,1	143	146,5	188,6	182,3	187	193,7	:
Ισπανία	103	103,4	103,3	102,2	101,8	101,5	99,6	98,6
Ιταλία	111	109,4	107,7	106,6	108,1	107,4	106,4	:
Κροατία	72,5	73,5	70,8	70,7	72	71,9	72	:
Κύπρος	88,7	86	84	84,9	87,1	85,5	85,3	83,6
Λετονία	63,1	62,6	64,7	64,4	64,8	66,7	68,3	68,7
Λιθουανία	72,9	74,1	74,4	72,8	71,8	75	75,8	:
Λουξεμβούργο	162,5	163,8	169,7	169,6	170,8	166	164,8	162,3
Μάλτα	90,4	89,7	91,5	95,2	95,9	94,1	93,9	:
Ολλανδία	113,5	115,4	113,5	112,8	110,5	110,5	110	108,2
Ουγγαρία	73	73,1	71,4	70,9	67,4	67,7	69	:
Πολωνία	74,2	74,1	73,8	74,5	74	74,9	76,8	:
Πορτογαλία	76,8	79,9	79	78,3	77,9	75,8	74,9	:
Ρουμανία	55,6	56,2	56,7	58,6	63,1	66,1	68,7	:
Σλοβακία	83,5	84,1	84,3	83,5	77	75,7	76,4	:
Σλοβενία	80,6	81,1	81,5	80,6	80,8	81,7	82,1	:
Σουηδία	118,4	115,9	115,2	116,7	113,4	112,9	111,8	:
Φινλανδία	109,6	108,3	107,7	107,6	108,1	109	108	106,7

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			α' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	75,4	76,2	76,8	75,2	75,9	75,5	-0,4	0,7
Βέλγιο	68,5	69,7	70,5	69,3	69,8	70,4	0,6	0,5
Βουλγαρία	71,3	72,4	75,0	71,1	73,1	73,0	-0,1	2,0
Γαλλία	70,6	71,3	71,6	70,7	71,2	71,8	0,6	0,5
Γερμανία	79,2	79,9	80,7	79,5	80,2	:	:	0,7
Δανία	76,6	77,5	78,3	76,8	77,6	78,1	0,5	0,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	78,5	79,9	80,3	79,2	80,1	:	:	0,9
ΕΕ 27	71,3	72,3	73,1	71,4	72,4	:	:	1,0
Ελλάδα	57,8	59,5	61,2	57,7	59,6	:	:	1,9
Εσθονία	78,7	79,5	80,2	78,2	79,3	80,1	0,8	1,1
Ευρωζώνη	70,9	71,9	72,6	71,0	72,0	:	:	1,0
Ιρλανδία	73	74,1	75,1	73,5	75,1	75,3	0,2	1,6
Ισπανία	65,5	67	68,1	65,7	67,3	67,4	0,1	1,6
Ιταλία	62,3	63	63,5	62,0	62,6	62,9	0,3	0,6
Κροατία	63,6	65,2	66,7	63,6	65,8	:	:	2,2
Κύπρος	70,8	73,9	75,7	71,5	74,5	75,1	0,6	3,0
Λετονία	74,8	76,8	77,4	75,9	76,4	77,2	0,8	0,5
Λιθουανία	76	77,8	78,2	76,1	78,0	:	:	1,9
Λουξεμβούργο	71,5	72,1	72,8	72,4	72,5	71,7	-0,8	0,1
Μάλτα	73	75,5	77,2	74,0	76,7	:	:	2,7
Ολλανδία	78	79,2	80,2	78,5	79,8	80,4	0,6	1,3
Ουγγαρία	73,3	74,4	75,3	73,8	75,1	75,0	-0,1	1,3
Πολωνία	70,9	72,2	73,0	71,3	72,0	:	:	0,7
Πορτογαλία	73,4	75,4	76,2	74,5	75,6	75,5	-0,1	1,1
Ρουμανία	68,8	69,9	70,9	68,0	69,2	:	:	1,2
Σλοβακία	71,1	72,4	73,4	71,9	73,5	73,0	-0,5	1,6
Σλοβενία	73,4	75,4	76,5	73,9	76,0	76,3	0,3	2,1
Σουηδία	81,8	82,4	82,1	81,4	81,4	80,8	-0,6	0,0
Φινλανδία	74,2	76,3	77,2	74,6	76,0	76,6	0,6	1,4

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)			α' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	51,3	54,0	54,5	53,4	54,8	54,1	-0,7	1,4
Βέλγιο	48,3	50,3	52,1	49,6	50,8	52,8	2,0	1,2
Βουλγαρία	58,2	60,7	64,4	58,8	63,0	62,9	-0,1	4,2
Γαλλία	51,3	52,3	53,0	51,9	52,4	53,8	1,4	0,5
Γερμανία	70,1	71,4	72,7	70,5	71,6	:	:	1,1
Δανία	68,2	69,2	71,3	67,9	69,5	70,7	1,2	1,6
Δημοκρατία της Τσεχίας	62,1	65,1	66,7	64,4	65,7	:	:	1,3
ΕΕ 27	56,1	57,8	59,1	56,8	58,2	:	:	1,4
Ελλάδα	38,3	41,1	43,2	39,5	42,1	:	:	2,6
Εσθονία	68,1	68,9	72,5	67,7	70,5	72,7	2,2	2,8
Ευρωζώνη	57,1	58,8	60,0	57,9	59,2	:	:	1,3
Ιρλανδία	58,4	60,4	61,8	59,4	61,4	62,6	1,2	2,0
Ισπανία	50,5	52,2	53,8	50,9	53,2	55,2	2,0	2,3
Ιταλία	52,2	53,7	54,3	53,0	53,5	54,4	0,9	0,5
Κροατία	40,3	42,8	44,0	40,1	42,2	:	:	2,1
Κύπρος	55,3	60,9	61,1	58,7	59,0	59,5	0,5	0,3
Λετονία	62,3	65,4	67,3	63,0	66,0	69,4	3,4	3,0
Λιθουανία	66,1	68,5	68,4	68,2	68,2	:	:	0,0
Λουξεμβούργο	39,8	40,5	43,1	39,1	43,2	44,4	1,2	4,1
Μάλτα	47,2	50,2	51,6	50,2	53,3	:	:	3,1
Ολλανδία	65,7	67,7	69,7	66,5	69,3	71,2	1,9	2,8
Ουγγαρία	51,7	54,4	56,7	53,6	56,2	58,4	2,2	2,6
Πολωνία	48,3	48,9	49,6	47,6	48,6	:	:	1,0
Πορτογαλία	56,2	59,2	60,4	58,3	59,4	59,9	0,5	1,1
Ρουμανία	44,5	46,3	47,8	43,9	46,0	:	:	2,1
Σλοβακία	53,0	54,2	57,0	54,0	55,9	56,9	1,0	1,9
Σλοβενία	42,7	47,0	48,6	44,4	47,8	48,3	0,5	3,4
Σουηδία	76,4	78,0	77,7	77,2	78,2	76,7	-1,5	1,0
Φινλανδία	62,5	65,4	66,8	65,2	65,5	67,7	2,2	0,3

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)					α' τρίμηνο		
	2015	2016	2017	2018	2019	2018	2019	2020
Αυστρία	0,8	1,8	1,0	1,3	0,9	1,6	1,2	-0,3
Βέλγιο	0,0	0,9	1,0	2,4	1,5	3,1	1,1	1,2
Βουλγαρία	1,6	-0,6	4,0	-0,1	2,2	1,9	1,3	-1,5
Γαλλία	0,1	0,5	0,8	0,8	0,2	1,4	0,4	0,6
Γερμανία	0,7	2,5	0,8	0,4	1,0	0,8	0,9	:
Δανία	1,7	1,7	1,1	1,5	1,5	1,5	1,5	0,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	1,0	1,7	1,6	1,0	0,1	1,3	0,8	:
ΕΕ 27	1,0	1,5	1,4	1,1	0,9	1,3	1,1	:
Ελλάδα	2,0	1,8	2,0	1,9	2,0	1,6	2,3	:
Εσθονία	2,3	-0,1	2,2	0,7	0,6	0,4	0,9	1,0
Ευρωζώνη	1,0	1,7	1,3	1,2	1,0	1,4	1,3	:
Ιρλανδία	3,2	3,6	2,8	2,6	2,7	2,3	3,7	2,0
Ισπανία	2,9	2,6	2,6	2,6	2,3	2,3	3,1	0,9
Ιταλία	0,7	1,2	0,9	0,6	0,4	0,4	0,5	0,0
Κροατία	1,1	0,5	2,3	1,7	1,2	4,2	2,6	:
Κύπρος	-1,4	1,1	4,5	5,4	3,5	5,5	5,3	2,3
Λετονία	1,1	-0,6	0,0	1,3	-0,3	1,6	0,0	-0,5
Λιθουανία	1,0	1,3	-0,9	1,4	0,0	0,1	1,7	:
Λουξεμβούργο	5,1	1,6	4,0	3,1	3,2	3,6	2,5	0,7
Μάλτα	4,1	5,2	6,0	8,1	5,5	8,1	7,3	:
Ολλανδία	1,1	1,3	1,9	2,0	1,7	1,8	2,2	1,4
Ουγγαρία	2,6	3,2	1,5	0,9	0,6	1,4	1,1	-1,0
Πολωνία	1,4	0,6	1,1	0,3	-0,2	0,4	-0,5	:
Πορτογαλία	1,3	1,4	3,3	2,2	0,8	3,3	1,1	-0,2
Ρουμανία	-0,2	-0,8	2,4	0,2	0,3	1,7	0,5	:
Σλοβακία	2,4	2,8	1,2	1,2	0,4	1,1	1,4	-1,6
Σλοβενία	1,0	0,1	4,5	2,0	0,8	2,7	2,0	0,7
Σουηδία	1,4	1,6	2,1	1,6	0,6	1,7	0,8	-0,3
Φινλανδία	-0,8	0,5	1,0	2,6	0,9	2,6	1,6	0,5

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας – Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)			α' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	5,5	4,9	4,5	5,3	4,9	4,7	-0,2	-0,4
Βέλγιο	7,1	6	5,4	6,2	5,6	5,1	-0,5	-0,6
Βουλγαρία	6,2	5,2	4,2	5,7	5,0	4,6	-0,4	-0,7
Γαλλία	9,4	9	8,5	9,6	9,1	8,1	-1,0	-0,5
Γερμανία	3,8	3,4	3,2	3,6	3,4	:	:	-0,2
Δανία	5,8	5,1	5	5,5	5,5	5,2	-0,3	0,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,9	2,2	2	2,4	2,0	:	:	-0,4
ΕΕ 27	8,2	7,3	6,7	7,9	7,2	:	:	-0,7
Ελλάδα	21,5	19,3	17,3	21,2	19,2	:	:	-2,0
Εσθονία	5,8	5,4	4,5	6,8	4,7	5,0	0,3	-2,1

Ευρωζώνη	9,1	8,2	7,6	8,9	8,1	:		-0,8
Ιρλανδία	6,7	5,8	5	5,7	4,8	4,7	-0,1	-0,9
Ισπανία	17,2	15,3	14,1	16,8	14,7	14,4	-0,3	-2,1
Ιταλία	11,2	10,6	:	11,6	11,1	9,4	-1,7	-0,5
Κροατία	11	8,4	6,7	10,4	7,6	:		-2,8
Κύπρος	11,1	8,4	7,1	10,8	8,8	7,3	-1,5	-2,0
Λετονία	8,7	7,4	6,3	8,2	6,9	7,4	0,5	-1,3
Λιθουανία	7,1	6,2	6,3	7,2	6,5	:		-0,7
Λουξεμβούργο	5,6	5,5	5,6	5,5	5,4	6,3	0,9	-0,1
Μάλτα	4	3,7	3,4	3,8	3,6	:		-0,2
Ολλανδία	4,9	3,8	3,4	4,4	3,7	3,3	-0,4	-0,7
Ουγγαρία	4,2	3,7	3,4	3,9	3,6	3,7	0,1	-0,3
Πολωνία	4,9	3,9	3,3	4,2	3,9	:		-0,3
Πορτογαλία	9	7	6,5	8,0	6,8	6,8	0,0	-1,2
Ρουμανία	4,9	4,2	3,9	4,7	4,1	:		-0,6
Σλοβακία	8,1	6,5	5,8	7,1	5,8	6,0	0,2	-1,3
Σλοβενία	6,6	5,1	4,5	6,0	4,8	4,6	-0,2	-1,2
Σουηδία	6,7	6,3	6,8	6,7	7,3	7,6	0,3	0,6
Φινλανδία	8,6	7,4	6,7	8,8	7,1	7,1	0,0	-1,7

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)			α' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	5,9	5,0	4,6	5,7	5,2	4,9	-0,3	-0,5
Βέλγιο	7,1	6,3	5,7	6,5	6,2	5,3	-0,9	-0,3
Βουλγαρία	6,4	5,7	4,5	6,3	5,4	4,9	-0,5	-0,9
Γαλλία	9,5	9,0	8,5	9,5	9,0	7,9	-1,1	-0,5
Γερμανία	4,1	3,8	3,5	4,2	3,7	:		-0,5
Δανία	5,6	4,9	4,8	5,2	5,0	5,0	0,0	-0,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,3	1,8	1,7	2,0	1,8	:		-0,2
ΕΕ 27	7,9	7,0	6,4	7,6	6,9	:		-0,7
Ελλάδα	17,8	15,4	14,0	17,3	15,4	:		-1,9
Εσθονία	6,2	5,4	4,1	7,5	4,5	5,7	1,2	-3,0
Ευρωζώνη	8,7	7,9	7,2	8,5	7,7	:		-0,8
Ιρλανδία	7,1	5,8	5,2	5,8	5,1	4,8	-0,3	-0,7
Ισπανία	15,7	13,7	12,5	15,2	12,9	12,8	-0,1	-2,3
Ιταλία	10,3	9,7	:	10,7	10,3	8,6	-1,7	-0,4
Κροατία	10,3	7,6	6,2	9,5	6,3	:		-3,2
Κύπρος	10,9	8,1	6,3	10,4	7,8	7,2	-0,6	-2,6
Λετονία	9,8	8,4	7,2	9,0	7,8	8,4	0,6	-1,2
Λιθουανία	8,6	6,9	7,1	8,7	7,0	:		-1,7
Λουξεμβούργο	5,6	5,3	5,6	5,0	5,6	6,5	0,9	0,6
Μάλτα	3,8	3,8	3,3	3,8	3,5	:		-0,3
Ολλανδία	4,5	3,7	3,4	4,2	3,6	3,2	-0,4	-0,6
Ουγγαρία	3,8	3,5	3,4	3,5	3,5	3,6	0,1	0,0
Πολωνία	4,9	3,9	3,0	4,1	3,4	:		-0,7
Πορτογαλία	8,6	6,6	5,9	7,8	6,1	6,2	0,1	-1,7
Ρουμανία	5,6	4,7	4,3	5,3	4,6	:		-0,7
Σλοβακία	7,9	6,1	5,6	6,9	5,7	5,8	0,1	-1,2
Σλοβενία	5,8	4,6	4,0	5,4	4,2	4,1	-0,1	-1,2
Σουηδία	6,9	6,4	6,7	6,9	7,3	7,7	0,4	0,4
Φινλανδία	8,9	7,4	7,2	8,8	7,8	7,6	-0,2	-1,0

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)			α' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	5,0	4,7	4,4	4,8	4,6	4,4	-0,2	-0,2
Βέλγιο	7,1	5,6	4,9	5,8	5,0	4,9	-0,1	-0,8
Βουλγαρία	6,0	4,7	3,9	5,1	4,6	4,2	-0,4	-0,5
Γαλλία	9,4	9,1	8,4	9,7	9,1	8,3	-0,8	-0,6
Γερμανία	3,3	2,9	2,7	3,0	2,9	:		-0,1
Δανία	6,1	5,4	5,3	5,9	5,9	5,4	-0,5	0,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	3,6	2,8	2,4	3,0	2,3	:		-0,7
ΕΕ 27	8,5	7,6	7,1	8,2	7,6	:		-0,6
Ελλάδα	26,1	24,2	21,5	26,2	24,0	:		-2,2
Εσθονία	5,3	5,3	4,8	6,1	4,8	4,2	-0,6	-1,3
Ευρωζώνη	9,5	8,6	7,9	9,2	8,4	:		-0,8
Ιρλανδία	6,3	5,7	4,7	5,5	4,4	4,5	0,1	-1,1
Ισπανία	19,0	17,0	16,0	18,6	16,7	16,3	-0,4	-1,9
Ιταλία	12,4	11,8	:	12,9	12,1	10,6	-1,5	-0,8
Κροατία	11,9	9,3	7,4	11,3	9,1	:		-2,2
Κύπρος	11,3	8,8	8,0	11,2	9,9	7,5	-2,4	-1,3
Λετονία	7,7	6,4	5,4	7,4	6,0	6,4	0,4	-1,4
Λιθουανία	5,7	5,4	5,5	5,7	6,0	:		0,3
Λουξεμβούργο	5,6	5,7	5,5	6,2	5,2	6,0	0,8	-1,0
Μάλτα	4,3	3,5	3,6	3,8	3,9	:		0,1
Ολλανδία	5,3	4,0	3,4	4,6	3,8	3,3	-0,5	-0,8
Ουγγαρία	4,6	4,0	3,5	4,3	3,6	3,9	0,3	-0,7
Πολωνία	4,9	3,9	3,6	4,3	4,6	:		0,3

Πορτογαλία	9,5	7,4	7,2	8,1	7,6	7,3	-0,3	-0,5
Ρουμανία	4,0	3,5	3,4	3,8	3,5	:		-0,3
Σλοβακία	8,4	7,0	6,0	7,4	6,0	6,2	0,2	-1,4
Σλοβενία	7,5	5,7	5,0	6,6	5,5	5,0	-0,5	-1,1
Σουηδία	6,4	6,2	6,9	6,5	7,4	7,5	0,1	0,9
Φινλανδία	8,4	7,3	6,2	8,8	6,3	6,6	0,3	-2,5

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)					α' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2015	2016	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	29,2	32,2	33,3	28,9	25,2	32,0	24,0	23,9	-0,1	-8,0
Βέλγιο	51,7	51,6	48,8	48,7	43,5	50,5	43,4	44,8	1,4	-7,1
Βουλγαρία	61,1	58,9	54,9	58,3	56,9	52,4	52,9	50,1	-2,8	0,5
Γαλλία	44,2	45,7	45,4	42,0	40,2	41,3	40,1	38,0	-2,1	-1,2
Γερμανία	44,0	41,1	41,9	41,3	37,8	40,6	38,0	:		-2,6
Δανία	25,7	20,4	20,5	19,1	16,4	19,7	15,4	17,6	2,2	-4,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	47,4	42,1	35,0	30,6	30,0	31,8	32,3	:		0,5
ΕΕ 27	49,9	48,5	46,7	44,9	41,5	44,3	41,2	:		-3,1
Ελλάδα	73,0	71,8	72,6	70,1	70,3	68,4	64,9	:		-3,5
Εσθονία	38,8	31,6	33,2	23,7	19,7	24,3	23,1	21,3	-1,8	-1,2
Ευρωζώνη	51,5	50,1	48,9	46,9	43,6	46,3	43,1	:		-3,2
Ιρλανδία	55,0	52,2	46,4	37,1	32,3	37,7	35,7	27,9	-7,8	-2,0
Ισπανία	51,6	48,3	44,4	41,7	37,8	41,9	38,4	35,2	-3,2	-3,5
Ιταλία	58,9	58,3	58,7	59,0	56,1	57,9	54,0	53,2	-0,8	-3,9
Κροατία	63,1	50,6	41,0	40,2	35,6	38,1	42,4	:		4,3
Κύπρος	45,6	44,5	40,7	31,6	29,5	29,8	24,9	28,1	3,2	-4,9
Λετονία	45,5	41,5	37,4	42,0	37,8	39,4	43,7	28,6	-15,1	4,3
Λιθουανία	42,8	38,2	37,7	32,2	30,7	34,4	28,3	:		-6,1
Λουξεμβούργο	28,4	34,9	38,1	24,7	22,9	26,4	26,9	22,4	-4,5	0,5
Μάλτα	50,2	50,0	50,8	48,1	33,3	57,3	30,2	:		-27,1
Ολλανδία	43,2	42,4	40,0	36,8	30,3	36,9	31,6	27,7	-3,9	-5,3
Ουγγαρία	45,5	46,5	40,4	38,6	31,9	40,7	34,9	27,6	-7,3	-5,8
Πολωνία	39,3	34,9	31,0	26,9	21,5	26,6	22,4	:		-4,2
Πορτογαλία	57,2	55,2	49,6	43,4	42,7	45,9	38,8	37,3	-1,5	-7,1
Ρουμανία	43,9	50,0	41,5	44,1	42,4	41,5	49,1	:		7,6
Σλοβακία	65,8	60,2	62,4	61,7	58,2	62,2	60,3	58,8	-1,5	-1,9
Σλοβενία	52,3	53,3	47,5	42,9	43,0	44,4	42,6	44,4	1,8	-1,8
Σουηδία	20,8	19,4	19,6	18,3	13,7	18,0	14,1	15,4	1,3	-3,9
Φινλανδία	24,6	25,9	24,4	21,9	17,9	22,9	17,2	14,5	-2,7	-5,7

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)			α' τρίμηνο			Μεταβολή (%)	
	2017	2018	2019	2018	2019	2020	2020/19	2019/18
Αυστρία	9,8	9,4	8,5	10,2	7,7	9,9	2,2	-2,5
Βέλγιο	19,3	15,8	14,2	16,9	15,7	12,4	-3,3	-1,2
Βουλγαρία	12,9	12,7	8,9	11,8	9,8	12,5	2,7	-2,0
Γαλλία	22,1	20,8	19,6	21,7	20,0	19,2	-0,8	-1,7
Γερμανία	6,8	6,2	5,8	6,4	5,8	:		-0,6
Δανία	12,4	10,5	10,0	11,7	11,3	10,4	-0,9	-0,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	7,9	6,7	5,6	6,4	5,4	:		-1,0
ΕΕ 27	18,0	16,1	15,1	16,8	15,8	:		-1,0
Ελλάδα	43,6	39,9	35,5	44,4	40,9	:		-3,5
Εσθονία	12,1	11,9	11,0	11,9	:	9,8		
Ευρωζώνη	18,8	16,9	15,7	17,7	16,4	:		-1,3
Ιρλανδία	14,4	13,8	12,5	12,5	10,9	10,5	-0,4	-1,6
Ισπανία	38,6	34,3	32,5	36,3	35,0	33,0	-2,0	-1,3
Ιταλία	34,7	32,2	:	33,8	33,2	30,2	-3,0	-0,6
Κροατία	27,2	23,3	17,0	28,2	20,4	:		-7,8
Κύπρος	24,7	20,2	16,6	25,3	19,8	14,5	-5,3	-5,5
Λετονία	17,0	12,2	12,4	14,7	13,5	13,5	0,0	-1,2
Λιθουανία	13,3	11,1	11,9	13,9	12,5	:		-1,4
Λουξεμβούργο	15,5	14,1	16,9	13,4	13,1	16,5	3,4	-0,3
Μάλτα	10,6	9,1	9,2	7,9	9,9	:		2,0
Ολλανδία	8,9	7,2	6,7	7,8	7,0	6,8	-0,2	-0,8
Ουγγαρία	10,7	10,2	11,4	10,4	11,2	11,4	0,2	0,8
Πολωνία	14,8	11,7	9,9	11,8	10,4	:		-1,4
Πορτογαλία	23,8	20,3	18,2	21,9	17,6	19,7	2,1	-4,3
Ρουμανία	18,3	16,2	16,8	16,8	15,6	:		-1,2
Σλοβακία	18,9	14,9	16,1	17,1	14,2	16,0	1,8	-2,9
Σλοβενία	11,2	8,8	8,1	10,7	9,8	11,4	1,6	-0,9
Σουηδία	17,8	17,4	20,0	18,0	23,3	22,4	-0,9	5,3
Φινλανδία	20,1	17,0	17,2	21,1	18,9	21,4	2,5	-2,2

(*) Για τον ακριβή ορισμό του δείκτη δείτε εδώ:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16664385&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=4&ter_valid=0

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=27697382&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=&CboTheme=36940331&IsTer=TERM&IntCurrentPage=44&ter_valid=0